

FEDERALNO MINISTARSTVO RADA I SOCIJALNE POLITIKE

**PREDNACRT JAVNE POLITIKE
RAZVOJA UDOMITELJSTVA
U FEDERACIJI BOSNE I HERCEGOVINE**

Sarajevo, lipanj 2014. godine

SADRŽAJ:

POPIS KRATICA

UVOD

SAŽETAK

DIO 1. – Analiza stanja i definiranje problema

DIO 2. – Definiranje ciljeva javne politike

DIO 3. – Definiranje opcija za postizanje ciljeva i preliminarna procjena utjecaja opcija

DIO 4. – Odabir najprimjerenijih opcija javne politike

DIO 5. – Konzultacije

DIO 6. – Okvir za praćenje i evaluaciju javne politike

DIO 7. – Zaključak

POPIS KRATICA

<i>Kratika</i>	<i>Puni naziv</i>
BiH	Bosna i Hercegovina
FBiH	Federacija Bosne i Hercegovine
RS	Republika Srpska
USK	Unsko-sanski kanton
PK	Posavski kanton
TK	Tuzlanski kanton
ZDK	Zeničko-dobojski kanton
BPK	Bosansko-podrinjski kanton
SBK	Srednjobosanski kanton
HNK	Hercegovačko-neretvanski kanton
ZHK	Zapadno-hercegovački kanton
KS	Kanton Sarajevo
K10	Kanton 10
UN	Ujedinjeni narodi
EU	Europska unija
VLADA FBiH	Vlada Federacije Bosne i Hercegovine

FMRSP	Federalno ministarstvo rada i socijalne politike
CSR	Centar za socijalni rad
NVO	Nevladina organizacija
HHC	Hope and Homes for Children
PZS	Prava za sve
IPA	Instrument pretpristupne pomoći
VSS	Visoka stručna sprema
VŠS	Viša školska sprema
SSS	Srednja stručna sprema

UVOD

U skladu s Uredbom Vlade FBiH o načinu pripreme, procjeni utjecaja i odabiru politike u postupku izrade akata koje predlažu i donose Vlada Federacije BiH i federalna ministarstva („Službene novine FBiH”, br. 35/11), federalni ministar rada i socijalne politike imenovao je radnu grupu sa zadatkom izrade teza o udomiteljstvu u Federaciji Bosne i Hercegovine (FBiH). Radnu grupu su činili predstavnici sljedećih institucija i stručnjaka iz oblasti udomiteljstva:

Miroslav Jurešić, FMRSP;

Miroslav Mauhar, FMRSP ;

Anja Andrić Alibegović, FMRSP;

Biljana Avram, FMRSP;

Mirsada Poturković, JU Kantonalni centar za socijalni rad Sarajevo;

Selma Avdić Hajrović, JU Kantonalni centar za socijalni rad Sarajevo;

Bisera Sofović, Hope and Homes for Children;

Jasna Hodžić, Hope and Homes for Children;

Jasmina Selimović, UG Familija;

Fedra Idžaković, Prava za sve;

Vesna Vukmanić, ICVA.

Osim navedenih članova Radne grupe, posebno su aktivan doprinos u kreiranju politike dali:

Selim Kulić, stručni konzultant za izradu javne politike ispred USAID-ov projekta SGIP;

Edmira Aščić, SPIS konzultantica.

Dokument se temelji na analizi postojećeg stanja, na obvezama iz ratificiranih međunarodnih dokumenata i preporukama relevantnih međunarodnih komiteta, pri čemu se vodilo najboljim interesima djeteta i pravu na život u obitelji shodno Konvenciji o pravima djeteta UN-a i Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom UN-a. Politika je usklađena sa zakonodavno-pravnim i strateškim okvirom: Zakonom o zabrani diskriminacije BiH, Zakonom o ravnopravnosti spolova BiH, Politikom za zaštitu djece bez roditeljskog staranja i obitelji pod rizikom od razdvajanja u FBiH 2006-2016, Strategijom za izjednačavanje mogućnosti osoba s invaliditetom u FBiH 2011-2015. U postupku izrade javne politike korišteni su određene analitičke metode: izrada upitnika i prikupljanje podataka o stanju udomiteljstva u FBiH, javne konzultacije svih zainteresiranih strana, uključivanje raznih stručnih aktera u radnu grupu, komparativna analiza udomiteljstva u regiji i EU zemljama, zakona i pravnih okvira, konzultacije s međunarodnim organizacijama iz oblasti zaštite dječijih prava i prava osoba s invaliditetom.

Politikom se nastoji prevazići postojeći neadekvatan i neefikasan sistem vaninstitucionalnog zbrinjavanja djece i odraslih bez obiteljskog staranja koji karakterizira neujednačenost oblika udomiteljstva prema potrebama korisnika, neujednačenost zakonskog okvira i prakse u oblasti udomiteljstva na razini kantona, nedovoljna afirmacija i promoviranje udomiteljstva, nedovoljna razvijenost i zastupljenost alternativnih oblika zbrinjavanja s neadekvatnim tretmanom korisnika, nedovoljna podrška postojećim i potencijalnim udomiteljskim obiteljima, neadekvatni kadrovski i finansijsko-materijalni kapaciteti CSR, nedovoljni tehnički kapaciteti za analizu i praćenje stanja, nepostojanje akreditiranih programa obuke, te neadekvatan mehanizam praćenja kontrole i evaluacije provođenja aktivnosti u oblasti udomiteljstva.

Politika razvoja udomiteljstva u Federaciji BiH definira ciljeve i ključne mjere razvoja udomiteljstva u FBiH za period od naredne četiri godine (2015-2018). Politika se donosi u cilju uspostavljanja harmoniziranog, efikasnog i održivog sistema udomiteljstva u FBiH.

Politika se vodi ključnim principima kao što su pravo na život u obitelji, najbolji interes djeteta, jednake mogućnosti za sve, ujednačena učinkovitost i kvaliteta zaštite i usluga na cijelom području Federacije BiH.

U cilju osiguranja harmoniziranog, koherentnog, efikasnog, djelotvornog i održivog pristupa u realiziranju utvrđenih ciljeva i ključnih mjera sadržanih u ovoj Politici, evidentna je potreba unapređenja postojećeg zakonskog okvira u FBiH donošenjem Zakona o udomiteljstvu u FBiH (uključujući niz podzakonskih akata i drugih nenormativnih instrumenata) kao ključnog instrumenta realiziranja ove Javne politike. Politika pruža temelj za izradu potrebnih propisa u oblasti udomiteljstva, prvenstveno Zakona o udomiteljstvu FBiH. Ustavno-pravni temelj za Politiku sadržan je u odredbama Ustava Federacije BiH kojima je utvrđeno da federalna vlast ima pravo utvrđivati politiku i zakone koji se tiču socijalne politike.

Posebna pažnja posvećena je preporukama i zaključnim komentarima upućenim BiH od strane **Komiteta Ujedinjenih naroda za prava djeteta**¹ koji je izrazio svoju zabrinutost za položaj djece lišene obiteljskog okruženja, što je reflektirano u analizi stanja i definiranju problema pojedinačnih specifičnih ciljeva ove Politike.

Revidirana Europska socijalna povelja u članku 16. definira pravo obitelji na socijalnu, pravnu i ekonomsku zaštitu i istim je definirano da u cilju osiguranja potrebnih uvjeta za puni razvitak obitelji, koja je temeljna jedinica društva, zemlje potpisnice preuzimaju obvezu da promoviraju ekonomsku, pravnu i socijalnu zaštitu obiteljskog života sredstvima kao što su socijalne i obiteljske naknade, fiskalni aranžmani, pružanje stanovanja za obitelj, beneficije za mlade bračne parove i druga odgovarajuća sredstva.

Nadalje, člankom 17. Povelje uređeno je pravo djece i mladih na socijalnu, pravnu i ekonomsku zaštitu i istim je definirano da u cilju osiguranja djelotvornog korištenja prava djece i mladih da odrastu u okruženju koje potiče puni razvitak njihove osobnosti i njihovih fizičkih i mentalnih kapaciteta, zemlje potpisnice preuzimaju obvezu da, bilo neposredno ili u suradnji s javnim i privatnim organizacijama, poduzmu sve

¹ Zaključna zapažanja UN Komiteta za praćenje primjene Konvencije o pravima djeteta upućena BiH na Kombinovani drugi do četvrtog periodičnog izvještaja Bosne i Hercegovine, usvojen na 61. sjednici Komiteta (17. rujana – 05. listopada 2012.), CRC/C/BIH/CO/2-4. Vidjeti: www.mhrr.gov.ba/ljudska_prava/djeca_bih.

odgovarajuće i potrebne mjere usmjerene prema zaštiti djece i mladih od zanemarivanja, nasilja i eksploatacije i zaštiti i posebnoj pomoći od države za djecu i mlade osobe privremeno ili konačno uskraćene za pomoć njihove obitelji.

Članak 23. Povelje odnosi se na pravo starijih osoba na socijalnu zaštitu i istim je definirano da u cilju osiguranja djelotvornog korištenja prava starijih osoba na socijalnu zaštitu, zemlje potpisnice preuzimaju obvezu da usvoje, odnosno potaknu, bilo neposredno ili u suradnji s javnim ili privatnim organizacijama, odgovarajuće posebno kreirane mjere s ciljem da starijim osobama omoguće da ostanu punopravni članovi društva što je duže moguće.

UN Konvencija o pravima osoba s invaliditetom predviđa, između ostalog, zabranu diskriminacije osoba s invaliditetom u ostvarivanju bilo kojeg prava, pravo na dostojanstvo i slobodu izbora, na integritet, na društvenu uključenost, pravo na jednake mogućnosti, pravo na obiteljski život kao i pravo na samostalno življenje i uključenost u zajednicu, itd.² Nadalje, **UN Konvencija o sprečavanju svih oblika diskriminacije prema ženama** zabranjuje diskriminaciju žena po različitim osnovama kao i zabranu diskriminacije u ostvarivanju prava, uključujući i pravo na socijalnu zaštitu, zaštitu materinstva, itd.³ Ove dvije konvencije treba posmatrati i u svjetlu obveza koje nameću dva važna zakona usvojena na razini BiH: **Zakon o ravnopravnosti spolova u BiH** („Službeni glasnik”, br. 32/10 - prečišćeni tekst) i **Zakon o zabrani diskriminacije u BiH** („Službeni glasnik”, br. 59/09). Ovim konvencijama i zakonima institucije se obvezuju na usklađivanje domaćih propisa što podrazumijeva, između ostalog, ne samo integriranje opće odredbe kojom se zabranjuje diskriminacija po bilo kojem osnovu, uključujući i spol, u sve domaće propise, već i uklanjanje svih diskriminatornih odredbi kao i odredbi koje imaju ili bi mogle imati diskriminirajuće posljedice u praksi. Stoga odredbe ovih zakona traže od države i njezinih institucija provođenje procjene utjecaja pojedinih odredbi zakona i drugih propisa koji imaju ili bi mogli imati na ravnopravnost spolova ili diskriminaciju.⁴

Federacija Bosne i Hercegovine (FBiH) je nadalje usvojila Politiku zaštite djece bez roditeljskog staranja i obitelji pod rizikom od razdvajanja za period 2006-2016., kao i Akcioni plan za njegovu implementiranje, koja, između ostalog promovira reformu institucionalnog zbrinjavanja djece. U pripremi je i Strategija deinstitucionalizacije i transformacije ustanova socijalne zaštite u Federaciji BiH koja će svakako imati svoj utjecaj na postupno smanjenje jednog broja djece i odraslih korisnika smještenih u ustanove socijalne zaštite uz istovremeno postupno povećanje broja djece i odraslih smještenih u udomiteljske obitelji što je predmetom razmatranja ove Politike.

² Više o usklađenosti Konvencije s domaćim zakonodavstvom i praksom u: Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH i Inicijativa preživjelih od mina, Inicijalni izvještaj BiH o provođenju Konvencije UN o pravima osoba s invaliditetom (svibanj 2012.); SUMERO, Univerzalnost prava u praksi: Analiza primjene Konvencije UN o pravima osoba sa invaliditetom s fokusom na osobe sa intelektualnim poteškoćama u BiH (2013); PZS_ICVA, Izvještaj nevladinih organizacija: Primjena Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom u Bosni i Hercegovini (2013).

³ Više o usklađenosti domaćeg zakonodavstva i prakse s odredbama Konvencije u: Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH i Agencija za ravnopravnost spolova, 4. i 5. periodični Izvještaj o primjeni Konvencije o sprečavanju svih oblika diskriminacije prema ženama (2011), Grupa NVO-a, Alternativni izvještaj o primjeni Konvencije o sprečavanju svih oblika diskriminacije prema ženama (2010) i Dodatak (2013), naročito poglavlja usmjerena na ekonomska i socijalna prava žena (izabrani izvještaji).

⁴ Više o pitanju harmonizacije socijalne zaštite s ovim zakonima u: OSCE, Pravo na socijalnu zaštitu u Bosni i Hercegovini: Pitanja primjerenosti i jednakosti (2012); PZS_ICVA, Zašto nismo jednaki u pravima iz socijalne zaštite? Analiza stanja i preporuke za djelovanje (2010); PZS_ICVA, Izvještaj o praćenju ženskih ljudskih prava kroz primjenu zakona (2012) naročito poglavlje o socijalnim i drugim socio-ekonomskim pravima žena.

Dokument Javne politike o razvoju udomiteljstva u FBiH pripremljen je uz stručnu i materijalnu podršku USAID-ovog projekta “Jačanje institucija vlasti i procesa u Bosni i Hercegovini”, u dijelu primjene metodologije propisane Uredbom Vlade FBiH o načinu pripreme, procjeni utjecaja i odabiru politike u postupku izrade akata koje predlažu i donose Vlada FBiH i federalna ministarstva (u daljnjem tekstu: Uredba).

SAŽETAK

Politika u oblasti udomiteljstva u FBH je donesena s ciljem razvoja harmoniziranog, efikasnog i održivog sistema udomiteljstva u FBiH, u okviru reforme sistema socijalne zaštite u FBiH, na temelju analize postojećeg stanja u oblasti udomiteljstva, uzimajući u obzir obvezujuće međunarodne standarde u oblasti udomiteljstva.

U okviru analize postojećeg stanja u oblasti udomiteljstva u FBiH identificirana su četiri osnovna problema:

1. Neadekvatan i neharmoniziran sistem udomiteljstva u FBiH koji karakterizira neujednačenost oblika udomiteljstva prema potrebama korisnika; razlike u postojećem zakonskom okviru u pogledu identificiranja, regrutiranja i licenciranja udomitelja; različitost finansijskih mogućnosti i mehanizama financiranja udomiteljstva na razini kantona i različitost ostvarivanja prava u okviru udomiteljstva, nedovoljna afirmacija i promoviranje udomiteljstva u javnosti kroz javne kampanje.
2. Dominantnost institucionalnog zbrinjavanja i nedovoljna razvijenost i zastupljenost alternativnih oblika zbrinjavanja s neadekvatnim tretmanom korisnika u postojećim institucijama za smještaj s posljedicama po njihov sveukupni razvoj, a naročito djece ispod 18 godina; nedovoljna podrška potencijalnim i postojećim udomiteljima; nedovoljan stupanj uključenosti nevladinih organizacija i privatnog sektora u zbrinjavanje djece i odraslih u partnerstvu s vladinim sektorom.

*Prema preporuci UN Komiteta za prava djece, obiteljsko zbrinjavanje se posebno odnosi na djecu starosti do tri godine, a smještaj djece u domove bi trebao biti zastupljen samo u izuzetnim slučajevima. Prema trenutno dostupnim podacima, **u ustanovama u BiH trenutno boravi oko 2.000 djece, od čega je oko 1.000 djece bez roditeljskog staranja i isto toliko sa smetnjama u razvoju, dok je od ukupnog broja negdje oko 10% djece mlađe od tri godine.** Trend EU zemalja u unapređenju zaštite djece bez roditeljskog staranja, djece i osoba s invaliditetom i osoba bez obiteljskog staranja se kreće prema smanjenju broja korisnika u institucijama, razvoju udomiteljstva i uspostavi širokog raspona alternativnih načina zbrinjavanja (srodničko, tradicionalno, specijalizirano, profesionalno, krizno, udomiteljstvo kao kratak odmor za biološke obitelji).*

3. Neadekvatni kadrovski i finansijsko-materijalni kapaciteti centara za socijalni rad u oblasti zaštite djece i odraslih bez obiteljskog staranja uz nedovoljan broj uposlenih stručnih radnika u CSR koji bi se fokusirali na udomiteljstvo; nedovoljni tehnički kapaciteti za analizu i praćenje stanja; nepostojanje akreditiranih programa obuke.
4. Neadekvatan mehanizam praćenja, kontrole i evaluacije provođenja aktivnosti u oblasti udomiteljstva u vidu suradnje i koordinacije između svih zainteresiranih aktera u FBiH u oblasti udomiteljstva, koji bi mogao utjecati na uspješnost provedbe politike udomiteljstva u FBiH i korištenje vanproračunskih izvora financiranja za pitanja udomiteljstva (primjerice, grantovi, zajmovi, EU fondovi pomoći, drugi bilateralni i multilateralni donatori).

Ciljevi politike udomiteljstva i optimalne opcije za provedbu ciljeva

Na temelju analize stanja, vodeći se međunarodnim standardima i preporukama od strane međunarodnih komiteta, uzimajući u obzir postojeće fiskalne, ekonomske i socijalne procjene i okolnosti u FBiH definirani su sljedeći ciljevi i aktivnosti u okviru ciljeva (optimalne opcije za provedbu ciljeva).

1. Unaprijediti i održavati harmoniziranim sistem udomiteljstva u FBiH

- 1.1. Razviti harmoniziran i odziv sistem udomiteljstva na razini cijele FBiH koji odgovara potrebama korisnika kroz jačanje postojećih oblika udomiteljstva (tradicionalno i specijalizirano) i uspostavu hitnog i povremenog udomiteljstva s ciljem regrutiranja 30 novih udomiteljskih obitelji u prvoj godini implementiranja Politike u kantonima u kojima postoji interes za udomiteljstvom, a na kraju treće godine implementiranja Politike predviđa se da će se ukupno regrutirati 170 novih udomiteljskih obitelji na području FBiH u tim kantonima. Pretpostavka je da će za implementiranje ovog cilja biti potrebno izdvojiti 155.400,00 KM za trogodišnji period na razini kantona u kojima postoji interes i kapaciteti.
- 1.2. Osmisliti i provoditi javne kampanje usmjerene afirmiranju i promoviranju udomiteljstva kroz provođenje jedinstvene javne kampanje na razini FBiH. Pretpostavka je da za implementiranje sveobuhvatne kampanje na godišnjoj razini treba osigurati 220.000,00 KM uz mogućnost financiranja kampanje od strane ureda UNICEF-a u BiH.
- 1.3. Definirati procedure i uspostaviti kapacitete za identificiranje, regrutiranje i licenciranje novih i postojećih udomitelja u FBiH kroz definiranje procedura i uspostavljanje kapaciteta za identificiranje, regrutiranje i licenciranje udomitelja na jedinstven način na razini FBiH. Federalni ministar će propisati jedinstvene procedure prema kojima bi CSR bili odgovorni za vođenje registra udomitelja za svoje područje nadležnosti i izvještavali kantonalna ministarstva i FMRSP koje bi vodilo središnji registar svih udomitelja u FBiH.
- 1.4. Uspostaviti i održavati harmoniziranim sistem proračunskog financiranja udomiteljstva po kantonima kroz utvrđivanje jedinstvenog minimuma za proračunsko financiranje udomiteljstva s predloženim iznosom od 376,00 KM za tradicionalno i 543,00 KM za specijalizirano udomiteljstvo, što je 45%, odnosno 65% prosječne plaće u FBiH, čime će se osigurati izjednačavanje naknada za smještaj na razini FBiH.

2. Osigurati održivu tranziciju s institucionalnog načina zbrinjavanja na obiteljski smještaj (udomiteljstvo) u FBiH

- 2.1. Povećati broj djece i odraslih smještenih u udomiteljske obitelji u odnosu na ustanove za zbrinjavanje kroz postupno smanjenje broja trenutno smještenih korisnika u ustanovama i povećanje korisnika u udomiteljskim obiteljima uz postupnu transformaciju ustanova velikog kapaciteta. Tranzicija podrazumijeva dvogodišnje paralelno postojanje dva sistema (institucionalni i drugi oblici) što zahtijeva veće ulaganje tijekom perioda tranzicije, a potom se troškovi vraćaju na stanje prije početka tranzicije, ali sa značajno unaprijeđenim sistemom zaštite i većim brojem obuhvaćenih korisnika zaštite.
- 2.2. Unaprijediti kompetencije stručnih radnika u ustanovama za zbrinjavanje djece i odraslih u procesu transformacije i deinstitucionalizacije kroz program stručnog usavršavanja osoblja u institucijama o potrebama i načinima pružanja brige djeci bez roditeljskog staranja i odraslim bez obiteljskog staranja. Edukacija će obuhvatiti 150 stručnih radnika u CSR, kantonalnim resornim ministarstvima i općinama s početkom realiziranja po usvajanju programa edukacije od strane Federalnog ministarstva rada i socijalne politike. Predviđeni troškovi edukacije na godišnjoj razini procjenjuju se na 25.310,00 KM.
- 2.3. Vršiti obuku i stručno usavršavanje potencijalnih i postojećih udomitelja kroz razvoj i provođenje jedinstvenog programa obuke i stručnog usavršavanja u FBiH, što podrazumijeva organiziranje obuka udomitelja u svakom kantonu, po planu i programu koji utvrđuje FMRSP. Sredstva za obuku bi se trebala osigurati iz proračuna Federacije i pod pretpostavkom da će svake godine trebati educirati 30 novih udomitelja na razini jednog kantona, u onim kantonima koji imaju potrebe za značajnijim razvojem udomiteljstva troškovi obuke na godišnjoj razini bi iznosili 9.550,00 KM. S tim u vezi, može se računati da jedan dio sredstava mogu osigurati kantoni, jer ova aktivnost ne podrazumijeva značajna izdvajanja. Jedan bi kanton za osnovnu obuku trebao izdvojiti 4.800,00 KM i 960,00 KM za dodatnu obuku. Treba imati u vidu da bi se sredstva za edukaciju mogla osigurati iz donatorskih sredstava u prvim godinama implementiranja Politike.
- 2.4. Omogućiti veću uključenost i iskorištenost nevladinih organizacija i privatnog sektora te volontera u sistemu socijalne zaštite i udomiteljstva, a naročito u promoviranju udomiteljstva, edukaciji i pružanju usluga, kroz kreiranje poticajnog okruženja (zakonskog okvira i financiranja) prema najboljim praksama iz EU-a i zemalja u okruženju. Određena rješenja su već predviđena u Prednacrtu zakona o osnovama socijalne zaštite.

3. Unaprijediti kadrovske i financijsko-materijalne kapacitete CSR u FBiH u oblasti udomiteljstva

- 3.1. Ojačati ljudske potencijale u CSR u FBiH u vezi s poslovima udomiteljstva kroz dodatnu edukaciju i postupnu preraspodjelu stručnih kadrova iz ustanova za zbrinjavanje u CSR i postojećih kadrova u CSR, uz eventualno upošljavanje nedostajućih kadrova. FMRSP će u suradnji s ustanovama od značaja za FBiH, a resorna kantonalna ministarstva i općine će u suradnji s CSR i ustanovama, u roku od 12 mjeseci od usvajanja Javne politike za razvoj udomiteljstva izvršiti analizu stanja, uzimajući u obzir Pravilnik o standardima za rad i pružanje usluga u ustanovama socijalne zaštite u FBiH, te razviti Plan konsolidacije stručnih kapaciteta u ustanovama i CSR koji će

dostaviti Vladi FBiH, odnosno vladama kantona/općina na usvajanje. Programom edukacije je predviđen obuhvat 90 stručnih radnika, za što je na godišnjoj razini potrebno izdvojiti 39.240,00 KM, uz izvjesno povlačenje donatorskih sredstava. Prema preliminarim analizama, postoji potreba za dodatnim upošljavanjem 30 profesionalaca u CSR na razini FBiH što bi ukupno za područje FBiH na godišnjoj razini podrazumijevalo izdvajanje od 601.545,00 KM. S obzirom da su osnivači centara za socijalni rad kantoni/općine na godišnjoj razini u svom proračunu trebaju predvidjeti sredstva za upošljavanje jednog stručnog radnika, što bi sa svim prihodima, naknadom za topli obrok i prijevoz ukupno iznosilo 20.343,00 KM. Prema analizi koju je FMRSP provelo tijekom izrade dokumenta Javne politike o razvoju udomiteljstva predviđa se upošljavanje u pet kantona: SBK, TK, HNK, KS i ZDK. Jednokratni troškovi nabavke računara trebaju se planirati u proračunu FMRSP u iznosu od 51.000,00 KM.

- 3.2. Poboljšanje prostornih i tehničkih uvjeta za rad CSR u skladu s Pravilnikom o standardima za rad i pružanje usluga u ustanovama socijalne zaštite u FBiH koji je donesen i usvojen 2013. godine bez odgovarajuće procjene potrebnih sredstava za ispunjenje minimalnih standarda i promjenu postojećeg stanja. FMRSP će u suradnji s resornim kantonalnim ministarstvima poduzeti aktivnosti na mobiliziranju dodatnih donatorskih sredstava koja će biti neophodna za ispunjavanje minimalnih standarda.
- 3.3. Vršiti obuku i stručno usavršavanje kadrova u CSR u FBiH (rukovodeći kadar i stručni službenici) kroz razvoj i akreditaciju jedinstvenog plana i programa edukacije službenika u CSR na razini FBiH, čime će se postići ujednačen pristup i razina kvalitete udomiteljstva u FBiH. Na godišnjoj razini potrebno je izvojiti 62.720,00 KM za edukaciju 150 osoba, koja se mogu osigurati od donatora koji imaju predviđene grantove iz oblasti udomiteljstva.

4. Uspostaviti mehanizam za koordiniranje, praćenje i evaluaciju primjene Politike i aktivnosti u oblasti udomiteljstva, te povećati stupanj financiranja udomiteljstva iz vanproračunskih sredstava (donatorska sredstva, zajmovi)

- 4.1. Uspostaviti i održavati djelotvornim kapacitete i mehanizme suradnje i koordinacije između svih zainteresiranih strana u FBiH u oblasti udomiteljstva kroz uspostavu institucionalnog mehanizma suradnje i koordinacije između federalnog i kantonalnih ministarstava stvarajući pretpostavku za uključivanje svih relevantnih aktera (CSR, NVO, udruženja udomitelja) u procese praćenja, evaluacije i izvještavanja o ovoj Politici, odnosno kroz uspostavu Radnog tijela za praćenje, kontrolu, ocjenu i odgovor na identificirane propuste i kršenja u sistemu udomiteljstva u FBiH.
- 4.2. Uspostaviti sveobuhvatan sistem praćenja, kontrole i procjene odgovora na identificirane propuste i kršenja prava u sistemu udomiteljstva kroz donošenje posebnih provedbenih propisa za efikasan inspekcijski nadzor, efikasan nadzor nad udomiteljima od strane centara za socijalni rad, uz uključivanje neovisnih mehanizama praćenja (NVO) i koordiniranje s odgovarajućim državnim službama (policija, tužilaštvo).

- 4.3. Povećati stupanj iskorištenosti vanproračunskih izvora financiranja za pitanja udomiteljstva u FBiH (grantovi, zajmovi, EU fondovi, bilateralni i multilateralni donatori) kroz uspostavljanje mehanizma za koordiniranje i suradnju nadležnog federalnog i kantonalnih ministarstava na političkoj razini (Ministarska koordinacija) i jačanje kapaciteta u nadležnom federalnom i kantonalnim ministarstvima za povlačenje donatorskih sredstava.

Za realiziranje gore navedenih glavnog, specifičnih i operativnih ciljeva i njima pripadajućih preferentnih opcija neophodno je donijeti Zakon o udomiteljstvu u FBiH, kao ključni instrument realiziranja ove Javne politike.

DIO 1. – ANALIZA STANJA I DEFINIRANJE PROBLEMA

U skladu s člankom 2., stavak (1), točka c) i člankom 4., stavak (1), točka b) Uredbe Vlade FBiH o načinu pripreme, procjeni utjecaja i odabiru politike u postupku izrade akata koje predlažu i donose Vlada Federacije BiH i federalna ministarstva (u daljnjem tekstu: Uredba), radna je grupa pristupila analizi trenutnog stanja i definiranju problema u oblasti udomiteljstva u FBiH, te je izvršila njihovo grupiranje. Analizirajući trenutno stanje u oblasti udomiteljstva u FBiH, identificirano je pet temeljnih problema, te je u okviru svakog od njih identificiran niz usko povezanih, srodnih pitanja koja ih karakteriziraju. U tom smislu identificirana je prva grupa pitanja koju karakterizira *neadekvatan i neharmoniziran sistem udomiteljstva u FBiH*. Drugu grupu identificiranih pitanja karakterizira *nedovoljna razvijenost/zastupljenost alternativnih oblika zbrinjavanja u odnosu na institucionalno zbrinjavanje*. Treću grupu pitanja karakteriziraju *neadekvatni kadrovski i financijsko-materijalni kapaciteti centara za socijalni rad (CSR) u oblasti zaštite djece i odraslih bez roditeljskog, odnosno obiteljskog staranja*, dok se četvrta grupa pitanja odnosi na *nepostojanje mehanizama suradnje i koordinacije između svih zainteresiranih aktera u FBiH u oblasti udomiteljstva*.

1. Neadekvatan i neharmoniziran sistem udomiteljstva u FBiH

- 1.1. Neujednačenost vrsta/oblika udomiteljstva u FBiH (prema potrebama i statusu korisnika);
- 1.2. Neprovođenje sistemskih javnih kampanja usmjerenih afirmiranju, promoviranju i daljnjem razvoju udomiteljstva u FBiH;
- 1.3. Razlike u postojećem zakonodavno-pravnom okviru i praksi u pogledu identificiranja, regrutiranja i licenciranja udomitelja u FBiH (*novih i postojećih udomitelja*);
- 1.4. Različitost financijskih mogućnosti, uvjeta i načina financiranja i ostvarivanja prava korisnika među kantonima u FBiH.

2. Nedovoljna zastupljenost/iskorištenost alternativnih oblika zbrinjavanja u odnosu na institucionalno zbrinjavanje – deinstitutionalizacija

- 2.1. Favoriziranje/dominantnost institucionalnog zbrinjavanja djece i odraslih (ustanove socijalne zaštite) u odnosu na smještaj u udomiteljsku obitelj;
- 2.2. Nehumani uvjeti i neadekvatan tretman korisnika u institucijama za smještaj, koji ne osiguravaju socijalnu inkluziju i imaju negativan utjecaj na njihov fizički, intelektualni, emotivni i socijalni razvoj;
- 2.3. Nedovoljna obuka i stručno usavršavanje potencijalnih i postojećih udomitelja u FBiH;
- 2.4. Nedovoljan stupanj poticanja i razvoja trećeg sektora (NVO i privatni sektor), kao ravnopravnog partnera vladinom sektoru, za veću uključenost u pogledu zbrinjavanja djece i odraslih.

3. Neadekvatni kadrovski i financijsko-materijalni kapaciteti centara za socijalni rad (CSR) u oblasti udomiteljstva i općenito

- 3.1. Nedovoljan broj uposlenih stručnih radnika u CSR;

- 3.2. Neuvjetnost i nefunkcionalnost radnog prostora i nedovoljna informatička opremljenost CSR u FBiH;
- 3.3. Nepostojanje akreditiranih programa obuke i nedovoljna obučenost radnika u CSR u FBiH (nedostatak vještina menadžmenta i sposobnosti rukovođenja, kao i novih metoda i tehnika rada).

4. Nedovoljna suradnja i koordinacija između svih zainteresiranih aktera u FBiH u oblasti udomiteljstva⁵

- 4.1. Neadekvatni mehanizmi i instrumenti praćenja, evaluacije i izvještavanja o uspješnosti provedbe politike udomiteljstva u FBiH;
- 4.2. Neadekvatan mehanizam praćenja i kontrole sistema udomiteljstva u FBiH
- 4.3. Nizak stupanj iskorištenosti vanproračunskih izvora financiranja za pitanja udomiteljstva u FBiH (primjerice, grantovi, zajmovi, EU fondovi pomoći, drugi bilateralni i multilateralni donatori).

Na temelju prethodno identificiranih uzročno-posljedičnih veza definiranog problema, utvrđen je sljedeći središnji problem: *Neadekvatan i neefikasan sistem vaninstitucionalnog zbrinjavanja djece i odraslih bez obiteljskog staranja.*

Detaljnija analiza svakog od gore navedenih temeljnih problema i njemu srodnih pitanja sadržana je u nastavku.

1. Neadekvatan i neharmoniziran sistem udomiteljstva u FBiH

1.1. Neujednačenost vrsta/oblika udomiteljstva u FBiH (prema potrebama i statusu korisnika).

Zakonom o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite obitelji sa djecom ("Službene novine Federacije BiH", br. 36/99, 54/04, 39/06 i 14/09), u poglavlju 3. *Prava iz socijalne zaštite*, utvrđeno je pravo na smještaj u drugu obitelj koje mogu ostvariti djeca i odrasle osobe kojima je potrebna stalna briga i potpora radi zadovoljavanja njihovih životnih potreba, a ne mogu ih ostvariti u krugu vlastite obitelji ili na drugi način. U odredbama od članka 31 do 40, regulirani su pravo na smještaj, korisnici prava, uvjeti za ostvarivanje prava, nadležnost centra za socijalni rad, obveze udomitelja, naknada udomitelju. Svi detaljniji propisi ostavljeni su kantonima pojedinačno da ih razrade ili prošire.

Pravo na smještaj imaju:

- djeca iz članka 12., stavak 1., toč. 1) do 5) ovog Zakona, do povratka u vlastitu obitelj, (*djeca bez roditeljskog staranja, odgojno zanemarena djeca, odgojno zapuštena djeca, djeca čiji je razvoj ometen obiteljskim prilikama, osobe s invaliditetom i osobe ometene u fizičkom ili psihičkom razvoju*), do završetka redovnog školovanja, a najduže 12 mjeseci po završetku redovnog školovanja;

⁵ Pod zainteresiranim akterima u oblasti udomiteljstva ova Politika podrazumijeva: federalno i kantonalna ministarstva rada i socijalne politike, centre za socijalni rad (CSR), ustanove za smještaj korisnika, inspekcije, udruženja građana i fondacije, međunarodne organizacije i agencije.

- osobe s invaliditetom, stare osobe i osobe s društveno negativnim ponašanjem, koje nisu u mogućnosti da se same staraju o sebi, a uslijed stambenih ili obiteljskih prilika nemaju mogućnost da im se zaštita osigura na drugi način;
- žena iz članka 23., točka 3 ovog Zakona (*žena za vrijeme trudnoće, porođaja i poslije porođaja, u skladu s propisima o radu, a koja se smatra nesposobnom za rad, odnosno spriječenom u ostvarivanju prava na rad*) i samohrana majka do godinu dana života djeteta, ukoliko nema sredstava za izdržavanje ili kojoj je, uslijed neriješenog stambenog pitanja ili poremećenih obiteljskih odnosa, potreban privremeni smještaj.

Na temelju ovog Zakona, svi kantoni su bili dužni svojim propisima regulirati ostale uvjete. Ipak, analizom kantonalnih zakona o socijalnoj zaštiti može se zaključiti da vrste i oblici udomiteljstva nisu regulirani na potpun, harmoniziran i adekvatan način.

Tako je Kanton Sarajevo 2002. godine donio Zakon o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti obitelji sa djecom ("Službene novine Kantona Sarajevo", br. 16/02, 8/03, 2/06, 21/06, 17/10, 26/12 i 15/13), u okviru kojeg je člancima 47-57 dodatno razradio uvjete koje mora ispuniti udomitelj, prestanak smještaja, sadržaj ugovora koji se sklapa s udomiteljem, kao i visinu naknade za smještaj.

Zakon o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti obitelji sa djecom ("Službene novine ZDK kantona", br. 13/07), u svom odjeljku C, člancima 45-54 regulira pitanje smještaja u drugu obitelj kao jedno od prava iz socijalne zaštite. Za razliku od Zakona FBiH, Zakon ZDK kantona uvodi termin srodničkog udomiteljstva, odnosno srodničkog smještaja na način da se preuzimanje potrebne stalne brige i pomoći djeci od strane članova obitelji iz članka 4., stavak (1) ovoga Zakona⁶ radi zadovoljavanja njihovih životnih potreba koje ne mogu ostvariti u krugu vlastite obitelji ili na drugi način, smatra srodničkim obiteljskim smještajem (u daljnjem tekstu: srodnički smještaj). Zakon, također, uvodi nove korisnike smještaja: žena iz članka 22., stavak (1), točka c) ovog Zakona⁷ i samohrani roditelj do godinu dana života djeteta, ukoliko nema sredstva za izdržavanje ili kojem je, uslijed neriješenog stambenog pitanja ili poremećaja obiteljskih odnosa, potreban privremeni smještaj. Novina u Zakonu ZDK kantona je uvođenje termina samohrani roditelj kao korisnika prava na smještaj, pored samohrane majke definirane Zakonom FBiH.

Zakon o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti obitelji sa djecom Tuzlanskog kantona ("Službene novine TK", br. 12/2000) je u člancima 34-37 regulirao smještaj u drugu obitelj kao oblik socijalne zaštite, na način i pod uvjetima reguliranim Zakonom FBiH.

Zakon o socijalnoj zaštiti HNK ("Službene novine Hercegovačko-neretvanskog kantona", broj: 3/05) je člancima 34-39 regulirao pravo na smještaj u drugu obitelj. U Zakonu nisu detaljnije definirani uvjeti za smještaj, uvjeti za udomitelja i vrste/oblici udomiteljstva.

⁶ Obitelj, u smislu ovog Zakona, čini: bračni drug, odnosno vanbračni drug, dijete (bračno, vanbračno, usvojeno, pastorče i dijete bez roditelja uzeto na izdržavanje), otac, majka, očuh, maćeha, djed i nena/baba (po ocu i majci) i braća i sestre bračnih drugova.

⁷ Žena za vrijeme trudnoće, porođaja i poslije porođaja, u skladu s propisima o radu, kao nesposobnom, odnosno spriječenom za rad.

Shodno gore navedenom, može se izvući zaključak kako su kantoni u Federaciji BiH na različite načine definirali sama prava i korisnike prava iz oblasti socijalne zaštite, a zatim i uvjete i način ostvarivanja tih prava. Iz navedenog se može izvući zaključak kako ni u federalnom ni u kantonalnim propisima nisu uopće definirane vrste i oblici udomiteljstva, što se u praksi odrazilo različitostima od kantona do kantona.

Konačno, postojeće zakonodavstvo u FBiH, pored toga što je nepotpuno i neusklađeno, također je i zastarjelo, te je neophodno njegovo prilagođavanje europskim standardima⁸ uz implementiranje UN Konvencije o pravima djeteta, uključujući Preporuke UN Komiteta o pravima djeteta, kao i UN Konvencije o pravima osoba s invaliditetom. Također, postojeće zakonodavstvo u FBiH bilo bi neophodno uskladiti i sa zakonima na razini BiH (Zakon o ravnopravnosti spolova i Zakon o zabrani diskriminacije), te zakonima na razini FBiH⁹.

Trend EU zemalja u unapređenju zaštite djece bez roditeljskog staranja, djece i osoba s invaliditetom i osoba bez obiteljskog staranja se kreće prema smanjenju broja korisnika u institucijama, dobro razvijenom udomiteljstvu i širokom rasponu ostalih alternativnih oblika zbrinjavanja. Naime, općepoznato je da obiteljsko okruženje ima pozitivniji učinak na društvenu integraciju tih osoba kao korisnih članova društva u odnosu na osobe koje su smještene u institucijama. Zemlje u regiji (Hrvatska, Srbija i Slovenija) također razvijaju alternativne oblike zbrinjavanja, odnosno donose posebne propise za oblast udomiteljstva, gdje su prepoznate različite vrste i tipovi udomiteljstva. Hrvatska je prije donošenja Zakona o udomiteljstvu provela istraživanje o modelima udomiteljstva koje je pokazalo da se u Europi danas primjenjuju sljedeći tipovi udomiteljstva: srodničko, tradicionalno, specijalizirano, profesionalno, krizno, udomiteljstvo kao kratak odmor za biološke obitelji. Isto istraživanje je obuhvatilo i zemlje u regiji, odnosno Srbiju i Sloveniju u kojima su zastupljeni sljedeći tipovi udomiteljstva:

Zemlja	Vrsta udomiteljstva
Hrvatska	tradicionalno, specijalizirano, hitno i povremeno
Slovenija	srodničko, specijalizirano, krizno, kratak odmor za biološke obitelji, vikend udomiteljstvo
Srbija	srodničko, specijalizirano, krizno, kratak odmor za biološke obitelji, smještaj roditelja s djetetom, privremeno/kratkotrajno udomiteljstvo

⁸ Zakonik o socijalnoj zaštiti (European Code on Social Security). Iako BiH nije ratificirala ovu Konvenciju Vijeća Europe, ovaj dokument se općenito smatra temeljem za sve sisteme socijalne zaštite u zemljama članicama Vijeća Europe i Europske Unije. Vidjeti: <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/048.htm>.

⁹ OSCE, Pravo na socijalnu zaštitu u Bosni i Hercegovini: Pitanja primjerenosti i jednakosti (2012); PZS_ICVA, Zašto nismo jednaki u pravima iz socijalne zaštite? Analiza stanja i preporuke za djelovanje (2010).

1.2. Neprovođenje sistemskih javnih kampanja usmjerenih prema afirmiranju, promoviranju i daljnjem razvoju udomiteljstva u FBiH.

Javne kampanje za promoviranje udomiteljstva su jedna od prvih i ključnih aktivnosti od kojih ovisi sistematizirano i organizirano informiranje građanstva i njihovo animiranje za udomiteljstvo. Činjenica da do sada na prostoru BiH/FBiH nije bilo dovoljno dobro osmišljenih, kontinuiranih i na više lokacija organiziranih kampanja rezultirala je neadekvatnom i nedovoljnom informiranošću građanstva čime je i sam interes za bavljenje udomiteljstvom veoma mali. Općenito, nema značajnog povećanja novih udomiteljskih obitelji u skladu s brojem korisnika za koje se preferira ovaj oblik zbrinjavanja. Na temelju dosadašnjih iskustava kroz implementiranje projekata razvoja alternativnih obiteljskih oblika zbrinjavanja i dalje, najveći broj stanovništva nije dovoljno upoznat s udomiteljstvom ili često udomiteljstvo poistovjećuje s usvojenjem. U nekim ruralnim područjima kroz promotivne aktivnosti, koje se provode u posljednjih par godina, građani su po prvi puta informirani o tome što je udomiteljstvo. Ovo je bitna činjenica kod daljnjeg planiranja razvoja i afirmiranja udomiteljstva jer upravo iz prigradskih i ruralnih područja mogu se animirati obitelji za smještaj odraslih i osoba s invaliditetom za specijalizirane oblike udomiteljstva. Zbog nedovoljnog iskustva u ovim aktivnostima u praksi su često prisutna nerealna očekivanja da su povremene medijske kampanje i podjela brošura i letaka dovoljni za animiranje potencijalnih udomiteljskih obitelji, te da će na temelju toga građani biti u stanju razumjeti pojam i svrhu udomiteljstva, kao i ulogu i obveze udomiteljske obitelji.

Kako je već pomenuto, FBiH je usvojila Politiku za zaštitu djece bez roditeljskog staranja i obitelji pod rizikom od razdvajanja u FBiH 2006-2016., Strategiju za jednake mogućnosti za osobe s invaliditetom u FBiH 2011-2015, Akcioni plan za implementiranje Politike (2012), a kantonalne akcijske planove usvojila su tri kantona – Srednjobosanski, Unsko-sanski i Tuzlanski. Ovim dokumentima se predviđa poticanje obiteljskog smještaja, odnosno razvoj udomiteljstva i njegovo promoviranje, kao i razvoj drugih alternativnih mjera za djecu bez roditeljskog staranja. Međutim, proračunska sredstva za planirane aktivnosti do sada nikada nisu bila osigurana ni na jednoj razini vlasti u FBiH. S druge strane, od 1996. godine do danas, implementirano je više projekata usmjerenih prema razvoju i promoviranju udomiteljstva uz pomoć sredstava organizacija kao što su DEZA, Save the Children UK i Norway, USAID i Hope and Homes for Children. Udomiteljstvo se razvijalo na području nekoliko kantona (Unsko-sanski, Tuzlanski, Hercegovačko-neretvanski, Srednjobosanski i Kanton Sarajevo) u kojima su animirane udomiteljske obitelji i izvršen smještaj određenog broja korisnika. Međutim, s obzirom da po završetku projektnih aktivnosti Federacija i kantoni nisu nastavili s radom u smislu afirmiranja, promoviranja i daljnjeg razvoja udomiteljstva, nije postignuta održivost.

Ipak, ostaje činjenica da do sada nikada nije organizirana sveobuhvatna sistemska kampanja, po uzoru na kampanje iz zemalja regiona (Hrvatska i Srbija) gdje su provođene uz pomoć UNICEF-a i financijsku podršku Delegacije Europske Unije i drugih donatora, a kojom bi se promoviralo udomiteljstvo na teritoriju cijele Federacije BiH i time zainteresirale potencijalne obitelji za smještaj djece i odraslih, što je rezultiralo krajnje ograničenim sveukupnim razvojem udomiteljstva u FBiH.

1.3. Razlike u postojećem zakonodavno-pravnom okviru i praksi u pogledu identificiranja, regrutiranja i licenciranja udomitelja u FBiH (novih i postojećih udomitelja)

S obzirom da postojeći zakonodavno-pravni okvir na razini FBiH i kantona nije decidno definirao oblast udomiteljstva, u proteklom periodu su uočene ozbiljne poteškoće u njegovoj primjeni u praksi. Ovo se naročito odnosi na pitanja o:

- Načinu na koji se pronalazi udomiteljska obitelji,
- Javnom pozivu za udomitelje,
- Načinu regrutiranja i procjene udomiteljskih obitelji,
- Ovlaštenju za davanje pozitivnog/negativnog mišljenja o podobnosti obitelji,
- Obvezama, sadržaju i načinu edukacije udomiteljskih obitelji.

To je u proteklom periodu rezultiralo prilično niskim sveukupnim brojem udomiteljskih obitelji, te krajnje ograničenim brojem djece i odraslih koji su smješteni u udomiteljske obitelji u FBiH, odnosno sveukupno niskim stupnjem zaživljavanja udomiteljstva u FBiH kao ključnog mehanizma alternativnog zbrinjavanja djece i odraslih. Usljed nepostojanja standardiziranih procedura za identificiranje, regrutiranje, odabir, obuku i licenciranje udomiteljskih obitelji, onemogućen je značajniji razvoj udomiteljstva u FBiH u proteklom periodu, te je i dalje dominantan trend institucionalnog zbrinjavanja širom FBiH, posebno djece bez roditeljskog staranja. Pored toga, od ukupnog broja djece smještene u udomiteljske obitelji u FBiH, najveći broj je u proteklom periodu smješten u srodničke obitelji, dok se djecu koju nije bilo moguće smjestiti u srodničke obitelji u pravilu upućivalo na smještaj u ustanove.

Važeći Zakon o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti obitelji i djece u dijelu kojim definira pravo na smještaj u drugu obitelj ne specificira niti određuje način provođenja procedura identificiranja i regrutiranja udomiteljskih obitelji. Također, ne postoje ni utvrđeni planovi i programi edukacije udomitelja, pa je u praksi većinom zastupljeno provođenje edukacija udomitelja od strane NVO i to prema programima i priručnicima koje su također izradili NVO i međunarodne organizacije (Save the Children UK i Norway, Hope and Homes for Children, USAID), ali nikada nisu zakonski uređeni. Licenciranje udomitelja uopće ne postoji, jer isto nije zakonski uređeno niti definirano, udomiteljske obitelji kao dokaz za obavljanje udomiteljstva imaju certifikate o završenoj stručnoj obuci za udomiteljstvo koje izdaju NVO, a CSR na temelju zaključka stručnog tima donose odluku o podobnosti obitelji za obavljanje udomiteljstva.

1.4. Različitosť finansijskih mogućnosti, uvjeta i načina financiranja i ostvarivanja prava korisnika među kantonima u FBiH.

Na temelju članka 97., stavak 1. Zakona o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite obitelji sa djecom FBiH, sredstva za financiranje socijalne zaštite i zaštite obitelji sa djecom osiguravaju se u skladu s propisom Federacije i kantona iz: proračuna općine, proračuna kantona, ulaganja osnivača ustanova, osobnog udjela korisnika, legata, poklona i zavještanja i iz drugih izvora.

Člankom 11., točka 5. Zakona o pripadnosti javnih prihoda u FBiH ("Službene novine Federacije BiH", br. 22/06, 43/08 i 22/09), propisano je da se iz kantonalnog proračuna financira socijalna problematika, dok se iz Proračuna Federacije financiraju ustanove, odnosno zavodi iz oblasti socijalne zaštite od značaja za Federaciju (članak 15., točka 14. Zakona).

Shodno tome, propisom kantona utvrđuju se iznosi novčanih i drugih davanja, uvjeti i postupak za stjecanje tih prava i njihovo korištenje, ukoliko to nije uređeno Zakonom o osnovama socijalne zaštite FBiH. Propisom kantona mogu se utvrditi i druga prava iz socijalne zaštite u skladu s programima razvoja socijalne zaštite i njegovim mogućnostima.

Osim što su različiti kantoni na različite načine definirali visinu naknade udomitelju, odnosno naknade za smještaj, kao i udio u troškovima smještaja, dosadašnja praksa nedvojbeno ukazuje kako određeni broj kantona nije u mogućnosti u proračunima osigurati dostatna sredstva za financiranje zakonom propisanih prava iz socijalne zaštite, uključujući pitanja udomiteljstva, što rezultira nedovoljnim poštivanjem, odnosno neprimjenjivanjem postojećeg zakonodavstva.

Različita normativna rješenja rezultirala su i značajnim varijacijama u visini naknade u praksi. Tako neki kantonalni zakoni iznos naknade vežu za iznos prosječne plaće u kantonu (Zeničko-dobojski, Bosansko-podrinjski, Srednjobosanski), neki za iznos prosječne plaće u Federaciji BiH (Tuzlanski), a neki za iznos cijene smještaja u institucijama (Unsko-sanski, Sarajevo, Posavski, Zapadno-hercegovački), dok Hercegovačko-neretvanski i Kanton 10 prepuštaju svojim vladama, odnosno resornom ministru da svojom odlukom utvrdi visinu ove naknade.

Svrha naknade za obiteljski smještaj također nije adekvatno definirana kako federalnim, tako ni kantonalnim zakonima. Dok se u nekim zakonima koristi pojam "naknada udomitelju", a u drugim "naknada za smještaj", niti u jednom zakonu se ne precizira svrha trošenja ovih sredstava u smislu troškova koji iz njih trebaju biti pokriveni. Što se tiče naknade udomitelju za njegov rad, ona nije predviđena niti jednim zakonom u FBiH.

Federalnim zakonom propisana obveza roditelja, usvojitelja, staratelja ili srodnika koji je dužan izdržavati dijete da sudjeluje u troškovima smještaja djeteta, također je različito regulirana propisima kantona. Tako se visina udjela veže za imovinsko stanje ovih osoba i ona postoji ukoliko prihodi ovih osoba po članu domaćinstva prelaze iznos utvrđen kantonalnim zakonom. Taj iznos najčešće se utvrđuje u procentu od prosječne plaće u kantonu ili Federaciji BiH. Tuzlanski Kanton ima donekle jedinstveno rješenje prema kojem isključuje obvezu sudjelovanja smještenog djeteta u snošenju troškova, bez obzira na visinu njegovih prihoda. Zbog nejednakog pristupa zagaraniranim pravima i neujednačene visine naknada udomiteljima u kantonima, postojeća situacija, između ostalog, dovodi unutar FBiH do diskriminacije djece i odraslih osoba s invaliditetom iz financijski slabijih kantona u odnosu na one koji potječu iz relativno financijski stabilnijih kantona.

Prema postojećoj praksi, najbrojniji udomitelji su žene ili su žene one koje se brinu o korisnicima smještenim u njihovim obiteljima. Situacija u kojoj udomitelji primaju niske i neadekvatne naknade za rad koji zahtijeva stalnu uključenost u život i razvoj djece može se interpretirati i kao

neplaćeni rad žena. Udomiteljstvo ne podrazumijeva niti mogućnost zdravstvenog i mirovinskog osiguranja udomitelja. U ovako neuređenom sistemu pozicija udomiteljke može se promatrati i kao indirektna diskriminacija žena.

Iz svega naprijed navedenog proizilazi da ovakav sistem, gdje entitet propisuje razinu socijalne zaštite, a niže razine vlasti su obvezne osigurati sredstva za njenu realiziranje, uz krajnje neujednačene visine naknada i stalno prisutnu diskriminaciju žena koje su u većoj mjeri udomiteljke, nije dugoročno održiv i pravedan, te predstavlja jedan od temeljnih problema lošeg funkcioniranja kako samog sistema udomiteljstva, tako i socijalne zaštite u cjelini.

2. Nedovoljna zastupljenost/iskorištenost alternativnih oblika zbrinjavanja u odnosu na institucionalno zbrinjavanje – deinstitutionalizacija

2.1. Favoriziranje/dominantnost institucionalnog zbrinjavanja djece i odraslih (ustanove socijalne zaštite) u odnosu na smještaj u udomiteljsku obitelj

Kao potpisnica niza konvencija i dokumenata, BiH se obvezala da će poštivati i prava djece zbrinute u ustanovama socijalne zaštite. Prema preporuci UN Komiteta za prava djece¹⁰, obiteljsko zbrinjavanje se posebno odnosi na djecu starosti do tri godine, a smještaj djece u domove bi trebao biti zastupljen samo u izuzetnim slučajevima. Prema trenutno dostupnim podacima, u ustanovama u BiH trenutno boravi oko 2.000 djece, od čega je oko 1.000 djece bez roditeljskog staranja i isto toliko sa smetnjama u razvoju, dok je od ukupnog broja, negdje oko 10% djece mlađe od tri godine. Federacija BiH usvojila je Politiku za zaštitu djece bez roditeljskog staranja i obitelji pod rizikom od razdvajanja u FBiH 2006-2016., koja promovira reformu sistema institucionalnog zbrinjavanja djece. Također, FBiH je 2008. godine usvojila Strategiju za jednake mogućnosti za osobe sa invaliditetom u FBiH 2011-2015 koja je propisala poduzimanje mjera za osiguranje obiteljskog života osoba s invaliditetom.

U 2012. godini FBiH je usvojila Akcioni plan za implementiranje pomenute Politike, a kantonalne akcione planove usvojila su u međuvremenu samo tri kantona (Srednjobosanski, Unsko-sanski i Tuzlanski). Ključni razlog neusvajanja akcionih planova od strane kantonalnih vlada je nedostatak finansijskih sredstava. Do danas, ovi dokumenti tek su sporadično provođeni kroz konkretne aktivnosti, te stoga nisu ni imali većeg utjecaja na smanjenje broja djece smještene u institucijama, odnosno na povećanje broja djece koja odrastaju u obiteljskom okruženju. Aktivnosti koje se odvijaju na terenu u pravcu jačanja servisa udomiteljstva još uvijek većinom iniciraju, provode i financiraju nevladine organizacije, dok konkretna podrška svake od razina vlasti u FBiH u najvećoj mogućoj mjeri još uvijek izostaje.

¹⁰ Kombinovani drugi, treći i četvrti izvještaj BiH (CRC/C/BiH/2-4) na sjednici održanoj 19. rujna 2012. godine (CRC/C/SR.1730 i CRC/C/SR.1731) u dijelu E. Porodično okruženje i alternativno zbrinjavanje (članci 5, 18 (stavci 1-2), 9-11, 19-21, 25, 27 (stavak 4) i 39. Konvencije). Komitet od Države članice traži da: e) uspostavi sveobuhvatan i koherentan nacionalni sistem udomiteljstva i osigura odgovarajuća i pravovremena sredstva i podršku za udomiteljske obitelji kako bi se upotpunili drugi oblici alternativnog zbrinjavanja.

Unatoč ciljevima i mjerama utvrđenim u pomenutim strateškim dokumentima, i dalje prevladava mišljenje da institucije nisu nužno zlo, već sasvim prihvatljiva, najjednostavnija i najisplativija opcija za zbrinjavanje djece bez roditeljskog staranja i djece sa smetnjama u razvoju. Istraživanja pokazuju da je daleko veći broj djece smještene u institucije nego u udomiteljske obitelji, a trend kretanja¹¹ broja smještene djece je relativno nepromijenjen već godinama. U prilog ovome govore i podaci da prilikom projekcije sredstava i odobravanja proračuna¹² u praksi većine kantona postoje samo proračunske linije za "smještaj u drugu obitelj" (što isključivo podrazumijeva izdvajanje naknade za potrebe korisnika, ali ne i za razvoj ovog servisa), te "smještaj u instituciju". U tom smislu, sasvim je očigledno kako se prioritet kontinuirano daje institucionalnom u odnosu na obiteljski smještaj i to u mjeri da su izdvajanja za institucionalni smještaj čak 3 do 5 puta veća u odnosu na izdvajanja za obiteljski smještaj.

Neki od primjera koji ilustriraju razliku u izdvajanju novca za smještaj u ustanove i obiteljski smještaj odnose se, između ostalog, i na Dom "Obitelji" u Zenici. Naime, kada su UNICEF i nevladina organizacija HHC 2011. godine objavili analizu, u ovom je Domu utvrđena cijena smještaja iznosila 780,00 KM, dok je istovremeno naknada za udomiteljsku obitelj iznosila svega 107,00 KM. U Domu "Bjelave" u Sarajevu, za smještaj jednog djeteta iz proračuna Kantona Sarajevo mjesečno se izdvaja oko 1.500,00 KM, dok je naknada za obiteljski smještaj tek 476,00 KM mjesečno. Bitno je napomenuti kako izdvajanja za institucionalni smještaj sadrže fiksnu komponentu troškova koja se odnosi na financiranje rada ustanova za smještaj (plaće uposlenih, materijal i usluge, kapitalna ulaganja), te varijabilnu komponentu koja se odnosi na troškove zbrinjavanja djece kroz plaćanje utvrđene cijene smještaja. Zbog postojanja fiksne komponente troškova, stvarna mjesečna cijena koštanja smještaja djeteta u ustanovu je nekada i do tri puta veća od utvrđene cijene smještaja. Nadalje, ova cijena koštanja ima tendenciju rasta, kako u prosječnom tako i u apsolutnom iznosu, što zbog rasta općih troškova života, tako i zbog nedovoljne popunjenosti kapaciteta pojedinih ustanova. Sveukupno gledano, i dalje je prisutna praksa davanja prednosti institucionalnom obliku zbrinjavanja djece, što se očituje kroz povećanje kapaciteta domova za djecu bez roditeljskog staranja kako kroz vladin sektor, tako i kroz aktivnosti nevladinih i/ili vjerskih organizacija.

Slična situacija prisutna je i kod smještaja osoba s invaliditetom u institucije. Komparativna analiza zasnovana na dostupnim podacima ukazuje da je smještaj i pružanje usluga osobama s invaliditetom izvan institucija u lokalnoj zajednici financijski isplativije.¹³ Obitelji osoba s invaliditetom su financijski, ali i na druge načine, opterećene invaliditetom člana svoje obitelji, a praksa u radu institucija ukazuje na tendenciju da se cjelokupna briga o ovim osobama prebacuje na obitelj¹⁴. Financiranje smještaja osoba s invaliditetom kojima treba stalna njega u institucijama ne prati tu osobu ukoliko ostane u svojoj obitelji ili bude smještena u okviru projekta "stanovanje uz podršku", koji za sada podržavaju samo nevladine organizacije i strani donatori.¹⁵

¹¹ Analiza Zakonodavnog okvira i budžetskih izdvajanja za kategorije djece bez roditeljskog staranja i porodica pod rizikom od razdvajanja u Federaciji Bosne i Hercegovine (2011).

¹² Analiza Zakonodavnog okvira i budžetskih izdvajanja za kategorije djece bez roditeljskog staranja i porodica pod rizikom od razdvajanja u Federaciji Bosne i Hercegovine (2011).

¹³ SUMERO, Univerzalnost prava u praksi: Analiza primjene Konvencije UN o pravima osoba sa invaliditetom s fokusom na osobe sa intelektualnim poteškoćama u BiH (2013).

¹⁴ PZS-ICVA, Izvještaj nevladinih organizacija: Primjena Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom u Bosni i Hercegovini (2013).

¹⁵ Ibid.

Također, postoji veliki otpor profesionalaca/ki trenutno uposlenih u institucijama iz straha od gubitka vlastitih radnih mjesta u procesu reforme, primarno iz razloga što uposlenici institucija nisu dovoljno upoznati s konceptom tog procesa koji ne znači nužno gubitak uposlenja, odnosno radnih mjesta, budući da će svoju ulogu imati u novim servisima koji se budu uspostavljali kroz proces transformacije ustanova.

Neefikasnim trošenjem ograničenih proračunskih sredstava¹⁶ u smislu daljnjeg dominantno orijentiranog institucionalnog zbrinjavanja korisnika u dugoročnom smislu doprinosi daljnjem povećanju izdvajanja sredstava, dok istovremeno iskustva u socijalnoj zaštiti pokazuju da se smještajem djece i odraslih u institucije ne postiže krajnji cilj te vrste zaštite, tj. pravilan rast i razvoj, efikasno zadovoljavanje potreba i kvaliteta života, te podrške pojedincima da potpuno samostalno ili uz podršku funkcioniraju i postanu korisni članovi društvene zajednice.

2.2. Nehumani uvjeti i neadekvatan tretman korisnika u institucijama za smještaj, koji ne osiguravaju socijalnu inkluziju i imaju negativan utjecaj na njihov fizički, intelektualni, emotivni i socijalni razvoj

Pojedini izvještaji (primjerice, izvještaji ombudsmana) ukazuju na zabrinjavajuću mogućnost da institucije postanu mjesta potencijalne diskriminacije zbog ograničenog pristupa zdravstvenoj zaštiti, nedostatka odgovarajuće obuke u oblasti životnih vještina, nedostatka adekvatno obučenog stručnog kadra za rad s djecom, režima rada unutar institucija i nedostatka odgovarajućih resursa, kao i zbog činjenice da se nakon smještaja djece i odraslih u neki od alternativnih oblika staranja ulaže malo napora u osnaživanje obitelji i ponovno spajanje djeteta i roditelja¹⁷. Naime, dokazano je da su djeca koja borave duži period u institucijama nedovoljno osposobljena za samostalan život, da teško postižu potpunu samostalnost i samoaktualizaciju i da evidentno zaostaju u psihofizičkom razvoju. Posljedice za neku djecu su trajne i nepopravljive. Nakon izlaska iz institucije socijalno su izolirani, stigmatizirani i posve nespremni da se nose sa samostalnim životom, što može imati negativne posljedice u vidu problema u ponašanju, emotivne preosjetljivosti, depresivnosti, sramežljivosti, agresivnosti, maloljetničkog prijestupništva, ovisnosti, suicidalnih predispozicija i slično¹⁸.

Djeca u institucijama se uglavnom usmjeravaju na odabir trogodišnjih srednjoškolskih programa (zanata) smatrajući da im se time povećavaju šanse za pronalazak posla. S obzirom da se upis ne vrši u skladu s interesima djece i njihovim sklonostima, djeca se vrlo često školuju za zanimanje kojim ne žele da se bave i u kojem nemaju izgrađene vještine, što rezultira otežavajućim okolnostima za upošljavanje. Također, postoji otpor poslodavaca prema upošljavanju djece koja su odrasla u institucijama usljed postojanja predrasuda. Pored toga, primjetna je i pojava ponavljanja završnih razreda srednje škole, ne zbog neučenja i neodgovornosti djece, nego zbog nastojanja da ostanu još jednu godinu

¹⁶ Svjetska banka ukazuje da je postojeći sistem socijalne zaštite preskup i neodrživ te je, između ostalog, potrebno preispitati i finansijsku održivost postojećeg sistema zbrinjavanja djece i osoba sa invaliditetom u institucijama.

¹⁷ Institucija ombudsmana za ljudska prava, Specijalni izvještaj o pravima djece smještene u ustanove, s posebnim osvrtom na normative i standarde, 2010; Institucija ombudsmana za ljudska prava u BiH, Specijalni izvještaj o stanju prava djece s posebnim potrebama/smetnjama u psihofizičkom razvoju, 2010; SUMERO, Univerzalnost prava u praksi: Analiza primjene Konvencije UN o pravima osoba sa invaliditetom s fokusom na osobe sa intelektualnim poteškoćama u BiH (2013).

¹⁸ SOS Dječija sela u BiH, Položaj djece u Bosni i Hercegovini - Analiza položaja djece bez roditeljskog staranja i/ili djece kojoj prijete gubitak roditeljskog staranja zasnovana na pravima djece.

u smještaju budući da nemaju gdje da se vrate (primjerice, JU Dom za djecu Tuzla) ili se ne osjećaju dovoljno sigurnim za samostalni život¹⁹. Što se tiče djece s intelektualnim teškoćama, samo mali broj njih je uključen u inkluzivno obrazovanje, a većina pohađa ili specijalne škole ili uopće nisu u sistemu obrazovanja što im uvelike otežava upošljavanje²⁰.

Konačno, u BiH je prisutna stigmatizacija i diskriminacija djece iz manjinskih i rizičnih skupina, kao i djece koja odrastaju u institucijama. Iz prakse je poznato da su djeca bez roditeljskog staranja s posebnim potrebama i djeca Romi u najvećem broju slučajeva smještena u institucijama u kojima, u većini slučajeva, ostaju i do punoljetstva pa čak i kasnije. Neke procjene govore da je kod djece zbrinute u ove institucije zastupljen veći stupanj socijalne isključenosti. Djeca bez roditeljskog staranja koja borave više godina u institucijama u lokalnoj zajednici su stigmatizirana i nazivaju ih “domcima” i “siročadima”, često su izvrgnuta podsmijehu svojih vršnjaka u školi, te su izolirana od vršnjaka i društva u cjelini. Uzroci pojave diskriminacije u institucionalnom smještaju su višestruki i, između ostalog, odnose se na činjenicu da su velike institucije neprilagođene potrebama i pravima djece, da djeca predugo borave u njima, zatim nedovoljan je broj stručnog kadra za rad s djecom, nedovoljna je informiranost i senzibilizacija javnosti o položaju i problemima djece bez roditeljskog staranja, prisutne su predrasude i stereotipi, izraženi su kulturološki i tradiconalni utjecaji, siromaštvo u državi, itd.²¹ Institucije često pružaju kliničku okolinu s vrlo strogom rutinom, nepovoljnim omjerom njegovatelja i djece, te ravnodušnim osobljem koje svoju ulogu smatra više povezanom s njegovom i tjelesnom skrbi, nego s psihološkom skrbi. Također, institucionalno je okruženje karakteristično po tome što osobe nemaju mogućnost ostvarivanja kvalitetnog odnosa s bar jednom bitnom osobom u životu, a smanjena je i mogućnost interakcija s drugim²².

Konačno, prijelazni programi kojim bi se pomoglo djeci i odraslima da se nakon napuštanja institucija na što adekvatniji način pripreme za uključivanje/povratak u zajednicu su krajnje nedovoljni.

Na području FBiH 3.443 osobe (invalidi, stari i odrasli) koje se nalaze u sistemu socijalne zaštite smještene su u različitim institucijama čiji su osnivači Federacija i kantoni, kao i ustanovama čiji su osnivači nevladine organizacije ili fizička lica. S obzirom na smještaj u vladinim institucijama, treba istaknuti da se u zavodima za zbrinjavanje osoba s invaliditetom nalazi 1.290 osoba, u dva doma za socijalno zdravstveno zbrinjavanje osoba s invaliditetom i drugih osoba 312 osoba, u devet ustanova za zbrinjavanje starih i iznemoglih osoba 1.194 osobe. U ustanovama čiji su osnivači NVO ili fizička osoba na smještaju se u Pribvatnom centru nalaze 404 osobe, te 243 osobe u četiri ustanove za zbrinjavanje starih osoba.²³

¹⁹ Institucija ombudsmena za ljudska prava, Specijalni izvještaj o pravima djece smještene u ustanove, s posebnim osvrtom na normative i standarde, 2010.

²⁰ Sumero, Univerzalost prava u praksi: Analiza primjene Konvencije Ujedinjenih nacija o pravima osoba sa invaliditetom s fokusom na osobe sa intelektualnim teškoćama u Bosni i Hercegovini, 2012.

²¹ SOS Dječija sela u BiH, Položaj djece u Bosni i Hercegovini - Analiza položaja djece bez roditeljskog staranja i/ili djece kojoj prijete gubitak roditeljskog staranja zasnovana na pravima djece.

²² Europska stručna skupina za prijelaz s institucionalne skrbi na usluge podrške za život u zajednici, Zajedničke europske smjernice za prijelaz s institucionalne skrbi na usluge podrške za život u zajednici, 2012.

²³ Podaci preuzeti iz Prijedloga Strategije deinsitucionalizacije i transformacije ustanova socijalne zaštite u Federaciji BiH 2014 - 2020.

Bez obzira na to tko je osnivač, smještaj u ustanovama prije svega karakterizira: zatvoren prostor odvojen od zajednice, niska razina socijalnih i drugih usluga, niska razina poštivanja ljudskih prava (primjerice, pravo na privatnost, pravo na informiranost, pravo na nediskriminaciju), nadzor i kontrola od strane osoblja, dugoročan i najčešće doživotan boravak u institucijama. U najvećem broju slučajeva oduzima im se poslovna sposobnost i stavljaju se pod starateljstvo čime se smještenim osobama oduzimaju sva prava u donošenju bilo kakvih odluka. Praćenje osobe u instituciji i promjena njenog zdravstvenog stanja u principu ne podrazumijeva pokretanje postupka vraćanja poslovne sposobnosti i razrješenje dužnosti staratelja ili djelomično vraćanje poslovne sposobnosti. Također, treba naglasiti da boravak u ustanovi ne prati rad na stvaranju pretpostavki za vraćanje osobe u lokalnu zajednicu iz koje je i izmještena. Istovremeno, komunikacija s bližim i daljnjim srođnicima i potpunom lokalnom zajednicom u potpunosti prestaje. U praksi briga o starim osobama se svodi na ishranu, njegu, zdravstvene usluge i smještaj, a za osobe s mentalnim smetnjama, pored navedenog, i na propisivanje lijekova bez naglaska na rehabilitacijske i terapijske aktivnosti.

Zakonom o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite obitelji s djecom Federacije BiH, kao i kantonalnim zakonima socijalne zaštite, propisuje se pravo na smještaj odraslih osoba u drugu (udomiteljsku) obitelj. Međutim, ovaj vid zbrinjavanja se veoma malo primjenjuje u praksi i rijetki su slučajevi smještaja odraslih osoba u drugu obitelj. U smjeru razvoja udomiteljstva za odrasle osobe do sada se gotovo ništa nije radilo (zagovaranje, kampanje, informiranje o zakonskoj mogućnosti i slično) pa je iz tih razloga ovaj oblik zbrinjavanja potpuno nerazvijen u FBiH. Činjenica da su cijene smještaja u drugu obitelj, što se regulira kantonalnim zakonima ili odlukama o visini smještaja u drugu obitelj, tri puta manje (primjerice, ZDK 288,00 KM, a Tuzlanski 368,00 KM) u odnosu na smještaj u odgovarajuću instituciju (primjerice, Zavod Drin 1.200,00 KM) dovoljno govori o tome koliko se općenito malo pažnje posvećuje zadržavanju osoba u lokalnoj zajednici i njihovoj socijalnoj uključenosti.

Nerazvijenost servisa usluga za odrasle i stare osobe potvrđuje koliko se ovom pitanju malo posvećivalo pažnje (način na koji je Zakonom riješeno pitanje kućne njege, postojanje dnevnih boravaka za odrasle osoba i servisa usluge neophodnih za minimum pretpostavki za njihov život u lokalnoj zajednici).

Treba pomenuti da na neadekvatan tretman korisnika u ustanovama ukazuju neovisni vanjski izvještaji domaćih i međunarodinih agencija i institucija. Međutim, ova činjenica može također ukazati i na nedostatak zabilježenih slučajeva žalbi korisnika na uvjete i tretman u institucijama. Nadalje, to ukazuje da postojeći sistem nije predvidio adekvatan i dostupan sistem žalbi korisnika ili da inspekcijski nadzor nije adekvatan.

2.3. Nedovoljna obuka i stručno usavršavanje potencijalnih i postojećih udomitelja u FBiH.

U FBiH još uvijek ne postoji sveobuhvatan plan i program pripreme, obuke i stručnog usavršavanja potencijalnih i postojećih udomitelja u FBiH, čijom bi se dosljednom primjenom stvorile pretpostavke da udomitelji steknu odgovarajuća znanja i kompetencije, koje su osnovna pretpostavka za uspješno obavljanje udomiteljske uloge, i koji bi doprinijeli povećanju broja udomitelja i sveukupnom razvoju udomiteljstva. Također, ne vrši se periodična analiza potreba za daljnjom obukom i stručnim usavršavanjem postojećih udomitelja, čija bi svrha bi bila daljnje jačanje kvalitete

udomiteljstva tijekom pružanja usluge i kontinuirani profesionalni razvoj udomitelja i udomiteljstva u cjelini. Konačno, u proteklim godinama kontinuirano je izostajala i bilo kakva vrsta proračunske podrške u FBiH u cjelini za potrebe obuke i stručnog usavršavanja potencijalnih i postojećih udomitelja. Do sada, obuka i stručno usavršavanje udomitelja su u najvećoj mogućoj mjeri bili osiguravani od strane donatorskih organizacija i provedene od strane nevladinih organizacija.

2.4. Nedovoljan stupanj poticanja i razvoja trećeg sektora (NVO i privatni sektor), kao ravnopravnog partnera vladinom sektoru, za veću uključenost u pogledu zbrinjavanja djece i odraslih

Privatni sektor, nevladine organizacije i volonteri (pod kontrolom institucija vlasti) mogu biti značajan resurs u promoviranju i afirmiranju udomiteljstva, te u edukaciji i pružanju različitih usluga podrške udomiteljima i korisnicima. Ovaj resurs je još značajniji kada se ima u vidu da centri za socijalni rad nemaju dovoljno kapaciteta da se aktivnije uključe u navedene aktivnosti. Sve aktivnosti nevladinih organizacija s ciljem razvoja i podrške udomiteljstvu do sada su se provodile kroz pojedinačne projekte (Hope and Homes for Children, Save the Children UK). Nvladine organizacije također pružaju usluge smještaja korisnika u dječja sela i ustanove, a njihov potencijal za pružanje drugih usluga, koje će podržati razvoj udomiteljstva, nije prepoznat i ne podstiče se. Isto se može reći i za postojeća udruženja udomitelja. Privatni sektor do sada je neznatno bio zastupljen i to u oblasti smještaja odraslih osoba (posebno starih). Nije prepoznat kao resurs za podršku udomiteljstvu, te ne postoje poticaji za njegov razvoj u ovoj oblasti. Nadovoljna uključenost nevladinog i privatnog sektora u oblasti udomiteljstva znači i manje mogućnosti za radni angažiranje profesionalaca izvan institucija vladinog sektora, što je posebno problematično kada se ima u vidu opredjeljenje FBiH za deinstitutionalizaciju jer nosi rizik od gubitka uposlenja kadra u ustanovama za smještaj korisnika. Također, nedovoljna zastupljenost trećeg sektora u ovoj oblasti znači i manje mogućnosti izbora za korisnike koji bi eventualno, zbog veće kvalitete usluga, samostalno snosili troškove korištenja različitih usluga u okviru nevladinih i privatnih organizacija/agencija (što bi smanjilo proračunska izdvajanja).

3. Neadekvatni kadrovski i financijsko-materijalni kapaciteti centara za socijalni rad (CSR) u oblasti udomiteljstva i općenito

3.1. Nedovoljan broj uposlenih stručnih radnika u CSR

U točki 46. Zaključnih zapažanja UN Komiteta za praćenje primjene Konvencije o pravima djeteta, upućenih BiH (rujan/listopad 2012.), ukazuje se na ograničene financijske i ljudske resurse koji su na raspolaganju CSR, ističući da je Komitet zabrinut da "ovi centri nemaju jasno određene zadatke koji su usmjereni na pružanje socijalne pomoći, nego se zato često fokusiraju uglavnom na administrativne poslove koji se odnose na registraciju korisnika i ocjenjivanje formalnih i pravnih kriterija za ostvarivanje prava na socijalnu pomoć, a ne na pružanje podrške samoj obitelji". Komitet preporučuje da država CSR osigura odgovarajuće ljudske, tehničke i financijske resurse, zatim da osigura sistematičnu edukaciju uposlenika i da poduzme sve druge potrebne mjere kojima se garantira kvaliteta, učinkovitost i transparentnost svih aktivnosti tih institucija. Također je ukazano na mogućnost uspostavljanja zasebnih mehanizama za upravljanje administrativnim poslovima koji se odnose na registraciju korisnika i ocjenjivanje formalnih i pravnih kriterija za ostvarivanje prava na socijalnu pomoć.

U dokumentu Proračunske novčane naknade za socijalnu zaštitu u BiH "Šta funkcioniše, a šta ne" iz lipnja 2013. godine, pripremljenom od strane Inicijative za bolju i humaniju inkluziju (IBHI), među ključnim problemima, koje su identificirali stručni radnici u CSR, nalazi se gomilanje problema u ovoj oblasti koje ne prati i adekvatno upošljavanje u socijalnoj zaštiti. Nadalje se navodi da većina centara ima problem ograničenih i nedovoljnih ljudskih resursa, da se upošljavanje novih stručnih radnika teško odobrava, da je postojeće osoblje izloženo velikom stresu, da nisu razvijeni mehanizmi supervizije i da sve to dovodi do velikog trošenja kadrova i do sagorjevanja.

Uzimajući u obzir navedene nedostatke, u ožujku 2013. godine donijet je Pravilnik o standardima za rad i pružanje usluga u ustanovama socijalne zaštite u FBiH. Istim se propisuju zajednički minimalni standardi za rad i pružanje usluga kao i drugi posebni minimalni standardi za obavljanje djelatnosti, odnosno poslova socijalne zaštite u ustanovama socijalne zaštite u FBiH. Prijelaznim i završnim odredbama Pravilnika utvrđeno je da postojeće ustanove socijalne zaštite koje obavljaju djelatnost, odnosno poslove socijalne zaštite mogu nastaviti s radom, s tim što su dužne da u roku od tri godine od dana stupanja na snagu ovog Pravilnika osiguraju minimalne uvjete propisane ovim Pravilnikom. Iako prelazni trogodišnji period za usuglašavanje s odredbama ovog Pravilnika još nije istekao, zabrinjava činjenica da se u proteklom periodu učinilo veoma malo od strane kantonalnih i općinskih vlada u FBiH na njegovoj realiziranju, primarno usljed nedostatka financijskih sredstava i političke volje neophodne za njegovo implementiranje.

Pravilnikom o standardima za rad i pružanje usluga u ustanovama socijalne skrbi u FBiH ("Službene novine Federacije BiH", 15/13) propisani su minimalni standardi za rad i pružanje usluga korisnicima. Iako su standardi stupili na snagu u ožujku 2013. godine osnivači centara za socijalni rad (općine i kantoni) nisu poduzeli potrebne aktivnosti na stvaranju pretpostavki za osiguranje minimalnih standarda za rad i pružanje usluga korisnicima. Izradi Pravilnika o standardima za rad i pružanje usluga u ustanovama socijalne skrbi u FBiH nije prethodila financijska procjena potrebnih sredstava za njegovu realiziranje. Stupanje na snagu Pravilnika prati sve teža financijska situacija osnivača centara za socijalni rad (općina i kantona) koji zbog izuzetno ograničenih proračuna nisu u mogućnosti pratiti potrebe za kadrovima kako predviđa Pravilnik. Ovo je vidljivo na primjeru Kantona Sarajevo prema kojem je i dalje zadržana dosadašnja praksa u Kantonalnom centru za socijalni rad Sarajevo, gdje na jednog socijalnog radnika ide 10.000 stanovnika, na jednog pedagoga kao što je, primjerice, općina Vogošća 30.000 stanovnika, općina Ilidža 80.000 stanovnika, općina Stari grad 45.000 stanovnika. Iako Kantonalni centar za socijalni rad Sarajevo, u poređenju s ostalim centrima u FBiH, ima formirane stručne timove (socijalni radnik, pedagog, psiholog, pravnik) ipak ni ovaj centar ne zadovoljava minimalne standarde za obavljanje djelatnosti kada je riječ o kadru. Ovi podaci o kadrovskim kapacitetima za Sarajevo, dobijeni su analizom koja je rađena tijekom izrade Politike, koja je pokazala da je stanje u CSR u FBiH, osobito po pitanju kadrovskih kapaciteta veoma loše, odnosno veliki je deficit stručnog kadra u odnosu na potrebe prema Pravilniku. Iako se iz analize vidi da Kanton Sarajevo prednjači u odnosu na ostale centre, i dalje je evidentan deficit kadra za ispunjavanje minimuma standarda koje propisuje Pravilnik, što se odražava na pružanje mjera i usluga korisnicima kao i na njihov kvalitetu. Ovo je naročito izraženo u oblasti udomiteljstva iz razloga što u okviru centara nema uposlen niti jedan stručni radnik koji bi se bavio samo tom uslugom.

3.2. Neuvjetnost i nefunkcionalnost radnog prostora i nedovoljna informatička opremljenost CSR u FBiH

U dokumentu Proračunske novčane naknade za socijalnu zaštitu u BiH "Šta funkcioniра, а šta ne" iz lipnja 2013. godine, pripremljenom od strane Inicijative za bolju i humaniju inkluziju (IBHI), među ključnim problemima, pored nedostatka stručnih radnika, koje su identificirali stručni radnici u CSR, istaknut je i nedostatak materijalnih sredstava za rad službi. U prilog navedenom ističu da su područja koja pokrivaju centri velika, а da za obilazak korisnika nemaju prijevozno sredstvo, da je stalno prisutan problem nedovoljnih sredstava za materijalne troškove, da su prostori za rad mali, neuvjetni, nefunkcionalni i neprilagođeni osobama s invaliditetom i starim osobama. Jedna od preporuka iz navedenog dokumenta je da je potrebno ojačati centre za socijalni rad (tehnički i informacijski) za obavljanje posla, posebno u kontekstu novih metoda ciljanja korisnika.

3.3. Nepostojanje akreditiranih programa obuke i nedovoljna obučенost radnika u CSR u FBiH (nedostatak vještina menadžmenta i sposobnosti rukovođenja, kao i novih metoda i tehnika rada)

Do sada je povremena obuka službenika CSR najčešće bila provodena od strane međunarodnih organizacija. Pitanje obuke i stručnog usavršavanja službenika CSR u FBiH još uvijek nije sistemski riješeno. Shodno tome, ne provodi se periodična analiza potreba za obukom službenika CSR, izrada odgovarajućih programa obuke uz osiguranje odgovarajućih sredstava za njihovu realiziranje bilo putem proračuna bilo putem vanproračunskih izvora financiranja (primjerice, grantovi, donatorska sredstva i slično). Zaključni komentari i preporuke UN Komiteta za praćenje primjene Konvencije o pravima djeteta upućenim BiH (studeni 2012.) odnose se na preporuku državi da CSR osigura "...sistematičnu edukaciju uposlenika i da preduzme sve druge potrebne mjere kojima se garantuje kvaliteta, učinkovitost i transparentnost svih aktivnosti tih institucija...". Iz ovdje navedenih razloga, iako predstavljaju jednu od ključnih karika u sistemu udomiteljstva u FBiH, CSR u ovom trenutku ne posjeduju odgovarajuće kapacitete koji bi bili u mogućnosti pružati odgovarajuću podršku servisu udomiteljstva u FBiH na optimalan način.

Kako je trenutno stanje, kada je riječ o obuci i stručnom usavršavanju kadrova u CSR u FBiH, vrlo loše i kako se to stanje godinama nije mijenjalo ovaj operativni cilj je od iznimne važnosti. Kako u Federaciji BiH ne postoje akreditirani programi obuke za uposlenike centara za socijalni rad to se negativno odrazilo na znanje i vještine uopće, а posebno na znanje i vještine u pružanju podrške udomiteljskim obiteljima. Nepostojanje akreditiranih programa obuke odrazilo se i na odnos uposlenika centra prema udomiteljstvu kao kvalitetnijem obliku zbrinjavanja u odnosu na institucionalni smještaj, kao i na odnos prema korisnicima uopće koja imaju potrebu za odgovarajućim oblikom zbrinjavanja. Iskustvo pokazuje da su postojale sporadične edukacije (Tuzlanski kanton, Kanton Sarajevo i Srednjobosanski kanton) koje su uglavnom provodile NVO i koje su u trenutku realiziranja edukacije davale odgovarajuće rezultate. Međutim, s njihovim okončanjem pristup udomiteljstvu u CSR vraćen je na isto.

4. Nedovoljna suradnja i koordinacija između svih zainteresiranih aktera u FBiH u oblasti udomiteljstva

4.1. Neadekvatni mehanizmi i instrumenti praćenja, evaluacije i izvještavanja o uspješnosti provedbe politike udomiteljstva u FBiH

FBiH ima nedostatak sistema za praćenje primjene zakona i politika kao i mehanizama ocjene uspješnosti provedbe navedenih propisa. S druge strane, postoje praćenja udomiteljstva kroz redovne djelatnosti CSR i upravnih inspekcija, ali ovakvo praćenje nije uvezano između CSR, inspekcije na kantonalnoj razini niti na razini FBiH. Postojeći sistem, također, nije dovoljno transparentan i uključiv za druge aktere i korisnike. Imajući u vidu složenost i podijeljenu nadležnost u oblasti socijalne zaštite u FBiH, izostanak odgovarajućih institucionalnih mehanizama i metoda za prikupljanje, razvrstavanje, analizu i diseminaciju statističkih podataka po, primjerice, spolu, nepostojanje rodno osjetljivih baza podataka, nepostojanje jedinstvene evidencije obitelji pod rizikom od razdvajanja, nepostojanje odgovarajućih sektorskih statistika općenito (na što se ukazuje u EK Izvještaju o napretku BiH za 2012. godinu²⁴) neki su od ključnih nedostataka i prepreka u pogledu uspostave efikasnog sistema udomiteljstva u FBiH. Pri prikupljanju statističkih podataka uočljivi su problemi neusklađenosti postojećih metoda, preciznosti i vjerodostojnosti, što je jedna od najvećih slabosti kad su u pitanju informativne osnove u donošenju odluka i, shodno tome, efikasnom i učinkovitom sistemu praćenja, evaluacije i izvještavanja o uspješnosti realiziranja ciljeva javnih politika i propisa u oblasti udomiteljstva u FBiH. Nepostojanje efikasnih mehanizama komunikacije i suradnje između FMRSP i resornih kantonalnih ministarstava (uključujući druge zainteresirane strane kao primjerice, predstavnike NVO-a), njihove vertikalne suradnje i koordinacije u procesu prikupljanja i analize statističkih i drugih podataka značajno je otežalo i neminovno se odrazilo na donošenje optimalnih odluka u oblasti udomiteljstva u proteklom periodu.

4.2. Neadekvatan mehanizam praćenja i kontrole sistema udomiteljstva u FBiH

Postojeći način praćenja provođenja udomiteljstva odvija se kroz redovne djelatnosti CSR i upravnih inspekcija. Nažalost, postoje očigledni nedostaci postojećeg mehanizma za sistemsko praćenje položaja korisnika u udomiteljskim obiteljima što se ogleda u:

- nedostatku ljudskih i materijalnih kapaciteta CSR i nadležnih inspekcija za provođenje praćenja;
- nedostatku propisa o obveznom praćenju stanja i procjeni napretka korisnika (primjerice, napredak u rehabilitaciji, ponašanju i drugim sličnim aspektima njegovog ili njenog statusa);
- ne prati se posebno niti se ocjenjuje pristup i napredak korisnika u ostvarivanju prava na socijalnu zaštitu, zdravstvenu zaštitu, obrazovanje i slično (primjerice, napredak korisnika u obrazovanju, liječenju, itd.);
- ne prati se i ne evaluira utjecaj udomiteljstva na ugrožene kategorije korisnika primjerice, osobe sa invaliditetom, Romi, itd.
- izvještaji nekih medija i organizacija civilnog društva, domaćih i međunarodnih institucija ukazuju na kršenja prava i neadekvatan smještaj korisnika u institucijama i udomiteljskim obiteljima;
- postojeći sistem praćenja nije dovoljno transparentan i uključiv za druge aktere i korisnike;

²⁴ Izvještaj o napretku BiH za 2012. godinu, str. 53.

- jednostavan, dostupan i efikasan sistem za pritužbe korisnika (primjerice, u slučajevima uskraćivanja prava, diskriminacije, uznemiravanja, seksualnog uznemiravanja i slično); udomiteljskih obitelji na rad CSR; itd.
- naknade udomiteljima odnosno naknade troškova korisnika su izuzetno male te nema systemske kontrole namjene trošenja ovih sredstava;
- na kraju, nema adekvatnog systemskog odgovora na uočene propuste ili kršenja prava korisnika, udomitelja i udomiteljskih obitelji, CSR, inspekcija, i veze sistema udomiteljstva sa drugim mehanizmima kao što su pravosuđe, obrazovne institucije, itd.

4.3. Nizak stupanj iskorištenosti vanproračunskih izvora financiranja za pitanja udomiteljstva u FBiH (primjerice, grantovi, zajmovi, EU fondovi pomoći, drugi bilateralni i multilateralni donatori)

Iako postoje fondovi namijenjeni reformama u socijalnoj zaštiti, niti jedan od njih nije iskorišten za potrebe razvoja udomiteljstva²⁵ ili reforme institucija za smještaj.²⁶ Proteklih godina je u zemaljama regiona (Hrvatska i Srbija) postignut ogroman napredak u reformi institucija i razvoju udomiteljstva zahvaljujući financijskoj podršci Europske komisije i drugih donatora što, na žalost, još uvijek nije slučaj u BiH gdje vlasti tijekom planiranja IPA sredstava specifično ne navode ovu oblast kao prioritetnu. Evidentan je i izostanak proaktivnog odnosa resornih ministarstava u FBiH (i vlada u cjelini) u mobiliziranju donatorskih sredstava od drugih potencijalnih donatora aktivnih u ovoj oblasti u FBiH i BiH u cjelini.

Istovremeno, postojeći sistem udomiteljstva je zastario, nema dovoljno sredstva za planiranu transformaciju ustanova i razvoj novih oblika i standarda u udomiteljstvu. Nadalje, neiskorištene su mogućnosti vanproračunskog financiranja dok udruženja i organizacije, naročito međunarodne, koriste u određenoj mjeri postojeće vanproračunske mogućnosti financiranja. U okviru FMRSP postoji Sektor za europske integracije, strateško planiranje i koordiniranje projekata čije nadležnosti uključuju, između ostalog, djelovanje prema izvorima vanproračunskih sredstava (donatorima). Nažalost, ovaj Sektor, do sada, nije imao većih aktivnosti u ovom pravcu. U praksi, ministar ili savjetnici su u dijalogu s donatorima (Europska povjerenstvo u BiH, Svjetska banka i drugi) tražili da proces reforme i transformacije institucija za smještaj bude uvršten u listu prioriteta u predstojećem procesu planiranja IPA sredstava.

Treba ukazati i na nedovoljno horizontalno, a posebno vertikalno sektorsko koordiniranje između domaćih institucija, koje će još više doći do izražaja kroz primjenu EU IPA II Regulative. Nadalje, relativno veliki broj donatora djeluje u BiH, ali treba ukazati i na sveukupno smanjenje donatorskih sredstava dostupnih BiH, radi preusmjeravanja donatorskih prioriteta za financiranje ka drugim zemljama.

²⁵ Ovo se ne odnosi na projekat razvoja standarda udomiteljstva koji je prije 5 godina provodio Save the Children UJK uz financijsku pomoć Europske komisije.

²⁶ Ovo se na odnosi na projekt "Življenje u zajednici uz podršku" koji provodi SUMERO ili druge programe koje provode nevladine organizacije, a odnose se na pružanje usluga osobama s invaliditetom.

DIO 2. – DEFINIRANJE CILJEVA JAVNE POLITIKE

Na temelju analize trenutnog stanja i definicije problema iz Dijela 1. ovih teza, radna grupa je, u skladu sa člankom 4., stavak (1), točka c) Uredbe, pristupila definiranju ciljeva javne politike. U tom smislu, za svaku grupu identificiranih problema utvrđeni su specifični ciljevi za njihovo prevazilaženje, dok je u okviru svakog od specifičnih ciljeva utvrđen niz operativnih ciljeva neophodnih za njihovu realiziranje. Sveukupno gledano, svaki od utvrđenih specifičnih i njima pripadajućih operativnih ciljeva trebaju, kumulativno gledano, dovesti do realiziranja glavnog cilja ove javne politike koji glasi: **Razviti efikasan i održiv sistem udomiteljstva u Federaciji Bosne i Hercegovine.**

U sljedećoj se Tabeli nalazi definicija specifičnih i njima pripadajućih operativnih ciljeva:

Specifični cilj 1.	Unaprijediti i održavati harmoniziranim sistem udomiteljstva u FBiH
Operativni cilj 1.1.	Razviti i održavati harmoniziranim različite vrste/oblike udomiteljstva prema potrebama i statusu korisnika u FBiH, odnosno razviti harmoniziran i održiv sistem udomiteljstva u FBiH koji odgovara na potrebe korisnika
Operativni cilj 1.2.	Osmisliti i provoditi javne kampanje usmjerene prema afirmiranju i promoviranju udomiteljstva u FBiH
Operativni cilj 1.3.	Definirati procedure i uspostaviti kapacitete za identificiranje, regrutiranje i licenciranje udomitelja u FBiH (novih i postojećih udomitelja)
Operativni cilj 1.4.	Uspostaviti i održavati harmoniziranim sistem proračunskog financiranja udomiteljstva u FBiH
Specifični cilj 2.	Osigurati održivu tranziciju s institucionalnog načina zbrinjavanja na obiteljski smještaj (udomiteljstvo) u FBiH
Operativni cilj 2.1.	Povećati broj djece i odraslih smještenih u udomiteljske obitelji u odnosu na ustanove za zbrinjavanje
Operativni cilj 2.2.	Unaprijediti kompetencije stručnih radnika u ustanovama za zbrinjavanje djece i odraslih u procesu transformacije i deinstitucionalizacije
Operativni cilj 2.3.	Vršiti obuku i stručno usavršavanje potencijalnih i postojećih udomitelja
Operativni cilj 2.4.	Omogućiti veću uključenost i iskorištenost NVO i privatnog sektora, te volontera u sistem socijalne zaštite
Specifični cilj 3.	Unaprijediti kadrovske i financijsko-materijalne kapacitete CSR u FBiH u oblasti udomiteljstva i općenito
Operativni cilj 3.1.	Ojačati ljudske potencijale CSR u FBiH u vezi s poslovima iz oblasti udomiteljstva
Operativni cilj 3.2.	Unaprijediti uvjete rada i radne prostore u CSR u FBiH
Operativni cilj 3.3.	Vršiti obuku i stručno usavršavanje kadrova u CSR u FBiH (rukovodeći kadar i stručni službenici)

Specifični cilj 4.	Uspostaviti mehanizam praćenja Politike i održavati djelotvornim kapacitete i mehanizme suradnje i koordinacije između svih zainteresiranih strana u FBiH u oblasti udomiteljstva
Operativni cilj 4.1.	Uspostaviti sveobuhvatan sistem praćenja, kontrole, ocjene i odgovora na identificirane propuste i kršenja u sistemu udomiteljstva u FBiH na političkoj i stručno-tehničkoj razini
Operativni cilj 4.2.	Uspostaviti sveobuhvatan sistem praćenja, kontrole, (pro)ocjene i odgovora na identificirane propuste i kršenja u sistemu udomiteljstva u FBiH
Operativni cilj 4.3.	Povećati stupanj iskorištenosti vanproračunskih izvora financiranja za pitanja udomiteljstva u FBiH (grantovi, zajmovi, EU fondovi pomoći, drugi bilateralni i multilateralni donatori)

STABLO PROBLEMA	STABLO CILJEVA
Problem:	Specifični i operativni ciljevi:
1) Neadekvatan i neharmoniziran sistem udomiteljstva u FBiH 1.1. Neujednačenost vrsta/oblika udomiteljstva u FBiH (prema potrebama korisnika i prema statusu); 1.2. Neizdvajanje sredstava i neprovođenje javnih kampanja usmjerenih prema afirmiranju, promoviranju i daljnjem razvoju udomiteljstva u FBiH; 1.3. Nejasnoće u postojećem zakonodavno-pravnom okviru u pogledu identificiranja, regrutiranja, edukacije i licenciranja udomitelja u FBiH (novih i postojećih udomitelja); 1.4. Različitost financijskih mogućnosti, uvjeta i načina financiranja i ostvarivanja prava među kantonima u FBiH.	1) Unaprijediti i održavati pravičnim i harmoniziranim sistem udomiteljstva u FBiH 1.1. Razviti i održavati harmoniziranim različite vrste/oblike udomiteljstva prema potrebama i statusu korisnika u FBiH; 1.2. Osmisliti i provoditi javne kampanje usmjerene prema afirmiranju i promoviranju udomiteljstva u FBiH; 1.3. Definirati procedure i uspostaviti kapacitete za identificiranje, regrutiranje i licenciranje udomitelja u FBiH (novih i postojećih udomitelja); 1.4. Uspostaviti i održavati harmoniziranim sistem proračunskog financiranja udomiteljstva u FBiH.
Problem:	Specifični i operativni ciljevi:
2) Nedovoljna zastupljenost/iskorištenost alternativnih oblika zbrinjavanja u odnosu na institucionalno zbrinjavanje – deinstitucionalizacija 2.1. Favoriziranje/dominantnost institucionalnog zbrinjavanja djece i odraslih (ustanove socijalne zaštite) u odnosu na smještaj u udomiteljsku obitelj; 2.2. Nehumani uvjeti i neadekvatan tretman korisnika u institucijama za smještaj koji ne osiguravaju socijalnu inkluziju i imaju negativan utjecaj na njihov fizički, intelektualni, emotivni i socijalni razvoj; 2.3. Nedovoljna obuka i stručno usavršavanje potencijalnih i postojećih udomitelja u FBiH; 2.4. Nedovoljan stupanj razvoja i poticanja trećeg sektora (NVO i privatni sektor) za veću uključenost u pogledu zbrinjavanja djece i odraslih kao ravnopravnog partnera vladinom sektoru.	2) Osigurati održivu tranziciju s institucionalnog načina zbrinjavanja na obiteljski smještaj (udomiteljstvo) u FBiH 2.1. Povećati broj djece i odraslih smještenih u udomiteljske obitelji u odnosu na ustanove za zbrinjavanje; 2.2. Unaprijediti kompetencije stručnih radnika u ustanovama za zbrinjavanje djece i odraslih u procesu transformacije i deinstitucionalizacije; 2.3. Vršiti obuku i stručno usavršavanje potencijalnih i postojećih udomitelja u FBiH; 2.4. Omogućiti veću uključenost i iskorištenost NVO i privatnog sektora, te volontera u sistem socijalne zaštite.
Problem:	Specifični i operativni ciljevi:
3) Neadekvatni kadrovski i financijsko-materijalni kapaciteti centara za socijalni rad (CSR) u oblasti zaštite djece bez roditeljskog staranja i općenito 3.1. Nedovoljan broj uposlenih stručnih radnika u CSR;	3) Unaprijediti kadrovske i financijsko-materijalne kapacitete CSR u FBiH u oblasti zaštite djece bez roditeljskog staranja i odraslih bez obiteljskog staranja 3.1. Ojačati ljudske potencijale CSR u FBiH,

3.2. Neuvjetnost i nefunkcionalnost radnog prostora i nedovoljna informatička opremljenost CSR u FBiH;	3.2. Unaprijediti uvjete rada i radne prostore u CSR u FBiH;
3.3. Nedovoljna obuka i stručno usavršavanje kadrova u CSR u FBiH (rukovodeći kadar i stručni službenici).	3.3. Vršiti obuku i stručno usavršavanje kadrova u CSR u FBiH (rukovodeći kadar i stručni službenici).
Problem:	Specifični i operativni ciljevi:
4) Nedovoljna suradnja i koordinacija između svih zainteresiranih aktera u FBiH u oblasti udomiteljstva	4) Uspostaviti i održavati djelotvornim kapacitete i mehanizme suradnje i koordinacije između svih zainteresiranih strana u FBiH u oblasti udomiteljstva
4.1. Uspostaviti sveobuhvatan sistem praćenja, kontrole, ocjene i odgovora na identificirane propuste i kršenja u sistemu udomiteljstva u FBiH	4.1. Uspostaviti sveobuhvatan sistem praćenja, kontrole, ocjene i odgovora na identifikovane propuste i kršenja u sistemu udomiteljstva u FBiH na političkom i stručno-tehničkom
4.2. Uspostaviti sveobuhvatan sistem praćenja, kontrole, (pro)ocjene i odgovora na identificirane propuste i kršenja u sistemu udomiteljstva u FBiH.	4.2. Uspostaviti sveobuhvatan sistem praćenja, kontrole, (pro)ocjene i odgovora na identificirane propuste i kršenja u sistemu udomiteljstva u FBiH.
4.3. Nizak stupanj iskorištenosti vanproračunskih izvora financiranja za pitanja udomiteljstva u FBiH (grantovi, zajmovi, EU fondovi pomoći, drugi bilateralni i multilateralni donatori).	4.3. Povećati stupanj iskorištenosti vanproračunskih izvora financiranja za pitanja udomiteljstva u FBiH (grantovi, zajmovi, EU fondovi pomoći, drugi bilateralni i multilateralni donatori).
SREDIŠNJI PROBLEM	GLAVNI CILJ
<i>Neadekvatan i neefikasan sistem vaninstitucionalnog zbrinjavanja djece i odraslih bez obiteljskog staranja</i>	<i>Razviti efikasan i održiv sistem udomiteljstva u Federaciji BiH</i>

DIO 3. – DEFINIRANJE OPCIJA

Na temelju članka 4., stavak (1), točke d) i e) Uredbe, radna grupa je izvršila definiranje opcija za postizanje ciljeva, odnosno za rješavanje identificiranih problema, te je izvršila preliminarnu procjenu mogućih utjecaja opcija u fiskalnom, ekonomskom i socijalnom pogledu, uključujući procjenu utjecaja na položaj žena, muškaraca i marginaliziranih grupa. U tom smislu, opcije su osmišljene na način da se, u pravilu, za svaki od operativnih ciljeva utvrdilo po tri opcije. Prva je opcija a) u smislu zadržavanja trenutnog stanja putem koje je izvršena preliminarna procjena budućih trendova na temelju trenutno raspoloživih podataka u slučaju da se ne poduzme ni jedna aktivnost, tj. da se zadrži postojeće stanje. S druge strane, opcijama b) su, u pravilu, osmišljene mjere koje podrazumijevaju značajan zaokret u načinu rješavanja identificiranog problema, odnosno ostvarenju cilja (tzv. radikalne opcije), dok su opcijama c), u pravilu, osmišljene mjere koje bi pretpostavljale postupne promjene u načinu rješavanja identificiranog problema (tzv. inkrementalne opcije). Primjenom ovakvog pristupa omogućeno je poređenje između razmatranih opcija (opcije a), b) i c)) kako bi se uvidjele njihove prednosti, odnosno nedostaci. Konačno, u skladu sa člankom 3. Aneksa I Uredbe, u slučaju operativnih ciljeva u okviru petog specifičnog cilja nisu razmatrane alternativne opcije s obzirom na činjenicu da su ova pitanja, na generički način, već bila predmetom razmatranja u okviru nacrtu javne politike o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u FBiH, te je primjenom analogije izveden logički zaključak o odgovarajućoj opciji i dat je kratak opis mogućih mjera za postizanje predmetnog operativnog cilja.

Specifični cilj 1: Unaprijediti i održavati harmoniziranim sistem udomiteljstva u FBiH

Operativni cilj 1.1.	Razviti i održavati harmoniziranim različite vrste/oblike udomiteljstva prema potrebama i statusu korisnika u FBiH
Opcija a)	Zadržati trenutno stanje
Opcija b)	Ojačati postojeće oblike udomiteljstva (tradicionalno i specijalizirano), te uspostaviti hitno i povremeno udomiteljstvo
Opcija c)	Razviti sveobuhvatan sistem profesionalnog udomiteljstva

Opcija a): Zadržati trenutno stanje

Ukoliko se zadrži postojeće stanje, koje je zbog uređenosti Federacije jako neujednačeno po kantonima, ne može se očekivati da će se udomiteljstvo razvijati barem približno ujednačeno u svim kantonima, kao ni razvijanje različitih vrsta/oblika udomiteljstva prema potrebama i statusu korisnika. Zadržavanjem postojećeg stanja nastavit će se nepoštivanje prava korisnika, a to je pravo na obiteljsko okruženje, koje je, ukoliko ga nije moguće osigurati u biološkoj obitelji, potrebno pružiti u zamjenskoj obitelji. Također treba naglasiti da se zadržavanjem ovakve

prakse nastavlja nepoštivanje međunarodnih sporazuma i konvencija iz ove oblasti koje je prihvatila BiH, čime bi se nastavilo narušavanje međunarodnog ugleda i kredibiliteta BiH u međunarodnim organizacijama. Trenutno važeći Zakon o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite obitelji sa djecom, u dijelu gdje su regulirana prava iz socijalne zaštite, definiira smještaj u drugu obitelj kao vid zaštite djece, osoba s invaliditetom i starih osoba. Obzirom na Ustavom Federacije BiH podijeljenu nadležnost između Federacije BiH i kantona, kantoni bi na temelju gore navedenog Zakona zadržali svoje propise u postojećem sadržaju, čime bi smještaj u drugu obitelj i dalje bio raznolik po kantonima, te bi se i dalje većinom primjenjivao samo za djecu bez roditeljskog staranja uz preferenciju smještaja u srodničke obitelji, što bi i dalje bilo krajnje nepovoljno za razvijanje udomiteljstva kao oblika zaštite za druge ranjive kategorije kao što su djeca i osobe s invaliditetom i osobe bez obiteljskog staranja. Isti bi i dalje ograničavao mogućnost razvijanja vrsta i oblika udomiteljstva prema potrebama i statusu korisnika i nastavio s dominantnim smještajem u ustanove socijalne zaštite, a ne suprotno – u udomiteljske obitelji. Sveukupno gledano, postojeći sistem i dalje ne bi odgovarao na identificirane potrebe djece i odraslih bez roditeljskog, odnosno obiteljskog staranja, čime bi se zadržao, a s vremenom vrlo vjerovatno i povećao trenutno krajnje nepovoljan i evedintan jaz između broja korisnika trenutno smještenih u ustanovama socijalne zaštite (85% od ukupnog broja korisnika) i obiteljskom smještaju (15% od ukupnog broja korisnika), što ni u kom slučaju ne bi išlo u smjeru razvoja udomiteljstva u skladu s formalnim opredjeljenjima vlasti u FBiH zacrtanim u nizu službenih dokumenata u FBiH iz ove oblasti²⁷, ali i preuzetim međunarodnim obvezama.

Fiskalni učinci: Tijekom izrade Javne politike urađena je i analiza izdvajanja sredstava kantonalnih vlasti za potrebe institucionalnog i vaninstitucionalnog smještaja. Prema raspoloživim podacima, utvrđeno je da su izdvajanja za institucije u kantonalnim proračunima veća u odnosu na izdvajanja za smještaj u drugu obitelj/udomiteljstvo, što je i prikazano u sljedećoj Tabeli:

Tabela 1.

Kanton	Smještaj u drugu obitelj	Broj korisnika / iznos		Smještaj u ustanovu socijalne zaštite	Broj korisnika / iznos	
		Broj korisnika	Iznos		Broj korisnika	Iznos
Unsko-sanski	62.348,00 KM	32	200,00 250,00 (stare osobe)	1.043.444,14 KM	260	300,00 680,00 (stare osobe)
Posavski	54.180,00 KM	16	-	214.952,00 KM	36	-
Tuzlanski	1.259.216,76 KM	243	440,00 366,00 (stare osobe)	2.850.512,35 KM	526	-
Zeničko-dobojski	218.881,10 KM	112	154,60 – 281,15	4.461.457,06 KM	533	315,00 – 1.151,00 (djeca) 300,00 – 1.211,00

²⁷ Npr. Dokument politike zaštite djece bez roditeljskog staranja i porodica pod rizikom od razdvajanja u FBiH 2006 – 2016.

						(odrasli)
Bosansko-podrinjski	16.439,50 KM	9	-	523.862,74 KM	83	-
Srednjobosanski	211.096,87 KM	34	405,00	1.601.032,22 KM	270	315,00 – 620,00 (djeca) 500,00 - 800,00 (odrasli)
Hercegovačko-neretvanski	81.149,94 KM	26	217,40 – 500,00 (djeca) 220,00 – 400,00 (odrasli)	1.662.345,87 KM	252	-
Zapadno-hercegovački	Nema podataka	Nema podataka	Nema podataka	Nema podataka	Nema podataka	Nema podataka
Kanton Sarajevo	23.037,00 KM	53	434,00	501.414,00 KM	844	594,00
Kanton 10	Nema podataka	Nema podataka	Nema podataka	Nema podataka	Nema podataka	Nema podataka
Ukupno	1.926.349,17	525	-	12.819.018,38	2804	-

Napomena: Podaci Federalnog ministarstva rada i socijalne politike za 2012. godinu.

Dakle, na temelju podataka prikazanih u ovoj Tabeli može se zaključiti da kantoni izdvajaju znatno više sredstava za institucionalni smještaj u odnosu na smještaj u drugu obitelj, dok su krajnji rezultati koji se neposredno odnose na pravilan razvoj djece, djece s invaliditetom, te socijalnu integraciju osoba s invaliditetom i starih bez obiteljskog staranja u suprotnosti s omjerom financijskog ulaganja. Također, značajno je napomenuti da je s početkom 2014. godine utvrđena nova cijena smještaja u ustanovama koje su od federalnog značaja, a koje zbrinjavaju djecu i osobe s invaliditetom i ista je od 01. siječnja 2014. godine povećana s 26,00 KM na 35,00 KM po danu za jednog korisnika, što na mjesečnoj razini iznosi oko 1.050,00 KM po korisniku, odnosno oko 12.600,00 KM po korisniku na godišnjoj razini. Istovremeno, ovaj rast cijene smještaja ne prati eventualno povećanje izdvajanja za naknade za smještaj u drugu obitelj što nedvojbeno ukazuje na nastavak trenda dominantnog opredjeljivanja za smještaj u ustanove u odnosu na obiteljski smještaj. Iz navedenog proizlazi da se zadržavanjem trenutnog stanja nastavlja trend neadekvatnog i nedovoljno kvalitetnog planiranja kao i neučinkovitog trošenja ograničenih proračunskih sredstava, što ni na koji način neće doprinijeti razvoju različitih oblika udomiteljstva i udomiteljstva u cjelini.

Nadalje, postojeće stanje neće doprinijeti razvijanju različitih oblika udomiteljstva, obzirom da će pristup uslugama i dalje biti neujednačen po kantonima, naročito u pogledu naknada za smještaj koje su različite od kantona do kantona (ca. 150,00 – 500,00 KM), dok naknada za udomitelje uopće nema. Naknade za smještaj se odnose isključivo za potrebe korisnika, a s obzirom da su cijene troškova života u stalnom porastu, sadašnje naknade ne mogu pokriti stvarne troškove. Sve ovo će imati utjecaja na nastavak evidentnog trenda opadajućeg interesa potencijalnih udomitelja, te se u srednjoročnom smislu može čak očekivati i odustajanje postojećih udomitelja.

Ekonomski učinci: Zadržavanje postojećeg stanja će imati daljnje negativne utjecaje na ekonomsku zaštitu obitelji i djece, te može rezultirati daljnjim negativnim posljedicama na financijsku poziciju pojedinaca/domaćinstava, što sve u srednjoročnom smislu može dovesti do smanjenja broja udomiteljskih obitelji, čak i u onim kantonima u kojima je udomiteljstvo trenutno najjače razvijeno (primjerice, Tuzlanski kanton). Također, svaki daljnji izostanak političke volje i ozbiljnijeg zaokreta u pogledu razvoja alternativnog zbrinjavanja ranjivih kategorija na koji se ukazuje u analizi problema ove javne politike, može imati i negativne efekte na pristup donatorskim sredstvima, jer je evidentno kako donatori imaju sve manji interes za ulaganje u ovu oblast s obzirom da, osim deklarativne podrške, u pravilu izostaje nedvojbena i konkretna politička opredjeljenost za reformu udomiteljstva i smještaja u ustanove. Na taj način će i u narednom periodu biti propuštene šanse i potencijali koji bi u suprotnom mogli značajno doprinijeti ubrzanijem razvoju pravičnog i harmoniziranog sistema udomiteljstva u FBiH, a što su zemlje iz okruženja (Hrvatska i Srbija) u proteklom periodu znale prepoznati i iskoristiti za ubrzaniji proces reforme njihovih sistema udomiteljstva i deinstitucionalizacije i transformacije ustanova socijalne zaštite.

Socijalni učinci: Zadržavanjem postojećeg stanja, ostat će i dalje neujednačenost pristupa ovoj vrsti usluge i nejednakosti prava korisnika. Kada su u pitanju naknade za udomitelje člankom 38. važećeg Zakona o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite obitelji sa djecom propisano je da udomitelj ima pravo na naknadu. Međutim, s obzirom da je ostavljeno da kantoni svojim propisima reguliraju naknade za udomitelje i troškove za pokrivanje smještaja korisnika, naknade za udomitelje će i dalje ostati neuređene ili će u pojedinim kantonima i dalje izostajati, obzirom da kantoni naknadu za smještaj korisnika, koja je prema zakonu namijenjena isključivo za pokrivanje troškova korisnika, zapravo definiraju kao naknadu za udomitelje. Postojećim stanjem u oblasti socijalne i dječje zaštite nastavit će se ugrožavanje temeljnog prava djeteta na odrastanje u obiteljskom okruženju i nastavit će se diskriminacija djece i osoba s invaliditetom zbog njihovog onesposobljenja, iz razloga što se može očekivati nastavak smještaja ove kategorije korisnika uglavnom u institucije. Isto tako, prava udomitelja će i dalje biti ugrožena jer kantonalni propisi i dalje neće prepoznavati potrebu utvrđivanja naknada za rad udomitelja, dakle i dalje će izostajati odgovarajući instrument za stimuliranje potencijalnih udomitelja i značajniju zastupljenost udomiteljstva u FBiH u odnosu na trenutno stanje.

Opcija b): Ojačati postojeće oblike udomiteljstva (tradicionalno i specijalizirano), te uspostaviti hitno i povremeno udomiteljstvo

Prateći trend i praksu u zemljama u regiji, a s obzirom da je u tijeku i izrada Prijedloga Strategije deinstitucionalizacije i transformacije ustanova socijalne zaštite u FBiH, neophodno je oblast smještaja u drugu obitelj/udomiteljstvo u FBiH unaprijediti i definirati posebnim propisom.

Ova opcija daje prednost obiteljskom smještaju u odnosu na institucionalni smještaj kako to propisuju međunarodne konvencije za zaštitu ljudskih prava, odnosno kako to preporučuju Komiteti UN-a. Institucionalni smještaj za određene kategorije korisnika ne može pružiti adekvatne uvjete za pravilno razvijanje i funkcioniranje u društvenoj zajednici. Ovo istovremeno ne znači ukidanje postojećih ustanova za socijalnu zaštitu jer će određeni broj korisnika i dalje trebati ovaj vid smještaja. S druge strane, postupno, broj korisnika smještaja će se smanjivati, a ustanove će se transformirati za pružanje usluga u socijalnoj zaštiti prema prijedlogu Strategije deinstitucionalizacije i transformacije ustanova socijalne zaštite u FBiH.

Treba navesti da postojeće zakonodavstvo regulira ovo pitanje kao vid zaštite djece bez roditeljskog staranja i odraslih bez adekvatnog obiteljskog staranja putem smještaja u drugu obitelj.

Znači, ovom opcijom se razmatra mogućnost jačanja postojećih oblika udomiteljstva i razvijanje novih oblika udomiteljstva primjenjivih na cijelom teritoriju Federacije BiH. Prema saznanjima s terena, trenutno najzastupljeniji oblik udomiteljstva je smještaj u srodničku obitelj, dok je smještaj u nesrodničku obitelj i smještaj djece i osoba s invaliditetom znatno manje zastupljen, iako postoji određeni broj primjera u praksi koji ukazuju da se ipak koristi. Treba naglasiti da su neki kantoni (primjerice, Tuzlanski i Srednjobosanski kanton) napravili iskorak u smislu razvijanja udomiteljstva tako što su provođenjem javnih kampanja i organiziranjem udruženja udomitelja podigli svijest građana o važnosti udomiteljstva i samim tim povećali broj udomiteljskih obitelji i korisnika udomiteljstva na svom području.

Rukovodeći se primjerima zemalja u regiji koje su posebnim zakonskim propisom definirale određene vrste udomiteljstva (ali i niz drugih pitanja od značaja za funkcioniranje sistema udomiteljstva) i time napravile značajan iskorak u zbrinjavanju ranjivih kategorija u obiteljskom okruženju, ovom opcijom se razmatra mogućnost da se na sličan način uredi i udomiteljstvo u Federaciji BiH u smislu da se posebnim propisom utvrde vrste udomiteljstva koje će se zasnivati na potrebama i broju korisnika.

Komparativnom analizom mogućih oblika udomiteljstva zastupljenih u zemljama EU, a posebno zemalja iz bližeg okruženja (Hrvatska i Srbija), sljedeće vrste udomiteljstva prema potrebama korisnika bile bi najprimjerenije trenutnim potrebama korisnika u FBiH, ali istovremeno i mogućnostima u smislu njihove izvedivosti u kontekstu postojećeg stupnja razvijenosti udomiteljstva, složenosti unutrašnjeg uređenja u FBiH i trenutnih finansijskih mogućnosti:

1. **Tradicionalno udomiteljstvo** je zaštita za djecu bez roditeljskog staranja, čiji psihofizički razvoj i razina funkcioniranja ne odstupaju značajnije od razvoja i odrastanja djeteta iste životne dobi, i odrasle osobe u cilju zadovoljavanja svakodnevnih životnih potreba povezanih uz njihovu životnu dob ili zdravstveno stanje.
2. **Specijalizirano udomiteljstvo** je zaštita za djecu i odrasle korisnike kojima se pružaju specijalizirane usluge za zadovoljavanje temeljnih i dodatnih životnih potreba, povezanih s njihovim težim zdravstvenim stanjem ili invaliditetom, problemima u ponašanju, kao i njihovim psihofizičkim razvojem i razinom funkcioniranja koji odstupaju značajnije od razvoja i odrastanja. Zaštitu korisniku pruža specijalizirani udomitelj koji ima posebna znanja i vještine.
3. **Hitno udomiteljstvo** je udomiteljstvo kojim se korisniku radi njegove sigurnosti, zaštite ili drugih životnih potreba mora hitno osigurati privremeni smještaj u udomiteljsku obitelj do prestanka rizične/nepovoljne situacije i stvaranja uvjeta za njegov povratak u vlastitu obitelj ili do osiguravanja drugih oblika zaštite.

4. **Povremeno udomiteljstvo** bi pružalo uslugu obiteljima (biološkim i udomiteljskim) za djecu i osobe s invaliditetom u drugoj udomiteljskoj obitelji kratkoročno (vikendom, za vrijeme školskih raspusta, za vrijeme godišnjih odmora), radi očuvanja kapaciteta biološke, odnosno udomiteljske obitelji. Također, ovaj oblik udomiteljstva se može primjenjivati i kao adaptacioni period za premještanje djece i odraslih osoba iz ustanove u udomiteljsku obitelj.

Osim uvođenja gore navedenih vrsta udomiteljstva prema potrebama korisnika, neophodno je također uvesti i vrste udomiteljstva prema statusu korisnika:

1. **Nesrodničko udomiteljstvo** je udomiteljstvo koje obavljaju udomitelj i članovi udomiteljske obitelji koji nisu u krvnom ili tazbinskom srodstvu s korisnikom;
2. **Srodničko udomiteljstvo** je udomiteljstvo koje obavljaju udomitelj i članovi udomiteljske obitelji, koji su u krvnom i/ili tazbinskom srodstvu s korisnikom, kada je takav oblik zaštite u njegovom najboljem interesu.

Proceduru odabira udomiteljskih obitelji bi provodili centri za socijalni rad na području svoje mjesne nadležnosti. Dakle, prijavu za obavljanje udomiteljstva bi podnosile potencijalne obitelji nadležnom centru za socijalni rad, koji bi provodio stručnu ocjenu i utvrđivao podobnost za bavljenje udomiteljstvom.

Fiskalni učinci: U praksi se javila potreba i za uređenjem, odnosno utvrđivanjem naknada za udomitelje i njihov rad, uzimajući u obzir i praksu zemalja u regiji. S obzirom na specifičnost uređenja Federacije BiH, odnosno na financijsku mogućnost kantona, ovom opcijom se razmatra mogućnost utvrđivanja jedinstvene osnovice za izračunavanje visine naknade za udomitelje na razini Federacije BiH. U pogledu utvrđivanja visine naknade za udomitelje i fiskalnih učinaka može doći do opterećenja proračuna kantona vezano za izdvajanje sredstava za naknade za udomitelje po vrstama udomiteljstva i broju korisnika. Na temelju komparativne analize prakse zemalja u regiji i EU za obračunavanje visine naknade za udomitelja kao osnovica je uzeta prosječna isplaćena neto plaća Federacije BiH. Obzirom na navedeno, visina naknade udomitelju za tradicionalno udomiteljstvo iznosila bi 25% od prosječne isplaćene neto plaće Federacije BiH utvrđene za prethodnu godinu, dok bi visina naknade udomitelju za specijalizirano udomiteljstvo iznosila 40% od prosječne isplaćene neto plaće Federacije BiH utvrđene za prethodnu godinu. Pretpostavka je da će se u periodu tranzicije uspjeti regrutirati po 30 udomiteljskih obitelji u prvoj godini implementiranja provedbenog instrumenta ove Politike, u kantonima gdje postoje pretpostavke za razvijanje udomiteljstva (TK, KS, ZDK kanton, SBK i HNK) za što će biti potrebna dodatna financijska sredstva predstavljena u Tabeli 2. u nastavku.

Tabela 2.

Vrsta udomiteljstva	Opis	Visina naknade	Broj udomiteljskih obitelji	Mjeseci	Ukupno po kantonu
Tradicionalno	25% osnovice	209,00	20	12	50.160,00 KM
Specijalizirano	40% osnovice	334,00	10	12	40.080,00 KM
Ukupno	-	-	-	-	90.240,00 KM

Troškovi prikazani u Tabeli 2. odnose se na proračunska izdvajanja kantona u pogledu naknada za udomitelje za dva oblika udomiteljstva, a kao osnovica je uzeta prosječna isplaćena neto plaća u Federaciji BiH za 2013. godinu koja iznosi 835,00 KM. Iako su očigledni dodatni proračunski troškovi, sveukupna korist od ovakvog vida zbrinjavanja je višestruka, a posebno se ogleda u kvaliteti psihofizičkog razvoja djece uz odrastanje u obiteljskom okruženju, kao i u socijalnoj inkluziji osoba s invaliditetom i starih osoba.

U Tabeli 3. u nastavku prikazana su potrebna dodatna financijska sredstva za trogodišnje implementiranje ove Javne politike u pogledu naknade za udomitelje za ove kantone. Pretpostavka je da će se u drugoj i trećoj godini implementiranja Politike regrutirati po 10 novih udomiteljskih obitelji i to u omjeru od 5 za tradicionalno i 5 za specijalizirano udomiteljstvo.

Tabela 3.

Vrsta udomiteljstva	Visina naknade	Broj udomiteljskih obitelji u prvoj godini	Broj udomiteljskih obitelji u drugoj godini	Broj udomiteljskih obitelji u trećoj godini
Tradicionalno	209,00	20	25	30
Specijalizirano	334,00	10	15	20
Ukupno	-	90.240,00 KM	122.820,00 KM	155.400,00 KM

U Tabeli 4. napravljen je prikaz izdvajanja iz proračuna kantona za postojeće i nove udomitelje u pogledu naknada u prvoj godini implementiranja Politike. Procjenjuje se da će u ostalim kantonima (USK, PK, BPK, ZHK, K10) biti moguće regrutirati 5 novih udomiteljskih obitelji (4 za tradicionalno i 1 za specijalizirano). U Tabeli su prikazana sredstva koja bi kantoni trebali izdvojiti za naknade za udomitelje, za postojeće nesrodničke udomiteljske obitelji i za nove udomiteljske obitelji tijekom prve godine implementiranja Javne politike. Iako se trenutno raspolaže s podacima da se djeca i osobe s invaliditetom nalaze na udomiteljskom smještaju, ne raspolaže se podacima vezano za broj udomiteljskih obitelji koje se bave specijaliziranim udomiteljstvom, obzirom da se trenutne evidencije ne vode na taj način.

Tabela 4.

Kanton	Tradicionalno udomiteljstvo (broj postojećih obitelji)	Tradicionalno udomiteljstvo (broj novih obitelji u I godini implementiranja Politike)	Specijalizirano udomiteljstvo (broj novih obitelji u I godini implementiranja Politike)	Ukupno na mjesečnoj razini u KM	Ukupno na godišnjoj razini u KM
Unsko-sanski	2	4	1	1.588,00	19.056,00
Posavski	2	4	1	1.588,00	19.056,00
Tuzlanski	54	20	10	18.806,00	225.672,00
Zeničko-dobojski	21	20	10	11.909,00	142.908,00
Bosansko-podrinjski	1	4	1	1.379,00	16.548,00
Srednjobosanski	8	20	10	9.192,00	110.304,00
Hercegovačko-neretvanski	1	20	10	7.729,00	92.748,00
Zapadno-hercegovački	0	4	1	1.170,00	14.040,00
Kanton Sarajevo	23	20	10	12.327,00	147.924,00
Kanton 10	1	4	1	1.379,00	16.548,00

Na ovaj način se u trogodišnjem periodu može očekivati smanjenje broja djece smještenih u ustanove socijalne zaštite. Naravno, to ni u kom slučaju ne znači da bi se zanemarile potrebe odraslih osoba, ali bi fokus u barem prve tri godine primjene ove Javne politike ipak bio na smještaju djece.

Ekonomski učinci: Donošenjem propisa kojim će se urediti oblast udomiteljstva, između ostalog, definirat će se: oblici udomiteljstva, uvjeti za obavljanje udomiteljstva, obveze i dužnosti udomitelja i korisnika, obuka i praćenje rada udomitelja, nadležnosti centra za socijalni rad, te druga pitanja iz oblasti udomiteljstva, a što će za rezultat imati kako jačanje postojećih oblika udomiteljstva, tako i razvijanje novih oblika. Dugoročno gledano, navedeno će imati pozitivne efekte na poboljšanje ekonomskog statusa korisnika ovog oblika socijalne zaštite i ekonomsko jačanje obitelji. Također, ovakvim pristupom pokazat će se jasno političko opredjeljenje Federacije BiH za unapređenjem kvalitete usluga za kategorije ovih osoba, čime se stvara povoljnija klima za privlačenje donatora i usmjeravanje njihovih sredstava za pružanje podrške daljnjem i značajnijem sveukupnom razvoju udomiteljstva u FBiH, na što nedvosmisleno ukazuju nedavna iskustva Hrvatske i Srbije.

Socijalni učinci: Donošenjem posebnog propisa kojim će se na jedinstven način regulirati udomiteljstvo stvaraju se pretpostavke za ujednačenost pristupa ovoj usluzi specifičnim kategorijama korisnika na teritoriju cijele Federacije. U prvoj godini implementiranja ove Javne politike fokus bi bio na djeci od 0-3 godine koja su smještena u institucije i koja su pod rizikom od razdvajanja.

Kao što je već prethodno navedeno, praksa alternativnog zbrinjavanja postoji u vidu smještaja u drugu obitelj, koji se odnosi na pružanje zaštite djeci bez roditeljskog staranja, dok su djeca s invaliditetom i odrasli većinom zbrinuti u institucijama. U skladu s najboljim interesom korisnika, svi korisnici (djeca bez roditeljskog staranja, djeca i odrasli s invaliditetom) imaju pravo da žive u biološkoj obitelji. Kada obitelj nije u stanju brinuti o njima traži se alternativno rješenje, što je u praksi većine zemalja udomiteljska obitelj. S obzirom da je u tijeku reforma sistema socijalne zaštite koja obuhvaća i reformu institucionalnog zbrinjavanja, uspostavljanjem novih oblika udomiteljstva pruža se mogućnost odrastanja u obiteljskom okruženju djeci bez roditeljskog staranja i djeci s invaliditetom, koje je jedino povoljno za kvalitetan psihofizički razvoj i umanjeње stigmatizacije djece koja su smještena u institucijama. Kada su u pitanju osobe s invaliditetom, obiteljsko okruženje je od velikog značaja za njihovo osamostaljivanje i samostalno funkcioniranje u društvenoj zajednici, te dugoročno gledano na ovaj se način ostvaruje cilj njihove potpune integracije u društvo. Ova opcija bi omogućila bolji odgovor na uočeni problem neplaćenog ženskog rada jer, kako je to u Analizi problema izneseno, uočeno je da su žene u najvećem broju udomiteljke ili da se brinu o korisnicima kada su smješteni u njihovoj obitelji.

Opcija c): Razviti sveobuhvatan sistem profesionalnog udomiteljstva

Ovom opcijom se razmatra mogućnost uvođenja profesionalnog udomiteljstva u FBiH, po uzoru na prakse zemalja iz regiona i nekih zemalja članica EU. S obzirom da se ovim dokumentom Javne politike o razvoju udomiteljstva u Federaciji BiH želi postići razvijanje udomiteljstva kao vida zaštite ranjivih kategorija, neophodno je razmotriti i mogućnost razvijanja udomiteljstva kao profesionalne djelatnosti. Profesionalno udomiteljstvo podrazumijeva da se udomiteljstvo može obavljati kao samostalna profesionalna djelatnost, odnosno udomitelji bi trebali biti stručnjaci iz jedne od sljedećih oblasti: socijalnog rada, socijalne pedagogije, psihologije, logopedije, edukacijske rehabilitacije, radne terapije, odgoja i medicine, te stručni radnik u djelatnosti socijalne zaštite, koji bi bio osposobljen za pružanje specijaliziranih dodatnih usluga korisniku. Uzimajući u obzir iskustva zemalja iz regije koje su profesionalizirale udomiteljstvo (Srbija i Slovenija), ova opcija razmatra mogućnost razvijanja profesionalnog udomiteljstva i u Federaciji BiH. S tim u vezi, profesionalno udomiteljstvo sa sobom nosi određene specifične uvjete koje bi udomitelj, koji se želi baviti udomiteljstvom, trebao zadovoljiti. Posebnim propisom bi se trebali urediti kvalifikacijski uvjeti za udomitelje kako bi mogli osiguravati zaštitu za svaku vrstu udomiteljstva, pa samim tim i za sve korisnike pojedinih oblika. Pored toga, trebala bi se obratiti pažnja i na specifikaciju stručne sprema koju udomitelji moraju imati, te na koji način riješiti status udomitelja koji se već bave udomiteljstvom, a nemaju odgovarajuću stručnu spremu. Sveukupno gledano, imajući u vidu trenutni nizak stupanj razvijenosti udomiteljstva u FBiH kao i trenutno izražena financijska ograničenja koja mogu predstavljati nepremostivu prepreku realiziranju ove opcije u praksi, uvođenje profesionalnog udomiteljstva u FBiH u ovom trenutku se čini preuranjenim i preambicioznim. Ipak, to ne znači da se ova opcija treba u potpunosti eliminirati. Naprotiv, ona bi trebala predstavljati dugoročni cilj FBiH i mogućnosti njenog uvođenja bi se trebale preispitati nakon određenog vremena intenzivnog razvijanja udomiteljstva u Federaciji (primjerice, 5 godina nakon donošenja ove Politike).

Fiskalni učinci: Uspostava sistema profesionalnog udomiteljstva može dovesti do dodatnih opterećenja kantonalnih proračuna, a ista bi se odnosila na dodatna izdvajanja za plaće i naknade za profesionalne udomitelje. Ova opcija podrazumijeva izdvajanje sredstava iz proračuna za plaće, doprinose i ostala prava po osnovu radno-pravnog odnosa za udomitelje. Kada su u pitanju naknade za smještaj korisnika, u ovom dijelu ne bi bilo dodatnih opterećenja proračuna, obzirom da se ta naknada svakako već isplaćuje.

U Tabeli 5. prikazana su izdvajanja za pet kantona (SBK, TK, ZDK, KS, HNK) na godišnjoj razini koja obuhvaćaju plaće profesionalnih udomitelja, edukacije i naknade za smještaj korisnika. **Kolona 9.** Tabele predstavlja ukupna izdvajanja po kantonu za prvu godinu implementiranja, a u **kolonama 10.** i **11.** su prikazana izdvajanja za drugu i treću godinu implementiranja Javne politike. S tim u vezi, pretpostavlja se da će se za svaku godinu regrutirati po deset novih udomitelja, što samim tim podrazumijeva i rast broja korisnika za svaku vrstu udomiteljstva.

Tabela 5.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Vrsta udomiteljstva	Osnovica za neto plaću	Visina neto plaće + doprinosi (KM)	Ukupni izdaci za plaću za jednog profesionalnog udomitelja na godišnjoj razini (KM)	Troškovi edukacije udomitelja na godišnjoj razini (KM)	Prosječan broj profesionalnih udomitelja po kantonu (USK, TK, ZDK, KS, HNK)	Broj korisnika	Ukupna izdvajanja za smještaj po kantonu na godišnjoj razini (KM)	Ukupna prosječna izdvajanja po kantonu na godišnjoj razini I godina implementiranja (KM) $((4+5) \times 6 + 8) = 9$	Ukupna prosječna izdvajanja po kantonu na godišnjoj razini II godina implementiranja (KM)	Ukupna prosječna izdvajanja po kantonu na godišnjoj razini III godina implementiranja (KM)
Tradicionalno	Prosječna neto plaća u FBiH za prethodnu godinu umanjena za 20%	668,00 + 401,77	12.837,24	300	35	35	157.920,00	617.723,40	794.215,80	970.708,20
Specijalizirano	Prosječna neto plaća u FBiH za prethodnu godinu	835,00 + 502,07	16.044,84	350	35	35	228.060,00	574.048,00	1.030.987,80	1.260.096,20
Ukupna prosječna izdvajanja jednog kantona u slučaju uvođenja profesionalnog udomiteljstva na godišnjoj razini za bruto plaće i edukaciju profesionalnih udomitelja i naknade za smještaj korisnika								1.191.771,40	1.825.203,60	2.230.804,40

Kalkulacija je rađena po formuli jedna obitelji + jedan korisnik, uz napomenu da postoji mogućnost da u jednu obitelj bude smješteno najviše tri korisnika što bi utjecalo i na visinu naknade koja će se razmjerno smanjivati, tako da će se i iznos umanjivati razmjerno u odnosu na broj smještenih korisnika, što dakle podrazumijeva i umanjivanje izdvajanja iz proračuna.

Ekonomski učinci: S ekonomskog aspekta razvijanje profesionalnog udomiteljstva može doprinijeti razvijanju većeg interesa za udomiteljstvo kao i stvaranju pretpostavki za poboljšanje statusa udomitelja. Ovo iz razloga što bi profesionalno bavljenje udomiteljstvom dovelo do poboljšanja po pitanju njihovih prava i ekonomske zaštite. Profesionalizacija udomiteljstva imala bi pozitivne učinke na tržište rada usljed otvaranja novih radnih mjesta, te bi poboljšala mogućnost upošljavanja određenog broja VSS stručnih radnika iz naprijed navedenih oblasti. Treba imati u vidu i

da će se uvođenjem profesionalnog udomiteljstva pojaviti određeni broj postojećih udomitelja koji neće ispunjavati uvjete za profesionalnog udomitelja, ali će se nastojati da isti ne izgube svoj status tako što će se voditi računa o njihovim kompetencijama, te će im se kroz dodatna osposobljavanja i doedukacije omogućiti da nastave pružati usluge udomiteljstva.

Socijalni učinci: Uvođenjem profesionalnog udomiteljstva moglo bi se dugoročno utjecati na poboljšanje kvalitete rada i pružanja usluga korisnicima, jer bi se u tom slučaju ovom djelatnosti bavile osobe stručne samo za ovu oblast. Uvođenje profesionalnog udomiteljstva mogao bi biti odgovor na uočeni trend neplaćenog nevrednovanog ženskog rada, udomiteljke bi ostvarile pravo na zdravstvenu i mirovinsku zaštitu, čime bi se odgovorilo na postojeću indirektnu diskriminaciju žena u postojećem sistemu udomiteljstva.

Iako je optimalno, uvođenje profesionalnog udomiteljstva je veliki iskorak koji bi u ovom trenutku, obzirom na financijsku, političku i društvenu situaciju, bio preuranjen.

Operativni cilj 1.2.	Osmisliti i provoditi javne kampanje usmjerene afirmiranju i promoviranju udomiteljstva u FBiH
Opcija a)	Zadržati trenutno stanje
Opcija b)	Osmisliti i provesti jedinstvenu javnu kampanju u FBiH u cjelini
Opcija c)	Osmisliti i provesti pojedinačne javne kampanje po kantonima i općinama

Opcija a): Zadržati trenutno stanje

Ukoliko se zadrži postojeće stanje promoviranje udomiteljstva i izbor novih udomiteljskih obitelji u FBiH će i dalje biti veoma malo zastupljeno (u većini kantona skoro nikako) i prvenstveno će ovisiti od projekata nevladinih organizacija i sredstva osiguranih od stranih donatora. Uzimajući u obzir da su kampanje za promoviranje udomiteljstva jedna od prvih aktivnosti od koje ovisi informiranost građanstva i animiranje potencijalnih udomitelja, za očekivati je da ćemo i dalje imati na raspolaganju mali broj udomiteljskih obitelji i to samo u pojedinim većim kantonima (TK, SK, SBK) u FBiH koji su do sada provodili promotivne kampanje i radili izbor novih udomiteljskih obitelji. Zadržavanjem postojećeg stanja (bez promoviranja i izbora novih udomiteljskih obitelji) nastavit će se sa praksom, u većini kantona, smještanja korisnika u institucije ili u srodničke udomiteljske obitelji kojih je, prema posljednjoj analizi, sve manje na raspolaganju. Nastavak dosadašnje prakse će imati za posljedicu da najveći broj korisnika neće ostvariti pravo na odrastanje i život u obiteljskom okruženju što je posebno štetno i sa dugoročnim posljedicama za djecu od 0-3 godine.

Fiskalni učinci: Ukoliko se zadrži postojeće stanje, neće biti fiskalnih utjecaja, jer se do sada sredstva za promoviranje udomiteljstva nisu osiguravala iz proračuna Federacije i kantona nego su se osiguravala, kako je već navedeno, uglavnom donatorskim sredstvima kroz projekte nevladinih organizacija. Usljed sveukupnog trenda opadanja donatorske pomoći, u narednom periodu može se analogno očekivati smanjenje

donatorskih sredstva za razvoj alternativnih oblika zbrinjavanja i udomiteljstva, što će se, uz izostanak proračunske podrške, neminovno u narednom periodu negativno odraziti na obim i intenzitet provođenja aktivnosti promoviranja i razvoja udomiteljstva u FBiH.

Primjerice, ranijih godina (od 1996-2010) veći broj međunarodnih organizacija (DEZA-e, Save the Children UK i Norway, USAID i Hope and Homes for Children) su podržavale projekte promoviranja i razvoja udomiteljstva u više kantona u FBiH i u RS, dok u posljednje 3 godine projekte promoviranja i razvoja udomiteljstva provodi samo HHC²⁸. Zadržavanjem postojećeg stanja samo u pojedinim kantonima bi se provodila promoviranje i razvoj tradicionalnog udomiteljstva i to pod uvjetom da nevladine organizacije uspiju osigurati donatorska sredstva, dok bi promoviranje specijaliziranog udomiteljstva za djecu i odrasle i dalje bila zapostavljeno i nerazvijeno. Sama činjenica da je malo nevladinih organizacija na području BiH/FBiH koje imaju kapacitete i iskustva da se bave promoviranjem i razvojem udomiteljstva sužava krug i mogućnost da se dobiju donatorska sredstva za promoviranje svih vrsta udomiteljstva, te će se i dalje zadržati trend masovnijeg smještaja korisnika u institucije. Konačno, svako daljnje izostajanje planiranja i osiguravanja proračunskih sredstva od strane vlasti u FBiH za potrebe promoviranja i razvoja različitih vrsta udomiteljstva za djecu i odrasle predstavljalo bi ignoriranje zahtjeva i preporuka međunarodne zajednice i UN Komiteta za prava djeteta.

Ekonomski učinci: Zadržavanjem trenutnog stanja nastavlja se s praksom nedovoljnog, nesistematičnog i nekoherentnog promoviranja udomiteljstva kao alternativnog oblika zbrinjavanja na teritoriju cijele FBiH, čime ono i dalje ostaje nerazvijeno i zbog čega će i dalje najveći broj djece, mladih i odraslih biti na institucionalnom smještaju. Na temelju dosadašnje prakse, mladi bi nakon dugogodišnjeg smještaja i dalje izlazili iz sistema javne brige bez odgovarajućih znanja i socijalnih životnih vještina kojima bi mogli adekvatno odgovoriti na zahtjeve tržišta rada i aktivno/samostalno se uključiti u zadovoljavanje svojih potreba bez oslanjanja na financijsku podršku drugih i sistema socijalne zaštite, te bi i dalje u najvećem stupnju ostajali stalnim korisnicima nekog od prava iz socijalne zaštite što će sve nastaviti rezultirati negativnim ekonomskim, ali i fiskalnim i socijalnim utjecajima.

Socijalni učinci: Nedovoljno promoviranje i afirmiranje udomiteljstva rezultirat će nepoznavanjem koncepta udomiteljstva u javnosti, te malim brojem prijavljenih udomiteljskih obitelji koje bi mogle pružiti poticajno okruženje za rast i razvoj djece bez roditeljskog staranja, te humano okruženje za život odraslih osoba i osoba s invaliditetom. Daljnjim neprovođenjem sistematičnih i periodičnih kampanja i edukacije koje joj prethode, svijest stručnih radnika ostat će nepromijenjena, te će se nastaviti s praksom smještanja korisnika u institucije čime im se ne samo grubo krše njihova prava (pravo na obiteljsko okruženje, pravo na nediskriminaciju, pravo na privatnost i druga prava) nego se smanjuju i prilike za pravilan rast i razvoj usljed negativnih efekata koje dug period institucionalizacije ostavlja na njih.

Prema Konvenciji o pravima djeteta, Smjernicama za alternativno zbrinjavanje djece koje su sačinile Ujedinjene nacije, Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom, države potpisnice trebaju razvijati takve oblike zaštite koji će djeci i odraslima omogućiti obiteljsko okruženje u kojem će njihov rast i razvoj biti optimalan. Ovo se može postići samo ukoliko se alternativni obiteljski oblici promoviraju kontinuirano kako bi se šira

²⁸ Projekat "Transformacija doma za djecu bez roditeljskog staranja u niz novih usluga".

javnost upoznala sa značajem obiteljskog okruženja, zainteresirali potencijalni udomitelji, te promijenio način razmišljanja i djelovanja stručnih radnika javnih ustanova socijalne zaštite (socijalnih radnika, psihologa, pedagoga i drugih) koji donose odluke o načinu zbrinjavanja korisnika u sistemu socijalne zaštite. Zadržavanjem postojećeg stanja, veliki broj djece će nastaviti odrastati u velikim institucijama, izolirani od ostatka društvene zajednice, neće biti novoprijavljenih udomiteljskih obitelji, usprkos strateškim dokumentima i akcionim planovima koje je donijela država, Vlada Federacije i kantoni²⁹. Također, bez kvalitetnog promoviranja neće se povećati broj udomiteljskih obitelji u koje se mogu smjestiti korisnici koji su bez roditeljskog i obiteljskog staranja, nego može doći i do njihovog smanjenja zbog odustajanja i prekida udomiteljstva zbog naadekvatnih visina za troškove smještaja djece i odraslih, nereguliranih naknada za angažiranje udomitelja kao i druge vrste podrške. Zadržavanjem dosadašnje prakse prema kojoj je promoviranje i razvoj udomiteljstva u nadležnosti kantona i ovisno o raspoloživim proračunskim sredstvima ili politikama koje favoriziraju institucionalni smještaj ne može se očekivati povećanje broja udomiteljskih obitelji za različite vrste udomiteljstva na području FBiH i bilo kakav značajniji iskorak u smislu razvoja udomiteljstva u FBiH.

Opcija b): Osmisliti i provesti jedinstvenu javnu kampanju u FBiH u cjelini

Kako bi se osigurala ujednačena kvaliteta promoviranja udomiteljstva i izbora novih udomiteljskih obitelji u FBiH u cjelini, ova mjera podrazumijeva organiziranje jedinstvene opće kampanje na području Federacije u skladu s planom i programom promoviranja koji utvrđuje FMRSP u roku od 3 mjeseca od donošenja ove Javne politike. Opća kampanja bi trajala 12 mjeseci nakon čega bi se provele nove procjene i utvrdile potrebe za novim udomiteljskim obiteljima po različitim vrstama udomiteljstva. U drugoj i trećoj godini bi se radilo o promoviranje specijaliziranih oblika udomiteljstva u skladu s procjenama korisnika, broja i vrsta udomiteljstva. Što se tiče specijaliziranog udomiteljstva, prioritet bi trebalo biti promoviranje udomiteljstva za djecu od 0-3 godine, zatim za hitno udomiteljstvo, udomiteljstvo za korisnike s određenim invaliditetom i drugo.

Ukoliko bi se provela opća kampanja na razini Federacije BiH, realno postoji mogućnost da određeni broj centara (posebno oni u manjim sredinama) usljed nedovoljnih resursa ne budu u mogućnosti izvršiti kvalitetanu procjenu i edukaciju potencijalnih udomiteljskih obitelji. Stoga će biti neophodno da FMRSP ostvari blisku suradnju i koordiniranje sa svim relevantnim akterima na kantonalnoj razini s ciljem stvaranja sinergijskih efekata i optimalnog korištenja raspoloživih resursa. Također, u općinama ili kantonima gdje je mali broj djece bez roditeljskog staranja, provele bi se manje, ciljane kampanje, radi osiguravanja manjeg broja kvalitetanih udomiteljskih obitelji kako bi se izbjegla situacija da se educira veći broj udomiteljskih obitelji koje bi potom duže vrijeme čekale na smještaj korisnika, zbog čega bi u konačnici mogle odustati od udomiteljstva. Pored ovoga, s obzirom da udomiteljstvo za odrasle nema tradiciju i nije razvijeno, u prvih 2-3 godine intezivno bi se radilo na informiranju, promoviranju i promjeni svijesti građana, osoblja institucija, stručnih radnika centara za socijalni rad, te potencijalnih udomitelja za različite vrste udomiteljstva kako za odrasle tako i za djecu.

²⁹ Politika u oblasti invalidnosti u BiH, Politika zaštite djece bez roditeljskog staranja i porodica pod rizikom od razdvajanja u FBiH 2006-2016, Strategija izjednačavanje mogućnosti za osobe sa invaliditetom u FBiH 2010-2015, Zaključci Vlade Federacije iz oblasti socijalne zaštite u vezi sa procesom izmjene institucionalnog sistema socijalne zaštite u FBiH (od 04. prosinca 2012).

Fiskalni učinci: Mjera iziskuje izradu jedinstvenog plana i programa promoviranja udomiteljstva od strane FMRSF i osiguravanje sredstava u proračunu FBiH za njegovo implementiranje na području Federacije. Plan promoviranja bi se radio na temelju prethodne procjene broja djece (djeca na institucionalnom smještaju, novi slučajevi djece bez roditeljskog staranja, djeca iz obitelji pod rizikom), na temelju čega bi se procijenio broj potrebnih novih udomiteljskih obitelji. Kampanja bi trebala kontinuirano trajati 12 mjeseci u kom periodu bi se, u ovisnosti od broja prijavljenih obitelji, radila procjena i edukacija. U jednoj godini, prema dosadašnjoj praksi, svakih šest mjeseci se radi procjena i obuka prijavljenih potencijalnih udomiteljskih obitelji na temelju čega se procjenjuje daljnja potreba i obim aktivnosti promoviranja. Od ukupnog broja evidentiranih obitelji jedna trećina prođe prvu selekciju, te je samim tim neophodno animirati i evidentirati tri puta veći broj potencijalnih udomiteljskih obitelji u odnosu na potrebni broj novih obitelji za smještaj korisnika. U cilju uspješnog promoviranja i animiranja novih udomiteljskih obitelji, u proračunima kantona, posredstvom resornih kantonalnih ministarstava, potrebno je osigurati sredstva za redovne isplate sredstva za pokriće troškova smještaja djece u udomiteljskim obiteljima jer je to jedan od ključnih uvjeta za animiranje novih udomiteljskih obitelji. Realiziranje aktivnosti promoviranja bi se moglo osigurati kroz osiguravanje donatorskih sredstava, po uzoru na kampanje iz zemalja regiona gdje su rađene uz pomoć UNICEF-a i financijsku podršku Delegacije Europske komisije, te drugih donatora. Primjer Tuzlanskog i Srednjobosanskog kantona potvrđuje da se adekvatnim i kontinuiranim promoviranjem udomiteljstva mogu osigurati udomiteljske obitelji u koje se mogu smjestiti korisnici u skladu s njihovim potrebama i najboljim interesima. Kako se može vidjeti u specifičnom cilju 1. i 3., zbrinjavanje korisnika u udomiteljske obitelji manje košta, ovo će podrazumijevati značajne uštede i sredstva bi se mogla preusmjeriti za razvoj profesionalnog udomiteljstva ili veću podršku udomiteljskim obiteljima i korisnicima na smještaju.

Prema dosadašnjim iskustvima Federalnog ministarstva rada i socijalne politike tijekom provođenja kampanje “Ovako više ne može”, za jednu sveobuhvatnu kampanju je potrebno osigurati 200.000,00 KM. Ured UNICEF-a u Bosni i Hercegovini je najavio svoje namjere da organizira, financira i provede sveobuhvatnu kampanju promoviranja udomiteljstva na teritoriju cijele Bosne i Hercegovine pod nazivom “Svako dijete treba obitelj” po uzoru na kampanje koje su njihovi uredi činili u Hrvatskoj, Srbiji i Crnoj Gori.

Projekcija potrebnih sredstava za promoviranje udomiteljstva na godišnjoj razini na području Federacije prikazana je u Tabeli 6. u nastavku.

Tabela 6.

Federacija BiH	Iznos u KM	Kom/Dana	Ukupno u KM
Izrada TV spota	25.000,00	1	25.000,00
Izrada radio spota	1.000,00	1	10.000,00
Emitiranje spota na TV	15.000,00	12 mjeseci	180.000,00
Emitiranje spota na radiju	600,00	12 mjeseci	7.200,00
Izrada promotivnog materijala			30.000,00
Ukupno			252.200,00

Potrebna sredstva iz proračuna Federacije BiH za aktivnosti promoviranja udomiteljstva

Za drugu i treću godinu finansijska sredstva za provođenje aktivnosti promoviranja neophodno je osigurati iz proračuna Federacije BiH i/ili kantona. U suprotnom bi došlo ponovno do diskontinuiteta u promoviranju udomiteljstva i prekida izbora novih udomiteljskih obitelji

Ekonomski učinci: Jedinstvenim, sistematičnim i sveobuhvatnim pristupom u promoviranju udomiteljstva osigurat će se dovoljan broj novih udomiteljskih obitelji u kojima će djeca odrastati u obiteljskom okruženju što će rezultirati razvojem samostalnih, emancipiranih odraslih osoba koje su se u stanju uključiti na tržište rada i manje oslanjati na sistem socijalne zaštite. S druge strane, odraslim će osobama omogućiti dodatno razvijanje njihovih vještina, samostalnost i maksimalno uključivanje kao korisnih članova u društvenu zajednicu. S obzirom da udomiteljstvo nije trenutno razvijeno ili, ako jeste, onda je to u specifičnim regijama/kantonima (Sarajevo, Tuzlanski, Srednjobosanski Kanton), ovom mjerom se omogućava razvijanje udomiteljstva i u onim regijama/kantonima FBiH gdje to do sada nije bio slučaj, tako da će samim time, geografski gledano, ekonomsko osnaživanje udomitelja biti masovnije i raznovrsnije na teritoriju cijele Federacije.

Socijalni učinci: Sveobuhvatnim i sistematičnim promoviranjem zasnovanom na jedinstvenom programu osigurava se informiranost i animiranje dovoljnog broja udomiteljskih obitelji za različite vrste udomiteljstva što bi rezultiralo smanjenjem broja korisnika na institucionalnom smještaju, poštivanjem prava zagaraniranih međunarodnim dokumentima, kao i provođenjem usvojenih konvencija i strateških dokumenata u BiH/FBiH. Također bi se kampanjom u široj javnosti podigla svijest o važnosti odrastanja i života u obiteljskom okruženju, te, u konačnici, privukle potencijalne udomiteljske obitelji da se prijave za udomiteljstvo, te ukoliko zadovoljavaju uvjete, djetetu ili odrasloj osobi omoguće da žive u

obiteljskom okruženju. Jedinствена kampanja bi također osigurala promjenu u načinu razmišljanja stručnih radnika centara za socijalni rad, koji bi se sveobuhvatnijim razumijevanjem utjecaja obiteljskog okruženja na korisnike prilikom donošenja odluka o načinu njihovog zbrinjavanja više odlučivali na udomiteljstvo nego na institucionalizaciju.

Opcija c): Osmisliti i provesti pojedinačne javne kampanje po kantonima i općinama

Primjena ove mjere podrazumijeva promoviranje i razvoj udomiteljstva u svim kantonima u FBiH (u 5 većih kantona veće promoviranje jer je potreban veći broj udomiteljskih obitelji) što bi rezultiralo animiranjem i izborom novih udomiteljskih obitelji i postupnim prelaskom sa sistema koji se oslanja na smještaj korisnika u ustanove, na sistem smještaja najvećeg broja djece, mladih i odraslih bez obiteljskog staranja preventivno u udomiteljske obitelji. U skladu sa strateškim dokumentima Vlade FBiH za promoviranje i razvoj udomiteljstva kao ključne aktivnosti u procesu deinstitutionalizacije zaduženo je FMRSP u suradnji s resornim kantonalnim ministarstvima i drugim relevantnim akterima (općine, centri za socijalni rad, nevladine organizacije). Provođenje predložene mjere će iziskivati donošenje i implementiranje programa za promoviranje udomiteljstva koji bi trebao osigurati ujednačenost na području cijele FBiH.

U cilju realiziranja ove opcije, potrebno je, kao prvo, pristupiti izradi kantonalnog programa i plana promoviranja i razvoja udomiteljstva za čije je implementiranje neophodno osiguravanje sredstva iz proračuna svih 10 kantona³⁰. Kantonalna resorna ministarstva bi bila odogovorna da, u suradnji s općinskim CSR i uz podršku nevladinih organizacija koje se bave zaštitom djece bez roditeljskog staranja i udomiteljstvom, u roku od 3 mjeseca od usvajanja dokumenta Javne politike donesu programe za promoviranje udomiteljstva i osiguraju uvjete za njihovo implementiranje i praćenje. Neophodno je da programi za razvoj udomiteljstva, u okviru kojih je promoviranje prva i ključna aktivnost, traju u kontinuitetu najmanje godinu dana, a da se nakon toga provode periodično organizirane ciljane kampanje na temelju procjene potreba za brojem novih udomiteljskih obitelji za određenu djecu ili korisnike (primjerice, specijalizirano udomiteljstvo) za koje treba osigurati smještaj. Programi za promoviranje udomiteljstva trebaju definirati i sadržavati: vrstu kampanje za promoviranje udomiteljstva koja će se provoditi (opća, ciljane za specijalizirano udomiteljstvo), organizacije i institucije koje će sudjelovati, broj timova koji će biti formirani i neposredno sudjelovati u implementiranju, odgovorne osobe za koordiniranje i praćenje, broj stručnih radnika i ostalih uključenih osoba u aktivnosti, izvore i visinu sredstava koje treba osigurati za aktivnosti promoviranja, program edukacije za timove koji će raditi promoviranje, izradu promotivnog materijala za promoviranje (TV spotovi o udomiteljstvu, poster, brošure, leci). U programu je neophodno razraditi i plan provedbe promoviranja sa svim aktivnostima koje će biti zastupljene, njihovom dinamikom, dužinom trajanja, određenim lokacijama na kojima će se provoditi i drugo.

Ipak, imajući s jedne strane u vidu broj korisnika koje treba smjestiti u udomiteljske obitelji, te s druge strane nejednake financijske mogućnosti kantona, nedovoljno razvijena znanja i vještine osoblja resornih kantonalnih ministarstava i centara za socijalni rad koji bi bili zaduženi za osmišljavanje i provođenje kampanja s obzirom da među njima, između ostalog, nema osoba koje imaju odgovarajuća iskustva u odnosima s javnošću, izražen je potencijalni rizik od nekoordiniranog/neujednačenog pristupa usljed nedovoljne međukantonalne suradnje pri osmišljavanju

³⁰ Ova je aktivnost jasno definirana Akcionim planom za provedbu Politike zaštite djece bez roditeljskog staranja i porodica pod rizikom od razdvajanja koju je usvojila Vlada Federacije 2013. godine, te pojedinačnim kantonalnim akcionim planovima izrađenim s ciljem implementiranja navedene Politike na kantonalnim razinama.

i provođenju kampanja, odnosno rizik da pojedini kantoni uopće ne osmisle i provedu kampanju. Ovakav pristup ne garantira barem približno ujednačen pristup afirmiranju i razvoju udomiteljstva na teritoriju cijele FBiH, što će neizbježno ishoditi produblivanjem jaza u smislu nejednakosti i diskriminacije korisnika u pogledu (ne)jednakog pristupa i mogućnosti za ostvarenje prava među različitim kantonima u FBiH.

Fiskalni učinci: Realiziranje ove opcije podrazumijevalo bi planiranje i osiguravanje sredstava od strane svakog od kantona za potrebe edukacije angažiranog osoblja na promoviranju, izradu različitih vrsta promotivnog materijala, pokriće troškova rada na terenu tijekom provođenja promoviranja, sredstva za medijsko promoviranje i drugo što bi se također trebalo osigurati u kantonalnim proračunima. Na razini svakog od kantona formiralo bi se kantonalno koordinaciono tijelo koje bi se bavilo izradom programa promoviranja i razvoja udomiteljstva na temelju prethodno procijenjenih potreba djece za koju se planira smještaj, koordiniralo aktivnostima, pratilo realiziranje, uključivalo se u aktivnosti procjene podobnosti udomiteljskih obitelji s općina gdje centri za socijalni rada nemaju dovoljno kapaciteta (primjerice, formiranje stručnih timova) i drugo. Članovi koordinacionog tijela bi bili predstavnici kantonalnog resornog ministarstva, predstavnici centara za socijalni rad, predstavnici nevladinih organizacija koje se bave zaštitom djece bez roditeljskog staranja, predstavnici udruženja udomitelja, predstavnici medija. Ipak, imajući u vidu činjenicu da bi svaki kanton samostalno izrađivao i provodio svoj plan i program promoviranja udomiteljstva, u skladu sa svojim ograničenim resursima i mogućnostima, postoji velika vjerojatnoća da će oni biti međusobno neusklađeni i različitog kvaliteta, te da će se krajnji učinci ogledati u neučinkovitoj potrošnji proračunskih sredstava i značajno ograničenim rezultatima u smislu sveukupnog razvoja udomiteljstva u FBiH.

Projekcija potrebnih sredstava za promoviranje udomiteljstva na godišnjoj razini prikazana je u Tabeli 7.

Tabela 7.

Kanton	Iznos u KM	Kom/dana	Ukupno u KM
Edukacija stručnih kadrova za pripremanje, organiziranje i vođenje kampanje za regrutiranje novih udomiteljskih obitelji: 1 ciklus = 16 sati x 60 KM (satnica) + 200,00 KM = 1.160,00 KM	1.160,00	2 dana	2.320,00
Izrada promotivnog materijala (poster, brošure, leci, TV spot)			12.000,00
Emitiranje spota na TV (komercijana cijena na razini kantona)	12.000,00	2 mjeseca	24.000,00
Emitiranje spota na radiju	600,00	4 mjeseca	2.400,00
Naknada za rad 4 promotora	140,00	10 mjeseci	6.400,00
UKUPNO			47.120,00

Potrebna sredstva iz proračuna kantona za aktivnosti promoviranja udomiteljstva

Projekcija potrebnih sredstava rađena je na primjeru TK uz napomenu da je medijsko promoviranje plaćeno dvjema medijskim kućama (TVTK i radio TZ), a na ostalim općinskim TV i radijima emitiranje je rađeno bez naknade, kao donacija i podrška razvoju udomiteljstva. Na temelju urađene projekcije, za 5 kantona u FBiH bilo bi neophodno osigurati u prosjeku 250.000,00 KM za opću kampanju što su značajna sredstva pri čemu se ne može garantirati da će se ostvariti realiziranje utvrđenog plana po pitanju broja regrutiranja novih udomiteljskih obitelji.

Ekonomski učinci: S obzirom da se ova opcija odbacuje, ne mogu se očekivati značajniji pomaci u promoviranju i razvoju udomiteljstva kao što je navedeno u socijalnim učincima.

Socijalni učinci: Primjenom ove mjere utječe se na bolju informiranost i animiranje građana za potencijalne udomitelje na razini kantona. Međutim, pojedinačna promoviranja od strane svakog kantona, mogu se razlikovati uvelike u pogledu kvaliteta, što će utjecati na uspjeh samih kampanja, broj i vrstu prijavljenih udomiteljskih obitelji, odnosno uvjetovat će broj korisnika koji će imati mogućnost da odrastaju i žive u obiteljskom okruženju, što je jedno od njihovih temeljnih prava. Na ovaj način korisnici imaju nejednake mogućnosti i pristup socijalnoj zaštiti što dovodi do socijalne isključenosti, diskriminacije, te kršenja ljudskih i dječjih prava.

Operativni cilj 1.3.	Definirati procedure i uspostaviti kapacitete za identificiranje, regrutiranje i licenciranje udomitelja u FBiH (novih i postojećih udomitelja)
Opcija a)	Zadržati trenutno stanje
Opcija b)	Definirati jedinstvene procedure i uspostaviti kapacitete identificiranja, regrutiranja i licenciranja udomitelja u FBiH u cjelini
Opcija c)	Definirati procedure i uspostaviti kapacitete za identificiranja, regrutiranja i licenciranja udomitelja od strane svakog od kantona u FBiH

Opcija a): Zadržati trenutno stanje

U oblasti udomiteljstva procedure identificiranja i regrutiranja u trenutnom sistemu nisu definirane niti određene. Također, CSR ne raspolažu potrebnim ljudskim resursima koji su obučeni za provođenje procedure identificiranja i regrutiranja, kao ni finansijskim sredstava u svojim proračunima za ove namjene (Analiza FMRSP), te bi, usljed sveprisutnijeg trenda opadanja donatorske pomoći, bio upitan i nastavak provođenja povremenih edukacija stručnih radnika iz oblasti identificiranja i regrutiranja, kao i provođenje javnih kampanja od strane NVO-a. Ukoliko se zadrži postojeće stanje i dalje će se imati veoma šarolik sistem procedura koje su vezane za identificiranje i regrutiranje udomitelja, bez jasnog i sveobuhvatnog uvida u način procjene odabira udomiteljskih obitelji. Izostanak definiranih procedura identificiranja, regrutiranja i

licenciranja i njihove sveukupne neujednačenosti među kantonima, nastavit će se negativno odražavati na kvaliteta i pristup uslugama udomiteljstva u FBiH. S izoliranim pristupom svakog od kantona ponaosob, sistematičan pristup unapređenju udomiteljstva će i dalje izostajati³¹. Kada je u pitanju licenciranje udomitelja, ta praksa u sistemu i dalje ne bi postojala, odnosno udomitelji i dalje, osim certifikata o edukaciji, ne bi imali nikakve druge potvrde za obavljanje poslova udomitelja, što će rezultirati nedovoljnom pouzdanošću i nefunkcionalnošću cjelokupnog sistema udomiteljstva u FBiH. Konačno, usljed nastavka pravnog vakuuma i krajnje limitiranih kapaciteta centara za socijalni rad u smislu njihove uloge i odgovornosti u procesu identificiranja, regrutiranja i licenciranja udomitelja, sasvim je izvjestan nastavak trenda stagnacije razvoja udomiteljstva u FBiH, a u srednjoročnom smislu moguća su i odustajanja postojećih udomitelja od bavljenja ovim uslugama zbog nedovoljne, nesistematične i nedosljedne podrške postojećeg sistema njihovom daljnjem radu i razvoju.

Fiskalni učinci: Ne dovodi do dodatnih troškova u proračunu i drugim izvorima financiranja, jer trenutno procedure identificiranja i regrutiranja (licenciranja, kao što je već napomenuto, trenutno uopće ne postoji) udomitelja u FBiH obavljaju socijalni radnici u sklopu svojih redovnih poslova. Međutim, na ovaj se način može očekivati nastavak trenda dominantnog upućivanja korisnika na smještaj u ustanove, što dovodi do neučinkovitog trošenja ograničenih proračunskih sredstava za potrebe institucionalnog smještaja koje sa sobom nosi sve svoje negativne ekonomske, a naročito socijalne učinke po korisnike usluga udomiteljstva u FBiH i sistem udomiteljstva u cjelini.

Ekonomski učinci: Obzirom da u postojećem, nedovoljno razvijenom sistemu udomiteljstva, nisu utvrđene procedure identificiranja, regrutiranja, edukacije i licenciranja, može se očekivati nastavak djelovanja negativnih učinaka po pitanju ekonomske zaštite obitelji i djece u FBiH, kao i na financijsku poziciju pojedinaca/domaćinstava, kako u kratkoročnom, tako i u dugoročnom smislu.

Socijalni učinci: Zadržavanje trenutnog stanja ima negativan utjecaj na razvoj profesije udomiteljstva i ne stimulira određenu vrstu 'samouposlenja' osoba koje se žele baviti udomiteljstvom, što opet negativno djeluje na njihov (ne)jednak pristup pravima i javnim uslugama. Također, usljed nejednakih mogućnosti za stjecanje stručnih znanja i vještina koje neminovno utječu na različit kvaliteta rada udomitelja, koji varira od kantona do kantona, nastavit će se nejednak pristup pravima od strane korisnika usluga unutar FBiH. Zadržavanje trenutnog stanja nastavit će sprečavati bolju informiranost šire javnosti o udomiteljstvu, te na taj način neće moći doprinosti povećanju interesa, većem broju potencijalnih udomitelja i daljnjem razvoju udomiteljstva. Sveukupno gledano, svako dalje nepostojanje formalnih procedura identificiranja, regrutiranja i licenciranja udomiteljskih obitelji, nastavit će negativno utjecati na obiteljski život i društvenu zaštitu obitelji i pojedinaca, a posebno korisnika sistema udomiteljstva.

Opcija b): Definirati jedinstvene procedure i uspostaviti kapacitete za vršenje poslova identificiranja, regrutiranja i licenciranja udomitelja u FBiH u cjelini

³¹ Trenutna situacija je takva da se unapređivanje udomiteljstva, procedure identificiranja i regrutiranja novih i postojećih udomitelja provodi u samo tri kantona i to: Tuzlanskom, Srednjobosanskom i Hercegovačko-neretvanskom kantonu.

Ovom opcijom razmatra se mogućnost definiranja procedura identificiranja, regrutiranja i licenciranja udomitelja na jedinstven način na razini Federacije BiH, a kojima bi se uredilo: na koji način kandidati za udomitelje treba da prođu početnu obuku i procjenu za udomiteljstvo, izdavanje licence, odnosno odluke o podobnosti kandidatima za bavljenje udomiteljstvom koji su pozitivno procijenjeni, rok trajanja licence/odluke, način produžavanja i oduzimanja licence/odluke ovisno o procjeni kompetencije obitelji za bavljenje udomiteljstvom, jedinstveni program obuke u cilju stjecanja znanja i vještina potrebnih za kvalitetanu brigu o korisnicima i slično.

Prema komparativnoj analizi zakonodavnih rješenja u zemljama u regiji (Slovenija, Hrvatska i Srbija), koja su prilično ujednačenog sadržaja te su za ovu potrebu samo djelomično prilagođena specifičnostima FBiH, preduvjeti koje bi trebala ispuniti osoba koja želi biti udomitelj uključivali bi sljedeće: da je punoljetni državljanin Bosne i Hercegovine s prebivalištem u Federaciji BiH, da ima poslovnu i zdravstvenu sposobnost, završeno najmanje srednjoškolsko obrazovanje, da ima kompetencije za zaštitu, čuvanje, njegu, odgoj i zadovoljavanje drugih potreba, te da ima stambene i materijalne uvjete za obavljanje udomiteljstva.

Jedinstvenim procedurama koje bi propisao federalni ministar rada i socijalne politike u roku od 6 mjeseci od donošenja ove Javne politike, CSR bi bili odgovorni za vođenje registra udomitelja i evidencije smještenih korisnika za područje svoje mjesne nadležnosti, čime bi kantonalna ministarstva socijalne politike imala jasniju sliku o broju izdanih dozvola, odnosno o broju udomitelja na svom području kao i broju korisnika koji se nalaze na smještaju u udomiteljskim obiteljima na području njihove mjesne nadležnosti, dok bi se na razini FBiH formirao središnji registar svih udomitelja. Osim toga, od strane NVO razvijeni su standardi profesionalnih instrumenata – obrasci³² koje bi u svakodnevnom radu koristili CSR čime bi se stvorile pretpostavke za pružanje kvalitetnijih usluga korisnicima kroz jedinstven pristup, povećanu sistematičnost i analitičnost u radu. S obzirom da isti nisu zakonski regulirani, FMRSP, koje je i sudjelovalo u izradi istih, trebalo bi pokrenuti proceduru reguliranja i standardiziranja postojećih instrumenata, koji mogu poslužiti kao polazište za izradu jedinstvenih obrazaca i instrumenata za identificiranje i regrutaciju udomitelja na području Federacije BiH.

Također, neophodno je provesti obuku uposlenika CSR koji bi bili specijalizirani za obavljanje poslova iz oblasti udomiteljstva i koji bi nakon uspješno završene obuke (više informacija o tome sadržano je u specifičnom cilju 3 ove Javne politike) imali obvezu pratiti, vršiti identificiranje i regrutiranje udomiteljskih obitelji. Jedinstvenim utvrđivanjem procedura identificiranja, regrutiranja i licenciranja udomitelja osigurat će se sistematično praćenje, kao i periodično unapređenje znanja i vještina udomitelja čime će se unaprijediti kvaliteta rada udomitelja i stvoriti pretpostavke za kvalitetnije pružanje njihovih usluga. Također, redovnim praćenjem realiziranja i analizom daljnjih potreba za obukom stvorit će se pretpostavke da se potrebne edukacije u budućnosti prilagođavaju i provode u skladu sa specifičnim potrebama kantona. Sve ovo će olakšati CSR izbor udomitelja uz pružanje kvalitetne stručne podrške udomiteljima u njihovom radu. Pored toga, ukoliko se ukaže potreba, kantoni s vremenom mogu na razini svog područja osnovati koordinaciono tijelo. Takvo tijelo činili bi stručni radnici CSR specijalizirani za udomiteljstvo i drugi profili stručnih radnika vezanih za pitanja udomiteljstva (primjerice, stručnjaci iz oblasti socijalnog rada, prava, pedagogije,

³² "Minimalni standardi Smještaj u drugu porodicu", Projekat "Osiguravanje prava na kvalitetnu socijalnu zaštitu za kvalitetniji život ugroženih kategorija djece u Bosni i Hercegovini" – Save the Children UK, FMRSP, uz podršku EU; Nove hraniteljske porodice, Vodič za procjenu sa standardnim instrumentima – Save the Children UK, USAID.

psihologije i slično). Ovo koordinaciono tijelo moglo bi pružati stručnu pomoć i pratiti provođenje identificiranja, regrutiranja i licenciranja udomiteljskih obitelji.

Fiskalni učinci: Realiziranje ove opcije ne podrazumijeva fiskalne troškove, s obzirom da će FMRSP standardizirati postojeće instrumente – obrasce koji su već razvijeni od strane NVO, a koji će poslužiti kao polazište za izradu jedinstvenih obrazaca i instrumenata za identificiranje i regrutaciju udomitelja. Za provođenje obuke stručnih radnika u CSR potrebna su financijska sredstva koja su obrađena u specifičnom cilju 3. ove Javne politike. Osim toga, ukoliko budu neophodna sredstva za potrebe standardiziranja postojećih instrumenata, ista se mogu osigurati iz donatorskih sredstava, jer su donatori iskazali spremnost za pružanje podrške ukoliko se usvoji ova Javna politika. Također, nema fiskalnih učinaka ni po pitanju licenciranja udomitelja, odnosno donošenja odluke o podobnosti za obavljanje udomiteljstva što spada u redovne poslove CSR.

Ekonomski učinci: Definiranjem jedinstvenih procedura identificiranja, regrutiranja i licenciranja udomitelja u FBiH, dobija se jedinstven sistem koji će se provoditi u svim kantonima. Na taj način će se osigurati i kvalitetanija zaštita obitelji i djece, osoba s invaliditetom, rizičnih kategorija stanovništva, utjecat će se na standardizaciju pružanja usluge udomiteljstva, na veću učinkovitost u korištenju individualnih resursa. Standardiziranjem jedinstvenih procedura identificiranja, regrutiranja i licenciranja doprinijet će se ujednačenosti u pružanju usluga udomiteljstva među kantonima, te jednakom pristupu korisnika uslugama.

Socijalni učinci: Uvođenjem jedinstvenih procedura u sistemu udomiteljstva poboljšat će se kvaliteta rada i pružanja usluga udomitelja, odnosno osigurat će se jednak kvaliteta usluga udomiteljstva na području cijele FBiH obzirom na jednake procedure identificiranja kao i unificiranu metodu odabira udomitelja. Također, postojao bi jedinstven sistem praćenja njihovog rada u svim kantonima.

Opcija c): Definirati procedure i uspostaviti kapacitete za identificiranje, regrutiranje i licenciranje udomitelja od strane svakog od kantona u FBiH

Trenutno samo tri kantona (Tuzlanski, Srednjobosanski i Hercegovačko-neretvanski) provode proceduru identificiranja i regrutiranja udomitelja i to uz podršku NVO. Postavlja se pitanje kakvo je stanje u ostalim kantonima po pitanju načina identificiranja i regrutiranja potencijalnih udomiteljskih obitelji, te prolaze li te obitelji uopće bilo kakvu edukaciju i na koji se način prati njihov rad. Isto tako, evidentno je da usluge udomiteljstva uglavnom pružaju žene koje su neuposlene i čiji stupanj obrazovanja nije adekvatan. Sve ovo nam ukazuje koliko je od važnosti uvesti i odrediti procedure u oblasti udomiteljstva, koje bi trebale voditi unapređenju kvalitete usluga iz ove oblasti. Ovom opcijom razmatra se mogućnost definiranja procedura identificiranja, regrutiranja i licenciranja udomitelja od strane svakog kantona pojedinačno u pogledu: na koji način kandidati za udomitelje trebaju proći početnu obuku i procjenu za udomiteljstvo, izdavanje odluke o podobnosti kandidata za bavljenje udomiteljstvom koji su pozitivno procijenjeni, rok važenja odluke, način produžavanja i oduzimanja iste ovisno o procjeni kompetencije obitelji za bavljenje udomiteljstvom, programi obuke u cilju stjecanja znanja i vještina potrebnih za kvalitetanu brigu o korisnicima i slično.

Realiziranje ove opcije podrazumijevalo bi da svaka kantonalna vlada, na prijedlog svog resornog ministarstava socijalne zaštite, u roku od 6 mjeseci od donošenja ove Javne politike, donese odgovarajuće propise kojima bi na detaljan način definirali procedure identificiranja, regrutiranja i licenciranja udomitelja, dok bi za njihovo implementiranje bili odgovorni CSR. Međutim, ovakav pristup neizostavno sa sobom nosi i određene rizike, naročito po pitanju nedostatnih kapaciteta određenog broja kantonalnih ministarstava za definiranje pomenutih procedura, izradu (i provođenje) programa edukacije, potencijalnu neusklađenost pristupa identificiranju, regrutiranju i licenciranju, što će u konačnici neizostavno rezultirati visokim stupnjem međusobne neusklađenosti i daljnje neujednačenosti u zastupljenosti udomiteljstva među kantonima. Ovakav pristup nosi i rizik da pojedini kantoni uopće i ne definiraju pomenute procedure, odnosno ne sačine programe obuke za udomitelje ili iste sačine, ali ih ne provedu u cijelosti ili djelomično usljed ograničenih ljudskih i finansijskih kapaciteta. Konačno, prisutan je i rizik diskontinuiteta političke podrške kantonalnim programima edukacije udomitelja i sveukupnom razvoju udomiteljstva kao rezultat promjene sastava kantonalnih vlada nakon predstojećih općih izbora u BiH.

Fiskalni učinci: Ova opcija dovodi do dodatnih troškova u proračunu kantona. Naime, potrebno je organizirati javne kampanje u cilju identificiranja i regrutiranja novih udomitelja. Za provođenje istih potrebna su finansijska sredstva koja su obrađena u operativnom cilju 1.2. ovog specifičnog cilja Javne politike. Također, potrebna su i finansijska sredstva za provođenje edukacije potencijalnih i postojećih udomitelja najmanje jedanput godišnje na razini kantona, koja su prikazana u specifičnom cilju 3. ove Javne politike.

Obzirom da bi licenciranje udomitelja zahtijevalo velika proračunska izdvajanja, moguće je zakonski predvidjeti da odluku o podobnosti za obavljanje udomiteljstva donose CSR u okviru svojih redovnih aktivnosti, te se na ovakav način mogu značajno smanjiti troškovi koje bi nosilo licenciranje. U slučaju da se na kantonalnoj razini formira koordinaciono tijelo za udomiteljstvo, koje bi u suradnji sa stručnim radnicima CSR koji obavljaju poslove udomiteljstva sudjelovalo u procjeni potreba, izboru i pripremi udomitelja, praćenju pružanja usluga i osposobljavanja udomitelja, te davalo stručnu pomoć i pružalo stručnu podršku udomiteljima, bila bi potrebna i dodatna finansijska sredstva. Potrebna sredstva odnosila bi se na naknade za članove koordinacionog tijela i logističko-tehničku podršku koja bi se osiguravala u proračunima kantona u skladu s kantonalnim propisima koji reguliraju pitanja naknada kao i njihovim finansijskim mogućnostima. Međutim, rizik ovakvog pristupa donošenja procedura identificiranja, regrutiranja i licenciranja udomitelja na kantonalnoj razini predstavlja vrlo vjerojatna neujednačenost istih, a u krajnjem slučaju izostanak utvrđivanja ovih procedura u svakom kantonu.

Ekonomski učinci: Ovom opcijom razmatra se mogućnost uspostavljanja procedura identificiranja, regrutiranja i licenciranja udomitelja na kantonalnoj razini. U nekim kantonima (Srednjobosanski i Tuzlanski) procedure identificiranja i regrutiranja udomitelja su već zastupljene u praksi i većinom se provode od strane NVO u suradnji sa CSR. Međutim, iste nisu jedinstvene niti definirane od strane nadležnih kantonalnih ministarstava socijalne zaštite. Stoga bi bilo neophodno da svaki kanton uspostavi procedure identificiranja, regrutiranja i licenciranja udomitelja, čime stvaraju realnije pretpostavke i mnogo izvjesnije mogućnosti kantonima za privlačenje donatora i usmjeravanje njihovih sredstava za pružanje podrške u ovoj oblasti, te na taj način daljem i značajnijem sveukupnom razvoju udomiteljstva u FBiH. Međutim, usljed gore navedenih rizika ovakvog pristupa, vrlo je izvjesno da bi mogla izostati i takva donatorska podrška.

Socijalni učinci: Uspostavom sistema jedinstvenih procedura identificiranja i regrutiranja udomitelja na razini kantona može se doprinijeti kvaliteti usluga za različite vrste udomiteljstva, od čega će, dugoročno gledano, najveću korist imati korisnici udomiteljstva. Međutim, uspostavljanje pojedinačnih procedura od strane svakog kantona može ponovno dovesti do neujednačenosti pristupa uslugama udomiteljstva, što opet može imati utjecaja na broj i vrstu prijavljenih udomiteljskih obitelji kao i na kvaliteti pružanja udomiteljstva.

Operativni cilj 1.4.	Uspostaviti i održavati harmoniziranim sistem proračunskog financiranja udomiteljstva u FBiH
Opcija a)	Zadržati trenutno stanje
Opcija b)	Utvrđiti jedinstveni minimum za proračunsko financiranje udomiteljstva u FBiH
Opcija c)	Uspostaviti jedinstven sistem financiranja udomiteljstva u FBiH s federalne razine

Opcija a): Zadržati trenutno stanje

Izostankom harmoniziranog sistema proračunskog financiranja udomiteljstva u FBiH, zadržat će se neujednačenost visine naknade za smještaj u drugu obitelj/udomiteljstvo po kantonima, što će negativno utjecati na razvoj udomiteljstva na području Federacije na barem približno ujednačen i harmoniziran način. Usljed izostanka osnovice za utvrđivanje minimuma troškova korisnika i naknade udomitelju za smještaj korisnika u (udomiteljsku) obitelj na razini FBiH, sistem proračunskog financiranja će i dalje biti neharmoniziran, a prava korisnika neujednačena čime će se nastaviti diskriminacija po kantonima kada su u pitanju izdvajanja za ovu populaciju. Također, usljed neadekvatnosti procesa planiranja proračuna, a posebno nedovoljnog prioritiziranja udomiteljstva, nastavit će se s praksom neefikasne i neučinkovite potrošnje ograničenih proračunskih sredstava uz nastavak dominantnog usmjeravanja na financiranje institucionalnog smještaja, što će sveukupno imati daljnje negativne učinke po razvoj udomiteljstva i prava korisnika, odnosno na pravo na smještaj i život u obiteljskom okruženju.

Fiskalni učinci: Kantoni na različite načine definiraju naknade za smještaj u drugu obitelj. Neki kantoni iznos naknade za smještaj vežu za iznos prosječne plaće (primjerice Zeničko-dobojski kanton gdje je naknada i najmanja (154,60 KM). U Tuzlanskom kantonu visina naknade smještaja vezana je za iznos prosječne plaće u FBiH, a u Hercegovačko-neretvanskom kantonu Vlada donosi odluku o visini naknade i u tom kantonu prema raspoloživim podacima naknada je i najveća (500,00 KM). S obzirom na različitost definiranja visine naknada, koje su većinom uvjetovane financijskom moći, ali i političkom voljom nositelja vlasti u kantonima, evidentna je neujednačenost naknada u FBiH³³. Nastavkom ovakvog pristupa, svaka inicijativa usmjerena prema povećanju postojećeg broja udomiteljskih obitelji i daljnjem razvoju udomiteljstva u FBiH bila bi gotovo potpuno nemoguća. Naprotiv, nastavak ovakvog pristupa u najvećem broju kantona može djelovati krajnje destimulativno za postojeće udomiteljske obitelji, te postoji visok stupanj mogućnosti da isti u stvari počnu odustajati od bavljenja udomiteljstvom.

³³ zbog boljeg pregleda razlika visina naknada po kantonima, pogledajte Tabelu 1. U okviru Operativnog cilja 1.1. gore

Ekonomski učinci: Postojeće stanje koje nam pokazuju raspoloživi podaci ukazuje na neujednačenost ostvarivanja prava iz oblasti udomiteljstva, naročito kada su u pitanju izdvajanja sredstava za smještaj korisnika, koja nekada nisu dostatna za pokrivanje njihovih temeljnih potreba. Udomitelji su dovedeni u situaciju da iz vlastitih finansijskih sredstava pokrivaju pojedine troškove za korisnike, što je jedan od razloga zašto nema dovoljno interesa za bavljenje udomiteljstvom. Zadržavanjem postojećeg stanja u dugoročnom periodu možemo očekivati nastavak negativnih ekonomskih učinaka po obitelji i pojedince, obzirom da će interesa za bavljenje udomiteljstvom biti sve manje i manje, što dovodi do diskriminacije prava korisnika i uskraćivanja prava na smještaj u obiteljskom okruženju.

Socijalni učinci: Zadržavanjem postojećeg stanja nastavlja se nejednakost u pristupu i kvaliteti prava po kantonima. Interes za udomiteljstvo se neće povećavati, odnosno postoji realan rizik da i postojeći udomitelji mogu odustati, što ima utjecaja na korisnike u vidu traumatizacije. Zadržavanje postojećeg stanja, odrazit će se i na proces deinstitucionalizacije i transformacije velikih ustanova socijalne zaštite, koji se oslanja na razvijanje alternativnih oblika zbrinjavanja (udomiteljstvo). Također, s obzirom da ne postoji jedinstven sistem obračunavanja minimalnog iznosa za smještaj u drugu obitelj, visine naknada koje variraju od kantona do kantona, imaju utjecaja i na manjak interesa za razvijanje udomiteljstva kao oblika zbrinjavanja djece i osoba s invaliditetom, te osoba bez obiteljskog staranja, odnosno jedino se primjenjuje na djecu bez roditeljskog staranja. Zadržavanjem postojećeg stanja neće se stvoriti uvjeti za veću zastupljenost i pristup uslugama udomiteljstva u svim kantonima kao oblika alternativnog zbrinjavanja navedenih kategorija.

Opcija b): Utvrditi jedinstveni minimum za proračunsko financiranje udomiteljstva u FBiH

Ova opcija razmatra mogućnost utvrđivanja jedinstvenog minimuma kojim bi se moglo osigurati proračunsko financiranje udomiteljstva u FBiH, a samim tim i izjednačiti naknade za sve vrste udomiteljstva na području cijele FBiH. Uvidom u trenutno stanje kada su u pitanju naknade za smještaj u drugu obitelj može se zaključiti koliko su nejednake od kantona do kantona na što utječe finansijska moć kantona ili politička volja. Analizom iznosa naknada po kantonima kao i načina propisivanja i definiranja istih, utvrđeno je da kantoni naknade uređuju na sljedeći način: po osnovu prosječne plaće u kantonu, po osnovu prosječne plaće u FBiH, po osnovu cijena smještaja u ustanovama i na temelju odluka vlada kantona, odnosno resornog kantonalnog ministarstva socijalne zaštite. S ciljem prevazilaženja ovakvog načina utvrđivanja visine naknada i eliminiranja ovog vida diskriminacije u sistemu udomiteljstva u FBiH, bilo bi potrebno utvrditi jedinstveni minimum za proračunsko financiranje, odnosno osnovnim propisom za realiziranje ove Javne politike, utvrditi minimalni iznos za naknade za smještaj u udomiteljstvo, kako bi se izjednačile na području cijele FBiH. S obzirom, da se proteklih godina, kao dobar primjer prakse razvijanja udomiteljstva, posebno iskazao Tuzlanski kanton, u ovoj opciji će se razmatrati način utvrđivanja minimuma na temelju prosječne plaće u FBiH, kao što je to praksa u Tuzlanskom kantonu.

Fiskalni učinci: Utvrđivanje jedinstvenog minimuma neće iziskivati velike troškove za kantonalne proračune iz razloga što su izdvajanja za smještaj u drugu obitelj već zastupljena u svakom kantonu. S tim u vezi, u onim kantonima gdje je iznos naknade za smještaj u udomiteljsku obitelj trenutno manji u odnosu na novoutvrđeni jedinstveni minimum, razlika nedostajućih sredstava bi se najjednostavnije mogla nadomjestiti

preraspodjelom s pozicije sredstava namijenjenih za smještaj u ustanovu na poziciju smještaja u udomiteljsku obitelj. Ovakav pristup svoje opravdanje može pronaći u kontekstu Prijedloga strategije deinstitucionalizacije i transformacije ustanova, te istovremeno osigurava izbjegavanje novih proračunskih opterećenja.

Visina jedinstvenog minimuma za udomiteljstvo vezala bi se za prosječnu isplaćenu neto plaću u Federaciji BiH za prethodnu godinu koja za 2013. godinu iznosi 835,00 KM. Obzirom na ovo, jedinstveni minimum za tradicionalno udomiteljstvo bi iznosio 45% od prosječne plaće (376,00 KM), a za specijalizirano 65% (543,00 KM)³⁴. Međutim, utvrđivanje jedinstvenog minimuma može eventualno poslužiti kao izgovor pojedinim kantonima, koji trenutno za troškove smještaja korisnika izdvajaju više od jedinstvenog minimuma, da umanje svoja trenutna izdvajanja usklađujući ih s jedinstvenim minimumom. Ipak, treba imati na umu da bi ovo bio jedinstveni minimum ispod kojeg kantoni ne mogu ići, ali da će oni kantoni koji imaju financijsku mogućnost da utvrde visinu troškova iznad minimuma i time osiguraju bolje uvjete života za korisnike udomiteljstva to u praksi moći i uraditi.

U sljedećoj Tabeli prikazana je visina potrebnih financijskih sredstava za uvođenje jedinstvenog minimuma troškova smještaja korisnika prema raspoloživim podacima o broju korisnika za 2013. godinu u Tuzlanskom kantonu. Ova projekcija troškova odnosila bi se i na ostale kantone (Sarajevo, Hercegovačko-neretvanski, Srednjobosanski i Zeničko-dobojski kanton) za koje se pretpostavlja da će udomiteljstvo biti razvijeni, dok bi u drugim kantonima ti troškovi bili značajno manji zbog manjih potreba, odnosno manjeg broja korisnika.

Tabela 8.

Vrsta udomiteljstva	Broj korisnika u udomiteljskim obiteljima u 2013. godini u TK	Visina jedinstvenog minimuma u KM	I. godina implementiranja Javne politike na godišnjoj razini u KM	II. godina nakon implementiranja Javne politike na godišnjoj razini + 5% povećanje na troškove života u KM	III. godina nakon implementiranja Javne politike na godišnjoj razini + 5% povećanje na troškove života u KM
Tradicionalno udomiteljstvo	170 (djeca bez roditeljskog staranja)	376,00	767.040,00	805.392,00	845.661,00
Specijalizirano udomiteljstvo	56 (djeca i odrasle osobe s invaliditetom i stare i nemoćne osobe)	543,00	364.896,00	383.140,00	402.297,00
Ukupno			1.131.936,00	1.188.532,00	1.247.958,00

Nadalje, radi usporedbe troškova smještaja u ustanove u odnosu na troškove smještaja u obitelji, ako uzmemo za primjer JU Dom za djecu bez roditeljskog staranja Sarajevo za koji je u Proračunu Kantona Sarajevo u 2013. godini izdvojeno 1.184.000,00 KM (bruto plaće i naknade troškova uposlenih, doprinosi poslodavcu, izdaci za materijalne troškove i usluge i nabavka stalnih sredstava) plus godišnja izdvajanja CSR za

³⁴ Visina naknada za udomitelje razmatra se u Opciji b) Operativnog cilja 1.1.

smještaj korisnika u ukupnom iznosu od 391.200,00 KM (100 korisnika x 326,00 KM x 12 mjeseci) proizlazi da su mjesečni troškovi po jednom korisniku cca. 1.800,00 KM. S druge strane, smještaj u udomiteljsku obitelj primjenom gore navedenog prijedloga naknade za udomitelja i cijene troškova smještaja za tradicionalno udomiteljstvo djece bez roditeljskog staranja iznosio bi 585,00 KM mjesečno, dok bi za specijalizirano udomiteljstvo iznosio 877,00 KM mjesečno. Obzirom na navedeno, jasno se može zaključiti da je smještaj u udomiteljsku obitelj fiskalno gledano isplativiji. Pored toga, višestruke ekonomske i socijalne koristi navedene u nastavku značajno bi nadmašile ova proračunska izdvajanja.

Nadalje, s obzirom na sličnu pravnu tradiciju i trenutno ekonomsko stanje izvršena je komparativna analiza visina naknada za udomitelje i iznosi troškova za smještaj u susjednim zamljama (Hrvatska i Srbija), koji su poslužili kao polazište pri definiranju naknada u Federaciji BiH.

Hrvatska

U Hrvatskoj udomitelji mjesečno dobivaju naknadu za troškove smještaja djeteta, te osobnu naknadu udomitelja kao simboličnu naknadu za njegov trud i brigu za dijete.

Visina osobne naknade udomitelju koji nije zakonski obveznik izdržavanja djeteta iznosi:

- 1 dijete ili mlađa punoljetna osoba – 500,00 kn (cca. 140,00 KM),
- 2 djece ili mlađe punoljetne osobe – 900,00 kn (cca. 250,00 KM),
- 3 djece ili mlađih punoljetnih osoba – 1.200,00 kn (cca. 335,00 KM).

Za udomitelja koji je zakonski obvezan izdržavati dijete:

- 1 dijete ili mlađa punoljetna osoba – 400,00 kn (cca. 110,00 KM),
- 2 djece ili mlađe punoljetne osobe – 700,00 kn (cca. 195,00 KM),
- 3 djece ili mlađih punoljetnih osoba – 900,00 kn (cca. 250,00 KM).

Za dijete ili mlađu punoljetnu osobu s tjelesnim ili mentalnim oštećenjem, trajnim promjenama u zdravstvenom stanju, osobu s poremećajima u ponašanju ili psihički bolesnu osobu naknada se uvećava za 25% osnovice, odnosno za 125,00 kn (cca. 35,00 KM) neovisno o tome je li udomitelj i njihov zakonski obveznik izdržavanja.

Naknada udomitelju uvećava se za 50% osnovice, odnosno za 250,00 kn (cca. 70,00 KM) za svakog smještenog korisnika za dijete ili mlađu punoljetnu HIV pozitivnu osobu.

Visina mjesečne naknade za troškove smještaja djeteta iznosi:

- dijete predškolskog uzrasta – 1.800,00 kn (cca. 500,00 KM),
- dijete školskog uzrasta – 2.000,00 kn (cca. 555,00 KM).

Za smještaj osobe s invaliditetom i osobe ometene u razvoju:

- dijete predškolskog uzrasta – 2.000,00 kn (cca. 555,00 KM),
- dijete školskog uzrasta – 2.200,00 kn (cca. 610,00 KM).

Ako dijete radi zdravstvenog stanja, invalidnosti, osobina osobnosti i drugih stanja ima povećane potrebe koje zahtjevaju veći opseg i kvaliteti usluga koje treba pružiti udomiteljska obitelj, visina mjesečne naknade udomitelju se može povećati najviše za 20% iznosa.

U Hrvatskoj je došlo do izmjene visine postojećih naknada. Prema saznanjima Radne grupe do promjena je došlo u pogledu isplata novčane naknade za više djece na način da sada udomiteljska obitelj, primjerice, za 3 djece dobije puni iznos, odnosno $500 \text{ kn} \times 3 = 1.500,00 \text{ kn}$ (cca. 385,00 KM) kategorija mlade djece.

Srbija

U Srbiji se mjesečna naknada za izdržavanje korisnika u udomiteljskoj obitelji kao i naknada za rad udomitelja izdvaja iz proračuna Republike Srbije. Visina mjesečne naknade za izdržavanje korisnika iznosi 23.498,00 dinara (cca. 397,96 KM). Za djecu koja se školuju van mjesta prebivališta iznos naknade se uvećava za troškove prijevoza i to:

- a) 3.330,00 dinara (cca. 56,40 KM) za prijevoz do 20 km;
- b) 4.883,00 dinara (cca. 82,70 KM) za prijevoz preko 20 km.

Mjesečni iznosi naknade usklađuju se s troškovima života. Iznos naknade također se uvećava jednom godišnje za visinu cijene udžbenika, odmora i rekreacije, nastave u prirodi, ekskurzije i proslave mature.

Mjesečna naknada za rad udomitelja određuje se prema broju djece i to kako slijedi:

- a) Mjesečna naknada za rad udomitelja kada je na smještaju jedno dijete iznosi 22.478,81 dinara (cca. 380,68 KM);
- b) Mjesečna naknada za rad udomitelja kada je na smještaju dvoje i više djece iznosi 13.832,03 dinara (cca. 234,26 KM) po djetetu

Ekonomski učinci: Utvrđivanje jedinstvenog minimuma imat će pozitivne efekte u smislu povećanja ukupnog prihoda udomiteljske obitelji kroz naknadu za rad udomitelja, imat će utjecaja na kvalitetniju ekonomsku zaštitu obitelji i djece, osoba s invaliditetom, rizičnih kategorija stanovništva, pojedinaca, obitelji i domaćinstava u stanju socijalne potrebe, kao i na razvijanje udomiteljstva uopće.

Socijalni učinci: Utvrđivanjem jedinstvenog minimuma za proračunsko financiranje udomiteljstva izjednačit će se naknade, a samim tim će se i poboljšati kvaliteta usluga udomiteljstva i dostupnost istih svim korisnicima. Navedenim bi se stvorile pretpostavke za unapređenje udomiteljstva na području FBiH i veću zainteresiranost potencijalnih udomitelja za bavljenje ovim vidom socijalne zaštite. Osim toga, jedinstvenim minimumom će se osigurati izjednačavanje naknada za smještaj korisnika na teritoriju cijele Federacije, te će se poboljšati kvaliteta usluga udomitelja.

Opcija c): Uspostaviti jedinstveni sistem financiranja udomiteljstva u FBiH s federalne razine

Uvođenje jedinstvenog financiranja udomiteljstva s federalne razine u smislu ove opcije podrazumijevalo bi jednak pristup ovoj usluzi svim korisnicima, te jednake iznose troškova za smještaj korisnika i naknade za udomitelje obzirom na vrstu udomiteljstva na području cijele FBiH. Ovakav sistem podrazumijevao bi da se udomiteljstvo financira iz federalnog proračuna, što bi dovelo do dodatnog opterećenja proračuna. Također bi bilo potrebno urediti sistem praćenja, kontrole i revizije utroška sredstava s razine Federacije. Uvođenje i osiguravanje jedinstvenog sistema financiranja udomiteljstva u FBiH značilo bi planiranje sredstava u proračunu Federacije za ovu svrhu.

Međutim, obzirom na Ustavom Federacije BiH podijeljenu nadležnost u oblasti socijalne zaštite potrebna je suglasnost svih kantonalnih ministarstava za uspostavu ovakvog modela financiranja udomiteljstva u Federaciji BiH. Iako je sasvim izvjesno da bi ova opcija bila politički prihvatljiva kantonalnim vlastima, ista bi teško, gotovo nikako, bila prihvatljiva nositeljima vlasti na federalnoj razini, naročito u svjetlu postojećih proračunskih ograničenja s obzirom da bi realiziranje ove opcije zahtjevalo velika financijska opterećenja za Proračun Federacije BiH, što ovakav pristup čini trenutno teško izvedivim.

Fiskalni učinci: Jedinstveni sistem financiranja s federalne razine zapravo bi predstavljao osiguravanje sredstava iz federalnog proračuna za ovu namjenu. Ovo sa sobom vuče i način uređenja isplate troškova smještaja, naknada za udomitelje, način financiranja istih, kao i način vršenja kontrole, praćenja i revizije istih. Uspostava jedinstvenog sistema podrazumijevala bi dodatno opterećenje za Proračun Federacije BiH iz kojeg bi se morala izdvajati financijska sredstva za ovu namjenu. Visina jedinstvenog minimuma bi se trebala vezati za prosječnu plaću u Federaciji BiH i to procentualno, na način kako je prikazano u sljedećoj Tabeli:

Tabela 9.

Vrsta udomiteljstva	Opis	Visina naknade	Broj udomiteljskih obitelji	Mjeseci	Ukupno u KM
Tradicionalno	45% osnovice	376,00	100	12	451.200,00
Specijalizirano	65% osnovice	543,00	50	12	325.800,00 KM
Ukupno					777.000,00

Visina naknade za udomitelje bi se trebala vezati za prosječnu isplaćenu neto plaću u Federaciji BiH za prethodnu godinu koja je u 2013. godini iznosila 835,00 KM. i to procentualno kako je prikazano u Tabeli 10. u nastavku.

Tabela 10.

Vrsta udomiteljstva	Opis	Visina naknade	Broj udomiteljskih obitelji	Mjeseci	Ukupno
Tradicionalno	25% osnovice	209,00	100	12	250.800,00
Specijalizirano	40% osnovice	334,00	50	12	200.400,00
Ukupno					451.200,00

Dakle, ukoliko se sagledaju troškovi prikazani u Tabelama 9. i 10. i ako se uspostavi jedinstven sistem financiranja u Federaciji na godišnjoj osnovi bi trebalo osigurati ukupno 1.228.200,00 KM iz federalnog proračuna. Međutim, s obzirom na prevladavajuća i kontinuirana ograničenja u proračunu Federacije, ova opcija je trenutno teško izvediva kako u smislu njene političke prihvatljivosti tako i u financijskom smislu.

Ekonomski i socijalni učinci: Ove opcije slične su ekonomskim i socijalnim učincima opcije b), ali je politički teško očekivati da će ovo biti prihvatljivo i financijski izvodivo, s obzirom na ograničenja federalnog proračuna.

Specifični cilj 2. Osigurati održivu tranziciju sa institucionalnog načina zbrinjavanja na obiteljski smještaj (udomiteljstvo) u FBiH

Operativni cilj 2.1.	Povećati broj djece i odraslih smještenih u udomiteljske obitelji u odnosu na ustanove za zbrinjavanje
Opcija a)	Zadržati trenutno stanje
Opcija b)	Postupno smanjenje broja trenutno smještenih korisnika u ustanovama (djece i odraslih) i povećanje korisnika u udomiteljskim obiteljima uz postupnu transformaciju ustanova velikog kapaciteta
Opcija c)	Izvršiti deinstitucionalizaciju u FBiH

Opcija a): Zadržati trenutno stanje

Zadržavanje postojećeg stanja podrazumijeva da će broj osoba u ustanovama i dalje ostati isti (značajan), što je prikazano u Tabeli 1 (specifični cilj 1, operativni cilj 1.1., opcija a). To znači da veliki broj korisnika neće ostvariti pravo na odrastanje i život u obiteljskom okruženju, što u većini slučajeva neposredno otežava ostvarivanje drugih prava, povećava socijalnu isključenost, te usljed nedovoljno razvijenih životnih vještina umanjuje mogućnost za samostalan život bez oslanjanja na sistem socijalne zaštite. I dalje će korisnici pretežno biti smješteni u srodničkim obiteljima koje za to pokažu interes, a smještaj u nesrodničke obitelji će biti neznatno zastupljen (u pojedinim kantonima nikako), usprkos velikim i rastućim potrebama.

Fiskalni učinci: Ukoliko stanje ostane nepromijenjeno, nastavlja se s neefikasnim trošenjem ograničenih proračunskih sredstava u smislu ulaganja u institucionalno zbrinjavanje. Kao što je prikazano u Tabeli 1 (specifični cilj 1, operativni cilj 1.1., opcija a), iznosi koji se izdvajaju za smještaj korisnika u ustanove veći su od iznosa za smještaj u udomiteljske obitelji. Dugoročno ovo podrazumijeva i daljnje povećavanje izdvajanja sredstava jer iskustva u socijalnoj zaštiti pokazuju da se smještajem djece i odraslih u institucije ne postiže krajnji cilj te vrste zaštite – pravilan rast i razvoj, efikasno zadovoljavanje potreba i kvalitete života, te podrške osobama da potpuno samostalno ili uz podršku funkcioniraju i postanu korisni članovi društva zajednice. Korisnici koji napuste institucije prema dosadašnjim iskustvima se vraćaju u sistem kao njegovi korisnici, ali po nekom drugom osnovu (primjerice, samohrane majke, žrtve trgovine ljudima, ovisnici, korisnici jednokratnih novčanih pomoći, smještaja u institucije nekog drugog tipa i slično), što dovodi do doživotnog ulaganja u jednog te istog korisnika. Dugoročno gledano, zadržavanje postojećeg stanja će imati negativne posljedice na FBiH u dva smjera. Prvi je da će cijene smještaja djece i odraslih u institucije

kojima je osnivač općina, kanton ili Federacija neminovno rasti s porastom životnih troškova, ali i zato što je evidentno da se broj korisnika smanjuje, a broj osoblja koje se financira iz proračuna ostaje isti, te se time stvarna cijena koštanja (po korisniku) povećava.³⁵

U slučaju institucija koje su osnovale nevladine ili vjerske organizacije, one se samo dijelom financiraju iz proračuna, dok se većinski trošak izmiruje putem donacija. U proteklih par godina evidentno je smanjenje priliva donacija kako zbog globalne ekonomske krize, tako i zbog opadanja interesa za podržavanje socijalnih programa u Bosni i Hercegovini, te se može očekivati postupno povećanje troškova koji se moraju financirati iz proračuna (kantona ili FBiH).³⁶

Ekonomski učinci: Zadržavanjem postojećeg stanja nastavlja se s praksom nedovoljnog rada s korisnicima u smislu pripreme i osposobljavanja za rad. Ovo se odnosi kako na djecu i mlade koji napuštaju ustanove nakon dugogodišnjeg smještaja bez odgovarajućih znanja i vještina kojima bi adekvatno odgovarali na zahtjeve tržišta rada, tako i na odrasle koji neće imati mogućnost da razviju svoje vještine i aktivno se uključe u zadovoljavanje svojih potreba bez oslanjanja na financijsku podršku drugih (sistema socijalne zaštite). Tako korisnici ostaju cjeloživotnim korisnicima nekog od prava iz socijalne zaštite, čime se može očekivati da će ovi ekonomski učinci rezultirati i direktnim negativnim fiskalnim i socijalnim utjecajima.

Socijalni učinci: Ukoliko se zadrži postojeće stanje, kvaliteta usluge koju korisnici dobijaju će ostati jednaka, te neće biti usklađena sa stvarnim potrebama korisnika. U institucionalnom smještaju je rad organiziran na takav način da se primjenjuje univerzalan pristup svakom korisniku, što se većinom svodi na zadovoljavanje temeljnih životnih potreba. Takvim načinom rada se ne pronalazi adekvatno rješenje za probleme s kojima se pojedinačni korisnici susreću, niti je moguće postići da se ovi problemi prevaziđu i korisnik osposobi za samostalno funkcioniranje. Ovo rezultira kontinuiranom potrebom korisnika da se dugoročno oslanja na različite vrste pomoći koje su dostupne u sistemu socijalne zaštite. Nadalje, nastavak oslanjanja na institucionalno zbrinjavanje djece i odraslih dovodi do nejednakosti u odnosu na one koji odrastaju u obiteljskom okruženju – ovo se posebno odnosi na pristup zdravstvenoj zaštiti (kontinuirani problemi s nadležnostima kantona), pristup obrazovanju (u smislu odabira zanimanja³⁷), pitanje participacije korisnika u odlukama koje se odnose na njih, kasnije predrasude poslodavaca prilikom upošljavanja, nedovoljna pripremljenost za tržište rada i neuposlenost. Nadalje, institucionalizacijom djece i odraslih, ne krši se samo njihovo pravo na obitelj, već i pravo na privatnost zbog načina organizacije života i rada u institucijama. Također, zadržavanjem postojećeg stanja nastavlja se sa stvaranjem negativnih posljedica po korisnike (njihov rast, razvoj, mentalno zdravlje, sposobnost stvaranja socijalnih mreža, itd.) koje ostavlja institucionalni način zbrinjavanja, a o čemu postoje brojna istraživanja u proteklih 50 godina³⁸.

³⁵ Analiza zakonodavnog okvira i proračunskih izdvajanja za kategorije djece bez roditeljskog staranja i obitelji pod rizikom od razdvajanja u Federaciji Bosne i Hercegovine (2011). UNICEF i HHC; Situaciona analiza zaštite djece bez roditeljskog staranja u FBiH i implementacije dokumenta Politike zaštite djece bez roditeljskog staranja i porodica pod rizikom od razdvajanja u FBiH 2006. - 2016. (2010). UNICEF i HHC.

³⁶ Analiza zakonodavnog okvira i proračunskih izdvajanja za kategorije djece bez roditeljskog staranja i obitelji pod rizikom od razdvajanja u Federaciji Bosne i Hercegovine (2011). UNICEF i HHC.

³⁷ Prema Specijalnom izvještaju o pravima djece smještene u ustanove, s posebnim osvrtom na normative i standarde Institucije Ombudsmena BiH iz 2010. godine, djeca bez roditeljskog staranja imaju relativno malo utjecaja na odabir škole koje pohađaju.

³⁸ Ajduković, M. i Sladović Franz, B. (2005). Behavioural and emotional problems of children by type of out-of-home care in Croatia. *International Journal of Social Welfare*, 15 (3), 163 - 175.

Ajduković, M. i Sladović, B. (2000). Neka obilježja života djece u dječjim domovima. *Dijete i društvo*, 2 (2), 149 - 161.

Ajduković, M. i Sladović Franz, B. (2004). Samoprocjena ponašanja mladih u dječjim domovima i udomiteljskim obiteljima u Hrvatskoj. *Društvena istraživanja*, 13 (6), 74, 1031 - 1054.

Opcija b): Postupno smanjenje broja trenutno smještenih korisnika u ustanovama (djece i odraslih) i povećanje korisnika u udomiteljskim obiteljima i postupna transformacija ustanova velikog kapaciteta

Ova mjera podrazumijeva postupni prelazak sa sistema koji se oslanja na smještaj korisnika u ustanove, na sistem gdje će takav oblik brige biti izuzetak, a djeca, mladi i odrasli bez obiteljskog staranja prvenstveno će se smještati u udomiteljske obitelji. Ovo će omogućiti korisnicima i profesionalcima koji rade u sistemu socijalne zaštite postupnu adaptaciju na promjenu, kao i sudjelovanje u planiranju mjera i aktivnosti u procesu tranzicije. Treba imati u vidu da tranzicija podrazumijeva paralelno postojanje dva sistema (institucionalni smještaj i druge oblike brige u koje spada i udomiteljstvo), što zahtijeva veće ulaganje sredstava u tom periodu. Zbog toga je neophodno pažljivo planiranje vremenski ograničenog perioda tranzicije i adekvatan monitoring. U skladu sa strateškim dokumentima Vlade FBiH, za proces deinstitucionalizacije je zaduženo FMRSP u suradnji s resornim kantonalnim ministarstvima i drugim relevantnim akterima (općine, CSR, nevladine organizacije). Provođenje predložene mjere će iziskivati donošenje i implementiranje posebnog propisa za oblast udomiteljstva i odgovarajućih provedbenih akata (plan i program edukacije udomitelja, pravilnik o minimalnim standardima, pravilnik o standardnim procedurama, obrascima i postupanju u udomiteljstvu) poželjno na razini FBiH kako bi se osigurao ujednačen tretman korisnika na području cijele FBiH. Ovo će rezultirati pooštavanjem određenih pravila koja se tiču zbrinjavanja djece i odraslih (primjerice, procedure izdvajanja iz obitelji, dužina trajanja smještaja, proces donošenja odluka vezanih za korisnika, povećana participacija korisnika i slično). U skladu s tim, bit će potrebno kontinuirano raditi na informiranju i edukaciji relevantnih aktera o primjeni provedbenih instrumenata, pojačati inspekcijski nadzor radi osiguravanja pravilne primjene istih, te izvršiti reorganizaciju rada aktera koji primjenjuju nove provedbene instrumente .

Fiskalni učinci: Postupno povećanje broja korisnika smještenih u udomiteljske obitelji umjesto u institucije dovodi do situacije kada postoje dva paralelna sistema. To znači da u onim institucijama gdje su osnivači općina, kanton ili FBiH i dalje će se morati izdvajati proračunska sredstva za njihovo funkcioniranje (održavanje zgrade, režije, plaće i druge naknade uposlenika) bez obzira na broj korisnika na smještaju. Zbog rasta korisnika u udomiteljskim obiteljima, proračunska izdvajanja za potrebe smještenog korisnika i angažiranje udomitelja će također morati biti predviđena. Ukoliko se predložena mjera posmatra s dugoročnog aspekta, izdvajanja za zbrinjavanje korisnika će se kontinuirano smanjivati jer su troškovi smještaja u udomiteljske obitelji manji od realnog troška smještaja (cijene koštanja³⁹) u ustanove. Za potkrepljenje ove tvrdnje u

Ajduković, M., Rajhvajn Bulat, L. i Sladović Franz, B. (2007). Značenje ljestvice depresivnosti za djecu u procjeni mentalnog zdravlja djece i adolescenata u javnoj skrbi. *Socijalna psihijatrija*, 35 (3), 107 - 118.

Lis, S. (2000). Characteristics of Attachment Behavior in Institution-reared Children. P. McKinskey Crittenden, P. i A. Hartl Claussen (Ur.), *The Organisation of Attachment Relationships. Maturation, Culture and Context* (141-171). Cambridge: Cambridge University Press

Skees, H. (1996). Adult status of Children with contrasting early life experiences. *Monographs of the Society for Research on Child Development*, 105, 31.

³⁹ "Cijena koštanja" korisnika u ustanovi, odnosno efektivni trošak smještaja u ustanovu, podrazumijeva financiranje rada ustanove, te financiranje zbrinjavanja korisnika – cijenu smještaja, a uzimajući u obzir popunjenost kapaciteta ustanove, što je objašnjeno u Analizi zakonodavnog okvira i proračunskih izdvajanja za kategorije djece bez roditeljskog staranja i obitelji pod rizikom od razdvajanja u Federaciji Bosne i Hercegovine: "Izdvajanja za institucionalni smještaj sadrže fiksnu komponentu troškova koja se odnosi na finansiranje rada ustanova za smještaj (plate uposlenih, materijal i usluge, kapitalna ulaganja), te varijabilnu komponentu koja se odnosi na troškove zbrinjavanja djece kroz plaćanje utvrđene cijene smještaja. Zbog postojanja fiksne komponente troškova, stvarna mjesečna cijena koštanja smještaja djeteta u ustanovu je nekada i do tri puta veća od utvrđene cijene smještaja. Nadalje, ova cijena koštanja ima tendenciju rasta, što zbog rasta opštih

Tabeli 11. je prikazano poređenje troškova smještaja djece u 2011. godini⁴⁰ u četiri dječja doma u FBiH s troškovima smještaja u udomiteljskim obiteljima, s tadašnjim naknadama za udomiteljstvo i naknadama koje predviđa ova Politika (detaljnije objašnjeno u specifičnom cilju 1).

Tabela 11.

Ustanova	Procijenjena cijena koštanja iz proračuna kantona u KM	Utvrđena naknada za udomiteljstvo u KM	Odnos cijene koštanja smještaja u ustanovu i u udomiteljstvo	Odnos cijene koštanja smještaja u ustanovu i u udomiteljstvu s provođenjem Politike
Dom za djecu u Sarajevu	1.508,00	476,00	317 %	258 %
Dom za djecu u Tuzli	936,00	482,00	194 %	160 %
Dječiji dom Mostar	902,00	300,00	301 %	154 %
Dom-Obitelji Zenica	780,00	107,00	729 %	133 %

Poređenje troškova smještaja djece u 2011. godini u ustanovama i u udomiteljskim obiteljima (s tadašnjim naknadama za udomiteljstvo i naknadama koje predviđa ova Politika)

Kao što se vidi iz Tabele 11. izdvajanja za smještaj jednog korisnika u navedene ustanove u 2011. bila su značajno veća nego što bi bila za smještaj istog korisnika u udomiteljsku obitelj, a prema informacijama do kojih je došla Radna grupa za izradu ove Politike, može se govoriti i o još većoj razlici u periodu nakon 2011. godine. Značajno je napomenuti da, čak i kada se uzmu u obzir naknade za udomiteljstvo koje predviđa ova Politika koja kao novinu uvodi naknade za rad udomitelja (za tradicionalno udomiteljstvo ukupno 585,00 KM, što je objašnjeno u specifičnom cilju 1), zaključuje se da bi izdvajanja za smještaj u udomiteljske obitelji bila manja u odnosu na smještaj u ustanove.

U procesu deinstucionalizacije nužno je razvijati nove usluge koje će podržavati odrastanje i život u obitelji i zajednici (dnevni centri, centri za savjetovanje i edukaciju i slično). Ukoliko se usluge razvijaju u sklopu postojećih ustanova na način da se zamjenjuje usluga smještaja korisnika s uslugama koje se pružaju na dnevnoj osnovi, to bi značilo da se dugoročno izdvajaju ista proračunska sredstva za funkcioniranje ustanove, ali bi obuhvat korisnika, primjerenost usluga potrebama korisnika, te broj i kvaliteta usluga bio značajno veći, što se vidi iz Tabele 12. koja

troškova života, to i zbog nedovoljne popunjenosti kapaciteta ustanova. Ovim se iz godine u godinu umanjuje efikasnost javne potrošnje u ovom sektoru. (...) Bitno je napomenuti da ovako utvrđene 'cijene koštanja' ne uključuju donacije koje javne ustanove primaju i koje iznose oko 10% njihovih ukupnih prihoda, iako bi to bilo ekonomski ispravno ako bi se željela utvrditi 'puna cijena koštanja.'"

⁴⁰ Analiza zakonodavnog okvira i proračunskih izdvajanja za kategorije djece bez roditeljskog staranja i porodica pod rizikom od razdvajanja u Federaciji Bosne i Hercegovine (2011). UNICEF i HHC. Ovo je posljednja sveobuhvatna analiza proračunskih izdvajanja za ove svrhe.

prikazuje odnos broja usluga, obuhvaćenih korisnika i izdvajanja po korisniku na primjeru transformacije JU Doma za djecu bez roditeljskog staranja u Tuzli.⁴¹

Tabela 12.

	Početak transformacije 2012.	Proces transformacije (godišnji prosjek za period 2013-2015.)	Kraj transformacije 2016.
Broj usluga	1	7	9
Broj korisnika – djece	80	252	397
Broj korisnika - djece i odraslih	80	464	733
Izdvajanja po djetetu mjesečno	986,00 KM	395,70 KM	201,50 KM
Izdvajanja po korisniku mjesečno	986,00 KM	214,91 KM	109,10 KM

Odnos broja usluga, obuhvaćenih korisnika i izdvajanja po korisniku na primjeru transformacije JU Doma za djecu bez roditeljskog staranja u Tuzli

Ovakav proces transformacije ustanova iziskuje značajna ulaganja u tranzicijskom periodu (periodu kada paralelno postoje usluge smještaja korisnika u ustanove, udomiteljstva i usluge dnevne brige, te se odvija adaptacija i opremanje prostora za nove usluge). Kao primjer financijskih ulaganja prikazan je proces transformacije JU Doma za djecu bez roditeljskog staranja u Tuzli (Tabela 13).

⁴¹ U trenutku izrade ove Politike proces transformacije JU Dom za djecu bez roditeljskog staranja je bio u tijeku, pa su informacije u Tabeli utemeljene na podacima o broju korisnika i obračunu utrošenih sredstava do 2014. godine, te na projekciji potencijalnih korisnika i potrebnih sredstava za period 2014-2016.

Tabela 13.

	Početak transformacije 2012.	Proces transformacije (godišnji prosjek za period 2013-2015.)	Kraj transformacije 2016.
Izdavanja za ustanovu	946.551,00 KM	946.551,00 KM	946.551,00 KM
Izdavanja za udomiteljstvo (za korisnike premještene iz ustanove)	0,00 KM	7.920,00 KM	13.200,00 KM
Sredstva za transformaciju (donatorska sredstva)	0,00 KM	242.154,30 KM	0,00 KM
Maksimalna ukupna ulaganja	946.551,00 KM	1.196.625,30 KM	959.751,00 KM

Financiranje transformacije ustanove velikog kapaciteta u usluge koje podržavaju život u obiteljskom okruženju (primjer JU Doma za djecu bez roditeljskog staranja u Tuzli)

Namjenska sredstva za transformaciju ove Ustanove osigurana su iz donatorskih sredstava. Imajući u vidu zainteresiranost stranih donatora za podršku procesu deinstitutionalizacije, za očekivati je da će se za većinu, ako ne i za sve ustanove moći osigurati sredstva na ovaj način. S tim u vezi, prioritet resornim ministarstvima treba biti i osiguravanje sredstva za ovu svrhu iz IPA fondova kao što je to učinjeno u zemljama regije.

Po završetku procesa transformacije ustanova, očekuje se da će pojedine usluge biti komercijalnog karaktera, čime će se dugoročno moći smanjivati proračunska izdavanja za rad transformirane ustanove s novim uslugama. Proračunske uštede u navedenom mogu pokrivati proračunska izdavanja za smještaj korisnika (koji su ranije boravili u ustanovi) u udomiteljske obitelji (što se na kraju procesa transformacije ustanove još uvijek uočava kao dodatno proračunsko izdavanje). Imajući u vidu poređenja troškova u Tabeli 11., mogu se očekivati kontinuirane proračunske uštede zbog smještaja korisnika u udomiteljske obitelji, umjesto u ustanove.

Također, važno je istaknuti i da se ovim procesom obuhvaća značajno veći broj korisnika (koji u postojećem sistemu ne dobivaju potrebne usluge), a proračunska izdavanja po korisniku su značajno manja nego u postojećem sistemu. S tim u vezi, očekuje se da će adekvatnije i sveobuhvatnije usluge koje podrazumijeva ovaj proces, dovesti do dodatnih smanjivanja proračunskih izdavanja zbog smanjenja broja korisnika koji će trebati smještaj (zbog razvijanja novih usluga s ciljem prevencije razdvajanja korisnika od bioloških obitelji), te zbog smanjenja broja korisnika koji se vraćaju u sistem po nekom drugom osnovu.

Ekonomski učinci: Kako ova mjera podrazumijeva i uvođenje naknada za rad udomitelja, ona će rezultirati poboljšanjem njihove financijske pozicije i ekonomskim osnaživanjem. Pored ovoga, omogućavanjem korisnicima da odrastaju u obiteljskom okruženju povećavaju se njihove šanse za razvijanje potrebnih životnih vještina, adekvatnih radnih navika, pristup kvalitetnijem obrazovanju i uslugama podrške obrazovanju, čime se znatno povećavaju njihove mogućnosti za upošljavanje.

Socijalni učinci: Uvođenjem mjere postupnog povećanja broja korisnika u udomiteljskim obiteljima omogućava se ostvarivanje prava korisnika na život u obiteljskom okruženju, olakšava se ostvarivanje prava na privatnost i participaciju u donošenju odluka koje se tiču njih. Nadalje, predložena mjera utječe na kvaliteta usluga koje se pružaju korisniku, odnosno na kvaliteta rada pružatelja usluge, jer će udomitelji u poređenju s ustanovom moći pružiti individualnu brigu korisniku koja će biti usklađena s njegovim specifičnim potrebama. Međutim, ukoliko postupni prelazak na sistem zbrinjavanja kroz udomiteljske obitelji traje predugo, postoji opasnost da kroz duži period dođe do stvaranja nejednakosti u položaju onih smještenih u institucije u odnosu na one u udomiteljskim obiteljima u smislu ostvarivanja prava. Iz tog razloga bilo bi nužno osigurati da taj prijelazni period za svaku pojedinu ustanovu ne traje duže od 5 godina (od početne procjene stanja do potpune transformacije), kao što se to pokazalo efikasnim iz nedavnih iskustava Hrvatske i Srbije.

Smještaj korisnika u udomiteljske obitelji će također rezultirati boljom pripremom i osposobljenošću za tržište rada, te za samostalno funkcioniranje općenito čime se smanjuje mogućnost dugotrajnog oslanjanja na sistem socijalne zaštite. Nadalje, smještajem u obiteljsko okruženje korisnicima se pruža mogućnost jednakog pristupa uslugama i dobrima kao što ga imaju djeca i odrasli koji žive u svojim biološkim obiteljima. Provođenje ove mjere ovoj ranjivoj kategoriji korisnika napokon daje mogućnost jednakog tretmana i smanjenje postojanja predrasuda i stigme, te pravo na privatnost i obitelj. Kako je pretpostavka da će ovom opcijom doći do razvoja svijesti građana o potrebama korisnika i prednostima udomiteljstva, angažirane udomiteljske obitelji će biti s cijelog teritorija FBiH čime se omogućava korisnicima da budu smješteni u obitelji u njima poznatom socijalnom okruženju (njihovom mjestu, gradu) čime se ne prekidaju kontakti s biološkom obitelji, srodnicima i prijateljima i trauma izazvana izdvajanjem je manja u odnosu na situacije kada se korisnici smještaju na drugi kraj FBiH (s izuzetkom slučajeva gdje je izdvajanje iz poznate sredine u interesu korisnika). Također, obiteljsko okruženje obiluje pozitivnim stimulansima koji su potrebni za pravilan rast, razvoj i funkcioniranje, te će samim tim pozitivno utjecati na mentalno zdravlje korisnika.

Ova mjera također daje mogućnost da se, tijekom postupnog smanjenja broja korisnika, osoblje iz institucija priprema/educira za rad u novim uslugama koje se razvijaju paralelno sa zatvaranjem ustanova velikog smještajnog kapaciteta, čime se efektivno koriste stečena znanja, vještine i iskustva trenutno angažiranog osoblja i sprečava stvaranje tehničkog viška. To nužno ne znači da će svo postojeće osoblje iz institucija biti angažirano u budućnosti jer sa smanjenjem broja smještenih korisnika i usmjeravanjem na druge, pretežno dnevne, usluge, prestaje potreba za velikim brojem tehničkog osoblja (vozači, higijeničarke, domaćice i slično) što je karakteristično za postojeći sistem. U JU Dom za djecu bez roditeljskog staranja Tuzla koja je u procesu transformacije, u 2013. godini bio je uposlen 41 uposlenik, od čega je njih 29 bilo angažirano u neposrednom radu s djecom (kao pedagog, psiholog, socijalni radnik, defektolog, predškolski odgajatelj, nastavnik, medicinska sestra), 9 je činilo tehničko osoblje (kuhar, vozač i slično), a troje je obavljalo ekonomske i pravne poslove. Predviđa se da će ovakva struktura uposlenih biti adekvatna za popunjavanje radnih mjesta u novim uslugama koje će biti uspostavljene s ciljem pružanja podrške biološkim i udomiteljskim obiteljima, kao i mladima i djeci u suvremenim oblicima vanobiteljskog zbrinjavanja (dnevni centar za djecu pod rizikom od razdvajanja, centar za savjetovanje i edukaciju s mobilnim timom, materinski dom, prihvatilište – hitni smještaj, mali obiteljski dom). Ovakav način rada omogućava pružanje većeg broja adekvatnih usluga, koje bolje odgovaraju potrebama većeg broja korisnika.

Opcija c): Izvršiti deinstitucionalizaciju u FBiH

U začecima dječje zaštite smatralo se da su institucije najbolji način zbrinjavanja ranjive i ugrožene djece i odraslih osoba s različitim potrebama za podrškom. Međutim, godine istraživanja i prakse dokazale su da institucionalna briga uvijek daje slabije rezultate, u smislu kvalitete života, u odnosu na kvalitetne usluge u zajednici, što često ima za posljedicu da takve osobe čitav svoj životni vijek provedu socijalno isključene i izdvojene⁴². Znanstvena istraživanja ranog razvoja djece pokazuju da, kada se radi o vrlo maloj djeci, čak i relativno kratak smještaj u instituciji može negativno utjecati na razvoj mozga i imati cjeloživotne posljedice po njihovu emocionalnu dobrobit i ponašanje. Iz tih razloga, a kao posljedica usvajanja Konvencije UN-a o pravima osoba s invaliditetom (CRPD) i drugih instrumenata ljudskih prava, deinstitucionalizacija se sve više prepoznaje kao loša politika i kršenje ljudskih prava, te su zbog toga brojne zemlje otpočele s procesom deinstitucionalizacije, odnosno napuštanja koncepta zbrinjavanja djece i odraslih u institucijama i usmjeravanje prema razvoju usluga usmjerenih na obitelj i zajednicu, usluga koje bi zamijenile instituciju, a koje su mnogo humanije i poštivaju ljudska prava korisnika. UNICEF deinstitucionalizaciju definira kao potpuni proces planske preobrazbe, uz smanjivanje i/ili zatvaranje rezidencijalnih ustanova (institucija) uz istovremenu uspostavu raznih drugih usluga za brigu o djeci uređenih prema standardima utemeljenim na pravima i usmjerenim na rezultate. Usluge koje treba da zamijene instituciju trebaju pojedincu omogućiti život u zajednici te, u slučaju djece, odrastanje u obiteljskom okruženju za razliku od institucija. One uključuju i redovne usluge dostupne široj populaciji kao što su stanovanje, zdravstvena zaštita, obrazovanje, upošljavanje, kultura i slobodno vrijeme, koje su dostupne svima bez obzira na prirodu njihovog zdravstvenog problema ili potrebnog stupnja podrške. Također se odnosi i na specijalizirane usluge, kao što su osobni asistenti za osobe s invaliditetom, privremena briga i drugo, te brigu za djecu baziranu na obiteljskom modelu (udomiteljske obitelji, preventivne mjere za ranu intervenciju i podršku obitelji). Prevencija je sastavni i esencijalni dio procesa deinstitucionalizacije, te u slučaju djece podrazumijeva čitav niz usluga koje podržavaju obiteljski život i sprečavaju potrebu za odvajanjem djeteta od uže ili šire obitelji ili drugih skrbnika. U slučaju odraslih osoba, prevencija se odnosi na široki raspon usluga podrške pojedincima i njihovim obiteljima s ciljem sprečavanja potrebe za institucionalizacijom. Naglasak kod odraslih osoba treba staviti na prevenciju zdravstvenih problema, gubitak funkcija i ponovnu uspostavu neovisnosti.

Vlada Federacije BiH je odavno predvidjela proces deinstitucionalizacije i razvoj usluga u zajednici kreirajući Dokument politike zaštite djece bez roditeljskog staranja i obitelji pod rizikom od razdvajanja 2006-2016 koji je usvojen u siječnju 2008. godine, ali i Politikom u oblasti invalidnosti u BiH, Strategijom o izjednačavanju mogućnosti za osobe s invaliditetom u FBiH 2010-2014, te Zaključcima Vlade Federacije BiH iz oblasti socijalne zaštite u vezi s procesom izmjene institucionalnog sistema socijalne zaštite u FBiH (od 04. prosinca 2012. godine). Potpuna deinstitucionalizacija je složen proces koji zahtijeva detaljno i precizno planiranje, aktivno uključivanje svih relevantnih aktera sa svim raspoloživim resursima (materijalnim i ljudskim), multidisciplinarni pristup, izrazitu fleksibilnost svih uključenih i spremnost na brze i učinkovite akcije, kao i osiguravanje značajnih finansijskih sredstava. Imajući u vidu trenutnu situaciju u FBiH (različitu organizaciju i funkcioniranje ustanova, različite potrebe u različitim dijelovima FBiH, nepostojanje namjenskih sredstava za cjelokupni proces deinstitucionalizacije,

⁴² Prema mišljenju Europske ekspertne grupe za prijelaz s institucionalne brige na usluge podrške za život u zajednici, institucija je bilo koja smještajna briga u kojoj su štíćenici izolirani od šire zajednice i/ili su prisiljeni živjeti zajedno; štíćenici nemaju dovoljnu kontrolu nad svojim životima i odlukama koje utječu na njih; i zahtjevi same organizacije često imaju prioritet nad pojedinačnim potrebama štíćenika.

nedovoljno razvijene kapacitete u relevantnim ustanovama i institucijama), potpuna deinstitucionalizacija u relativno kratkom periodu nosi značajne rizike. Neki od njih, kao što su neprilagođenost novih usluga potrebama korisnika, nepripremljenost korisnika za promjenu oblika brige, nepripremljenost stručnih radnika za nove uloge i radne zadatke, nedostatna financijska sredstva za prelazni period i slično, predstavljaju gotovo nepremostive prepreke za uspješnu realiziranje potpune deinstitucionalizacije u relativno kraćem vremenskom periodu (1-2 godine) u skladu s ovom opcijom.

Fiskalni učinci: Dugoročni fiskalni učinak potpune deinstitucionalizacije kroz transformaciju svih ustanova u isto vrijeme je smanjenje proračunskih izdvajanja (što je detaljno obrazloženo u opciji b). Ipak, provođenje ove mjere podrazumijeva povećanje troškova u kratkom prelaznom periodu kada postoje paralelno dva koncepta zbrinjavanja (institucionalni i obiteljski). To također zahtijeva značajna ulaganja u kratkom periodu kako bi se izvršila prenamjena postojećih institucija u usluge koje bi pružale adekvatniju podršku korisnicima (što ovisi o potrebama u zajednici za novim uslugama i trenutnog stanja infrastrukture svake ustanove). Imajući u vidu projekciju potrebnih ulaganja na primjeru jedne ustanove (što je obrađeno u opciji b) i činjenicu da u FBiH trenutno postoji 17 ustanova i dječjih sela, postavlja se pitanje mogućnosti osiguravanja potrebnih sredstava ukoliko se FBiH odluči za potpunu deinstitucionalizaciju koja bi podrazumijevala istovremenu transformaciju svih ustanova i sela, usprkos spremnosti stranih donatora za podršku ovom procesu. U svakom slučaju, prioritet resornim ministarstvima treba biti osiguravanje sredstva za ovu svrhu iz IPA fondova kao što je to učinjeno u zemljama regije ili osigurati sufinanciranje od strane drugih velikih donatora.

Ekonomski učinci: Deinstitucionalizacija podrazumijeva uspostavljanje novih usluga u zajednici, od kojih bi se mnoge mogle pružati u okviru privatnog sektora, te je ovakav pristup značajan poticaj razvoju privatnog sektora. Također, uvođenjem naknade za rad udomitelja, udomitelji se ekonomski osnažuju (iako se radi o minimalnom iznosu, a udomitelji ne ostvaruju prava iz radnog odnosa). Značajno je istaknuti da omogućavanjem deinstitucionalizacije i samim time i razvoja udomiteljstva, djeci i mladima bez roditeljskog staranja se pruža prilika da odrastaju u okruženju koje potiče razvijanje radnih navika, znanja i vještine koje su im potrebne na tržištu rada, čime se njihove mogućnosti u ovom polju približavaju ili izjednačavaju s mogućnostima djece odrasle u biološkim obiteljima.

Socijalni učinci: Ova mjera podrazumijeva donošenje novih propisa (poželjno na razini FBiH kako bi se osigurao ujednačen tretman korisnika na području cijele FBiH), kao i dosljednu primjenu postojećih akcionih planova za deinstitucionalizaciju u FBiH, što bi značilo znatno veći kvaliteta usluga koje su dostupnije korisnicima, više prilagođene njihovim specifičnim potrebama i daju održive rezultate u smislu osnaživanja korisnika i povećanja samostalnosti. Korisnicima se omogućava da ostanu u poznatoj sredini i da žive u obiteljskom okruženju. Kroz proces deinstitucionalizacije, planski bi se razvijalo udomiteljstvo što bi omogućilo angažiranje velikog broja udomitelja, koji, iako nemaju prava iz radnog odnosa, ostvaruju naknadu za rad. Mogućnost gubitka uposlenja za osoblje institucija smanjila bi se kroz poticaj za njihov angažiranje u pružanju novih usluga i bavljenju udomiteljstvom. Kako proces deinstitucionalizacije podrazumijeva aktivan angažiranje svih aktera u socijalnoj zaštiti, te brojne aktivnosti usmjerene prema promoviranju novonastalih usluga, dolazi i do povećanja svijesti javnosti o značaju odrastanja i života u obiteljskom okruženju, dugoročnim štetnim efektima institucionalizacije, te potrebama osoba koje nisu u mogućnosti da žive u svojoj biološkoj obitelji.

Operativni cilj 2.2.	Unaprijediti kompetencije stručnih radnika u ustanovama za zbrinjavanje djece i odraslih u procesu transformacije i deinstitucionalizacije
Opcija a)	Zadržati trenutno stanje
Opcija b)	Provoditi stručno usavršavanje stručnih radnika u institucijama o pružanju novih usluga u procesu transformacije i deinstitucionalizacije
Opcija c)	Uvođenje nastavnog predmeta udomiteljstvo na visokoškolskim ustanovama

Opcija a): Zadržati trenutno stanje

Zadržavanje postojećeg stanja podrazumijeva nedostatak poticaja stručnim radnicima da kontinuirano unapređuju svoje kompetencije, što često rezultira njihovom nespremnošću da razumiju suvremene koncepte socijalne zaštite različitih grupa korisnika, pa tako i osoba na smještaju u ustanovama. Ovakvim načinom rada nastavlja se praksa pružanja usluga koje nisu u skladu s pojedinačnim potrebama korisnika, dolazi do kršenja njihovih prava i donošenja odluka koje nisu u njihovom najboljem interesu.

Fiskalni učinci: Ukoliko se zadrži postojeće stanje, to podrazumijeva nastavak neučinkovitog korištenja resursa u smislu isplaćivanja plaća i naknada uposlenom osoblju koje zbog neunapređivanja vlastitih kompetencija ne postiže očekivane rezultate u radu s korisnicima. Također, zbog negativnih posljedica institucionalizacije (neadekvatan psihosocijalni status korisnika), nastavit će se sa dugotrajnim, čak cjeloživotnim oslanjanjem korisnika na podršku sistema što zahtijeva dugotrajna financijska izdvajanja iz proračuna FBiH, kantona i općina.

Ekonomski učinci: Zadržavanjem postojećeg stanja nastavlja se s praksom nedovoljnog rada s korisnicima u smislu pripreme i osposobljavanja za rad u skladu sa zahtjevima tržišta rada. Ovo se odnosi kako na djecu i mlade koji napuštaju ustanove nakon dugogodišnjeg smještaja bez odgovarajućih znanja i vještina kojima bi adekvatno odgovarali na zahtjeve tržišta rada, tako i na odrasle koji neće imati mogućnost da razviju svoje vještine i aktivno se uključe u zadovoljavanje svojih potreba bez oslanjanja na financijsku podršku drugih (sistema socijalne zaštite). Tako korisnici ostaju cjeloživotnim korisnicima nekog od prava iz socijalne zaštite, čime se može očekivati da će ovi ekonomski učinci rezultirati i neposrednim negativnim fiskalnim i socijalnim utjecajima.

Socijalni učinci: Zadržavanjem postojećeg stanja, kvaliteta usluga i brige koja se pruža korisnicima trenutno zbrinutim u institucijama će ostati na istoj razini, što se negativno odražava na psihosocijalni status korisnika, te često za posljedicu ima dugotrajno, čak cjeloživotno oslanjanje korisnika na podršku sistema (što zahtijeva dugotrajna financijska izdvajanja). Također, ovom mjerom podržava se nastavak nejednakog pristupa uslugama i tretmanima korisnika u institucijama u odnosu na one korisnike koji su ili u biološkim obiteljima ili su zbrinuti u udomiteljskim obiteljima (pristup zdravstvenoj zaštiti, pristup kvalitetnom obrazovanju, različite vrste tretmana i slično).

Opcija b): Provoditi stručno usavršavanje stručnih radnika u institucijama o pružanju novih usluga u procesu transformacije i deinstitucionalizacije

Posljednjih desetljeća, znanstvene spoznaje i iskustva iz prakse dovele su do promjena u većini europskih zemalja u pogledu koncepta zbrinjavanja korisnika bez obiteljskog staranja. Navedene promjene zahtijevale su kontinuirani rad na unapređenju kompetencija profesionalaca iz oblasti socijalne zaštite kako bi pružali usluge u skladu sa suvremenim tokovima. S obzirom na opredijeljenost FBiH za deinstitucionalizaciju, neophodno je osigurati kompetentan kadar koji će zadovoljiti potrebe u unaprijeđenom sistemu socijalne zaštite korisnika vaninstitucionalnog smještaja. To je moguće postići kroz dodatne edukacije postojećeg kadra, što predviđaju i relevantni strateški dokumenti i akcioni planovi. Dodatnim educiranjem, profesionalci bi pružali nove usluge koje su u skladu s pojedinačnim potrebama korisnika, omogućavali ostvarivanje njihovih prava, te podržavali participaciju korisnika u donošenju odluka koje ih se tiču, a koje su u skladu s njihovim najboljim interesima.

Plan i program edukacije stručnog osoblja ustanova propisalo bi FMRSP, u roku od 6 mjeseci nakon usvajanja provedbenog instrumenta ove Politike. U izradi i implementiranju plana i programa edukacije, FMRSP se može osloniti na kapacitete nevladinih organizacija koje su već razvijale i provodile takve programe u sklopu svojih projekata. Edukacije bi se počele realizirati odmah po usvajanju plana i programa edukacije, a FMRSP bi je pratilo i evaluiralo (u suradnji s resornim kantonalnim ministarstvima i CSR).

Fiskalni učinci: Primjena ove mjere zahtijevat će dodatna proračunska izdvajanja za realiziranje edukacije stručnog osoblja institucija o novim pristupima i metodama rada s djecom i odraslima. Projekcija potrebnih sredstava za trogodišnji period prikazana je u Tabeli 14. Financiranje bi se trebalo osigurati iz proračuna FBiH (Tabela 14, kolona A), ali bi se moglo računati i na financiranje od strane kantona za pojedine stavke (Tabela 14, kolona B). Treba imati u vidu da bi se ove aktivnosti vjerojatno mogle djelomično ili u cijelosti financirati i iz donatorskih sredstava.

Tabela 14.

Troškovi održavanja obuke (2 dana x 5 sati x 10 grupa)	Iznos	Broj osoba	A	B	
			Ukupno (proračun FBiH)	Ukupno (proračun FBiH)	Ukupno (proračuni kantona)
Honorar za edukatore	8.000,00 KM	2	16.000,00 KM	16.000,00 KM	0,00 KM
Smještaj edukatora	500,00 KM	2	1.000,00 KM	1.000,00 KM	0,00 KM
Materijal za rad	5,00 KM	150	750,00 KM	750,00 KM	0,00 KM
Putni troškovi sudionika	20,00 KM	150	3.000,00 KM	0,00 KM	3.000,00 KM
Osvježenje za sudionike	10,00 KM	152	1.520,00 KM	0,00 KM	1.520,00 KM

Ručak za sudionike	20,00 KM	152	3.040,00 KM	0,00 KM	3.040,00 KM
Ukupno godišnje			25.310,00 KM	17.750,00 KM	7.560,00 KM

Potrebna sredstva za stručno usavršavanje stručnih radnika u institucijama

Ekonomski učinci: Primjena ove mjere neposredno utječe na povećanje učinkovitosti korištenja resursa u ustanovama. Edukacijom se podiže kvaliteta usluge smještaja, brige i pripreme za obiteljsko zbrinjavanje ili osamostaljivanje, što rezultira boljom pripremljenošću mladih koji su odrasli u institucijama, a ponekad i drugih korisnika da odgovore na izazove i zahtjeve tržišta rada i samostalno funkcioniraju bez daljnjeg oslanjanja na sistem socijalne zaštite, što će također u dugoročnom smislu rezultirati ostvarenjem ušteda u smislu budućih proračunskih izdvajanja.

Socijalni učinci: Provođenjem ove mjere se utječe na kvalitetu rada profesionalaca, razumijevanje specifičnih i kompleksnih potreba korisnika i plansko djelovanje da se te potrebe zadovolje na što optimalniji način. Povećanjem pristupa programima stručnog usavršavanja omogućava se kontinuirano jačanje kompetencija i vještina koje su esencijalne ne samo za trenutne korisnike, nego se mogu iskoristiti i u nekom drugom servisu kada se izvrši neophodna transformacija ustanova. Također, ova mjera može imati utjecaja na povećanu mobilnost radne snage jer profesionalci iz institucija posjeduju veće kompetencije i lakše se adaptiraju na uloge u novim servisima koje ne moraju nužno biti locirane u istom mjestu.

Opcija c): Uvođenje nastavnog predmeta udomiteljstvo na visokoškolskim ustanovama

Uvođenje nastavnog predmeta koji bi striktno obrađivao udomiteljstvo kao oblik brige o korisnicima bez obiteljskog staranja doprinijelo bi ranom obučavanju kadra o suvremenim konceptima brige o ovoj grupi korisnika. To bi omogućilo njihov adekvatan rad od samog početka bez osiguravanja dodatnih edukacija na ovu temu, odnosno mladi stručnjaci bi bili pripremljeniji za reformske procese i reorganizaciju, te bi u tome mogli aktivno sudjelovati. Plan i program za navedeni nastavni predmet kreirali bi fakulteti u okviru kojih postoje odsjeci za socijalni rad (u Sarajevu i Tuzli), pri čemu bi se kao osnova mogli koristiti programi drugih zemalja (primjerice, Slovenije). Moguća poteškoća za realiziranje ove opcije bila bi nespremnost kantonalnih ministarstava obrazovanja (kao nadležnih institucija) da prihvati ovu inicijativu Federalnog ministarstva rada i socijalne politike. Na ovakav način razvijaju se kompetencije kadra koji će tek ući na tržište rada, te bi se pozitivni učinci ove mjere mogli očekivati nakon 4-5 godina od donošenja ove Javne politike, uz što bi istovremeno izostao neophodan rad na unapređivanju kompetencija postojećeg stručnog kadra u ustanovama. Uzimajući u obzir navedeno, treba istaći da je ovo mjera koju bi bilo poželjno razmotriti u vezi s planiranjem profesionalizacije udomiteljstva u budućnosti.

Fiskalni učinci: Primjena ove mjere iziskuje troškove za upošljavanje kadra na visokoškolskim ustanovama koje bi trebalo osigurati u proračunima osnivača. Prema informacijama do kojih je došla Radna grupa za izradu ove Politike, mjesečna bruto plaća profesora/predavača

iznosi 1.881,00 KM što bi za jednu akademsku godinu podrazumijevalo izdvajanja od 22.572,00 KM (s naknadama za prijevoz i topli obrok oko 24.650,00 KM). Pošto za izvođenje nastave u okviru ovog predmeta ne bi bilo potrebno osigurati specifičnu opremu i materijal, sredstva u ove svrhe ne bi bilo potrebno izdvajati.

Ekonomski učinci: Zbog povećanog interesa akademske zajednice za oblast udomiteljstva stvaraju se mogućnosti za provođenje različitih istraživanja koja bi doprinijela dodatnom unapređenju koncepta udomiteljstva i DI. Također, ova će mjera neposredno utjecati na povećavanje učinkovitosti u korištenju ljudskih resursa jer pravovremenom edukacijom budućih profesionalaca vrši se njihova adekvatna priprema za rad s djecom bez roditeljskog staranja i odraslima bez obiteljskog staranja, čime se smanjuje potreba za dodatnim edukacijama tijekom rada (u ovoj oblasti).

Socijalni učinci: Pri samom upošljavanju, mladi stručnjaci su od početka upoznati s modernim konceptima zbrinjavanja djece i odraslih i mogu pružiti kvalitetne usluge ovim ranjivim kategorijama, te ne postoji potreba za specijalističkim edukacijama nakon završetka studija (jer su teme obrađene tijekom studija). Također, razumijevajući moderne koncepte rada, mladi stručnjaci su pripremljeniji za reformske procese i reorganizaciju usluga za djecu i odrasle bez obiteljskog staranja, te mogu aktivno sudjelovati u njihovoj uspostavi.

Primjenom ove mjere također se promovira udomiteljstvo u široj javnosti, kako kroz predavanja za studente, tako i kroz praksu studenata, debate, volonterski rad i slično. Nadalje, zbog povećanog interesa akademske zajednice za oblast udomiteljstva i za provođenje različitih istraživanja, povećat će se spoznaje o učincima različitih oblika brige o korisnicima, potrebnim socijalnim uslugama i slično.

Operativni cilj 2.3.	Vršiti obuku i stručno usavršavanje potencijalnih i postojećih udomitelja
Opcija a)	Zadržati trenutno stanje
Opcija b)	Osmisliti i provoditi jedinstveni program obuke i stručnog usavršavanja potencijalnih udomitelja i udomitelja u FBiH
Opcija c)	Osmisliti i provesti pojedinačne programe obuke i stručnog usavršavanja po kantonima i općinama

Opcija a): Zadržati trenutno stanje

Zadržavanje trenutnog stanja podrazumijevalo bi povremeno organiziranje obuka za udomitelje kroz projekte nevladinih organizacija, što dugoročno ne može zadovoljiti minimalne standarde za pružanje ove usluge, a koji su prepoznati u zemljama u regiji. Trenutnim zakonskim propisima nije regulirano pitanje obvezne obuke udomitelja, ne postoje utvrđeni programi, niti sistem praćenja (i evaluacije) realiziranja obuka, stoga postoji rizik da korisnike trenutno i u budućnosti na smještaj primaju obitelji koje nisu dovoljno informirane i educirane da odgovore na njihove potrebe.

Fiskalni učinci: Ukoliko se primijeni ova mjera, nastaviti će se s praksom neučinkovitog i neučinkovitog trošenja proračunskih sredstava za institucionalno zbrinjavanje koje je, prema iskustvima i rezultatima istraživanja, neadekvatno i neusklađeno s potrebama korisnika, a doprinosi dugoročnom oslanjanju korisnika na sistem što iziskuje izdvajanje proračunskih sredstava dugi niz godina za istog korisnika (detaljnije objašnjeno u opciji 3.1.b). Također, nastavkom oslanjanja na institucionalno zbrinjavanje korisnika, te neulaganje u rad s udomiteljskim obiteljima (u smislu njihove edukacije) može se očekivati odustajanje već educiranih udomitelja zbog percepcije odsustva podrške od nadležnih organa u FBiH. Ovo bi u konačnici značilo da su dosadašnja ulaganja u razvoj udomiteljstva bila gotovo potpuno neodrživa/uzaludna.

Socijalni učinci: Ukoliko se zadrži postojeće stanje, postoji rizik da korisnike na smještaj prime obitelji koje nisu dovoljno informirane i educirane da odgovore na njihove potrebe, kao i da određeni broj udomiteljskih obitelji odustane od bavljenja udomiteljstvom zbog nemogućnosti adekvatnog nošenja s izazovima udomiteljstva (što je često rezultat nedovoljne ili nikave educiranosti). Navedeno bi imalo krajnje negativne posljedice na život korisnika. Bilo da su smješteni u neadekvatne obitelji ili da su iz obitelji ponovno smješteni u ustanove, korisnici se izlažu nepovoljnim okolnostima u kojima ne mogu zadovoljiti svoje potrebe i ostvariti svoja prava ili je čak prisutno zanemarivanje i zlostavljanje.

Opcija b): Osmisliti i provoditi jedinstveni program obuke i stručnog usavršavanja potencijalnih udomitelja i udomitelja u FBiH

Ova mjera podrazumijeva organiziranje osnovnih i dodatnih obuka (potencijalnih) udomitelja u svakom kantonu, po planu i programu koji utvrđuje FMRSP kako bi se osigurao ujednačena kvaliteta edukacije. Plan i program bi trebalo donijeti najkasnije 6 mjeseci nakon usvajanja provedbenog instrumenta ove Politike, a s realiziranjem bi se trebalo započeti odmah po donošenju. Osnovne obuke potencijalnih udomitelja organizirale bi se po formiranju grupe, a najmanje jednom godišnje. Dodatne edukacije udomitelja odvijale bi se više puta godišnje, u skladu s potrebama (primjerice, na temu edukacija za specijalizirano udomiteljstvo kada se planira premještanje korisnika iz specijaliziranih ustanova i slično). FMRSP bi angažiralo edukatore putem javnog poziva, a na temelju kriterija koje će izraditi ministar najkasnije 6 mjeseci nakon usvajanja provedbenog instrumenta ove Politike. Od druge godine implementiranja Politike očekuje se da će osoblje ustanova socijalne zaštite (CSR i ustanove za smještaj korisnika) biti dodatno educirano u više područja, između ostalog i za obučavanje udomitelja, što znači da će biti na raspolaganju veći broj potencijalnih edukatora udomitelja u FBiH.

Fiskalni učinci: Primjena ove mjere iziskuje izdvajanje sredstava iz proračuna FBiH za izradu jedinstvenog plana i programa obuke koji bi se primjenjivao u svim kantonima. Ova sredstva ne bi morala podrazumijevati značajna izdvajanja s obzirom na to da bi se mogli koristiti programi koji su nastali kroz projektne aktivnosti nevladinih organizacija, u potpunosti ili kao osnova za konačni plan i program. Mjera također podrazumijeva planiranje sredstava za angažiranje edukatora i provođenje obuka u skladu s kreiranim planovima i programima. U Tabeli 15. prikazana je projekcija potrebnih sredstava za osnovne edukacije pet grupa od po 30 udomitelja koliko se očekuje da će ih biti u kantonima koji imaju potrebe za značajnijim razvojem udomiteljstva (KS, TK, ZDK, HNK, SBK).

Tabela 15.

Troškovi održavanja obuke (2 dana x 5 sati x 10 grupa)	Iznos	Broj osoba	A	B	
			Ukupno (proračun FBiH)	Ukupno (proračun FBiH)	Ukupno (proračuni kantona)
Honorar za edukatore	400,00 KM	2	800,00 KM	800,00 KM	0,00 KM
Materijal za rad	5,00 KM	30	150,00 KM	150,00 KM	0,00 KM
Osvježenje za sudionike	10,00 KM	32	320,00 KM	0,00 KM	320,00 KM
Ručak za sudionike	20,00 KM	32	640,00 KM	0,00 KM	640,00 KM
Ukupno po danu (1 dan x 5 sati)			1.910,00 KM	950,00 KM	960,00 KM
Ukupno po obuci (5 dana x 5 sati)			9.550,00 KM	4.750,00 KM	4.800,00 KM
Ukupno godišnje (5 obuka x 25 sati)			1.910,00 KM	950,00 KM	960,00 KM

Potrebna sredstva za osnovnu edukaciju grupe od 30 udomitelja

Primjeri dobre prakse ukazuju na to da je za osnovnu edukaciju udomitelja potrebno najmanje 25 sati edukacije (5 dana), što za pet kantonalnih obuka podrazumijeva izdvajanja od 47.750,00 KM. Za preostalih pet kantona iz kojih se očekuje značajno manje udomitelja, troškovi će biti neznatni s obzirom da bi se udomitelji iz tih kantona mogli priključiti edukativnim grupama u pet navedenih kantona. Sredstva za putne troškove ovih udomitelja također bi trebala biti planirana u proračunima FBiH i/ili kantona, ali se ne očekuje da će ovo podrazumijevati značajna izdvajanja. Financiranje edukacija bi se trebalo osigurati iz proračuna FBiH (Tabela 15, kolona A), ali bi se moglo računati i na financiranje od strane kantona za pojedine stavke (Tabela 15, kolona B). Treba imati u vidu da bi se ove aktivnosti vjerojatno mogle djelomično ili u cijelosti financirati i iz donatorskih sredstava, bar u prvim godinama implementiranja Politike. Također, u obzir treba uzeti i to da se od druge godine implementiranja Politike očekuje da će osoblje ustanova socijalne zaštite (CSR i ustanova za smještaj korisnika) biti dodatno educirano u više područja, između ostalog i za obučavanje udomitelja. To znači da će se smanjiti troškovi za angažiranje edukatora jer bi navedeni profesionalci mogli edukacije držati u okviru svojih redovnih aktivnosti, posebno ako se uzme u obzir opredijeljenje FBiH za transformaciju ustanova za smještaj korisnika.

Tabela 16. prikazuje procjenu potrebnih sredstava za dodatne edukacije udomitelja koja bi se izdvajala iz proračuna FBiH (kolona A), ali bi se moglo računati i na financiranje od strane kantona za pojedine stavke (kolona B). Također, značajno je imati u vidu da bi se i ove aktivnosti

vjerojatno mogle djelomično ili u cijelosti financirati i iz donatorskih sredstava, bar u prvim godinama implementiranja Politike kao što je to bio slučaj u susjednim zemljama.

Tabela 16.

Troškovi održavanja obuke (2 dana x 5 sati x 10 grupa)	Iznos	Broj osoba	A	B	
			Ukupno (proračun FBiH)	Ukupno (proračun FBiH)	Ukupno (proračuni kantona)
Honorar za edukatore	400,00 KM	2	800,00 KM	800,00 KM	0,00 KM
Materijal za rad	5,00 KM	30	150,00 KM	150,00 KM	0,00 KM
Osvježenje za sudionike	10,00 KM	32	320,00 KM	0,00 KM	320,00 KM
Ručak za sudionike	20,00 KM	32	640,00 KM	0,00 KM	640,00 KM
1. godina (1 dan x 5 sati)			1.910,00 KM	950,00 KM	960,00 KM
2. godina (2 dana x 5 sati)			3.820,00 KM	1.900,00 KM	1.920,00 KM
3. godina (3 dana x 5 sati)			5.730,00 KM	2.850,00 KM	2.880,00 KM

Potrebna sredstva za dodatnu edukaciju udomitelja na jednoj lokaciji (kantonu)

Dodatne edukacije poželjno je organizirati najmanje jednom godišnje, što bi za jednodnevne obuke iznosilo oko 1.910,00 KM po kantonu (za navedenih pet kantona ukupno 9.550,00 KM) u prvoj godini implementiranja Politike. Ako se uzme u obzir procjena da će prve godine biti regrutirano 30 novih udomitelja po kantonu, to znači da bi za obradu jedne teme u kantonu bilo potrebno formirati dvije, a kasnije tri grupe. To bi podrazumijevalo izdvajanja od 3.820,00 KM u drugoj, odnosno 5.730,99 KM u trećoj godini implementiranja Politike po kantonu (ukupno 19.100,00 KM u drugoj i 28.650,00 KM u trećoj godini). Za preostalih pet kantona iz kojih se očekuje značajno manje udomitelja, troškovi će biti neznatni pošto bi se udomitelji iz tih kantona mogli priključiti edukativnim grupama u pet navedenih kantona. Sredstva za putne troškove ovih udomitelja također bi trebala biti planirana u proračunima FBiH i/ili kantona, ali se ne očekuje da će ovo podrazumijevati značajnija izdvajanja.

Ekonomski učinci: Adekvatnom pripremom i edukacijom udomiteljskih obitelji minimalizira se mogućnost za odustajanje od obavljanja udomiteljstva i prekidanja smještaja korisnicima, čime se osigurava povećavanje učinkovitosti u korištenju resursa. Također, povećavaju se kapaciteti udomitelja za pripremanje djece/mladih da odgovore na izazove tržišta rada.

Socijalni učinci: Odabirom ove mjere povećava se razumijevanje potreba korisnika, udomitelji se adekvatno pripremaju za rad s korisnicima, te se povećava kvaliteta usluge koja je dostupna ovim ranjivim kategorijama. Nadalje, osigurava se pristup obukama jednake kvalitete (između kantona) i veća je mogućnost ujednačene kvalitete usluga. Uspostavom kantonalnih timova, povećava se pristup programima stručnog usavršavanja i omogućava se kontinuirano jačanje kompetencija udomitelja. Ova mjera također potpomaže proces reorganizacije usluga za djecu i odrasle bez obiteljskog staranja.

Opcija c): Osmisliti i provesti pojedinačne programe obuke i stručnog usavršavanja po kantonima i općinama

Ova mjera podrazumijeva organiziranje osnovnih i dodatnih obuka (potencijalnih) udomitelja u svakom kantonu. Resorna kantonalna ministarstva bi bila odgovorna za izradu i donošenje planova i programa edukacija, njihovo realiziranje, evaluaciju i unapređivanje. Plan i program bi trebalo donijeti najkasnije 6 mjeseci nakon usvajanja Politike, a s realiziranjem bi se trebalo započeti odmah po njezinom donošenju. Osnovne obuke potencijalnih udomitelja organizirale bi se po formiranju grupe, a najmanje jednom godišnje. Dodatne edukacije udomitelja odvijale bi se više puta godišnje, u skladu s potrebama (primjerice, teme za specijalizirano udomiteljstvo kada se planira premještaj korisnika iz specijaliziranih ustanova i slično). Moguća poteškoća za izradu plana i programa su nedovoljni kadrovski resursi u pojedinim kantonima. Pored ovoga, navedena opcija će dovesti do razlike u kvaliteti planova i programa, što će za posljedicu imati neujednačen pristup u izgradnji stručnih znanja i vještina i neujednačenom razvoju udomiteljstva u FBiH u cjelini. Također, postoji rizik da pojedini kantoni uopće ne donesu plan i program ili, ako ih i donesu, ne provode sistematično obuku zbog ograničenih ljudskih i financijskih resursa.

Fiskalni učinci: Primjena ove mjere iziskuje izdvajanje sredstava iz proračuna svakog kantona za izradu kantonalnih planova i programa obuke. Ova sredstva ne bi morala značiti značajna izdvajanja s obzirom na to da bi se mogli koristiti programi koji su nastali kroz projektne aktivnosti nevladinih organizacija, u potpunosti ili kao osnova za konačni plan i program. Samim tim što svaki kanton izrađuje samostalno svoj plan i program, u skladu sa svojim resursima, postoji velika vjerojatnoća da će oni biti međusobno neuskađeni i različite kvalitete. Mjera također podrazumijeva planiranje sredstava za angažiranje edukatora i provođenje obuka u skladu s kreiranim planovima i programima (Tabela 15, opcija b). Primjeri dobre prakse ukazuju na to da je za osnovnu edukaciju udomitelja potrebno najmanje 25 sati edukacije (5 dana), što bi za jednu kantonalnu obuku iznosilo 9.550,00 KM (ukupno 47.795,00 KM za pet kantonalnih obuka gdje postoje veće potrebe). Za preostalih pet kantona troškovi će biti razmjerno manji jer postoje potrebe za malim brojem udomitelja. Međutim, zbog nepostojanja velike potrebe za razvijanjem udomiteljstva, postoji realna mogućnost da se ovoj aktivnosti ne da prioritet u izdvajanju sredstava, tako da bi u tom slučaju potencijalni udomitelji ostali uskraćeni za mogućnost edukacije. Tabela 16. (opcija b) prikazuje procjenu potrebnih sredstava iz proračuna kantona za dodatne edukacije udomitelja. Ove edukacije poželjno je organizirati najmanje jednom godišnje, što bi za jednodnevne obuke iznosilo oko 1.910,00 KM po kantonu (za navedenih pet kantona ukupno 9.550,00 KM) u prvoj godini implementiranja Politike. Ako se uzme u obzir procjena da će svake godine biti regrutirano 30 novih udomitelja, to znači da bi za obradu jedne teme u kantonu bilo potrebno formirati dvije, a kasnije tri grupe. To bi podrazumijevalo izdvajanja od 3.820,00 KM u drugoj, odnosno 5.730,00 KM u trećoj godini implementiranja Politike po kantonu (za navedenih pet kantona ukupno 19.100,00 KM u drugoj i 28.650,00 KM u trećoj godini). S obzirom na različite financijske mogućnosti kantona i kapacitete resornih kantonalnih ministarstava i CSR, postoji rizik da se edukacije neće provesti adekvatno ili uopće.

Ekonomski učinci: Adekvatnom pripremom i edukacijom udomiteljskih obitelji minimalizira se mogućnost za odustajanje od obavljanja udomiteljstva i prekidanja smještaja korisnicima, čime se osigurava povećavanje učinkovitosti u korištenju resursa. Također se povećavaju kapaciteti udomitelja za pripremanje djece/mladih da odaberu adekvatno zanimanje, pronađu adekvatno uposlenje i odgovore na izazove na tržištu rada. Imajući u vidu potencijalne rizike pristupa pojedinačnog donošenja i implementiranja programa obuke od strane svakog od kantona ovi potencijalno pozitivni efekti mogli bi biti značajno umanjeni.

Socijalni učinci: Primjenom ove mjere utječe se na povećavanje kvalitete rada udomitelja i njihovo razumijevanje potreba korisnika, ali se, usljed izoliranog i jednostranog pristupa od strane svakog pojedinog kantona, stvara opasnost od nejednakog pristupa obukama (između kantona), što će neminovno rezultirati značajnim razlikama u kvaliteti provedenih edukacija, te samim tim u neujednačenoj kvaliteti pripreme udomitelja i pružanja usluga korisnicima. Ovo u konačnici može dovesti do nejednakih mogućnosti koje se pružaju korisnicima koji će varirati od kantona do kantona.

Operativni cilj 2.4.	Omogućiti veću uključenost i iskorištenost NVO i privatnog sektora, te volontera u sistem socijalne zaštite
-----------------------------	--

Ova mjera podrazumijeva kreiranje poticajnog okruženja za uključivanje nevladinog i privatnog sektora, te volontera na sistemski način kao pružatelja usluga u sistemu socijalne zaštite što je već prepoznato u europskim zemljama i zemljama u regiji. Privatni sektor, nevladine organizacije i volonteri (pod kontrolom institucija vlasti) mogu biti značajan resurs u promoviranju i afirmiranju udomiteljstva, te u edukaciji i pružanju različitih usluga podrške udomiteljima i korisnicima. Ovaj resurs je još značajniji kada se ima u vidu da CSR nemaju dovoljno kapaciteta da se aktivnije uključe u navedene aktivnosti. Ova mjera proizlazi iz zakonskih rješenja sadržanih u Prednacrtu zakona o osnovama socijalne zaštite FBiH, te je razmotreni pristup iz ove opcije u potpunosti usklađen s tim rješenjem, zbog čega nije bilo potrebe za razmatranjem drugih opcija za realiziranje ovog operativnog cilja.

Fiskalni učinci: Provođenje ove mjere će dovesti do smanjenja izdvajanja iz proračuna jer će se nevladinim organizacijama i privatnim firmama omogućiti da budu pružatelji pojedinih usluga koje su do sada većinski pružale javne ustanove, što, pored troškova za potrebe korisnika (cijene usluge), podrazumijeva i druge troškove (plaće profesionalaca, ulaganja u infrastrukturu i slično). Kao podsticaj, za ove troškove bi se mogla preusmjeriti sredstva koja se i sada planiraju u proračunima FBiH i kantona za podršku nevladinom sektoru. Nevladin i privatni sektor bi, zbog kvalitete usluga koje bi pružali, vjerojatno bili čest izbor korisnika koji bi samostalno snosili troškove smještaja, što bi dodatno smanjilo proračunska izdvajanja.

Ekonomski učinci: Pojačano angažiranje osoblja u nevladinom i privatnom sektoru značilo bi ekonomsko osnaživanje stanovništva usljed otvaranja novih radnih mjesta, te povećanje priliva sredstava u proračune svih razina vlasti u FBiH na temelju poreza i doprinosa čime se

osnažuju i različite razine države. Također, ovom mjerom se olakšava angažiranje volontera, što dovodi do unapređivanja njihovih kompetencija i veće spremnosti za tržište rada.

Socijalni učinci: Ova mjera omogućava smanjenje neuposlenosti, kao i smanjenje rizika od gubitka uposlenja za osoblje ustanova (koje će vremenom imati sve manje korisnika na smještaju) jer bi se omogućavao i podsticao njihov rad u nevladinom i privatnom sektoru. Također, ova mjera omogućava razvoj novih, raznovrsnijih usluga u skladu s potrebama korisnika, te veći obuhvat korisnika koji bi uz pomoć ovih usluga adekvatnije zadovoljavali svoje potrebe u zajednici.

Specifični cilj 3. Unaprijediti kadrovske i financijsko-materijalne kapacitete CSR u FBiH u oblasti udomiteljstva i općenito

Operativni cilj 3.1.	Ojačati ljudske potencijale u CSR u FBiH u vezi s poslovima iz oblasti udomiteljstva
Opcija a)	Zadržati trenutno stanje
Opcija b)	Izvršiti dodatnu edukaciju i postupnu preraspodjelu stručnih kadrova iz ustanova u CSR i postojećih kadrova unutar CSR, uz eventualno novo upošljavanje nedostajućih kadrova
Opcija c)	Upošljavanje novih stručnih radnika u CSR specijaliziranih za udomiteljstvo

Opcija a): Zadržati trenutno stanje

Ukoliko osnivači CSR (općine i kantoni) u narednom periodu ne počnu ozbiljnije i intenzivnije raditi na promjeni trenutnog stanja u pogledu jačanja ljudskih potencijala u CSR u FBiH, naročito stručnog kadra u CSR, u skladu s Pravilnikom o standardima za rad i pružanje usluga u ustanovama socijalne skrbi u FBiH ("Službene novine FBiH", br. 15/13), rezultati koje ostvaruju centri će i dalje ostati krajnje ograničeni i neće moći zadovoljiti rastuće potrebe korisnika kao što je to slučaj i sada. Na taj način sasvim je izvjesno da će se nastaviti trend stagnacije razvoja udomiteljstva, njegove nedovoljne zastupljenosti u zbrinjavanju osoba u stanju potrebe za ovim vidom zbrinjavanja, nisku razinu kvalitete udomiteljstva i nedovoljnu zainteresiranost obitelji u FBiH za pružanje ove usluge. Usljed nedovoljnih kapaciteta, profesionalni rad CSR u FBiH i dalje će se uglavnom svoditi na upućivanje na smještaj ili tretman u drugoj ustanovi i pružanje materijalne pomoći korisnicima, jer zbog velikog broja korisnika i neadekvatnih kapaciteta, stručno osoblje CSR u FBiH jednostavno i dalje neće moći proaktivno djelovati u zajednici, uključujući i provođenje neadekvatnog nadzora i supervizije nad radom starateljskih institucija i udomiteljskog smještaja. Sveukupno gledano, ukoliko se zadrži trenutno stanje, svaki daljnji napor koji bi bio usmjeren prema razvoju i jačanju alternativnih oblika zbrinjavanja djece i odraslih u skladu s ovom Javnim politikom će biti nemoguć, te će postojeći sistem alternativnog zbrinjavanja nastaviti neučinkovito djelovati u smislu ponovnog ujedinjenja djece s njihovim biološkim obiteljima, čak i u slučajevima gdje to bude predstavljalo izvodljiv modus, odnosno nastaviti će se

diskriminacija osoba s invaliditetom u ostvarivanju prava, kao što su pravo na dostojanstvo i slobodu izbora, na integritet, na društvenu uključenost, pravo na jednake mogućnosti, pravo na obiteljski život kao i pravo na samostalno življenje i uključenost u zajednicu.

Fiskalni učinci: Zadržavanje postojećeg stanja ne zahtijeva nova proračunska izdvajanja kako bi se ojačali kadrovski kapaciteti CSR. Međutim, ukoliko se i dalje zadrži postojeće stanje, dolazi do kršenja odredbi Pravilnika o standardima za rad i pružanje usluga u ustanovama socijalne zaštite u FBiH u dijelu koji se odnosi na prijem novih kadrova, odnosno nepoštivanja preporuka UN Komiteta za praćenje primjene Konvencije o pravima djeteta upućenih BiH u rujnu/listopadu 2012. godine, posebno iz točaka 46. i 48. kao i drugih obvezujućih međunarodnih dokumenata.

Ekonomski učinci: Zadržavanje postojećeg stanja ne dovodi do promjena i negativno utječe na razvoj udomiteljstva, na registriranje novih udomiteljskih obitelji za pružanje ovog oblika zbrinjavanja i ne osigurava veću učinkovitost evidentiranih udomiteljskih obitelji niti promovira korištenje resursa koje nudi udomiteljstvo kao vid zbrinjavanja korisnika. Zadržavanje postojećeg stanja ima i negativne učinke na kapacitete bioloških obitelji iz kojih su izmještena djeca zbog nemogućnosti postojećeg kadra u CSR da usmjeri potrebna stručna znanja, vještine i tehnike u osnaživanje bioloških obitelji i pružanje podrške u cilju eliminiranja problema zbog kojih je i došlo do izuzimanja djece.

Socijalni učinci: Zadržavanje trenutnog stanja neće imati pozitivnih utjecaja na unapređenje kvalitete i kvantiteta udomiteljstva uopće. Postojeći kadrovski potencijali u CSR neće biti u mogućnosti da svojim radom utječu na razvijanje interesa novih obitelji za udomiteljstvo, kvalitetno praćenje korisnika koji se trenutno nalaze u udomiteljskim obiteljima i obitelji koje se bave udomiteljstvom, za pružanje podrške obiteljima i korisnicima koji se nalaze u udomiteljskim obiteljima, a naročito za zadovoljavanje izraženih potreba udomiteljskih obitelji kao i korisnika za savjetodavnim i savjetovanišnim uslugama. Iznimno važnim je naglasiti da će se neosnaživanjem ljudskih potencijala u CSR nastaviti neposredno negativan utjecaj na pristup uslugama i dobrima kako korisnika udomiteljstva, tako i udomiteljskih obitelji (zdravlje, obrazovanje, socijalna zaštita). Također, treba naglasiti da se zadržavanjem trenutnog stanja u smislu kapaciteta CSR ne stvaraju odgovarajuće pretpostavke za kvalitetnije pružanje usluga informiranja javnosti o udomiteljstvu kao obliku zaštite korisnika i o mogućnostima da potencijalne zainteresirane obitelji dobiju što više i kvalitetnije/sadržajnije informacije o udomiteljstvu i budu motivirane za bavljenje udomiteljstvom.

Opcija b): Izvršiti postupnu preraspodjelu stručnih kadrova iz ustanova u CSR i postojećih kadrova unutar CSR i eventualno novo upošljavanje nedostajućih kadrova u CSR

Pravilnikom o standardima za rad i pružanje usluga u ustanovama socijalne zaštite u FBiH predviđeno je unapređenje kadrovske strukture u CSR. Nažalost, financijske mogućnosti CSR nisu dostatne za realiziranje i zadovoljavanje predviđenih minimalnih standarda iz Pravilnika. Prema raspoloživim rezultatima analize, postojeći kadrovi u CSR ne mogu doprinijeti jačanju udomiteljstva niti mogu odgovoriti na potrebe koje udomiteljske obitelji imaju u pružanju ove usluge. Istovremeno, treba naglasiti da postoje otpori ustanova na aktivnosti deinstitucionalizacije koje su predviđene Prijedlogom Strategije deinstitucionalizacije i transformacije ustanova socijalne zaštite u FBiH. Kako bi se otklonili mogući otpori predstojećem procesu transformacije i deinstitucionalizacije od strane uposlenih u ustanovama socijalne zaštite zbog eventualnog gubitka uposlenja, ovom opcijom razmatra se mogućnost izrade plana i programa obuke i stručnog usavršavanja stručnih kadrova iz ustanova i

postojećih kadrova u CSR (pitanje edukacije stručnog kadra detaljnije se razmatra kroz operativni cilj 3.3). Nadalje, resorna kantonalna ministarstva i općine će, u suradnji sa CSR i ustanovama, u roku od 12 mjeseci od usvajanja ove Javne politike, izvršiti analizu i izraditi plan preraspodjele eventualnog viška kadrovskih kapaciteta iz ustanova socijalne zaštite u CSR ili nove uspostavljene servise i u Federaciji i u kantonima, plan preraspodjele postojećih kadrova unutar CSR za vršenje poslova udomiteljstva, te plan novog upošljavanja nedostajućih stručnih kadrova u CSR za vršenje poslova udomiteljstva. FMRSP će u suradnji s ustanovama od značaja za FBiH u roku od 12 mjeseci od usvajanja ove Javne politike, izvršiti analizu i izraditi plan preraspodjele eventualnog viška kadrovskih kapaciteta ustanova u nove uspostavljene servise u FBiH. Prijedlog Plana konsolidacije stručnih kapaciteta u CSR za vršenje poslova udomiteljstva, dostavit će se Vladi FBiH/vladi kantona/općina na usvajanje. Na temelju Plana konsolidacije, a najkasnije u roku od 3 mjeseca od njegovog usvajanja, na prijedlog svake od ustanova i CSR, njihovi osnivači će (općina, kanton, Federacija - ovisno o tome tko je osnivač ustanove, odnosno CSR), dati suglasnost na izmjene i dopune akata o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta ustanova, odnosno CSR. Konačno, u roku od 6 mjeseci od usvajanja Plana, osnivači CSR će izvršiti novo upošljavanje nedostajućih stručnih kapaciteta za vršenje poslova udomiteljstva u CSR.

Fiskalni učinci: Realiziranje ove opcije zahtijevat će izdvajanja iz proračuna Federacije BiH kroz izdvajanje sredstava za troškove sudionika edukacija iz oblasti udomiteljstva u FBiH. Pod pretpostavkom da će se edukacija održavati u Sarajevu za 90⁴³ predstavnika CSR i ustanova socijalne zaštite koje su u procesu deinstitutionalizacije potrebno je osigurati 39.240,00 KM iz proračuna Federacije, što će biti planirano u proračunu FMRSP. Polaznicima edukacije bi trebalo osigurati putne troškove, troškove smještaja na temelju punog pansiona, te troškove za osvježanje, tiskanje materijala i trenere, što je prikazano u Tabeli 17.

Tabela 17.

Troškovi edukacije stručnih kadrova	Iznos u KM	Broj osoba	Broj dana edukacije	Ukupno u KM na godišnjoj razini	Izdvajanje iz proračuna Federacije BiH na godišnjoj razini u KM
Troškovi goriva (prosječno)	70,00	80	1	5.600,00	5.600,00
Troškovi goriva za polaznike iz Sarajeva (prosječno)	15,00	10	1	150,00	150,00
Troškovi smještaja i noćenja	100,00	90	3	27.000,00	27.000,00
Troškovi tiskanja materijala za 90 polaznika	10,00	90	1	900,00	900,00
Osvježavajuće piće	5,00	90	3	1.350,00	1.350,00

⁴³ Broj stručnih radnika iz 66 CSR koji imaju na smještaju korisnike, 5 uposlenika iz federalnih ustanova i 19 uposlenika ispred ustanova čiji je osnivač kanton, čime bi se u edukaciju uključili predstavnici svih ustanova i CSR koje zbrinjavaju osobe u stanju potrebe za zbrinjavanjem, a čija bi obaveza bila da znanja stečena na edukaciji prenese na ostale uposlenike u ustanovama.

Dvorana besplatno	-	-	-	-	-
Stručno usavršavanje	1 ciklus = 32 sata x 60 KM (satnica) + 200,00 KM za pripremu materijala	2	4	4.240,00	4.240,00
Ukupno				39.240,00	39.240,00

Prikazani iznos u Tabeli je na godišnjoj razini s obzirom da se treba planirati održavanje edukacija i stručnog usavršavanja kontinuirano. U prve tri godine provođenja edukacije u proračunu FMRSP neophodno je planirati ukupna sredstva u iznosu od 39.240,00 KM na godišnjoj razini, odnosno ukupno 117.720,00 KM za trogodišnji period. Ovdje je ipak značajno naglasiti da je sasvim izvjesno da ovi troškovi u cijelosti budu pokriveni iz donatorskih sredstava s obzirom da je na temelju preliminarnih razgovora između FMRSP i donatora u procesu izrade ove Javne politike iskazana načelna spremnost donatora da podrže ove aktivnosti ukoliko se usvoji Javna politika o udomiteljstvu u FBiH.

S obzirom da ova opcija razmatra izradu kako plana konsolidacije stručnih kadrova iz ustanova u CSR, tako i plan novog upošljavanja stručnih kadrova u CSR u onim općinama u kojima postoje potrebe za razvijanjem udomiteljstva, te s obzirom na broj osoba u potrebi za zbrinjavanjem i na izraženu potrebu za novim kadrovima prema Analizi sačinjenoj na temelju odgovora na pitanja iz upitnika CSR potrebno je osigurati upošljavanje minimalnog broja novih kadrova kako je prikazano u Tabeli 18.

Tabela 18.

Vrsta troškova	Iznos u KM	Broj mjeseci	Broj profesionalaca	Ukupno u KM na godišnjoj razini za cijelu FBiH	Ukupno u KM na godišnjoj razini po općini/kantonu
Bruto plaća	1.500,00 ⁴⁴	12	30	540.000,00	18.000,00
Naknada za topli obrok	160,00	11	30	52.800,00	1.760,00
Naknada za prijevoz	53,00	11	15	8.745,00	583,00
Ukupno				601.545,00	20.343,00
Nabavka računara	Jednokratni trošak: 30 računara x 800,00 KM			24.000,00	
Opremanje ureda	Jednokratni trošak: 30 profesionalaca x 900,00 KM			27.000,00	
Sveukupno				51.000,00	20.343,00

⁴⁴ Bruto plaća uposlenika u Kantonalnom centru za socijalni rad Sarajevo.

U Tabeli su prikazani troškovi novouposlenih kadrova za 30 centara⁴⁵ za socijalni rad. Uzeti su centri koji trenutno imaju veći broj korisnika trenutno na smještaju i koji su prema urađenoj analizi iskazali potrebu za novim stručnim kadrovima i koji bez novog upošljavanja neće biti u mogućnosti izdvojiti kadar za poslove udomiteljstva. Neophodno je napomenuti da su u Tabeli prikazani ukupni troškovi angažiranja uposlenih na području cijele Federacije, jednokratni troškovi u ukupnom iznosu od 51.000,00 KM za opremanje ureda i nabavku računara koje treba osigurati FMRSP u svom proračunu, te troškovi na godišnjoj razini koje treba osigurati osnivač centra za socijalni rad (kanton/općina) za upošljavanje jednog stručnog radnika.

Ekonomski učinci: Edukacijom i preraspodjelom stručnih kadrova osigurat će se učinkovitost u korištenju raspoloživih resursa, stimulirati razvoj udomiteljstva, osigurati učinkovitost u radu i izbjeći potencijalni gubitak radnih mjesta stručnih kadrova čime se sprečavaju negativni efekti na tržište rada. Ujedno, učinkovitijim radom odgovornih službi u FBiH u oblasti alternativnog zbrinjavanja djece i odraslih stvaraju se pretpostavke za jačanje financijske pozicije kako pojedinaca (korisnika), tako i udomiteljskih obitelji, kako u kratkoročnom, tako i u dugoročnom smislu.

Socijalni učinci: Predložena mjera će utjecati na: kvalitetu rada, sprečavanje potencijalnog gubitka radnih mjesta u ustanovama socijalne zaštite iz kojih korisnici odlaze u udomiteljske obitelji, ujednačavanje pristupa uslugama koje korisnici ostvaruju kroz udomiteljstvo. Predložena mjera će osigurati jednak tretman i jednake mogućnosti za sve korisnike udomiteljstva kao oblika zaštite kao i obiteljski život korisnika u lokalnoj zajednici iz koje su isključeni smještajem u instituciju. Ovom mjerom otvara se mogućnost spoznaje prednosti udomiteljstva u odnosu na institucionalni smještaj kao i unapređenje znanja uposlenih u ustanovama o prednostima udomiteljstva, te eliminiranje strahova od gubitka radnih mjesta.

Opcija c): Upošljavanje novih stručnih radnika u CSR specijaliziranih za udomiteljstvo

Godišnji izvještaji CSR koji se dostavljaju osnivačima sadrže informacije o nedovoljnom broju uposlenika u CSR i nedovoljnom broju kadrova po određenim profesijama (socijalni radnici, pravnici, psiholozi, pedagozi, defektolozi, sociolozi, socijalni pedagozi i slično). Na ovu činjenicu ukazuje i provedena analiza kapaciteta CSR u FBiH, koja se provela tijekom pripreme ove Javne politike. Analizom je utvrđeno da trenutno u CSR na području cijele Federacije BiH nedostaje oko 250 stručnih radnika sljedećih profila: socijalni radnici, pedagozi, psiholozi, pravnici, defektolozi, socijalni pedagozi. Iz dobijenih upitnika iz CSR, a i prema Pravilniku o standardima za rad i pružanje usluga u ustanovama socijalne skrbi u Federaciji BiH, CSR ne raspolažu stručnim kadrom specijaliziranim za udomiteljstvo, izražena je potreba za prijemom u radni odnos najmanje jednog uposlenika u svaki centar za socijalni rad. Prijem novog uposlenika pretpostavlja izmjene i dopune akta o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta u svim CSR i dobivanje suglasnosti osnivača na području Federacije BiH. Za realiziranje ove aktivnosti potrebno je najmanje 6 mjeseci od dana usvajanja Javne politike. Prijem novih uposlenika znači novo proračunsko opterećenje za osnivače CSR što je u ovom trenutku kad centri posluju u vrlo složenim uvjetima teško očekivati. Pored toga, ovakav pristup bi bio i

⁴⁵ Centri za socijalni rad iz sljedećih kantona: SBK, TK, ZDK, KS i HNK.

neopravdan/iracionalan u smislu neučinkovitog korištenja eventualno raspoloživih viškova stručnih kadrova iz ustanova i njihovog preraspoređivanja u CSR, što bi dovelo do neučinkovitog trošenja i onako ograničenih proračunskih sredstava za novo upošljavanje. Nadalje, analiza je pokazala da trenutno ne postoji kadar usko specijaliziran za oblast udomiteljstva, te da bi bilo neophodno osigurati stručno usavršavanje i užu specijalizaciju iz ove oblasti stručnih radnika koji bi se zaposlili u CSR, što također zahtijeva dodatna sredstva od strane osnivača, koja, prema navedenoj analizi, nisu u mogućnosti osigurati.

Fiskalni učinci: Ova će mjera dovesti do dodatnih troškova u proračunima osnivača CSR (općine i kantoni). Dodatni troškovi se ogledaju u upošljavanju stručnih kadrova specijaliziranih za oblast udomiteljstva. Upošljavanje novih stručnih kadrova prema procjeni pretpostavlja izdvajanja sredstava kako je prikazano u Tabeli 19.

Tabela 19.

Vrsta troškova	Iznos u KM	Broj mjeseci	Broj profesionalaca	Ukupno u KM na godišnjoj razini za cijelu FBiH	Ukupno u KM na godišnjoj razini po općini/kantonu
Bruto plaća	1.500,00 ⁴⁶	12	79	1.422.000,00	18.000,00
Naknada za topli obrok	160,00	11	79	139.040,00	1.760,00
Naknada za prijevoz	53,00	11	30 ⁴⁷	17.490,00	583,00
Ukupno				1.578.530,00	20.343,00
Nabavka računara	Jednokratni trošak: 79 računara x 800,00			63.200,00	
Opremanje ureda	Jednokratni trošak: 79 profesionalaca x 900,00			71.100,00	
Sveukupno				1.712.830,00	22.043,00

Kako su osnivači centara na području Federacije uglavnom općine, osim Kantona Sarajevo i Bosansko-podrinjskog kantona, sredstva u iznosu od 20.343,00 KM na godišnjoj razini potrebna za upošljavanje novih kadrova morala bi planirati svaka od općina, te Kanton Sarajevo i Bosansko-podrinjski kanton, a sredstva u iznosu od 1.700,00 KM za nabavku računarske opreme i opremanje ureda planirati jednokratno. Plan pretpostavlja da svaka općina mora planirati jednog novog uposlenika (socijalni radnici, psiholozi, pedagozi). Gore navedena Tabela sadrži informacije o broju uposlenika i količini sredstava za područje cijele Federacije BiH, te ukupna sredstva koja bi trebala osigurati svaka od općina, odnosno Kanton Sarajevo i Bosansko-podrinjski kanton na godišnjoj razini.

⁴⁶ Bruto plaća uposlenika u Kantonalnom centru za socijalni rad Sarajevo.

⁴⁷ Naknada za prijevoz utvrđena je za broj uposlenika u većim gradskim naseljima gdje je organiziran gradski prijevoz.

Ova opcija imat će za posljedicu implikacije po proračune osnivača CSR, što može biti politički neprihvatljivo i finansijski teško izvedivo u situaciji u kojoj su izdvajanja iz proračuna za potrebe CSR sve manja u odnosu na opciju b) koja ne pretpostavlja isključivo nova izdvajanja iz proračuna, nego realokaciju postojećih sredstava iz proračuna ustanova za plaće uposlenih na proračune CSR u koje će se uposljeni iz ustanova prerasporediti, te djelomično novo upošljavanje nedostajućih kadrova.

S obzirom da se predviđa da će svaki CSR u Federaciji BiH zaposliti po jednog novog stručnog radnika koji je specijaliziran samo za udomiteljstvo, neophodno će biti provesti i obuku⁴⁸ iz ove oblasti za novouposlene, koja bi se provela na razini kantona, a prema jedinstvenom Planu i programu edukacije iz opcije b) ovog operativnog cilja. Sredstva za stručno usavršavanje bi se trebala osigurati u proračunima kantona u skladu s brojem CSR koji djeluju na području kantona i broju novouposlenih.

Kanton	Stručno usavršavanje	Broj dana edukacije	Broj polaznika	Troškovi goriva (prosječno)	Troškovi tiskanja materijala	Osvježenje	Ručak	Ukupno u KM na godišnjoj razini
USK	2 ciklusa = 32 sata x 60 KM (satnica) + 200,00 KM = 2.120, KM	4	8	30,00	10,00	5,00	20,00	7.920,00
PK	2 ciklusa = 32 sata x 60 KM (satnica) + 200,00 KM = 2.120, KM	4	3	10,00	10,00	5,00	20,00	5.020,00
TK	2 ciklusa = 32 sata x 60 KM (satnica) + 200,00 KM = 2.120, KM	4	13	20,00	10,00	5,00	20,00	9.180,00
ZDK	2 ciklusa = 32 sata x 60 KM (satnica) + 200,00 KM = 2.120, KM	4	12	25,00	10,00	5,00	20,00	9.280,00
BPK	2 ciklusa = 32 sata x 60 KM (satnica) + 200,00 KM = 2.120, KM	4	3	10,00	10,00	5,00	20,00	5.020,00
SBK	2 ciklusa = 32 sata x 60 KM (satnica) + 200,00 KM = 2.120, KM	4	12	25,00	10,00	5,00	20,00	9.280,00
HNK	2 ciklusa = 32 sata x 60 KM (satnica) + 200,00 KM =	4	9	30,00	10,00	5,00	20,00	8.380,00

⁴⁸ Obuka bi se provela u skladu s Akreditiranim planom obuke koji bi sačinilo FMRSP.

	2.120, KM							
ZHK	2 ciklusa = 32 sata x 60 KM (satnica) + 200,00 KM = 2.120, KM	4	4	20,00	5	5,00	20,00	5.760,00
K10	2 ciklusa = 32 sata x 60 KM (satnica) + 200,00 KM = 2.120, KM	4	9	0	10,00	5,00	20,00	6.220,00

U Tabeli su prikazani troškovi edukacije novouposlenih stručnih radnika koja će se održavati na razini kantona i za koju će sredstva biti osigurana iz proračuna kantona. Edukacija će se provoditi u dva ciklusa, minimalno dva puta godišnje i to kontinuirano svake godine. Neophodno je napomenuti da se sredstva neophodna za edukaciju novouposlenih stručnih radnika mogu osigurati iz donatorskih sredstava, jer su donatori iskazali spremnost za pružanje podrške ukoliko se usvoji ova Javna politika.

Ekonomski učinci: Ova opcija podrazumijeva otvaranje novih radnih mjesta kao i određene promjene na tržištu rada koje će se ogledati u stvaranju novih stručnjaka specijaliziranih samo za oblast udomiteljstva. S tim u vezi, upošljavanjem novih kadrova zatvara se prostor za preraspodjelu kadrova koji će transformacijom ustanova socijalne zaštite postati višak što će imati izrazito negativan utjecaj na tržište rada zbog zatvaranja njihovih radnih mjesta, a što može predstavljati ozbiljnu prepreku predstojećem procesu deinstitutionalizacije i transformacije ustanova u FBiH. S druge strane, kao i slučaju opcije b) ovog operativnog cilja, ojačanim kapacitetima centara osigurat će se njihov učinkovitiji i kvalitetniji rad u oblasti alternativnog zbrinjavanja djece i odraslih čime se stvaraju pretpostavke za jačanje financijske pozicije kako pojedinaca (korisnika), tako i udomiteljskih obitelji, kako u kratkoročnom, tako i u dugoročnom smislu.

Socijalni učinci: Predloženom mjerom neposredno se utječe na otvaranje novih radnih mjesta, funkcioniranje tržišta rada, kvalitetu rada u CSR, te na podizanje kvalitete usluga udomiteljstva i na osiguranje pretpostavki za jednak tretman korisnika udomiteljstva na području cijele Federacije BiH, kao i na osiguranje jednakih mogućnosti za sve korisnike ovog oblika zbrinjavanja. Ovom mjerom stvaraju se pretpostavke za kvalitetniju zakonsku, ekonomsku i društvenu zaštitu obitelji, te na kvalitetniji pristup pravdi pojedinca. Upošljavanjem novog stručnog kadra specijaliziranog za udomiteljstvo u odnosu na opciju a) i b) dobija se mogućnost potpune posvećenosti uposlenika udomiteljstvu kao usluzi čime se neposredno utječe i na kvalitetu i na kvantitet ove usluge, što će imati utjecaja i na razvijanje i primjenu udomiteljstva na način kako je predviđeno ovom Politikom. Međutim, ovom opcijom ne stvaraju se pretpostavke za preraspodjelu postojećeg stručnog kadra u ustanovama, odnosno ona dovodi do gubitka radnih mjesta, što može imati negativnog učinka na pristup ustanova, stvoriti dodatne probleme u procesu deinstitutionalizacije i uzrokovati neučinkovito trošenje sredstava.

Operativni cilj 3.2.	Unaprijediti uvjete rada i radne prostore u CSR u FBiH
Opcija a)	Zadržati trenutno stanje
Opcija b)	Poboljšanje prostornih i tehničkih uvjeta za rad CSR u skladu s Pravilnikom o standardima za rad i pružanje usluga u ustanovama socijalne zaštite u FBiH
Opcija c)	Izvršiti potpuno implementiranje Pravilnika o standardima za rad i pružanje usluga u ustanovama socijalne zaštite u FBiH

Opcija a): Zadržati trenutno stanje

Iz analize prostornih kapaciteta CSR može se zaključiti da najveći broj njih u Federaciji BiH kvadraturom, godinom izgradnje objekta, prilagođenosti potrebama osoba s invaliditetom, stanjem objekta i vrstom gradnje i pristupačnosti ne zadovoljava minimum potrebnih uvjeta za rad s korisnicima. Također, istom analizom došlo se do zaključka da osnivači CSR (općine/kantoni) u prvoj godini implementiranja Pravilnika o standardima za rad i pružanje usluga u ustanovama socijalne zaštite u FBiH nisu učinili ništa po pitanju ispunjavanja zahtjeva propisanih Pravilnikom. Zadržavanjem trenutnog stanja, a prema pomenutoj analizi, i dalje će izuzetno mali broj objekata CSR imati adekvatne sanitarne prostorije, adekvatan prostor za grupni rad (osim 11 centara, ostali centri ih uopće i nemaju), kao ni adekvatne prostorije za grupni rad uposlenika, odnosno adekvatan prostor za individualan rad s korisnicima. Ostat će i dalje veoma mali broj CSR koji su vlasnici prostora objekta u kojima su smješteni. Činjenica da CSR rade u prostorima veličine od 20m² (Bosansko Grahovo) do preko 1.000 m² (Mostar i Zenica), ukazuje na različite kapacitete, a time i na mogućnosti CSR da svaki od njih na što optimalniji način odgovori zahtjevima koji se postavljaju pred njih ovom Javnom politikom. Ukoliko se nastavi dominantno zastupljen ignorantski odnos općina i kantona u pogledu potreba CSR, izuzimajući Mostar, Zenicu, Bugojno, Sarajevo (izuzev SSZ Stari Grad i Novo Sarajevo) za unapređenjem postojećih radnih prostora i uvjeta rada, CSR i dalje neće moći zadovoljavati potrebe korisnika bilo koje usluge, a naročito udomiteljstva.

Fiskalni učinci: Zadržavanje trenutnog stanja ne dovodi do dodatnih troškova u proračunu i drugim izvorima financiranja, ali istovremeno predstavlja nastavak nepoštivanja Pravilnika o standardima u dijelu koji se odnosi na unapređenje radnih prostora u CSR od strane osnivača.

Ekonomski učinci: Ukoliko se zadrži trenutno stanje objekata i dalje će se korisnicima pružati usluge u neuvjetnim prostorijama, neće postojati mogućnost ozbiljnijeg grupnog tretmana, rada s obitelji, niti će se korisnicima garantirati privatnost. Dakle, neće se utjecati na neophodno unapređenje trenutno vrlo loših uvjeta u kojima korisnici ostvaruju usluge. Ovom mjerom se ne mijenja depresivno stanje prostora u kojem uposlenici CSR rade.

Socijalni učinci: Zadržavanje trenutnog stanja će nastaviti negativno djelovati na pitanja kvalitete rada, usluga i mjera koje pružaju uposlenici u CSR. Također, ova mjera ima izrazito negativne efekte na pristup radnika radu, na jednak tretman i jednake mogućnosti za sve radnike, a u konačnici i na zdravlje uposlenika CSR. Ova opcija također izrazito negativno utječe na privatnost korisnika kao i na njihov jednak tretman i

jednake mogućnosti. Korisnicima mjera i usluga u najvećem broju CSR u FBiH ovom mjerom ne osigurava se da u prostorima u kojima djeluju CSR bude sačuvano njihovo dostojanstvo (primjerice, zagušljive prostorije, arhitektonske barijere, po pet uposlenih u jednoj kancelariji, polomljena stolica na kojoj sjedi klijent i slično).

Opcija b): Poboljšanje prostornih i tehničkih uvjeta za rad CSR u skladu s Pravilnikom o standardima za rad i pružanje usluga u ustanovama socijalne zaštite u FBiH

Iako je Pravilnik o standardima za rad i pružanje usluga u ustanovama socijalne zaštite u Federaciji BiH stupio na snagu u 2013. godini, ustanove socijalne zaštite u Federaciji BiH, a posebno CSR, nisu u proteklom periodu bili u mogućnosti poduzimati ozbiljnije korake za promjenu stanja, odnosno za ispunjavanje minimalnih standarda (veličina prostora, arhitektonske barijere, odvojene prostorije za individualni i grupni rad, za radne sastanke uposlenika, itd.). Naime, proračunska sredstva ustanova nisu dostatna za realiziranje i zadovoljavanje predviđenih minimalnih standarda iz Pravilnika.

Ovom mjerom predviđa se postupno realiziranje Pravilnika u dijelu koji se odnosi na unapređenje radnog prostora i uvjeta rada u CSR u FBiH. Ovo bi se moglo postići na način da osnivači CSR u FBiH (kantoni i općine) u roku od 6 mjeseci od usvajanja ove Politike formiraju radna tijela za potrebe provođenja analize i izrade prijedoga mjera za realiziranje odredbi Pravilnika koje se odnose na ispunjavanje predmetnih minimalnih standarda. Radna tijela imenovala bi se rješenjima načelnika općina koji su osnivači CSR, odnosno resornih kantonalnih ministara za kantonalne CSR. Radna tijela bi u roku od 2 mjeseca od imenovanja izvršila procjenu postojećih uvjeta prostora u kojima funkcionira centar, te zapisnički konstatirala utvrđene nedostatke, procijenila potrebe i predložila program aktivnosti za otklanjanje nedostataka s procjenom potrebnih sredstava za ispunjavanje minimalnih standarda. Radna tijela bi, također precizirala aktivnosti za unapređenje prostornih uvjeta u svakom od CSR, nositelje i rokove za realiziranje aktivnosti uz detaljne projekcije troškova i izvore financiranja za ispunjavanje minimuma standarda u pogledu prostornih uvjeta propisanih Pravilnikom. Istovremeno, FMRSP bi moglo, u suradnji s resornim kantonalnim ministarstvima, poduzeti aktivnosti na mobiliziranju dodatnih donatorskih sredstava koja će biti neophodna za nadomještanje nedostajućih proračunskih sredstava za realiziranje programa aktivnosti za otklanjanje utvrđenih nedostataka i za ispunjavanje minimalnih standarda. U prilog ovakvom pristupu govore nedavna iskustva zemalja u regiji (Hrvatska i Srbija), gdje je uz pomoć EU i drugih donatora bilo moguće unaprijediti radne prostore i uvjete rada u odgovarajućim službama ovih zemalja. Ipak, očekuje se da će, prije svega zbog postojećih proračunskih ograničenja, za puno realiziranje odredbi Pravilnika trebati više od predviđenog roka od 3 godine, što će iziskivati donošenje izmjena Pravilnika u ovom dijelu.

Fiskalni učinci: Kako osnivači CSR raspolažu stručnim kadrom kvalificiranim za procjenu ispunjavanja uvjeta prostora, rješenjem će se imenovati odgovarajuće radno tijelo (primjerice, povjerenstvo) i zadužiti ga da u određenom roku, ali ne kasnije od 2 mjeseca od imenovanja, uradi procjenu ispunjavanja uvjeta prostora u kojima funkcionira centar, sačini zapisnik kojim će konstatovati nedostatke, procijeni potrebe i predloži program aktivnosti za otklanjanje nedostataka s procjenom potrebnih sredstava za ispunjavanje uvjeta. Shodno tome, u proračunima općina i kantona neće biti potrebno osigurati dodatna proračunska sredstva za potrebe rada radnih tijela, s obzirom da članovi radnih tijela ne bi imali pravo na dodatne naknade, već bi se njihov rad financirao iz redovnih plaća koje će svakako biti planirane u proračunima institucija iz kojih

dolaze. Na temelju utvrđenih nedostataka i procjene financijskih sredstava svaka od općina će u svojim proračunima planirati odgovarajuća sredstva potrebna da se u CSR ispune standardi propisani Pravilnikom. Razlika nedostajućih sredstava će se nastojati osigurati putem donatorske pomoći.

Ekonomski učinci: Izradom financijskih planova za realiziranje Pravilnika o standardima za rad i pružanje usluga u ustanovama socijalne zaštite u FBiH stvorit će se neophodni preduvjeti za početak primjene Pravilnika u pogledu poboljšanja radnog prostora u CSR, što će imati i utjecaja na poboljšanje kvalitete pružanja usluga udomiteljstva kao i drugih mjera i usluga koje su u nadležnosti CSR.

Socijalni učinci: predložena mjera utječe na stvaranje pretpostavki za kvalitetnije pružanje usluga, poboljšanje radnog prostora u CSR, podizanje razine zaštite rizičnih grupa stanovništva, osigurava čuvanje privatnosti pojedinaca i obitelji, što do sada nije bilo moguće i u dugoročnom smislu doprinosi društvenoj zaštiti obitelji.

Opcija c): Izvršiti potpuno implementiranje Pravilnika o standardima za rad i pružanje usluga u ustanovama socijalne zaštite u FBiH

Ova opcija podrazumijeva potpuno implementiranje Pravilnika u predviđenom roku od tri godine od usvajanja. Potpuno implementiranje Pravilnika pretpostavlja zasebne prostorije za rad stručnih djelatnika i prostor za arhiv, prostor za grupni rad, rad stručnog tima, prostor za čekanje za korisnike, salu za sastanke, prostor za trijažu, sanitarno-higijenske prostorije za službenike i korisnike, s posebnim dijelom za osobe s invaliditetom. Analiza provedena tijekom izrade Javne politike pokazala je da CSR ne ispunjavaju ni minimalne uvjete propisane Pravilnikom. Potpunim implementiranjem Pravilnika o standardima za rad i pružanje usluga u ustanovama socijalne zaštite, koju treba izvršiti tijekom tri godine od dana donošenja Pravilnika, smatramo da bi se osigurali optimalni uvjeti rada u CSR u FBiH. Kako je prva godina za implementiranje Pravilnika već istekla i kako je preostalo još dvije godine za njegovo potpuno implementiranje, te kako su proračuni osnivača za 2014. godinu već usvojeni, u ovoj proračunskoj godini ne postoji gotovo nikakva mogućnost da se u tekućoj proračunskoj godini od strane osnivača osiguraju bilo kakva sredstva za realiziranje Pravilnika u ovom smislu. Suvišno je naglašavati da dodatni otežavajući faktor realiziranju ove opcije predstavljaju predstojeći opći izbori u BiH koji, posmatrani u uskoj vezi sa sveprisutnim proračunskim ograničenjima i činjenici da bi se, u praktičnom smislu, potpuno implementiranje Pravilnika u smislu ove opcije trebalo dogoditi tijekom 2016. godine, tj. u periodu od 12 mjeseci, što realiziranje ove opcije u takvim okolnostima čini teško izvedivim, gotovo nemogućim.

Fiskalni učinci: Implementiranje Pravilnika o standardima za rad i pružanje usluga u ustanovama socijalne zaštite u FBiH, stvorit će jednokratne troškove u proračunu općina/kantona i u drugim izvorima financiranja. Troškovi će se odnositi na osiguranje minimalnih prostornih uvjeta za rad, a na temelju procijenjenih potreba svakog pojedinog CSR. Iz analize sačinjene na temelju popunjenih upitnika i informacija dobivenih kroz upitnike od strane CSR, apsolutno je nemoguće izvršiti stvarnu procjenu ili barem približno točnu procjenu potrebnih sredstava za ispunjavanje minimalnih standarda prostora u CSR. Jedino što je evidentno na temelju izvršene analize je činjenica da iskazane potrebe gotovo svakog od CSR u pogledu unapređenja radnog prostora i uvjeta rada uveliko premašuju proračunske mogućnosti u naredne dvije godine (ali i u dužem vremenskom periodu) do kada bi bilo potrebno izvršiti potpuno implementiranje Pravilnika.

Ekonomski učinci: Realiziranjem ove opcije osigurat će se u relativno kraćem vremenskom periodu postizanje najvišeg stupnja učinkovitosti u pružanju usluga i pozitivan utjecaj na obitelji u stanju potrebe, osobe s invaliditetom, rizične grupe stanovništva, jednak pristup pravima, te dostupnost pravima i uslugama.

Socijalni učinci: Potpunim implementiranjem Pravilnika utjecat će se kako na poboljšanje uvjeta za rad u centrima tako i na bolju produktivnost stručnih kadrova po pitanju pružanja usluga i osiguravanja više razine kvalitete istih. Također, velike prednosti će imati i sami korisnici usluga CSR, naročito osobe s invaliditetom, jer implementiranjem Pravilnika svaki CSR mora ukloniti arhitektonske barijere za pristup osobama s invaliditetom. Ovo će doprinijeti jednakom pristupu pravima i uslugama za sve korisnike.

Potrebno je za ekonomske i socijalne učinke naglasiti da su veoma niski izgledi da će se i dogoditi usljed gore navedenih ograničenja/rizika u pogledu realiziranja ove opcije (proračunska ograničenja, predstojeći izbori, preostalih 12 mjeseci za potpuno realiziranje, itd.).

Operativni cilj 3.3.	Vršiti obuku i stručno usavršavanje kadrova u CSR u FBiH (rukovodeći kadar i stručni službenici)
Opcija a)	Zadržati trenutno stanje
Opcija b)	Osmisliti i provoditi jedinstveni program obuke i stručnog usavršavanja službenika CSR u FBiH u cjelini
Opcija c)	Osmisliti i provoditi pojedinačne programe obuke i stručnog usavršavanja službenika CSR (svaki od kantona pojedinačno)

Opcija a): Zadržati trenutno stanje

Ukoliko se nastavi postojeći trend prema kome nema akreditiranih edukacija uposlenika u CSR i ukoliko u edukaciju budu uključivani stručni kadrovi na temelju slobodne procjene rukovoditelja, a ne na temelju prethodnog utvrđivanja motivacije, afiniteta, predznanja i posvećenosti udomiteljstvu, nerealno je očekivati bilo kakve značajnije promjene. Također, ukoliko svaki CSR na području Federacije BiH ne osigura pretpostavke za edukaciju najmanje dva uposlenika (a ne kako rezultati analize pokazuju ukupno 50 uposlenika) trenutno stanje u oblasti udomiteljstva na području Federacije će ostati isto, a s vremenom je moguće očekivati i daljnje nazadovanje.

Fiskalni učinci: Zadržavanje trenutnog stanja ne pretpostavlja dodatna neposredna proračunska izdvajanja. Međutim, s druge strane, usljed nedovoljnog stručnog znanja i vještina, sasvim je izvjesno da će CSR nastaviti s dosadašnjom praksom dominantnog upućivanja na smještaj korisnika u ustanove, što će rezultirati nastavkom prekomjerne potrošnje proračunskih sredstava za potrebe smještaja u ustanove u odnosu na

vaninstitucionalni smještaj koji je, kako to nedvojbeno pokazuju analize u okviru specifičnog cilja 2. ove Javne politike, značajno jeftiniji, ali još važnije, i mnogo povoljniji za korisnike.

Ekonomski učinci: Zadržavanjem postojećeg stanja službenici nisu u mogućnosti odgovoriti potrebama udomitelja u smislu informiranja, pružanja podrške, te može doći do daljnjeg ekonomskog slabljenja kako udomitelja tako i korisnika, kao i ekonomskog slabljenja obitelji. To će istovremeno imati neposredan utjecaj na registriranje novih udomiteljskih obitelji i dovest će do opadanja broja postojećih udomiteljskih obitelji. Zadržavanjem postojećeg stanja ne stvaraju se ni pretpostavke za udruživanje udomitelja koje je od iznimne važnosti za jačanje i razvijanje udomiteljstva, čiji rad može doprinijeti kontinuiranom unapređenju udomiteljstva kao oblika zaštite, ali i normiranju svih pitanja od značaja za razvoj udomiteljstva.

Socijalni učinci: Zadržavanjem postojećeg stanja i dalje će se nastaviti negativni efekti na razvoj vaninstitucionalnog smještaja u odnosu na onaj institucionalni. Neće biti neposrednog utjecaja na motivaciju obitelji za udomiteljstvo, na povećanje broja registriranih obitelji niti na jačanje kapaciteta obitelji za prijem i brigu o djeci. I dalje će institucionalni smještaj prednjačiti u odnosu na vaninstitucionalni, a briga o korisnicima i kvaliteta brige biti zadržani na istoj razini. Zadržavanjem postojećeg stanja, odnosno neosposobljavanjem stručnog kadra iz oblasti udomiteljstva, nastavit će se trend preferiranja institucionalnog smještaja u odnosu na vaninstitucionalni smještaj. Neprovođenje stručnog usavršavanja kadrova CSR iz oblasti udomiteljstva ne otvara mogućnost davanja prednosti i razvijanja alternativnog zbrinjavanja korisnika uopće. Nedovoljna osposobljenost profesionalaca osigurat će nastavak prisutne diskriminacije korisnika u ostvarivanju njihovih prava, te neuvažavanja sudjelovanja korisnika u izboru mogućih oblika zbrinjavanja i zadovoljavanja njihovih stvarnih potreba.

Opcija b): Osmisliti i provoditi jedinstveni plan i program edukacije i stručnog usavršavanja službenika u CSR u FBiH u cjelini

Ukoliko se želi pozitivno utjecati na znanje i vještine uposlenika u CSR i na jedinstvenu podršku udomiteljstvu, na ujednačen pristup udomiteljstvu kroz što ujednačenije podizanje kvalitete udomiteljstva uopće na području cijele Federacije neophodno je osmisliti jedinstven akreditirani plan i program edukacije i stručnog usavršavanja službenika u CSR. Jedinstvenim planom i programima edukacije na razini Federacije uposlenika u CSR otvorila bi se mogućnost da se kroz razmjenu teorijskih i praktičnih znanja, te iskustava stjecanih u radu uspostavljaju i razvijaju nove tehnike i metode rada, strategije razvoja udomiteljstva, planovi i programi rada s korisnicima i udomiteljskim obiteljima, te uvode novi indikatori praćenja razvoja ovog oblika zaštite. FMRSP bi bilo nositelj ove aktivnosti za izradu i donošenje jedinstvenog akreditiranog programa edukacije u roku od 6 mjeseci od stupanja na snagu ove Javne politike. Kao polazište za izradu Plana i programa edukacije mogu poslužiti programi obuke koje su u proteklom periodu razvile i primjenjivale NVO u suradnji s međunarodnim organizacijama aktivnim u ovoj oblasti u BiH. Planom bi se, između ostalog, na temelju prethodno provedene sveobuhvatne analize potreba za edukacijom, definirale prioritetne tematske cjeline, sadržaji modula edukacije i ciljne grupe, okvirni vremenski rokovi za provođenje edukacije, mjesta održavanja edukacija, broj polaznika u edukaciji i ukupno potrebna sredstva za edukaciju. FMRSP će u postupku izrade Plana i programa edukacije konzultirati resorna kantonalna ministarstva, općine i CSR kao i druge relevantne domaće i međunarodne aktere. Prijedlog Plana i programa edukacije dostavit će se Vladi Federacije na usvajanje. FMRSP će, u suradnji s resornim kantonalnim ministarstvima i općinama,

vršiti praćenje i ocjenu uspješnosti realiziranja Plana i programa edukacije, te će svake kalendarske godine, a najkasnije do kraja siječnja tekuće godine, sačiniti godišnji izvještaj o provođenju Plana za prethodnu godinu koji će dostaviti Vladi FBiH na razmatranje. Svake kalendarske godine, približno paralelno s rokovima za pripremu proračuna koji propisuje Federalno ministarstvo financija, a najkasnije do kraja ožujka tekuće godine, FMRSP će, na temelju godišnjeg izvještaja o realiziranju Plana i analize daljnjih potreba za edukacijom, izraditi i predložiti Vladi Federacije ažurirani godišnji Plan i program edukacije. Izbor i angažiranje edukatora će se vršiti na temelju javnog poziva koji će raspisivati i provoditi FMRSP.

Fiskalni učinci: Realiziranje ovog cilja dovest će do dodatnih troškova u proračunu Federacije koji su prikazani u Tabeli 20.

Tabela 20.

Troškovi edukacije stručnih kadrova	Iznos (u KM)	Broj osoba	Broj dana edukacije	Ukupno (u KM) na godišnjoj razini	Izdvajanje iz proračuna Federacije BiH na godišnjoj razini
Troškovi goriva (prosječno)	70,00	150	1	10.500,00	10.500,00
Troškovi smještaja i noćenja	100,00	150	3	45.000,00	45.000,00
Troškovi tiskanja materijala za 150 polaznika	10,00	150	1	1.500,00	1.500,00
Osvježavajuće piće	5,00	150	4	3.000,00	3.000,00
Dvorana besplatno	-	-	-	-	-
Troškovi edukatora	1 ciklus = 32 sata x 60 KM (satnica)	-	-	1.920,00	1.920,00
Troškovi za pripremu edukatora	200,00 KM	-	-	800,00	800,00
Ukupno				62.720,00	62.720,00

Potrebna sredstva za edukaciju stručnih kadrova za provođenje treninga udomiteljskih obitelji (Trening za trenere)

Dakle, prema Tabeli utroška neophodno je iz proračuna Federacije na godišnjoj razini izdvojiti ukupno 62.720,00 KM, što će biti planirano u proračunu Federalnog ministarstva rada i socijalne politike. Na trogodišnjoj razini ukupno je potrebno planirati 188.160,00 KM. Sredstva neophodna za stručno usavršavanje službenika u CSR mogu se osigurati jednim dijelom ili u potpunosti od donatora koji imaju predviđene grantove iz oblasti udomiteljstva (UNICEF, Save the Children International, HHC). Provođenjem kontinuirane edukacije stručnih radnika za

udomiteljstvo dobija se kvalitetan stručni kadar koji će svojim stečenim znanjima kroz primjenu u praksi doprinijeti razvoju i unapređenju usluga i udomiteljstva uopće, što višestruko opravdava ove fiskalne troškove.

Ekonomski učinci: Predloženim mjerama će se utjecati na učinkovitost u korištenju resursa, na poštivanje propisa, uvođenje novih metoda i tehnika rada koje će doprinositi kontinuiranom unapređenju pružanja usluga CSR i sveukupnom razvoju udomiteljstva, te pozitivno utjecati na jednak pristup i dostupnost uslugama za obitelji u stanju potrebe, osobe s invaliditetom, rizične grupe stanovništva na teritoriju cijele Federacije.

Socijalni učinci: Predloženom mjerom se neposredno pozitivno utječe na: kvalitetu rada stručnih radnika i usluge koju pružaju korisnicima usluge, na korištenje novih znanja u radu s korisnicima, na jednak tretman svih korisnika usluga udomiteljstva u Federaciji BiH, na zaštitu obitelji, na pristup pojedinca socijalnom, zdravstvenom i obrazovnom sistemu.

Opcija c): Osmisliti i provoditi pojedinačne programe obuke i stručnog usavršavanja službenika CSR (svaki od kantona pojedinačno)

Kao što se akreditirani programi obuke nisu donosili na razini Federacije, tako to nije činjeno ni na razini kantona. Stoga se ovom opcijom razmatra mogućnost da svaki pojedini kanton osmisli i provede program obuke i stručnog usavršavanja službenika u CSR na svom području, što s druge strane nosi određene rizike, naročito po pitanju nedostatnih kapaciteta određenog broja kantonalnih ministarstava za izradu programa edukacije, potencijalno neusklađenog pristupa obukama iz oblasti udomiteljstva, što će neizostavno rezultirati neujednačenostima u zastupljenosti udomiteljstva među kantonima. Ovakav pristup nosi i rizik da pojedini kantoni uopće ne sačine programe obuke ili iste sačine ali ih ne provedu usljed nedostataka financija. Također, prisutan je rizik diskontinuiteta političke podrške programu edukacije kao rezultat promjene sastava kantonalnih vlada nakon predstojećih općih izbora u BiH.

Fiskalni učinci: Kantonalna ministarstva socijalne zaštite bi bila dužna da u roku od 6 mjeseci nakon usvajanja Javne politike izrade i donesu program obuke i stručnog usavršavanja službenika u CSR. Program obuke bi trebao sadržavati tematske jedinice koje će biti tretirane kroz obuku, ciljne grupe i broj polaznika koji će sudjelovati u stručnom usavršavanju, termine, osobe koje će voditi edukaciju stručnog usavršavanja, sredstva neophodna za stručno usavršavanje, odgovornu osobu za praćenje realiziranja programa stručnog usavršavanja, a resorno ministarstvo će pripremati izvještaj o realiziranju prema vladi kantona. Planiranje i provođenje programa obuke i stručnog usavršavanja službenika u CSR imat će utjecaja na kantonalne proračune u vidu planiranja i izdvajanja sredstava na poziciji kantonalnog ministarstva socijalne zaštite za pojedinačne programe obuke na godišnjoj razini. Troškovi koje kantonalno ministarstvo treba predvidjeti odnose se na sljedeće: troškovi prijevoza za službenike iz CSR, tiskanje materijala, osvježenje i ručak za polaznike, te troškovi za edukatore. S tim u vezi, troškovi za edukatore će biti jedinstveni u FBiH jer se predviđaju po osnovu Uredbe Agencije za državnu službu FBiH i prikazani su u sljedećim Tabelama.

Kako je bez potpune analize po CSR teško predvidjeti sredstva za troškove edukacije (prijetov, osvježenje i materijal) za sve kantone, samo radi ilustracije urađen je predračun potrebnih sredstava za Kanton Sarajevo u Tabeli 21.

Tabela 21.

Troškovi edukacije stručnih kadrova	Iznos (u KM)	Broj osoba	Broj dana edukacije	Ukupno (u KM) na godišnjoj razini	Izdvajanje iz proračuna kantona na godišnjoj razini
Troškovi goriva (prosječno)	10,00	18	4	720,00	720,00
Troškovi tiskanja materijala za 18 polaznika	10,00	18	1	180,00	180,00
Osvježavajuće piće	5,00	18	4	360,00	360,00
Dvorana besplatno	-	-	-	-	-
Troškovi edukatora	1 ciklus = 32 sata x 60 KM (satnica)	-	-	1.920,00	1.920,00
Troškovi za pripremu edukatora	200,00 KM	4	-	800,00	800,00
Ukupno				3.980,00	3.980,00
Troškovi goriva (prosječno)	10,00	18	4	720,00	720,00

Sagledavanjem ukupnog iznosa datog u Tabelama prema predračunu koji se odnosi na Kanton Sarajevo na godišnjoj razini za potrebe edukacije bilo bi potrebno planirati ukupno 3.980,00 KM, a na trogodišnjoj razini ukupno 11.940,00 KM. Sredstva za stručno usavršavanje je potrebno planirati u proračunu kantona na poziciji kantonalnog ministarstva socijalne zaštite. Ista sredstva bi se mogla pokušati osigurati i od donatora, koji imaju predviđene grantove iz oblasti udomiteljstva (UNICEF, Save the Children International, HHC).

Ekonomski učinci: Predložene mjere će utjecati na kvalitetniju zaštitu obitelji i djece, osoba s invaliditetom, rizičnih kategorija stanovništva, pojedinaca, obitelji i domaćinstava u stanju socijalne potrebe, utjecat će i na uvođenje novih metoda i tehnika rada s korisnicima, na veću učinkovitost u korištenju individualnih resursa. Međutim, imajući u vidu potencijalni rizik neusklađenog pristupa programima obuke među kantonima, odnosno rizik da pojedini kantoni uopće ne donesu ili, ako ih donesu, da ne implementiraju programe obuke, ovakav pristup može rezultirati neujednačenostima u pružanju usluga među kantonima i nejednakom pristupu korisnika tim uslugama koje bi im trebali pružati CSR.

Socijalni učinci: Praksa resornih kantonalnih ministarstava socijalne politike općenito u socijalnoj zaštiti nije ujednačena. Uglavnom je uvjetovana proračunskim sredstvima, političkim opcijama koje su na vlasti, stručnim kapacitetima i senzibilizacijom prema oblasti socijalne politike. Takva praksa je do sada uzrokovala vrlo prisutnu diskriminaciju kategorija korisnika u dijelu definiranja i ostvarivanja njihovih prava (primjerice, naknada za smještaj u udomiteljsku obitelj u ZE/DO je 150,00 KM, a u HNK je 500,00 KM). Istovremeno je takva praksa dovela do fiktivnog objavlivanja i prijavljivanja s jednog na drugi kanton (iz ZE/DO u Kanton Sarajevo) radi ostvarivanja prava koja nisu propisana,

odnosno propisana su, ali je drastična razlika u njihovoj visini (primjerice, dječji dodatak). Dosadašnje prakse navode na opravdanu sumnju da će svi kantoni pristupiti donošenju plana i programa obuke, da će biti spremni da planiraju potrebna sredstva i da će pratiti realiziranje tog plana.

Specifični cilj 4. Uspostaviti i održavati djelotvornim kapacitete i mehanizme suradnje i koordinacije između svih zainteresiranih strana u FBiH u oblasti udomiteljstva

Operativni cilj 4.1. Uspostaviti sveobuhvatan sistem praćenja, kontrole, ocjene i odgovora na identificirane propuste i kršenja u sistemu udomiteljstva u FBiH na političkoj i stručno-tehničkoj razini

Ovom opcijom predlaže se uspostava institucionalnih mehanizama i instrumenata sistematične suradnje i koordinacije između federalnog i kantonalnih ministarstava na političkoj (ministarska koordinacija) i stručno-tehničkoj razini (razini pomoćnika ministara nadležnih za oblast socijalne zaštite), te stvara uvjete za ostvarenje principa transparentnosti i uključenosti različitih relevantnih aktera u oblasti udomiteljstva u sveukupne procese praćenja, evaluacije i izvještavanja o ovoj Politici i osnovnom provedbenom instrumentu Politike (u daljnjem tekstu: Politika i provedbeni instrument). Pod relevantnim akterima ova Politika podrazumijeva, ali se ne ograničava, FMRSP i kantonalna ministarstva nadležna za oblast socijalne zaštite, CSR, ustanove socijalne zaštite, odnosno insitucije za smještaj, udruženja građana, fondacije i druge nevladine organizacije uključujući i udruženja udomitelja, domaće i međunarodne organizacije i agencije, donatore, itd.

Rješenja iz ove opcije predložena su i u skladu s prijedlogom Politike o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u FBiH, koja definira osnovni princip izrade, implementiranja, praćenja, evaluacije i izvještavanja o provedbi strategija i politika u FBiH kroz sektorski pristup, model sektorske suradnje i koordinacije.

Kako bi se osigurao sistem praćenja i evaluacije ove Politke i njenog provedbenog instrumenta predlaže se uspostava koordinacionog radnog tijela za praćenje, kontrolu, ocjenu i odgovor na identificirane propuste i kršenja u sistemu udomiteljstva u FBiH (u daljnjem tekstu: Radno tijelo) koje će djelovati na stručno-tehničkoj razini, odnosno na razini pomoćnika resornih kantonalnih i federalnog ministarstva nadležnih za oblast socijalne zaštite. Radno tijelo formira ministar FMRSP, a čine ga predstavnici federalnog i kantonalnih ministarstava nadležnih za oblast socijalne zaštite. Radno tijelo na razini FBiH u svoj rad može uključiti predstavnike CSR, nadležnih inspekcija, ustanova socijalne zaštite, predstavnike civilnog društva, uključujući predstavnika udruženja udomitelja, kao i predstavnika privatnog sektora koji pruža usluge u oblasti socijalne zaštite.

Radno tijelo će donijeti Poslovnik o radu kojim će se regulirati pitanja vezana za mandat, pitanja kvoruma za održavanje sastanaka, način suradnje s drugim akterima u oblasti udomiteljstva, način donošenja odluka i druga pitanja od značaja za rad ovog tijela. Radno tijelo će izraditi detaljan plan praćenja i ocjene učinaka ove Politike na temelju indikatora koji su utvrđeni ovom Politikom. Radno tijelo će redovno i sistematično

pratiti provedbu ove Politike i njenog provedbenog instrumenta razmatrajući prikupljene podatke o provedbi ove Politike kroz izvještaje o provođenju koje će sačinjavati kantonalna ministarstva dva puta godišnje. Također, Radno tijelo može razmatrati i neovisne izvještaje o praćenju i evaluaciji primjene Politike i njenog provedbenog instrumenta sačinjenih od strane predstavnika nevladinih organizacija.

Radno tijelo će održavati najmanje dva radna sastanka godišnje s ciljem praćenja, kontrole i ocjene primjene ove Politike. Radno tijelo će vršiti analizu kantonalnih izvještaja i sačinjavati jedinstvene polugodišnje i godišnje izvještaje o provedbi Politike i predloženog provedbenog instrumenta na razini FBiH.

Polugodišnji i godišnji izvještaji ovog tijela prezentirat će se federalnom ministru rada i socijalne politike, te na zajedničkom sastanku federalnog i kantonalnih ministara nadležnih za oblast socijalne zaštite (u daljnjem tekstu: Ministarska koordinacija).

Ministarsku koordinaciju sazivat će federalni ministar rada i socijalne politike najmanje jednom godišnje, na kojoj će se razmatrati i donositi zaključci i preporuke o svim ključnim pitanjima koja se odnose na realiziranje ove Politke i njenih provedbenih instrumenata, te razmatrati mjere za prevazilaženje identificiranih problema, svrsishodnog usmjeravanja i potrošnje finansijskih sredstava (proračunskih i vanproračunskih), eventualnih izmjena i/ili dopuna zakona i drugih provedbenih propisa i slično.

Fiskalni učinci: Realiziranje ovog operativnog cilja na razini FBiH zahtijevat će dodatna izdvajanja iz proračuna FBiH, odnosno kantona za najmanje dva sastanka Radnog tijela na stručno-tehničkoj razini (ukupno 11 osoba⁴⁹) i Ministarske koordinacije (ukupno 11 osoba). U nastavku slijedi procjena troškova i to trošak održavanja najmanje dva sastanka RG na stručno-tehničkoj razini što je predstavljeno u Tabeli 22.

⁴⁹ Proračun je urađen pod pretpostavkom da će Radno tijelo na razini FBiH činiti predstavnici 9 kantonalnih MRSP (sastanci su u Sarajevu pa se nisu računali troškovi FMRSP i MRSP Kantona Sarajevo).

Tabela 22.

Troškovi održavanja sastanaka Radnog tijela za praćenje	Iznos (u KM)	Broj osoba	Broj sastanaka Radnog tijela na godišnjoj razini	Ukupno (u KM) na godišnjoj razini	Od ukupnog troška - izdvajanja po kantonalnom ministarstvu	Od ukupnog troška izdvajanje FMRSP (proračun FBiH)
Dnevnice	25,00	9	2	450,00	50,00	0,00
Putni troškovi / troškovi goriva (prosječno)	50,00	9	2	900,00	100,00	0,00
Troškovi smještaja i noćenja (za najmanje 3 člana Radnog tijela iz kantona)	100,00	3	2	600,00	200,00	0,00
Troškovi tiskanja materijala za cca. 20 sudionika	10,00	20	2	400,00	-	400,00
Osvježavajuće piće	5,00	20	2	200,00	-	200,00
Dvorana besplatno	-	-	-	-	-	-
Ukupno				2.550,00	350,00	600,00

Dodatno izdvajanje za održavanje sastanaka Radnog tijela za praćenje Politike i provedbenog instrumenta iznosi ukupno 2.550,00 KM od čega na proračun Federacije, odnosno FMRSP otpada 600,00 KM na godišnjoj razini, odnosno 350,00 KM po kantonalnom ministarstvu, izuzev Kantona Sarajevo za čije predstavnike nisu potrebne dnevnice. Toškovi će biti osigurani u proračunima svakog od resornih ministarstava na kantonalnoj i federalnoj razini.

U nastavku slijedi procjena troškova sastanaka nositelja političkih funkcija, odnosno Ministarske koordinacije. Poračun je zasnovan na pretpostavci da će se sastanci, u pravilu, održavati u Sarajevu. Predviđeno je da ova Koordinacija održava najmanje jedan sastanak godišnje. Za detalje pogledati Tabelu 23. u nastavku.

Tabela 23.

Troškovi održavanja sastanaka federalnog i kantonalnih resornih ministara	Iznos (u KM)	Broj osoba	Broj sastanaka na godišnjoj razini	Ukupno (u KM) na godišnjoj razini	Od ukupnog troška - izdvajanja po kantonalnom ministarstvu (proračun kantona)	Od ukupnog troška izdvajanje FMRSP (proračun FBiH)
Dnevnice (ministar)	25,00	9	1	225,00	25,00	
Troškovi goriva (prosječno)	50,00	9	1	450,00	50,00	
Troškovi smještaja i noćenja (za 3 kantonalna ministra)	100,00	3	1	300,00	100,00	
Troškovi tiskanja materijala za 11 sudionika	10,00	11	1	110,00	-	110,00
Osvježavajuće piće	5,00	11	1	55,00	-	55,00
Dvorana besplatno	-	-	-	-	-	-
Ukupno				1.140,00	125,00	165,00

Shodno ovom obračunu troškova, ukupno izdvajanje na godišnjoj razini za troškove održavanja Ministarske koordinacije iznosilo bi 1.140,00 KM. Od ukupnog iznosa troškova, na proračun Federacije otpada 165,00 KM na godišnjoj razini što bi se osiguralo iz proračuna FMRSP koje bi bilo odgovorno za osiguravanje dvorane za održavanje sastanaka. Po kantonu troškovi prosječno iznose 125,00 KM koji bi se osigurali u proračunima resornih kantonalnih ministarstava. Ove troškove treba imati u vidu i kod razmatranja operativnog cilja 4.3. (Povećati stupanj iskorištenosti vanproračunskih izvora financiranja za pitanja udomiteljstva u FBiH – grantovi, zajmovi, EU fondovi pomoći, drugi bilateralni i multilateralni donatori) koji, između ostalog, predviđa uspostavu koordinacionog tijela na političkoj razini, koje će također činiti resorni ministri na razini FBiH i kantona (Ministarska koordinacija) i koji će donositi odluke u vezi s vanproračunskim aspektima financiranja primjene ove Politike.

Ekonomski učinci: Uspostavom ovakvog sistema praćenja, evaluacije i izvještavanja moguće su uštede u dužem periodu jer će isti doprinijeti efikasnijem funkcioniranju sistema udomiteljstva onako kako je to predviđeno ovom Politikom, uključujući i kontrolu i sprečavanje zloupotreba sistema. Uređen i praćen sistem osigurava povjerenje mogućih stranih donatora i/ili ulagača u usluge u oblasti udomiteljstva, dok razvijen sistem praćenja, evaluacije i izvještavanja osigurava zaštitu od troškova nastalih zbog tužbi za zloupotrebu sistema udomiteljstva. Osim toga, razvija se sistem koji može odgovoriti na izazove nastale zbog smanjenja ili povećanja troškova sistema udomiteljstva na terenu, te u konačnici može doprinijeti efikasnom sistemu koji osigurava najveću moguću kvalitetu udomiteljstva u odnosu na uložena sredstva.

Socijalni učinci: Sistem ovakvog praćenja, evaluacije i izvještavanja omogućava ujednačavanje pristupa u pružanju udomiteljstva na cijelom teritoriju FBiH kao i dogovor na političkoj razini kroz utvrđivanje zajedničkih stavova i smjerova u provođenju Politke i njezinog provedbenog instrumenta. Također omogućava i olakšava koordiniranje djelovanja na stručno–tehničkoj razini između ministarstava na različitim razinama, kao i efikasno djelovanje sistema u zaštiti prava korisnika, te promptni odgovor sistema na uočene potrebe/probleme većeg broja korisnika ili udomitelja, odnosno udomiteljskih obitelji, CSR i drugih ustanova u socijalnoj zaštiti. Ovako koncipiran sistem omogućava praćenja i ocjenu stanja, kao i učinke Politke na naročito ugrožene kategorije korisnika. Mehanizam omogućava da se na vrijeme zapaze odstupanja od mjera predviđenih ovom Politkom i provedbenim instrumentom, te da se kroz ministarsko koordiniranje reagira upućivanjem prijedloga za izmjene sektorskih politika i zakona prema onome što je identificirano kao problem. Na kraju, ovim se uspostavlja efikasan model odgovornosti za primjenu Politke i provedbenog instrumenta, omogućujući potpuni uvid u sve aspekte funkcioniranja sistema udomiteljstva. Uspostava mehanizma praćenja, evaluacije i izvještavanja o provođenju ove Politke i njenog provedbenog mehanizma može biti dobar model i za praćenje nekih drugih politika i zakona u socijalnoj zaštiti.

Operativni cilj 4.2.	Uspostaviti sveobuhvatan sistem praćenja, kontrole, (pro)ocjene i odgovora na identificirane propuste i kršenja u sistemu udomiteljstva u FBiH
-----------------------------	---

Sastavnim dijelom mehanizma za sistemsko praćenje primjene Politke i njezinog provedbenog instrumenta predstavlja:

- a) Nadzor nad namjenskim trošenjem naknada za troškove korisnika od strane udomitelja;
- b) Praćenje ispunjavanja uvjeta za obavljanje udomiteljstva u udomiteljskim obiteljima;
- c) Praćenje i ocjenjivanje pristupa korisnika njihovim pravima u udomiteljskim obiteljima (primjerice, pravu na socijalnu i zdravstvenu zaštitu, obrazovanje, liječenje, itd.) uz poseban sistem procjene jednakog tretmana (zabrane diskriminacije) žena i pripadnika marginaliziranih grupa (primjerice, Roma, osoba s invaliditetom, itd.);
- d) Praćenje i evaluacija napretka korisnika (primjerice, u školovanju, ponašanju, liječenju, socijalizaciji i slično) uz poseban sistem procjene statusa djevojčica, žena i pripadnika marginaliziranih grupa (primjerice, Roma, osoba s invaliditetom, itd.);
- e) Sistem kontrole i odgovora na uočene slučajeve zloupotrebe, zlostavljanja, nasilja, diskriminacije, itd.

Obveze za nadzor i praćenje kako je to navedeno u točkama od a) do e) su prvenstveno na CSR.

Inspeksijski nadzor u oblasti udomiteljstva vrši federalni inspektor nadležan za socijalnu zaštitu. Izuzetno od navedenog, u isključivu nadležnost kantonalne inspekcije spada nadzor nad finansijskim sredstvima koja se izdvajaju za udomiteljstvo iz proračuna kantona. Provedbenim instrumentom za realiziranje ove Politke potrebno je detaljno precizirati nadležnosti federalnih, odnosno kantonalnih inspektora u skladu s naprijed navedenim.

Osnovnim i provedbenim instrumentima za realiziranje ove Politike regulirat će se postupanje u slučaju kršenja obveza udomitelja kao što je nenamjensko trošenje ili neispunjavanje uvjeta za obavljanje udomiteljstva.

Provedbenim instrumentom ove Politike (zakonom) propisat će se detalji koji se odnose na metode praćenja i nadzora nad udomiteljskom obitelji kao i statusom i napretkom korisnika. Navedeni detalji, između ostaloga, uključuju redovne te nenajavljene kontrole udomiteljskih obitelji od strane CSR; nadzor nad namjenskim trošenjem naknada za troškove korisnika; praćenje ispunjavanja uvjeta za obavljanje udomiteljstva; metodologiju i indikatore procjenjivanja i evaluacije napretka, ostvarivanja prava korisnika kao i postupke koje u tom smislu pokreće CSR; potom obveze CSR za postupanje, obavještanje nadležnih državnih organa (policije, tužilaštava i slično) u slučaju indicija o zlostavljanju ili zloupotrebi korisnika; suradnju s neovisnim mehanizmima za praćenje udomiteljstva (primjerice, organizacijama civilnog društva); ocjenu statusa korisnika koji su pripadnici marginaliziranih grupa, žena/djevojčica i slično; te sankcije za nepostupanje prema nalogu CSR i druge detalje, uključujući i nadzor nad radom službene osobe u CSR.

Sistem kontrole i odgovora na uočene slučajeve zloupotrebe, zlostavljanja, nasilja i diskriminacije neposredno je povezan s obvezama CSR u pogledu praćenja i evaluacije iz točaka c i d. Provedbenim propisom uz ovu Politiku detaljno će se propisati obveza odgovornih službenika CSR i nadležnih inspektora, ali i drugih osoba koje dolaze u kontakt s korisnicima udomiteljstva (primjerice, nastavnika, liječnika i slično) da sve indicije ili dokaze zloupotrebe, nasilja, zlostavljanja, seksualnog uznemiravanja, diskriminacije i drugih kršenja prijave nadležnim organima, prvenstveno policiji i tužilaštvu. Svi korisnici će biti redovno informirani o svojim pravima, kontakt telefonima CSR ili policije gdje i kako mogu prijaviti zloupotrebu koja im se dogodila.

Provedbeni propis će u dijelu koji propisuje zapreke za obavljanje poslova udomiteljstva propisati i zabranu obavljanja poslova udomiteljstva za osobe, odnosno članove njihovih obitelji koji su osuđeni zbog djela diskriminacije, krivičnih djela protiv života i tijela, te krivičnih djela protiv spolne slobode i morala kao i drugih djela koja su nespojiva s obavljanjem ovih poslova.

Fiskalni učinci: Ovaj operativni cilj ne predviđa posebna proračunska izdvajanja za obavljanje poslova praćenja, kontrole, (pr)ocjene i odgovora na identificirane propuste i kršenja u sistemu udomiteljstva u FBiH. Na predviđa niti posebno upošljavanje novih službenika u CSR ili inspekcijama. Ovi bi se poslovi obavljali u sklopu redovnih poslova CSR i nadležnih inspekcija. Mogući su troškovi obuke CSR koji su predviđeni u sklopu specifičnog cilja 3. ove Javne politike.

Ekonomski učinci: Uspostavom sistema poslova praćenja, kontrole, (pr)ocjene i odgovora na identificirane propuste i kršenja u sistemu udomiteljstva u FBiH moguće su uštede u dužem vremenskom periodu jer će efikasan sistem doprinijeti funkcioniranju sistema udomiteljstva onako kako je to predviđeno ovom Politikom, uključujući i kontrolu i sprečavanje finansijskih i drugih zloupotreba sistema. Uređen i praćen sistem će osiguravati povjerenje mogućih stranih donatora i/ili ulagača u oblasti udomiteljstva, dok će razvijen sistem i metodologija praćenja i procjene osiguravati zaštitu od troškova nastalih zbog tužbi za zloupotrebu sistema udomiteljstva ili tužbi od strane korisnika. Ovaj sistem

zajedno s operativnim ciljem 4.1. doprinosi transparentnosti i odgovornosti u praćenju provođenja ove Politike i njenih provedbenih instrumenata.

Socijalni učinci: Ovaj sistem omogućava praćenje i ocjenu položaja korisnika. Nadalje, uspostavlja se sistem praćenja, stalne komunikacije i omogućavaju se pritužbe korisnika na kršenje njihovih prava, zloupotrebu, nasilje, zlostavljanje, diskriminaciju po bilo kojem osnovu, itd. Također, sistem je u mogućnosti aktivno djelovati u sprečavanju zloupotreba i nasilja nad korisnicima, te propisivanjem metodologije i indikatora za procjenu omogućava praćenje napretka korisnika, kao i praćenje pristupa korisnika njegovim pravima na socijalnu i zdravstvenu zaštitu, obrazovanje i kvalitetu obrazovanja, pravdu, privatnost i obiteljski život, zaštitu osobnih podataka, itd. Sistem omogućava praćenje situacije u udomiteljskim obiteljima i omogućava brz i efikasan odgovor na uočenu situaciju. Ovim se uspostavlja sistem koji će prevenirati ili umanjiti diskriminaciju pojedinih marginaliziranih kategorija, te će posebno procjenjivati status djevojčica/žena, marginaliziranih grupa unutar sistema udomiteljstva. Osim toga, njime se omogućava pravovremena i efikasna reakcija na prevenciji, a zatim i na sankcioniranju počinitelja djela koja su u suprotnosti s obavljanjem poslova udomiteljstva. Na koncu, predviđene i primjenjene kazne za nezakonito postupanje imaju svoju važnu preventivnu ulogu. Povezivanje ovog sistema kontrole sa sistemom praćenja primjene ove Politike i provedbenog instrumenta iz operativnog cilja 4.1. vodi prema podizanju transparentnosti i provodivosti ovih dokumenata.

Operativni cilj 4.3.	Povećati stupanj iskorištenosti vanproračunskih izvora financiranja za pitanja udomiteljstva u FBiH (grantovi, zajmovi, EU fondovi pomoći, drugi bilateralni i multilateralni donatori)
-----------------------------	--

Moguće mjere za ostvarenje ovog operativnog cilja su:

- Uspostaviti mehanizam sektorske suradnje i koordinacije s predstavnicima donatorske zajednice u oblasti udomiteljstva kroz metodu koordinacije, koristeći mehanizam čije je uspostavljanje predviđeno točkom 4.1. ove Politike (uspostavljanje Ministarske koordinacije);
- Ojačati kapacitete i stručnost u FMRSP i resornim kantonalnim ministarstvima u oblasti upravljanja projektnim ciklusom.

Postojeća praksa u regiji (Srbija) pokazuje da su značajna donatorska sredstva korištena prilikom reforme i transformacije ustanova kao i reforme sektora udomiteljstva, te uspostave sistema udomiteljstva, uključujući uvođenje novih oblika udomiteljstva, obuke različitih aktera u sektoru i drugih neophodnih aktivnosti. Ova iskustva trebaju biti ozbiljno razmotrena, a iskustva i naučene lekcije iskorištene kod reforme postojećeg sistema udomiteljstva u FBiH.

Ova opcija razmatra uvođenje mehanizma sektorske suradnje i koordinacije u prikupljanju donatorskih sredstava kao i jačanje kapaciteta nadležnog federalnog i kantonalnih ministarstva za prikupljanje donatorskih sredstava. Uspostava ovakvog oblika suradnje i koordinacije u

okviru sektora bila bi od ogromnog značaja u reformi oblasti udomiteljstva kako se to predlaže ovom Politikom. Uspostavljanjem sektorske suradnje i koordinacije Politika se usklađuje s već pominjanim prijedlogom Politke o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem FBiH.

Imajući u vidu naprijed rečeno, ova opcija predlaže uspostavu mehanizma sektorske suradnje i koordinacije kako je to već obrazloženo u operativnom cilju 4.1. ove Politke kojim se predlaže formiranje Ministarske koordinacije. Ista bi djelovala ne samo kao mehanizam praćenja i evaluacije, odnosno efikasnog djelovanja na uočene propuste u primjeni Politike, kako to predlaže rješenje iz operativnog cilja 4.1., već i kao platforma za razmjenu informacija, dogovor i usuglašavanje prioriteta s domaćim i stranim institucijama ciljajući na povlačenje sredstava iz različitih programa međunarodne pomoći za provođenje mjera predloženih ovom Politikom.

Predviđeno je da se Ministarska koordinacija sastaje najmanje jednom godišnje kako bi se razmatrali strateški smjerovi u realiziranju ove Politike. Predviđeni sastanci Ministarske koordinacije s predstavnicima donatorske zajednice ciljaju na privlačenje i ulaganje međunarodnih sredstava u prioritetna područja ove Politike, uključujući, ali se ne ograničavajući na reformu udomiteljstva, kako se to predviđa ovom Politikom, i na izbjegavanje mogućih preklapanja i/ili praznina u financiranju, naročito obzirom na nadležnosti kantona i FBiH u ovom smislu, te ciljajući na iznalaženje mogućnosti za donatorsko (su)financiranje utvrđenih ciljeva i prioriteta Politike i njenog provedbenog instrumenta.

Kao nadogradnja na predhodno razrađeno jačanje koordinacije na političkoj razini, koje cilja na efikasniji pristup donatorskim sredstvima, ova opcija predlaže sistemski razvoj kapaciteta i stručnosti već uposlenih službenika FMRSP koji rade u Službi za europske integracije, strateško planiranje i koordiniranje projekata (Služba) u čijem je opisu posla mobiliziranje vanproračunskih donatorskih sredstava. Nadalje, ova opcija predviđa i stručno osposobljavanje službenika s istim nadležnostima u kantonalnim ministarstvima socijalne politike, odnosno imenovanje službenika u kantonalnim ministarstvima s tim nadležnostima od strane nadležnih kantonalnih ministara. Politika sugerira na imenovanje pomoćnika ministara nadležnih za pitanja koja su razmatrana ovom Politikom. Cilj ovih programa obuke je da ciljani uposlenici, na temelju utvrđenih prioriteta i mjera iz ove Politike, mogu samostalno izraditi traženu projektnu dokumentaciju, te biti osposobljeni za upravljanje projektnim ciklusom uključujući izveštavanje o provedenim aktivnostima resornim ministrima kao i donatorima. Službenici koji će se obučavati u okviru ove opcije bit će podrška gore razmatranom koordinacionom tijelu ministara.

Fiskalni učinci: Ova opcija, koja predlaže uspostavu sektorske suradnje i koordinacije u prikupljanju vanproračunskih sredstava na političkoj razini, podrazumijeva uspostavljanje Ministarske koordinacije. Ova opcija ne podrazumijeva upošljavanje novog osoblja. Ovdje treba ukazati da se i operativnim ciljem 4.1. predlaže uspostavljanje Ministarske koordinacije fokusirane na praćenje primjene Politike i njezinog provedbenog instrumenta. Politika predlaže da Ministarska koordinacija ima nadležnosti koje su predstavljene u operativnom cilju 4.1., ali i 4.3. koja će se ostvarivati kroz održavanje redovnih sastanaka. Troškovi sastanaka Ministarske koordinacije detaljno su prikazani u operativnom cilju 4.1., Tabela 23. i to najmanje jednom godišnje.

U nastavku se razmatraju troškovi jačanja kapaciteta FMRSP i kantonalnih ministarstava iz oblasti upravljanja projektnim ciklusom. Opcija ne podrazumijeva nova izdvajanja radi upošljavanja, već osposobljavanje postojećih kadrova iz ministarstava. Opcijom su predviđeni troškovi

obuke na temu upravljanja projektnim ciklusom za po dva uposlenika iz deset kantonalnih i FMRSP (za fiskalne detalje ovog aspekta pogledati Tabelu 24.).

Tabela 24.

Troškovi održavanja obuke	Iznos po obuci u KM (1 obuka – 2 dana)	Broj osoba	Broj obuka (2 ciklusa po 16 sati / 2 dana)	Ukupno za sve obuke (u KM)	Izdvajanje po kantonalnom ministarstvu	Izdvajanje FMRSP
Stručno usavršavanje - edukator ⁵⁰ (2 ciklusa ⁵¹ = 32 sata x 60 KM (satnica) + 200 KM = 2.120)	-	-	-	2.120,00	0,00	2.120,00
Dnevnice (25 KM)	50,00	18	2	1.800,00	100,00	X
Putni troškovi / troškovi goriva (9 kantonalnih ministarstava x 2 osobe)	100,00	9	2	1.800,00	200	X
Troškovi smještaja i noćenja	100,00	18	2	3.600	400,00	X
Troškovi tiskanja materijala	10,00	22	2	440,00		440,00
Osvježavajuće piće	5,00	22	2	220,00		220,00
Dvorana	400,00	-	2	800,00	-	800,00
Ukupno				10.780,00	700,00	3.580,00

Troškovi obuke po dva uposlenika iz federalnog i kantonalnih ministarstva⁵²

Iz prethodne Tabele vidljiva je struktura troškova obuke uposlenika nadležnih ministarstava, te je vidljiva podjela troškova između kantonalnih i federalnog ministarstva. Ukupan trošak održavanja obuke iznosi 10.780,00 KM. Od toga na proračune kantonalnih ministarstava otpada 700,00 KM za dvije osobe po ministarstvu i dvije obuke godišnje koje će se obaviti u dva dana. FMRSP i nadležno ministarstvo Kantona Sarajevo pokriva troškove dijela honorara edukatora, osvježenja i materijala, te ukupne troškove dvorane, ukupno 3.580,00 KM. Sredstva za ove namjene se mogu osigurati iz sredstava namijenjenih provođenju ove Politike, odnosno vanproračunskih sredstava (donatora). Treba

⁵⁰ Prema Uredbi o kriterijima za sticanje statusa trenera u pravedbi stručnog obrazovanja i usavršavanja drž.službenika u organima uprave u FBiH

⁵¹ Broj sati preuzet iz Programa edukacije ADSFBiH

⁵² Uzima se pretpostavka da će se trening održati u Sarajevu, te stoga nisu uračunati iznosi dnevnica i prijevoznih troškova polaznika obuke iz Federalnog i Ministarstva Kantona Sarajevo.

napomenuti da se ovom obukom ne izgrađuju kapaciteti službenika za traženje donatorskih sredstava samo za ciljeve i mjere ove Politike, već i drugih srodnih politika i strategija u sektoru socijalne zaštite.

Ekonomski učinci: Sistematičnim i koherentnim sektorskim pristupom koordinaciji donatorske pomoći kroz sektorski Radno tijelo, a zatim i Ministarske koordinacije, stvaraju se pretpostavke za efikasnije prikupljanje i osiguranje donatorskih sredstava. Federalno i kantonalna ministarstva koristit će vanproračunska sredstva u većem obimu za transformaciju i unapređenje sistema udomiteljstva. Time se otvaraju mogućnosti za javno-privatno partnerstvo, ova donatorska sredstva mogu biti shvaćena kao neposredna strana ulaganja koja povećavaju bruto nacionalni proizvod, itd.

Socijalni učinci: Većim i efikasnijim prikupljanjem i osiguranjem donatorskih sredstava, stvara se prostor za povećano strateško usmjeravanje proračunskih i vanproračunskih sredstava u unapređenje sistema udomiteljstva koji bi se usmjerio prema jednakim mogućnostima i jednakom tretmanu korisnika, ali i udomiteljskih obitelji. Prilagođen i dobro uspostavljen sistem bi bolje odgovorio na potrebe korisnika koji pripadaju marginaliziranim grupama uključujući prava žena/djevojčica, osoba s invaliditetom, starijih, Roma, žrtava trgovine i drugih oblika nasilja, itd. Ustanove socijalne zaštite bi unaprijedile kvalitetu i uvjete rada u oblasti udomiteljstva, ali i u oblasti usluga i prava iz socijalne sigurnosti. Osigurali bi se bolji standardi u ostvarivanju prava na pristup socijalnoj i zdravstvenoj zaštiti, kvalitetnom obrazovanju korisnika, itd., te bi se podigle kompetencije udomitelja, uposlenih u CSR, ustanovama, itd.

DIO 4. – ODABIR NAJPRIMJERENIJIH OPCIJA

Na temelju rezultata provedene preliminarnе procjene utjecaja razmotrenih opcija, na temelju jedinstvenog seta kriterija za poređenje razmotrenih opcija Javne politike (efektivnost, učinkovitost, politička, financijska i administrativna izvodivost, distribucija troškova, pravičnost i održivost), u nastavku je izvršen odabir najprimjerenijih opcija, koje bi trebale biti sadržane u odgovarajućem instrumentu za provedbu javne politike o udomiteljstvu u FBiH.

Specifični cilj 1.: Unaprijediti i održavati harmoniziranim sistem udomiteljstva u FBiH

Operativni cilj 1.1. Razviti i održavati harmoniziranim sistem udomiteljstva u FBiH

Za realiziranje ovog operativnog cilja razmatraju se sljedeće opcije:

- a) Zadržati trenutno stanje;
- b) Ojačati postojeće oblike udomiteljstva (tradicionalno i specijalizirano), te uspostaviti hitno i povremeno udomiteljstvo;
- c) Razviti sveobuhvatan sistem profesionalnog udomiteljstva.

Opcija a) ovog operativnog cilja podrazumijeva da ukoliko se zadrži postojeće stanje u oblasti udomiteljstva i dalje će ostati zastupljena neujednačenost po kantonima, ne može se očekivati da će se udomiteljstvo razvijati u kantonima u kojima ni do sada nije bilo zastupljeno, niti se može očekivati da će se u onim kantonima koji su razvili praksu udomiteljstva ono osnaživati, odnosno razvijanje različitih vrsta/oblika udomiteljstva prema potrebama i statusu korisnika. Osim toga, ukoliko se zadrži postojeće stanje nastavit će se i kršenje međunarodnih sporazuma i konvencija iz ove oblasti, koje je prihvatila BiH. Ukoliko se pokrene ozbiljna reforma sistema zaštite i zbrinjavanja korisnika (djece bez roditeljskog staranja, djece i odraslih s invaliditetom, osoba bez obiteljskog staranja) i dalje će ostati sistem koji ne odgovara identificiranim potrebama djece i odraslih bez roditeljskog, odnosno obiteljskog staranja, kao što bi ostao evidentan jaz između broja korisnika trenutno smještenih u ustanovama socijalne zaštite (85% od ukupnog broja korisnika) i obiteljskom smještaju (15% od ukupnog broja korisnika), što ne ide u smjeru razvoja udomiteljstva.

Rukovodeći se primjerima dobre prakse i naučenih lekcija zemalja u regiji i EU, koje su posebnim propisima uredile oblast udomiteljstva i definirale određene vrste udomiteljstva, opcija b) razmatra da se na sličan način uredi i udomiteljstvo u Federaciji BiH. Analizom zastupljenosti oblika udomiteljstva koji se primjenjuju u praksi utvrdilo se da su tradicionalno i specijalizirano udomiteljstvo kao vrste prema potrebama korisnika najzastupljeniji oblici, ali da se pojavila i potreba za konkretnim definiranjem još dva oblika udomiteljstva – hitno i povremeno. Također, kroz opciju b) operativnog cilja 1.1 razmatralo se i uvođenje naknada za rad udomitelja, što do sada nije bilo zastupljeno u praksi, a uzimajući u obzir praksu zemalja u regiji i EU područja. Utvrđivanjem ovih naknada može doći do opterećenja proračuna kantona, ali sveukupna korist od

udomiteljstva je višestruka, što se naročito ogleda u kvaliteti psihofizičkog razvoja djece u obiteljskom okruženju i socijalnoj inkluziji osoba s invaliditetom i starih osoba.

U opciji c) razmatrano je uvođenje profesionalnog udomiteljstva u Federaciji BiH, kao profesionalne djelatnosti koja je kao takva priznata kako u regiji tako i u EU. Profesionalnim udomiteljstvom bi se osigurala visoka kvaliteta pružanja usluga udomiteljstva i profila udomitelja koji bi bili stručnjaci iz oblasti socijalnog rada, socijalne pedagogije, psihologije i slično. Međutim, imajući u vidu trenutnu situaciju razvijenosti udomiteljstva koja je na veoma niskom stupnju, a naročito prisutna financijska ograničenja uvođenje profesionalnog udomiteljstva trenutno se čini preuranjeno i preambiciozno. Međutim ovu opciju ipak ne bi trebalo u potpunosti eliminirati nego bi trebalo težiti istoj kao dugoročnom cilju i mogućnosti njenog uvođenja nakon određenog vremena intenzivnog razvijanja udomiteljstva.

Na temelju komparativne analize razmotrenih opcija, predlaže se prihvaćanje opcije b) koja opisuje i obrazlaže značaj neophodnosti unapređenja i definiranja udomiteljstva posebnim propisom, te jačanje postojećih oblika udomiteljstva i razvijanje novih oblika koji su primjenjivi na cijelom teritoriju Federacije BiH. Nadalje, ovom opcijom će se preciznije urediti i definirati oblici i vrste udomiteljstva prema potrebama i statusu korisnika, kao i naknade za rad udomitelja, koje dosada nisu bile precizirane u postojećem zakonskom okviru. Kada su u pitanju troškovi ove opcije, uvođenje naknada za udomitelje može opteretiti kantonalne proračune u dijelu u kojem su predviđeni troškovi za smještaj. Međutim, ukoliko se sagledaju troškovi izdvajanja za institucionalni smještaj (Tabela 1.), koji su u nekim kantonima i deset puta veći u odnosu na izdvajanja za smještaj u udomiteljske obitelji, ova opcija onda zapravo ne nosi sa sobom dodatna izdvajanja, nego preusmjeravanje postojećih sredstava prema boljoj i kvalitetnijoj zaštiti korisnika, osobito djece čije je temeljno pravo odrastanje u obiteljskom okruženju.

Operativni cilj 1.2. Osmisliti i provoditi javne kampanje usmjerene prema afirmiranju i promoviranju udomiteljstva u FBiH

Kroz ovaj operativni cilj razmatraju se sljedeće opcije:

- a) Zadržati postojeće stanje;
- b) Osmisliti i provesti jedinstvenu javnu kampanju u FBiH u cjelini;
- c) Osmisliti i provesti pojedinačne javne kampanje po kantonima i općinama.

Opcija a) predviđa zadržavanje trenutnog stanja i podrazumijeva da ukoliko se nastavi trenutna praksa organiziranja promoviranja samo iz donatorskih sredstava i njegove ovisnosti o projektima nevladinih organizacija oblast udomiteljstva će i dalje biti nerazvijena i kao vid zaštite bit će veoma malo zastupljena. S obzirom da su kampanje za promoviranje udomiteljstva jedna od prvih aktivnosti od koje ovisi informiranost građana i animiranje potencijalnih udomitelja, može se očekivati da će i dalje biti zastupljen mali broj udomiteljskih obitelji. Zadržavanjem trenutnog stanja nastavlja se s praksom nedovoljnog, nesistematičnog i nekoherentnog promoviranja udomiteljstva kao alternativnog oblika zbrinjavanja, čime će ovaj vid zaštite i dalje ostati nerazvijen a korisnici će se i dalje smještati u institucije.

Ukoliko bi se pristupilo provođenju jedinstvene kampanje na području cijele Federacije BiH, što podrazumijeva opcija b) ovog operativnog cilja, osigurala bi se ujednačena kvaliteta promoviranja udomiteljstva i izbor novih udomiteljskih obitelji u FBiH u cjelini, kao i razvijanje udomiteljstva u cijelosti. Jedinstvenim, sistematičnim i sveobuhvatnim pristupom u promoviranju udomiteljstva osigurao bi se dovoljan broj novih udomiteljskih obitelji u kojima bi djeca odrastala u obiteljskom okruženju, pa bi se samim tim preveniralo smještanje u ustanove, a odraslim osobama bi se omogućilo da dodatno razviju svoje vještine i postanu samostalni i korisni članovi društvene zajednice. Realiziranje aktivnosti promoviranja iziskuje dodatne troškove u proračunu FMRSP, ali bi se sredstva mogla osigurati iz donatorskih sredstava, po uzoru na kampanje iz zemalja regiona gdje su promoviranja provedena uz pomoć UNICEFa i financijsku podršku drugih donatora (USAID, Save the Children).

Opcija c) podrazumijeva provođenje pojedinačnih kampanja po kantonima i općinama. Međutim, potencijalni rizik ovakvog pristupa u promoviranju udomiteljstva je stalno prisutna neujednačena razvijenost ove usluge, odnosno njezina nezastupljenost. Imajući u vidu nejednake financijske mogućnosti kantona, nedovoljno razvijena znanja i vještine kadrova kantonalnih resornih ministarstava socijalne zaštite, može se očekivati da pojedini kantoni uopće ne osmisle i ne provedu kampanju. Ovakav pristup, prema kojem se kampanje odvijaju na razini kantona i općina, ne garantira ujednačen pristup afirmiranju i razvoju udomiteljstva, što dovodi i do nejednakosti i diskriminacije korisnika u ostvarivanju prava.

Na temelju komparativne analize razmotrenih opcija, predlaže se prihvaćanje opcije b), jer će provođenje dobro osmišljenje jedinstvene kampanje posebno doprinijeti razvoju udomiteljstva i osvješćivanju javnosti o značaju ovog vida zbrinjavanja. Provođenjem sveobuhvatne javne kampanje doprinijet će se općem cilju ove Javne politike, a to je unapređenje udomiteljstva u FBiH, kao i povećanje broja potencijalnih udomiteljskih obitelji, čime će se osigurati i implementiranje Politike.

Operativni cilj 1.3. Definirati procedure i uspostaviti kapacitete za identificiranje, regrutiranje i licenciranje udomitelja u FBiH (novih i postojećih udomitelja)

Za realiziranje ovog operativnog cilja razmatraju se sljedeće opcije:

- a) Zadržati trenutno stanje;
- b) Definirati jedinstvene procedure i uspostaviti kapacitete za identificiranje, regrutiranje i licenciranje udomitelja u FBiH u cjelini;
- c) Definirati procedure i uspostaviti kapacitete za identificiranje, regrutiranje i licenciranje udomitelja od strane svakog kantona u FBiH

Opcija a) zadržavanje postojećeg stanja ukazuje na činjenicu da u trenutnom sistemu primjene udomiteljstva ne postoje standardizirane procedure za identificiranje, regrutiranje i licenciranje udomiteljskih obitelji, što ima utjecaja i na sam razvoj udomiteljstva. Trenutno važeći Zakon o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite obitelji i djece ne uređuje niti specificira na koji način će se provoditi procedure identificiranja i regrutiranja udomiteljskih obitelji. Analiza pokazuje da se u samo tri kantona u FBiH unapređuje i provode procedure identificiranja i regrutiranja novih i postojećih udomitelja, a licenciranje kao takvo uopće nije zastupljeno. S tim u vezi, neophodno je napomenuti

da se ova aktivnost u tim kantonima provodi uz podršku NVO, jer sredstva za ove namjene kantoni u svojim proračunima uopće ne predviđaju. Međutim, ukoliko bi se i dalje nastavila praksa isključive kantonalne nadležnosti pri donošenju procedura identificiranja, regrutiranja i licenciranja, kao što to predviđa opcija c) ovog operativnog cilja, postoji rizik da se nastavi neujednačenost i neusklađenost u zastupljenosti udomiteljstva među kantonima. Ovo također sa sobom nosi i rizik da pojedini kantoni, kao što je i sada slučaj, ne definiraju i uspostave procedure za identificiranje, regrutiranje i licenciranje udomiteljskih obitelji ili ih dosljedno ne provode usljed ograničenih ljudskih i financijskih kapaciteta.

Shodno gore navedenom, predlaže se prihvaćanje opcije b) operativnog cilja 1.3. koja podrazumijeva definiranje jedinstvene procedure i uspostavljanje kapaciteta za vršenje poslova identificiranja, regrutiranja i licenciranja udomitelja u FBiH u cjelini. Jedinstvenim procedurama osiguralo bi se sistematično praćenje kao i unapređenje znanja i vještina udomitelja čime će se unaprijediti kvaliteta rada udomitelja i stvoriti pretpostavke za kvalitetnije pružanje njihovih usluga. Također, ova opcija ne podrazumijeva fiskalne troškove u dijelu gdje je FMRSP zaduženo za definiranje i standardiziranje instrumenata i procedura identificiranja, regrutiranja i licenciranja udomiteljskih obitelji. S obzirom da su NVO, koje imaju iskustva i stručna znanja u oblasti udomiteljstva, već izradile priručnike, instrumente i obrasce, FMRSP će iste standardizirati, što ne nosi sa sobom nikakva dodatna financijska izdvajanja, jer će se obavljati u sklopu redovnih aktivnosti službenika Ministarstva. Sredstva za publikaciju i tiskanje priručnika s instrumentima i obrascima mogu se osigurati iz donatorskih sredstava.

Operativni cilj 1.4. Uspostaviti i održavati harmoniziranim sistem proračunskog financiranja udomiteljstva u FBiH

Za realiziranje ovog operativnog cilja razmatraju se sljedeće tri opcije:

- a) Zadržati trenutno stanje;
- b) Uspostaviti jedinstveni sistem financiranja udomiteljstva u FBiH s federalne razine;
- c) Utvrditi jedinstveni minimum za proračunsko financiranje udomiteljstva u FBiH.

Opcija a) ovog operativnog cilja podrazumijeva da ukoliko se ne uspostavi harmonizirani sistem proračunskog financiranja udomiteljstva u FBiH i dalje će se zadržati neujednačenost visina naknada za smještaj u udomiteljske obitelji po kantonima, što negativno utječe i na razvoj udomiteljstva kako na kantonalnoj razini tako i na federalnoj uopće. Također, na ovaj način su prava korisnika neujednačena i diskriminacija će se po kantonima nastaviti kada su u pitanju izdvajanja za smještaj u udomiteljstvo.

Opcija b) podrazumijeva utvrđivanje jedinstvenog minimuma kojim bi se moglo osigurati proračunsko financiranje udomiteljstva u FBiH, što će dovesti i do izjednačavanja naknada za smještaj u udomiteljske obitelji na području cijele FBiH. Analizom visina naknada za smještaj u udomiteljstvo po kantonima, između ostalog, utvrdilo se da se naknade uređuju na različite načine i to: po osnovu prosječne plaće u kantonu, po osnovu prosječne plaće u FBiH, po osnovu cijene smještaja u ustanovama i na temelju odluke kantonalnog ministarstva socijalne politike. Opcija b) razmatra utvrđivanje minimuma po osnovu prosječne plaće u FBiH, što neće iziskivati velike troškove za kantonalne proračune, iz

razloga što su izdvajanja za smještaj u drugu obitelj već zastupljena u svakom kantonu. Za one kantone gdje je iznos naknade za smještaj u udomiteljske obitelji manji u odnosu na predloženi minimum razlika nedostajućih sredstava bi se mogla nadomjestiti preraspodjelom s pozicije sredstava namijenjenih za smještaj u ustanovu.

Opcija c) podrazumijeva uvođenje financiranja udomiteljstva iz federalnog proračuna. Ovakav način financiranja bi doprinio izjednačavanju naknada kako za smještaj u udomiteljske obitelji, tako i za rad udomitelja, te bi se također osigurao jednak pristup udomiteljstvu svim korisnicima na teritoriju cijele Federacije BiH. Ovakav način uređenja podrazumijeva dodatno opterećenje federalnog proračuna, odnosno planiranje i osiguravanje sredstava za udomiteljstvo u proračunu Federacije BiH. Osim toga, neophodno bi bilo urediti i način uređenja isplate naknada za udomitelje, isplate troškova za smještaj, način financiranja istih kao i način vršenja kontrole, praćenja i revizije istih.

Na temelju komparativne analize opcija operativnog cilja 1.4., predlaže se opcija b) kao najprihvatljivija opcija, koja je trenutno izvediva, iz razloga što ne iziskuje dodatne troškove u kantonalnim proračunima, jer su izdvajanja za smještaj u drugu obitelj zastupljena u svim kantonima. Nadalje, u onim kantonima gdje je iznos naknade za smještaj manji u odnosu na utvrđeni minimum razlika nedostajućih sredstava bi se mogla nadomjestiti preraspodjelom iz sredstava namijenjenih za smještaj u ustanovu na smještaj u udomiteljsku obitelj. Ovakav pristup osigurava izbjegavanje novih proračunskih opterećenja.

Specifični cilj 2.: Osigurati održivu tranziciju s institucionalnog načina zbrinjavanja na obiteljski smještaj (udomiteljstvo) u FBiH

Operativni cilj 2.1. Povećati broj djece i odraslih smještenih u udomiteljske obitelji u odnosu na ustanove za zbrinjavanje

Za realiziranje ovog operativnog cilja razmatraju se sljedeće opcije:

- a) Zadržati trenutno stanje;
- b) Postupno smanjiti broj trenutno smještenih korisnika u ustanovama (djece i odraslih) i povećati broj korisnika u udomiteljskim obiteljima uz postupnu transformaciju ustanova velikog kapaciteta;
- c) Izvršiti deinstitucionalizaciju u FBiH.

Na temelju preliminarne procjene utjecaja opcija, ustanovljeno je da bi opcija a), koja se odnosi na zadržavanje postojećeg stanja, podrazumijevala da će broj osoba u ustanovama i dalje ostati isti (značajan). To znači da će se nastaviti s pružanjem usluga koje nisu usklađene s potrebama korisnika koji u ovakvom okruženju ne ostvaruju pravo na odrastanje i život u obiteljskom okruženju, što u većini slučajeva neposredno otežava ostvarivanje drugih prava, povećava socijalnu isključenost i negativno se odražava na rast, razvoj, mentalno zdravlje i kvalitetu života. Također, ovim bi se nastavio trend neučinkovitog trošenja ograničenih proračunskih sredstava u smislu ulaganja u institucionalno zbrinjavanje koje je značajno skuplje od obiteljskog.

Zbog svega navedenog institucionalizacija se sve više prepoznaje kao loša politika i kršenje ljudskih prava. Vlada Federacije BiH opredijelila se za proces deinstitutionalizacije, te je kao opcija c) razmatrana potpuna deinstitutionalizacija u relativno kratkom vremenskom periodu. Imajući u vidu trenutnu situaciju u FBiH (različitu organizaciju ustanova, različite potrebe u različitim dijelovima FBiH, nepostojanje namjenskih sredstava za cjelokupni proces deinstitutionalizacije, nedovoljno razvijene kapacitete u relevantnim ustanovama), procijenilo se da potpuna deinstitutionalizacija nosi značajne rizike. Neki od njih, kao što su neprilagođenost novih usluga potrebama korisnika, nepripremljenost korisnika za promjenu oblika brige, nepripremljenost stručnih radnika za nove uloge i radne zadatke, nedostatna financijska sredstva za prijelazni period i slično, predstavljaju gotovo nepremostive prepreke za potpunu deinstitutionalizaciju u narednih nekoliko godina.

Shodno gore navedenom, predlaže se prihvaćanje opcije b) koja se odnosi na postupnu deinstitutionalizaciju, odnosno postupno smanjenje broja trenutno smještenih korisnika u ustanovama i povećanje broja korisnika u udomiteljskim obiteljima uz postupnu transformaciju ustanova velikog kapaciteta. Ovo će omogućiti korisnicima i profesionalcima koji rade u sistemu socijalne zaštite postupnu adaptaciju na promjenu, kao i sudjelovanje u planiranju mjera i aktivnosti u procesu tranzicije. Provođenje predložene mjere će iziskivati donošenje i implementiranje posebnog propisa za oblast udomiteljstva (zakona) i odgovarajućih provedbenih akata (plan i program edukacije udomitelja i stručnih radnika, pravilnik o minimalnim standardima, pravilnik o standardnim procedurama, obrascima i postupanju u udomiteljstvu) poželjno na razini FBiH kako bi se osigurao ujednačen tretman korisnika na području cijele FBiH. Pošto su za realiziranje ove opcije potrebna namjenska sredstva, važno je iskoristiti zainteresiranost stranih donatora za podršku procesu deinstitutionalizacije. S tim u vezi, prioritet resornim ministarstvima treba biti i osiguravanje sredstva za ovu svrhu iz IPA fondova (ali i od drugih potencijalnih donatora) kao što je to učinjeno u zemljama regije. Dugoročno gledano, predviđa se smanjenje proračunskih izdvajanja iz više razloga. Prvo: troškovi smještaja u udomiteljske obitelji manji su od troškova smještaja u institucije. Drugo: adekvatnije i sveobuhvatnije nove usluge koje podrazumijeva ovaj proces trebale bi dovesti do smanjenja broja korisnika koji će trebati smještaj (zbog razvijanja novih usluga s ciljem preveniranja razdvajanja korisnika od bioloških obitelji). Treće: očekuje se smanjenje broja korisnika koji se vraćaju u sistem socijalne zaštite po nekom drugom osnovu. Također, važno je istaknuti i da se ovim procesom obuhvaća značajno veći broj korisnika (koji u postojećem sistemu ne dobivaju potrebne usluge), a proračunska izdvajanja po korisniku su značajno manja nego u postojećem sistemu. Sveukupno posmatrano, iz gore navedenog je sasvim evidentno da koristi od ove opcije mnogostruko opravdavaju troškove njenog realiziranja.

Operativni cilj 2.2. Unaprijediti kompetencije stručnih radnika u ustanovama za zbrinjavanje djece i odraslih u procesu transformacije i deinstitutionalizacije

Za realiziranje ovog operativnog cilja razmatraju se sljedeće opcije:

- a) Zadržati trenutno stanje;
- b) Provoditi stručno usavršavanje stručnih radnika u institucijama o potrebama i načinima pružanja brige djeci bez roditeljskog staranja i odraslim bez obiteljskog staranja;
- c) Uvođenje nastavnog predmeta udomiteljstvo na visokoškolskim ustanovama.

Opcija a), koja se odnosi na zadržavanje postojećeg stanja, podrazumijeva nedovoljan podsticaj stručnim radnicima u institucijama da kontinuirano unapređuju svoje kompetencije, što često rezultira njihovom nespremnošću za razumijevanje suvremenih koncepta socijalne zaštite, te se nastavlja praksa pružanja usluga koje nisu u skladu s pojedinačnim potrebama korisnika, dolazi do kršenja njihovih prava i donošenja odluka koje nisu u njihovom najboljem interesu. Ovo također znači i nastavak neučinkovitog korištenja resursa u smislu isplaćivanja plaća i naknada uposlenom osoblju koje zbog neunapređivanja vlastitih kompetencija ne postiže očekivane rezultate u radu s korisnicima.

Opcija b) predviđa provođenje stručnog usavršavanja osoblja u institucijama o potrebama i načinima pružanja brige djeci i odraslima. S obzirom na opredijeljenost FBiH za deinstitutionalizaciju, neophodno je osigurati za to kompetentan kadar, što je moguće postići kroz dodatne edukacije postojećeg kadra u institucijama. Na ovaj bi način profesionalci pružali nove usluge tijekom i po okončanju procesa transformacije ustanove, koje su u skladu s pojedinačnim potrebama korisnika, omogućilo bi se ostvarivanje njihovih prava, te bi se podržala participacija korisnika u donošenju odluka koje ih se tiču, a koje su u skladu s njihovim najboljim interesima. U izradi i implementiranju programa edukacije FMRSP se može osloniti na kapacitete nevladinih organizacija koje su već razvijale i provodile takve programe u sklopu svojih projekata. Financiranje bi se trebalo osigurati iz proračuna FBiH, ali bi se moglo računati i na financiranje od strane kantona za pojedine stavke. Također, treba imati u vidu da bi se ove aktivnosti vjerojatno mogle djelomično ili u cijelosti financirati i iz donatorskih sredstava.

Opcija c) podrazumijeva uvođenje nastavnog predmeta udomiteljstvo na visokoškolskim ustanovama u okviru studija socijalnog rada što bi omogućilo da mladi stručnjaci od samog početka svoga rada budu pripremljeni za proces deinstitutionalizacije i razvijanje alternativnih servisa, prvenstveno udomiteljstva. Plan i program za navedeni nastavni predmet kreirali bi fakulteti u okviru kojih postoje odsjeci za socijalni rad (u Sarajevu i Tuzli), pri čemu bi se kao osnova mogli koristiti programi drugih zemalja (primjerice, Slovenije). Moguća poteškoća za realiziranje ove opcije bila bi nespremnost kantonalnih ministarstava obrazovanja (kao nadležnih institucija) za prihvaćanje ove inicijative FMRSP i za osiguranje sredstava za realiziranje ove opcije.

Na temelju jedinstvenog seta kriterija, komparativnom analizom razmotrenih opcija, predlaže se prihvaćanje opcije b) kojom bi se omogućila dodatna edukacija trenutno uposlenog stručnog kadra u institucijama. Troškovi realiziranja ove opcije opravdani su njenim sveukupnim koristima jer bi se na ovaj način planski radilo na razvijanju neophodnih kompetencija profesionalaca čime bi se unaprijedila kvaliteta njihovog rada, razumijevanje specifičnih i kompleksnih potreba sadašnjih i budućih korisnika i planski bi se djelovalo da se te potrebe zadovolje na optimalan način. Neprovođenje ove mjere znači da će kvaliteta i obim usluga ostati na istoj razini, što se negativno odražava na psihosocijalni status korisnika, te za posljedicu često ima dugotrajno, čak cjeloživotno oslanjanje korisnika na podršku sistema (što zahtijeva dugotrajna financijska izdvajanja).

U dugoročnom smislu, opcija c) ovog operativnog cilja se ne treba u potpunosti odbaciti/zanemariti, te bi se u dogledno vrijeme, naročito kada se unaprijede proračunske mogućnosti, mogla preispitati mogućnost njenog realiziranja. Ovu mjeru bi bilo poželjno razmotriti u vezi s uvođenjem profesionalnog udomiteljstva u budućnosti (opcija c, operativni cilj 1.1. ove Javne politike).

Operativni cilj 2.3. Vršiti obuku i stručno usavršavanje potencijalnih i postojećih udomitelja

Za realiziranje ovog operativnog cilja razmatraju se sljedeće opcije:

- a) Zadržati trenutno stanje;
- b) Osmisliti i provoditi jedinstveni program obuke i stručnog usavršavanja u FBiH;
- c) Osmisliti i provesti pojedinačne programe obuke i stručnog usavršavanja po kantonima i općinama.

Zadržavanje trenutnog stanja, što je razmatrano u opciji a), značilo bi povremeno organiziranje obuka za (potencijalne) udomitelje kroz projekte nevladinih organizacija, što ne može zadovoljiti minimalne standarde za pružanje ove usluge, koji su prepoznati u zemljama u regije. Trenutnim zakonskim propisima nije regulirano pitanje obvezne obuke udomitelja, ne postoje utvrđeni programi, niti sistem praćenja i evaluacije obuka. Stoga postoji rizik da korisnike trenutno i u budućnosti na smještaj primaju obitelji koje nisu dovoljno informirane i educirane da odgovore na njihove potrebe. Također, postoji rizik da određeni broj udomiteljskih obitelji odustane od bavljenja udomiteljstvom zbog nemogućnosti adekvatnog nošenja s izazovima udomiteljstva, što je često rezultat nedovoljne ili nikakve educiranosti.

Opcija b) podrazumijeva organiziranje osnovnih i dodatnih obuka (potencijalnih) udomitelja na području cijele FBiH (procjenjuje se da bi edukacije na pet lokacija zadovoljile potrebe), prema planu i programu koji utvrđuje FMRSP kako bi se osigurala ujednačena kvaliteta edukacije. Financiranje edukacija bi se trebalo osigurati iz proračuna FBiH, ali bi se moglo računati i na financiranje od strane kantona za pojedine stavke. Također, treba imati u vidu da bi se ove aktivnosti vjerojatno mogle djelomično ili u cijelosti financirati i iz donatorskih sredstava, bar u prvim godinama implementiranja Politike.

Oorganiziranje obuka na razini svakog kantona razmatra se opcijom c). U tom slučaju resorna kantonalna ministarstva bi bila odgovorna za izradu i donošenje planova i programa edukacija, njihovo realiziranje, evaluaciju i unapređivanje. Moguća poteškoća za navedeno su nedovoljni kadrovski i materijalni resursi u pojedinim kantonima. Pored ovoga, navedena opcija će dovesti do razlike u kvaliteti planova i programa, što će za posljedicu imati neujednačen pristup u izgradnji stručnih znanja i vještina i neujednačenom razvoju udomiteljstva u FBiH u cjelini. Također, postoji rizik da pojedini kantoni uopće ne donesu plan i program ili, ako ga i donesu, da ne provode sistematično obuku zbog ograničenih ljudskih i financijskih resursa. Sve navedeno ukazuje na rizik od neujednačene kvalitete pripreme udomitelja i pružanja usluga korisnicima.

Komparativnom analizom sve tri razmotrene opcije na temelju pomenutog jedinstvenog seta kriterija, predlaže se opcija b) kao jedina koja osigurava ujednačen pristup u educiranju (potencijalnih) udomitelja i samim tim u pružanju usluga korisnicima.

Operativni cilj 2.4. Omogućiti veću uključenost i iskorištenost NVO i privatnog sektora, te volontera u sistem socijalne zaštite

Za realiziranje ovog operativnog cilja razmatra se mjera koja podrazumijeva kreiranje poticajnog okruženja za uključivanje nevladinog i privatnog sektora, te volontera na sistemski način kao pružatelja usluga u sistemu socijalne zaštite djece, mladih i odraslih bez obiteljskog staranja, što je već prepoznato u europskim zemljama i zemljama u regiji. Ova mjera proizlazi iz zakonskih rješenja sadržanih u prednactu

Zakona o osnovama socijalne zaštite FBiH s kojim je u potpunosti usklađena, te shodno tome nisu razmatrane druge opcije za realiziranje ovog operativnog cilja. Provođenje ove mjere će dovesti do smanjenja izdvajanja iz proračuna jer će se omogućiti nevladinim organizacijama i privatnim firmama da budu pružatelji pojedinih usluga koje su do sada većinski pružale javne ustanove, što pored troškova za potrebe korisnika (cijene usluge), podrazumijeva i druge troškove (plaće profesionalaca, ulaganja u infrastrukturu i slično). Zbog kvalitete usluga koje bi pružali, nevladin i privatni sektor bi vjerojatno bili čest izbor korisnika koji bi samostalno snosili troškove smještaja, što bi dodatno smanjilo proračunska izdvajanja. Angažiranje stručnjaka u nevladinom i privatnom sektoru značilo bi ekonomsko osnaživanje stanovništva usljed otvaranja novih radnih mjesta, te povećanje priliva sredstava na temelju poreza i doprinosa čime se osnažuju i različite razine države. Također, ovom mjerom se olakšava angažiranje volontera, što dovodi do unapređivanja njihovih kompetencija i veće spremnosti za tržište rada.

Specifični cilj 3. Unaprijediti kadrovske i financijsko-materijalne kapacitete CSR u FBiH u oblasti zaštite djece bez roditeljskog staranja i odraslih bez obiteljskog staranja

Operativni cilj 3.1. Ojačati ljudske potencijale u CSR u FBiH

Za realiziranje ovog operativnog cilja razmatraju se sljedeće opcije:

- a) Zadržati postojeće stanje;
- b) Izvršiti dodatnu edukaciju i postupnu preraspodjelu stručnih kadrova iz ustanova u CSR i postojećih kadrova unutar CSR, uz eventualno novo upošljavanje nedostajućih kadrova;
- c) Upošljavanje novih stručnih radnika u CSR (specijaliziranih za udomiteljstvo)

Opcija a) Operativnog cilja 3.1. podrazumijeva zadržavanje postojećeg stanja u kojem CSR ne ispunjavaju ni minimum pretpostavki za rad kada je u pitanju broj uposlenih, stručna sprema uposlenih i njihovo zanimanje u poređenju s europskim standardima i minimalnim standardima utvrđenim u Pravilniku o standardima za rad i pružanje usluga u ustanovama socijalne zaštite u Federaciji BiH koji su stupili na snagu u trećem mjesecu 2013. godine. Stupanje na snagu ovog Pravilnika nije promijenilo pristup osnivača (općina/kantona) CSR-ima u smislu pokretanja bilo kakvih aktivnosti na planu izmjene akata i stvaranja financijskih pretpostavki za postupno zadovoljavanje minimuma standarda. Zadržavanjem postojećeg stanja i dalje će biti prisutan ozbiljan kadrovski deficit u CSR-ima (po broju uposlenih, u zanimanjima, ali i u zvanjima) što će se odražavati općenito na razvoj udomiteljstva, na zadržavanje postojećeg pristupa prilikom izbora oblika zbrinjavanja korisnika pa i na zadržavanje do sada evidentiranog broja udomiteljskih obitelji i na kvalitetu i kvantitet podrške koje obitelji mogu očekivati iz CSR.

Opcija b) Operativnog cilja 3.1. podrazumijeva edukaciju stručnih kadrova u CSR i edukaciju stručnih kadrova iz ustanova koje institucionalno zbrinjavaju korisnike, te njihovu preraspodjelu u centre s drugih poslova na poslove udomiteljstva, odnosno iz ustanova u CSR na poslove udomiteljstva. Kako ustanove čiji su osnivači kantoni/Federacija BiH, ne upošljavaju dovoljan broj potrebnih stručnih kadrova (u ustanovama je uposleno mnogo više administrativnog i pomoćnog osoblja) koji može zadovoljiti potrebe centara i kako u nekim kantonima ne postoji niti jedna

ustanova za institucionalno zbrinjavanje korisnika, te tako nedostajući kadar u CSR neće biti moguće u potpunosti osigurati njegovom preraspodjelom unutar centra ili iz ustanove u centar, u nekim centrima će ipak biti potrebno uposliti novi stručni kadar. Ova opcija osigurava prevazilaženje stanja koje nudi opcija a), dakle, zadržavanje postojećeg stanja koje je postalo neprihvatljivo i koje je u suprotnosti s preuzetim međunarodnim aktima (konvencije, deklaracije, sporazumi). Ova opcija također osigurava pretpostavke za ozbiljnije pomake u zastupljenosti vaninstitucionalnog smještaja korisnika u odnosu na dosadašnju zastupljenost, te daje mogućnost da u dogledno vrijeme vaninstitucionalni smještaj korisnika bude *pravilo*, a institucionalni *izuzetak* i ono što je iznimno važno, da se ti pomaci čine uz minimalna izdvajanja i uz eliminiranje mogućih otpora procesu deinstitucionalizacije od strane uposlenika u ustanovama.

Opcija c) Operativnog cilja 3.1. pretpostavlja upošljavanje novih stručnih radnika u CSR, što je u uvjetima ekonomske krize u kojoj oni funkcioniraju nemoguće očekivati. Naime, da je mogućnost upošljavanja novih uposlenika u ovom trenutku potpuno isključena potvrđuju odluke koje donose osnivači da nema popunjavanja upražnjenih radnih mjesta u CSR-ima bez suglasnosti osnivača, te odluke koje se donose o zabrani upošljavanja novih kadrova kao i instrukcije o potrebi analize postojećeg kadra i mogućnosti smanjenja broja uposlenih. Međutim, prijem novih uposlenika znači novo proračunsko opterećenje za osnivače CSR, što je u ovom trenutku iracionalno u smislu neučinkovitog trošenja i onako ograničenih proračunskih sredstava i neučinkovitog korištenja eventualno raspoloživih viškova stručnog kadra iz ustanova i njihovog preraspoređivanja u CSR.

Komparativnom analizom razmotrenih opcija, predlaže se opcija b) kojom bi se uz dodatnu edukaciju, izvršila preraspodjela postojećih stručnih kadrova u CSR s poslova koje su do tada obavljali na poslove udomiteljstva, te da se izvrši preraspodjela postojećih stručnih kadrova iz ustanova (domova) koje institucionalno zbrinjavaju korisnike u CSR, tamo gdje je to moguće, a tamo gdje nije moguće samo izuzetno da se uposle novi stručni kadrovi. U svakom slučaju Opciju c) ne treba u potpunosti zanemariti/odbaciti iz razloga što nemamo stručnjake specijalizirane za udomiteljstvo, što ih u dogledno vrijeme nećemo ni imati i što se i u slučaju preraspodjele kadrova unutar CSR i iz ustanova u CSR, uz edukaciju zasigurno u cijelosti neće u potpunosti zadovoljiti potreba za stručnjacima specijaliziranim za udomiteljstvo. Zbog toga smo mišljenja da ova opcija treba ostati otvorena u dugoročnom smislu i s promjenom proračunskih mogućnosti osnivača CSR (općina i kantona) provjeriti mogućnost njenog realiziranja. Dakle u ovom je trenutku najprihvatljivija Opcija b) jer uz minimalne troškove i minimalna dodatna izdvajanja, doprinosi unapređenju udomiteljstva u Federaciji BiH.

Operativni cilj 3.2. Unaprijediti uvjete rada i radne prostore u CSR u FBiH

Za realiziranje ovog operativnog cilja predlažu se sljedeće opcije:

- a) Zadržati trenutno stanje;
- b) Poboľjšati prostorne i tehničke uvjete za rad u CSR u skladu s Pravilnikom o standardima za rad i pružanje usluga u ustanovama socijalne zaštite u FBiH;
- c) Izvršiti potpuno implementiranje Pravilnika o standardima za rad i pružanje usluga u ustanovama socijalne zaštite u FBiH.

Opcija a) Operativnog cilja 3.2. u smislu zadržavanja postojećeg stanja, podrazumijeva, da sadašnje uvjete u kojima rade CSR (s arhitektonskim barijerama koje isključuju osobe s invaliditetom iz korištenja usluga neposrednim dolaskom u CSR, s nedostatkom prostora za individualni rad i očuvanje privatnosti korisnika, s nedostatkom prostora za rad s obitelji, timski rad ili za grupni rad) treba zadržati. Zadržavanje trenutnog stanja neposredno se negativno odražava na razvoj udomiteljstva, unapređenje njegove kvalitete, udruživanje udomitelja, djelovanje udomitelja na podizanju razine podrške koju trebaju od strane CSR, te za rad s korisnicima udomiteljstva (djecom i odraslim osobama) u smislu savjetodavnog, savjetovališnog, terapijskog i drugog rada.

Opcija b) Operativnog cilja 3.2. kojom se razmatra mogućnost postepene realiziranja Pravilnika o standardima za rad i pružanje usluga u ustanovama socijalne zaštite u FBiH u dijelu koji se odnosi na unapređenje radnog prostora i uvjeta rada u CSR u FBiH. Moraju se jasno izdefinirati aktivnosti, rokove, nositelje odgovorne osobe i druga pitanja od značaja za realiziranje pravilnika. Na temelju programa aktivnosti osnivači centara kantoni/općine (koje nisu bile uključene u proces donošenja Pravilnika) će sačiniti financijski plan u kome će analizirati: ispunjavanje uvjeta prostora u kojima funkcioniraju centar, nedostatke sa procjenom potrebnih sredstava za ispunjavanje uvjeta i procjenu potrebnih sredstava za ispunjavanje, aktivnosti za unapređenje prostornih uvjeta u svakom CSR, nosioci realiziranja i rokovi za realiziranje, uz detaljne projekcije troškova i izvore financiranja za ispunjavanje minimuma standarda u pogledu prostornih uvjeta propisanih Pravilnikom. Ova opcija nema nikakvih proračunskih implikacija s obzirom da će članovi radnih tijela ove zadatke obavljati u sklopu svojih redovnih radnih aktivnosti.

Opcija c) Operativnog cilja 3.2. izvršiti potpunu implementiranje Pravilnika o standardima za rad i pružanje usluga u ustanovama socijalne zaštite u FBiH, podrazumijeva da se u roku od dvije godine, (obzirom da je od usvajanja Pravilnika jedna godina već protekla) ispune minimalni standardi u pogledu uvjeta rada i radnih prostora u CSR. Kako izuzimajući Sarajevo Kantonalni centar za socijalni rad (osim objekata službi socijalne zaštite Stari Grad i Novo Sarajevo), te Bugojnski, Mostarski i Zenički centar ostali centri (od ukupno 79 koliko ih djeluje na području FBiH) ne ispunjava ni minimum uvjeta rada ova opcija obzirom na stanje budžeta osnivača centara za socijalni rad nije moguća u preostalom vremenskom roku za realiziranje Pravilnika.

Komparativnom analizom razmotrenih opcija, predlaže se prihvaćanje Opcije b) kojom je jedino moguće osigurati unapređenje uvjeta rada i radnih prostora CSR u postojećim političkim i financijskim uvjetima. Ova opcija svakako pretpostavlja otklanjanje učinjenog propusta prilikom izrade Pravilnika da se konzultiraju lokalne zajednice koje su ne samo osnivači centara već i odgovorne za financiranje svih troškova funkcioniranja (materijalni troškovi, plaće i naknade uposlenika i osiguranje prostora za rad). Ovom opcijom stvaraju se kvalitetnije pretpostavke za pristup donatorskim sredstvima putem kojih se u značajnoj mjeri mogu nadomjestiti nedostajuća proračunska sredstva koja će biti neophodna za realiziranje ovog operativnog cilja. Ova opcija je također opravdana i s fiskalnog aspekta jer nema predviđenih dodatnih proračunskih izdvajanja, budući da će članovi radnih tijela aktivnosti obavljati u sklopu svojih redovnih poslova.

Operativni cilj 3.3. Vršiti obuku i stručno usavršavanje kadrova u CSR u FBiH (rukovodeći kadar i stručni službenici)

Za realiziranje ovog operativnog cilja razmatraju se sljedeće opcije:

- a) Zadržati trenutno stanje;
- b) Osmisliti i provoditi jedinstveni program obuke i stručnog usavršavanja službenika CSR u FBiH u cjelini;
- c) Osmisliti i provoditi pojedinačne programe obuke i stručnog usavršavanja službenika u CSR (svaki od kantona pojedinačno).

Opcija a) Operativnog cilja 3.3., koja pretpostavlja zadržavanje trenutnog stanja, nudi situaciju u kojoj nema akreditiranih programa obuke, nema mogućnosti stjecanja novih znanja i vještina, nema stručnog usavršavanja iz oblasti udomiteljstva i nema mogućnosti praćenja najnovijih postignuća u primjeni novih metoda i tehnika u radu s korisnicima i udomiteljskim obiteljima. Nedostatak akreditiranih programa obuke i dalje će se kao i do sada neposredno odražavati na broj osoba zbrinutih kroz udomiteljstvo, na broj udomiteljskih obitelji i na otvaranje mogućnosti razvijanja alternativnih oblika zbrinjavanja korisnika uopće.

Opcija b) Operativnog cilja 3.3., koja pretpostavlja osmišljavanje i provođenje jedinstvenog programa obuke i stručnog usavršavanja službenika u CSR u FBiH, nudi akreditirane programe obuke za sve uposlenike u CSR u FBiH, koji će osigurati ista stručna, praktična, teorijska i normativna znanja iz oblasti udomiteljstva, iste informacije za sve sudionike o metodama i tehnikama rada u oblasti udomiteljstva, o planovima i programima rada s korisnicima, o indikatorima za praćenje korisnika i slično. Jedinstvenim programom obuke uposlenika otvara se mogućnost neposrednog utjecaja na osiguranje pretpostavki za jednak razvoj udomiteljstva na području cijele Federacije, na podizanje kvalitete udomiteljstva, na jednak tretman svih korisnika koji imaju potrebu za ovim vidom zbrinjavanja i na osiguranje korisnicima prava na život u lokalnoj zajednici. Također, stvara se mogućnost za uspostavu tzv. "zajednice praktičara" u FBiH koja, putem razmjene iskustava i naučenih lekcija u svom radu, može značajno unaprijediti sistem udomiteljstva u FBiH. Također, kroz "zajednicu praktičara" vodile bi se rasprave o uočenim trendovima u pogledu nedostataka u oblasti udomiteljstva, kreiranje zajedničkih inicijativa koje bi išle u smjeru daljnjih unapređenja postojećih procedura, metoda i tehnika u radu i slično.

Opcija c) Operativnog cilja 3.3., koja pretpostavlja osmišljavanje i provođenje pojedinačnih programa obuke i stručnog usavršavanja službenika u CSR (svaki kanton pojedinačno), nudi mogućnost da se na razini kantona osmišljava program obuke i stručnog usavršavanja uposlenika, što se sporadično realiziralo i do sada u nekim kantonima (Sarajevo, Srednjobosanski, Tuzlanski). Programi su uglavnom stihijski sačinjavani uz podršku domaćih i međunarodnih NVO-a i stihijski realizirani i nisu davali dugoročne rezultate niti u dijelu koji se odnosio na struktuirano teorijsko i praktično znanje o udomiteljstvu, niti u dijelu odražavanja tog znanja na kvalitetu udomiteljstva, niti u dijelu povećanja broja zainteresiranih obitelji za udomiteljstvo, niti u dijelu koji se odnosi na podizanje razine usluge udomiteljstva za same korisnike.

Analizom razmotrenih opcija, predlaže se prihvaćanje Opcije b) kojom bi se sačinio jedinstven program obuke na razini FBiH, kojim bi se uposlenicima omogućio jedinstven program obuke i stručnog usavršavanja što bi neposredno imalo odraza na eliminiranje svih oblika

socijalnog isključivanja korisnika koji se nađu u potrebi za zbrinjavanjem. Jedinstvenim planom i programom edukacije na razini Federacije uposlenika na razini Federacije otvara se mogućnost da se kroz razmjenu teorijskih i praktičnih znanja uvode novi indikatori praćenja razvoja oblasti udomiteljstva. Provođenjem kontinuirane edukacije stručnih radnika za udomiteljstvo dobija se kvalitetan stručni kadar koji će svojim stečenim znanjem kroz primjenu u praksi doprinijeti razvoju i unapređenju usluga i udomiteljstva uopće.

Specifični cilj 4. Uspostaviti mehanizam praćenja Politike i održavati djelotvornim kapacitete i mehanizme suradnje i koordinacije između svih zainteresiranih strana u FBiH u oblasti udomiteljstva

Operativni cilj 4.1. Uspostaviti i održavati učinkovitim mehanizme i instrumente praćenja, izvještavanja i evaluacije o uspješnosti provedbe Politike u FBiH.

Kod Operativnog cilja 4.1. nisu razmatrane opcije obzirom da se predloženo rješenje uspostave suradnje i koordinacije između svih zainteresiranih aktera u FBiH u oblasti udomiteljstva, kroz uspostavu institucionalnog mehanizma suradnje i koordinacije između federalnog i kantonalnih ministarstava (Radno tijelo), te uključivanje drugih relevantnih aktera u praćenje, izvještavanje i evaluaciju, temelji na rješenju uspostave sektorske suradnje u praćenju primjene politika prema predlogu Javne politike o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u FBiH.

Operativni cilj 4.2. Uspostaviti sveobuhvatan sistem praćenja, kontrole, (pro)ocjene i odgovora na identificirane propuste i kršenja u sistemu udomiteljstva u FBiH

Kod Operativnog cilja 4.2. nisu razmatrane opcije obzirom da se predloženo rješenje uspostave sistema praćenja, kontrole i procjene položaja i napretka korisnika udomiteljstva kao i odgovora na identificirane propuste i kršenja prava u sistemu udomiteljstva kroz efikasan inspeksijski nadzor i nadzor udomitelja od strane CSR, uz uključivanje neovisnih mehanizama praćenja (NVO) i koordiniranje s odgovarajućim državnim službama (policija, tužilaštvo, itd.) temelji na postojećem domaćem zakonodavstvu, a naročito na Obiteljskom zakonu FBiH⁵³ koji nalaže CSR nadzor nad obitelji, kao i Zakonu o inspekcijama u FBiH.⁵⁴ Nadalje, predloženo rješenje iz Operativnog cilja 4.2. ima u vidu i postojeća iskustva domaćih i stranih udruženja i fondacija (kolokvijalno NVO-a) u praćenju i ocjeni napretka korisnika udomiteljstva. Predloženo je da federalni ministar na temelju ovih iskustava donese i posebne podzakonske akte kojima će se detaljno konkretizirati obveze CSR i nadležnih inspekcija u ovom smislu.

Operativni cilj 4.3. Povećati stupanj iskorištenosti vanproračunskih izvora financiranja za pitanja udomiteljstva u FBiH (primjerice, grantovi, zajmovi, EU fondovi pomoći, drugi bilateralni i multilateralni donatori)

Kod Operativnog cilja 4.3. nisu razmatrane opcije obzirom da su predložena rješenja:

53 („Službene novine FBiH“ br. 35/05, 31/14)

54 („Službene novine FBiH“, broj 69/05).

- a) Uspostava mehanizma za koordiniranje i suradnju na političkoj razini koristeći predloženo rješenje iz točke 4.1. (uspostava Ministarske koordinacije) koja će djelovati ne samo kroz koordiniranje i suradnju u praćenju primjene ove Politike, već i kroz koordiniranje i suradnju nadležnih ministarstava na svim razinama s donatorskom zajednicom;
- b) Jačanje kapaciteta u federalnom i kantonalnim ministarstvima za povlačenje donatorskih sredstava, što se temelji na rješenju o uspostavi sektorske suradnje u povlačenju donatorskih sredstava za primjenu politika prema predlogu Javne politike o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u FBiH.

PLAN KONZULTACIJA

Javna politika o razvoju udomiteljstva u Federaciji BiH i Zakon o udomiteljstvu u FBiH

Naziv aktera	Specifični cilj konzultacija	Metoda konzultacija	Rok za provedbu	Potrebne predradnje	Potrebni dodatni resursi	Odgovorni za provedbu
Federalno ministarstvo rada i socijalne politike	Sagledavanje nacrt Politike i prednacrt Zakona u pogledu opcija/rješenja koja se odnose na stare i osobe s invaliditetom	Radna grupa; Prezentacija i stručna rasprava s ciljem pribavljanja mišljenja	20-30. svibanj 2014.	Finalizirati dokument Javne politike i završiti pripremne radnje za izradu prednacrt Zakona; Napraviti prezentaciju o Javnoj politici i Zakonu	Ne	Radna grupa za izradu Javne politike i prednacrt Zakona o udomiteljstvu u FBiH
Stručni kolegij FMRSP (ministar, šef kabineta ministra, tajnik Ministarstva FMRSP, pomoćnici ministra)	Prezentacija Javne politike i davanje prijedloga ministru za odabir preferentnih opcija	Prezentacija	20-30. svibanj 2014.	Sažetak Javne politike, prijedlog finalnog teksta Javne politike	Ne	Pomoćnik ministra
Kantonalna ministarstva socijalne politike	Kontinuirana i bliska suradnja uvažavajući različite uloge i obostrane interese	Stručna rasprava, pribavljanje mišljenja	Lipanj-srpanj	Finalizirati dokument Javne politike i završiti pripremne radnje za izradu prednacrt Zakona, napraviti poziv s dnevnim redom i materijalom u prilogu	Ne	Radna grupa za izradu Javne politike i prednacrt Zakona
Savez općina i gradova FBiH (općine)	Kontinuirana i bliska suradnja uvažavajući različite uloge i obostrane interese	Stručna rasprava, pribavljanje mišljenja	Lipanj-srpanj	Finalizirati dokument Javne politike i završiti pripremne radnje za izradu prednacrt Zakona, napraviti poziv s dnevnim redom i materijalom u prilogu	Sredstva će se osigurati iz donatorskih sredstava	Radna grupa za izradu Javne politike i prednacrt Zakona
Centri za socijalni rad u FBiH	Uključivanje u izradu Politike i prednacrt Zakona u pogledu uloge i odgovornosti CSR u sistemu udomiteljstva	Radna grupa, stručna rasprava, pribaviti mišljenja za Specifični cilj 3. i Specifični cilj 4., Operativni cilj 4.1.	Lipanj-srpanj	Dostaviti finalni dokument Javne politike i prednacrt Zakona na mišljenja, napraviti poziv s dnevnim redom i materijalom u prilogu	Sredstva će se osigurati iz donatorskih sredstava	Radna grupa za izradu Javne politike i prednacrt Zakona
Ustanove za smještaj djece (Dječiji dom Tuzla, Dječiji dom Bjelave, itd.), dječija sela (SOS, Selo	Informiranje aktera i usuglašavanje oko Specifičnog cilja 2.	Prezentacija i stručna rasprava	Lipanj-srpanj	Finalizirati dokument Javne politike; dostaviti na mišljenje dokument, napraviti poziv s dnevnim	Osigurati prostor za održavanje stručne rasprave; tiskanje dovoljnog broja	Radna grupa za izradu Javne politike i prednacrt Zakona

mira Turija, itd.)				redom i materijalom u prilogu	materijala; osvježenja za sudionike. Sredstva će se osigurati iz donatorskih sredstava	
Ustanove socijalne zaštite za smještaj starih i iznemoglih osoba	Informiranje aktera i usuglašavanje oko Specifičnog cilja 2.	Prezentacija i stručna rasprava	Lipanj-srpanj	Finalizirati dokument Javne politike; dostaviti na mišljenje dokument, napraviti poziv s dnevnim redom i materijalom u prilogu	Osigurati prostor za održavanje stručne rasprave; tiskanje dovoljnog broja materijala; osvježenja za sudionike. Sredstva će se osigurati iz donatorskih sredstava	Radna grupa za izradu Javne politike i prednacrtu Zakona
Ustanove za smještaj osoba s invaliditetom	Informiranje aktera i usuglašavanje oko Specifičnog cilja 2.	Prezentacija i stručna rasprava	Lipanj-srpanj	Finalizirati dokument Javne politike; dostaviti na mišljenje dokument, napraviti poziv s dnevnim redom i materijalom u prilogu	Osigurati prostor za održavanje stručne rasprave; tiskanje dovoljnog broja materijala; osvježenja za sudionike. Sredstva će se osigurati iz donatorskih sredstava	Radna grupa za izradu Javne politike i prednacrtu Zakona
Udruženja udomitelja Perspektiva, Udruženje Suncokret, Kiseljak, Udruženje za razvoj udomiteljstva, zaštitu djece i obitelji "Familija" Tuzla	Sagledavanje specifičnih interesa ove grupacije	Prezentacija i stručna rasprava	Lipanj-srpanj	Finalizirati dokument Javne politike; dostaviti na mišljenje dokument, napraviti poziv s dnevnim redom i materijalom u prilogu	Osigurati prostor za održavanje stručne rasprave; tiskanje dovoljnog broja materijala; osvježenja za sudionike. Sredstva će se osigurati iz donatorskih sredstava	Radna grupa za izradu Javne politike i prednacrtu Zakona
NVO koje se bave problematikom djece, starih, osoba s invaliditetom, ljudskih prava, ravnopravnost spolova	Sagledavanje specifičnih potreba populacije koju predstavljaju	Prezentacija i stručna rasprava	Lipanj-srpanj	Finalizirati dokument Javne politike; dostaviti na mišljenje dokument, napraviti poziv s dnevnim redom i materijalom u prilogu	Osigurati prostor za održavanje stručne rasprave; tiskanje dovoljnog broja materijala; osvježenja za sudionike. Sredstva će se osigurati iz donatorskih sredstava	Radna grupa za izradu Javne politike i prednacrtu Zakona

Međunarodne organizacije (UNICEF, Delegacija EU, OSCE, Save the Children, USAID, Japanska ambasada, Norveška ambasada, SIDA, itd.)	Predstavljanje dokumenta Politike i pred/nacrta Zakona, predstavljanje prioriternih aktivnosti s ciljem iznalaženja mogućnosti financiranja od strane donatora	Prezentacija i stručna rasprava	Srpanj	Finalizirati dokument Javne politike; dostaviti na mišljenje dokument, napraviti poziv s dnevnim redom i materijalom u prilogu	Osigurati prostor za održavanje stručne rasprave; tiskanje dovoljnog broja materijala; osvježenja za sudionike.	Radna grupa za izradu Javne politike i prednacrtu Zakona
Povjerenstvo za zaštitu ljudskih prava i sloboda; Povjerenstvo za ljudska prava i slobode; Povjerenstvo za jednakopravnost spolova; Povjerenstvo za jednakopravnost spolova; Povjerenstvo za pitanja mladih; Odbor za obrazovanje, nauku, kulturu, sport i pitanja mladih; Odbor za boračka i invalidska pitanja, rad, zdravstvenu i socijalnu zaštitu; Odbor za braniteljska i invalidska pitanja; Odbor za rad i socijalnu skrb;	Predstavljanje dokumenta Politike i pred/nacrta Zakona, predstavljanje prioriternih aktivnosti s ciljem pridobivanja njihove podrške	Prezentacija i stručna rasprava	Srpanj	Finalizirati dokument Javne politike; dostaviti na mišljenje dokument	Ne	Radna grupa za izradu Javne politike i prednacrtu Zakona
Federalno ministarstvo financija; Ured za zakonodavstvo i usklađenost s propisima Europske unije;	Pribavljanje stručnih mišljenja u skladu s Poslovníkom o radu Vlade FBiH	Pribavljanje mišljenja	Srpanj	Finalizirati dokument Javne politike, nacrt Zakona i obrazloženje; sačinuti dopis	Ne	Pomoćnik ministra

Federalno ministarstvo pravde; Gender Centar FBiH;						
Federalna uprava za inspeksijske poslove; Kantonalne uprave za inspeksijske poslove			Srpanj			

DIO 6. – OKVIR ZA PRAĆENJE I EVALUACIJU JAVNE POLITIKE

Za potrebe praćenja i evaluacije ove Javne politike, uspostaviti će se Radno tijelo koje će pratiti provedbu Zakona o udomiteljstvu u FBiH i provedbenih propisa na temelju prethodno definiranih indikatora. Radno tijelo će pored predstavnika FMRSP, činiti i predstavnici resornih kantonalnih ministarstva.

Članovi Radnog tijela će biti predloženi od strane rukovoditelja gore pomenutih institucija i imenovat će se rješenjem Vlade FBiH (alternativno: federalnog ministra rada i socijalne politike), te će na svom prvom sastanku sačiniti plan praćenja sa standardiziranim obrascima za prikupljanje potrebnih podataka za praćenje provedbe ove Javne politike, odnosno njenog instrumenta - Zakona o udomiteljstvu u FBiH. Mandat, pitanja kvoruma za održavanje sastanaka, metoda donošenja odluka i druga pitanja od značaja za rad Radnog tijela definirat će se Poslovníkom o radu Radnog tijela koji će se, na prijedlog FMRSP, donijeti na konstituirajućem sastanku.

Radno tijelo će vršiti objedinjavanje podataka i informacija prikupljenih kroz pojedinačne izvještaje svakog od identificiranih aktera, vršiti njihovu analizu i sačinjavati jedinstvene polugodišnje izvještaje. Jedinstveni izvještaji dostavljaju se na razmatranje i odlučivanje Koordinaciji ministara socijalne politike u FBiH. Mandat, pitanja kvoruma za održavanje sastanaka, metoda donošenja odluka i druga pitanja od značaja za održavanje sastanaka Radnog tijela i Koordinacije ministara socijalne politike u FBiH definirat će se Poslovníkom o radu Koordinacije ministara socijalne politike u FBiH, koji će se, na prijedlog FMRSP, donijeti na konstituirajućem sastanku Koordinacije ministara socijalne politike u FBiH, koji će se održati najkasnije u roku od 90 dana od stupanja na snagu Zakona o udomiteljstvu u FBiH.

Evaluacija ove Javne politike provest će se 3 godine od stupanja na snagu Zakona o udomiteljstvu u FBiH.

Kriteriji i ključna pitanja koja će biti obuhvaćena u procesu evaluacije uključuju:

- **Relevantnost:** u kojoj mjeri su ciljevi Javne politike i propisa još uvijek primjereni za rješavanje identificiranog problema; jesu li provedene aktivnosti konzistentne s utvrđenim ciljevima;
- **Koherentnost:** unutrašnja - podijeljene nadležnosti, harmonizirani zakonodavni okvir i vanjska - je li Politika/propis u sukobu s nekim drugim bilo u zemlji ili izvan BiH;
- **Efektivnost/djelotvornost:** u kojoj su mjeri ostvareni zacrtani specifični/operativni ciljevi ove Javne politike i propisa;
- **Učinkovitost/ekonomičnost:** opravdavaju li ukupne koristi od ove Javne politike njeni troškovi; jesu li provedene mjere ove Javne politike bile troškovno-účinkovite; jesu li zacrtani specifični/operativni ciljevi provedeni pravovremeno;
- **Dugoročni utjecaj:** razina pozitivnih i negativnih promjena uzrokovanih ovom Javnom politikom u proračunskom, ekonomskom i socijalnom smislu, uključujući i vanjske faktore; utjecaj na ciljne grupe i korisnike;
- **Održivost:** jesu li se u dugoročnom smislu kapaciteti institucija odgovornih za provedbu pokazali adekvatnim ili su eventualno potrebna dodatna unapređenja.

Za potrebe evaluacije (vrednovanja) ove Javne politike provest će se evaluacija koja će biti ugovorena u skladu sa Zakonom o javnim nabavkama BiH ("Službeni glasnik BiH", br. 19/05, 52/05, 8/06, 24/06, 70/06, 12/09 i 60/10). U evaluaciju će, u svojstvu suradničkih organizacija/institucija, biti uključene sve nadležne institucije u Federaciji BiH identificirane u ovoj Javnoj politici (kantonalna ministarstva socijalne politike, CSR, općine, ustanove za zbrinjavanje, NVO/udruženja udomitelja). Početkom treće godine implementiranja ove Javne politike i Zakona o udomiteljstvu, IRG će izraditi opis evaluacijskog zadatka, koji se dostavlja na razmatranje i odlučivanje Koordinaciji ministara socijalne politike u FBiH. Konačni izvještaj o evaluaciji razmatra se na sastanku Koordinacije ministara socijalne politike u FBiH.

U cilju praćenja uspješnosti provedbe Specifičnog cilja 1. koji glasi: **Unaprijediti i harmonizirati sistem udomiteljstva u FBiH**, utvrđuju se sljedeći indikatori:

Operativni cilj	Indikator	Jedinica	Polazna vrijednost	Izvor	Ciljana vrijednost (2015.)	Ciljana vrijednost (2016.)	Ciljana vrijednost (2017.)
Razviti i održavati harmoniziranim različite vrste/oblike udomiteljstva prema potrebama i statusu korisnika u FBiH	Povećanje broja korisnika u <i>tradicionalnom</i> udomiteljstvu po kantonima u FBiH	Broj smještenih korisnika – tradicionalno udomiteljstvo	Sarajevo – 55; ZDK – 150; Tuzlanski – 216; SBK - 43; HNK – 25; USK -19, BPK - 29, Posavski - 10, ZHK - 10, Kanton 10 - 6	Kantonalna ministarstva socijalne politike i CSR	Sarajevo, ZDK, Tuzlanski, SBK, HNK - 20 po kantonu; USK, BPK, Posavski, ZHK, Kanton 10 - 4 po kantonu	Sarajevo, ZDK, Tuzlanski, SBK, HNK – 5 po kantonu; USK, BPK, Posavski, ZHK, Kanton 10 - 3 po kantonu	Sarajevo, ZDK, Tuzlanski, SBK, HNK – 5 po kantonu; (30) USK, BPK, Posavski, ZHK, Kanton 10 - 3 po kantonu
	Povećanje broja korisnika u <i>specijaliziranom</i> udomiteljstvu po kantonima u FBiH	Broj smještenih korisnika – specijalizirano udomiteljstvo	0 po kantonu	Kantonalna ministarstva socijalne politike i CSR	Sarajevo, ZDK, Tuzlanski, SBK, HNK – 10 po kantonu; USK, BPK, Posavski, ZHK, Kanton 10 - 1 po kantonu	Sarajevo, ZDK, Tuzlanski, SBK, HNK – 5 po kantonu; USK, BPK, Posavski, ZHK, Kanton 10 - 2 po kantonu	Sarajevo, ZDK, Tuzlanski, SBK, HNK – 5 po kantonu; USK, BPK, Posavski, ZHK, Kanton 10 - 2 po kantonu
	Broj kantona koji su uveli i redovno isplaćuju naknade za rad udomitelja	Broj	0 po kantonu	Kantonalna ministarstva socijalne politike	10 kantona	10 kantona	10 kantona
Osmisliti i provoditi javne kampanje usmjerene na afirmiranje i promoviranje udomiteljstva u FBiH	Broj provedenih javnih tribina/okruglih stolova u FBiH na temu udomiteljstva	Broj	0 po kantonu	kantonalna ministarstva socijalne politike i CSR	2 u svakom od kantona	1 u svakom od kantona	1 u svakom od kantona
	Broj TV i radio emisija na temu udomiteljstva iniciranih/provedenih od strane FMRSP	Broj	0	Kantonalna ministarstva socijalne politike i CSR	5 (3 TV emisije; 2 radio emisije)	3 (2 TV emisije; 1 radio emisija)	3 (2 TV emisije; 1 radio emisija)

	Povećanje broja podnijetih novih prijava za bavljenje udomiteljstvom po kantonu u odnosu na 2013. godinu	Broj	USK – 0 Posavski – 0 Tuzlanski – 31 ZDK – 0 BPK – 0 SBK – 8 HNK – 0 ZHK – 0 Sarajevo – 19 Kanton 10	CSR i kantonalna ministarstva socijalne politike	Sarajevo, ZDK, Tuzlanski, SBK, HNK – najmanje 40 po kantonu; USK, BPK, Posavski, ZHK, Kanton 10 - najmanje 10 po kantonu	Sarajevo, ZDK, Tuzlanski, SBK, HNK – najmanje 20 po kantonu; USK, BPK, Posavski, ZHK, Kanton 10 - najmanje 5 po kantonu	Sarajevo, ZDK, Tuzlanski, SBK, HNK – najmanje 40 po kantonu; USK, BPK, Posavski, ZHK, Kanton 10 - najmanje 5 po kantonu
Definirati procedure i uspostaviti kapacitete za identificiranje, regrutiranje i licenciranje udomitelja u FBiH (novih i postojećih udomitelja)	Povećanje broja novih udomiteljskih obitelji u tradicionalnom udomiteljstvu po kantonima u FBiH	Broj novih udomiteljskih obitelji – tradicionalno udomiteljstvo	Sarajevo – 23; ZDK – 21; Tuzlanski – 54; SBK – 8; HNK – 1; USK -2, BPK - 1, Posavski - 2, ZHK- 0, Kanton 10 - 1	Kantonalna ministarstva socijalne politike i CSR	Sarajevo, ZDK, Tuzlanski, SBK, HNK – 20 po kantonu USK, BPK, Posavski, ZHK, Kanton 10 - 4 po kantonu	Sarajevo, ZDK, Tuzlanski, SBK, HNK – 5 po kantonu USK, BPK, Posavski, ZHK, Kanton 10 - 3 po kantonu	Sarajevo, ZDK, Tuzlanski, SBK, HNK – 5 po kantonu USK, BPK, Posavski, ZHK, Kanton 10 - 3 po kantonu
	Povećanje broja novih udomiteljskih obitelji u specijaliziranom udomiteljstvu po kantonima u FBiH	Broj novih udomiteljskih obitelji – specijalizirano udomiteljstvo	0 po kantonu	Kantonalna ministarstva socijalne politike i CSR	Sarajevo, ZDK, Tuzlanski, SBK, HNK – 10 po kantonu USK, BPK, Posavski, ZHK, Kanton 10 - 1 po kantonu	Sarajevo, ZDK, Tuzlanski, SBK, HNK – 5 po kantonu USK, BPK, Posavski, ZHK, Kanton 10 - 2 po kantonu	Sarajevo, ZDK, Tuzlanski, SBK, HNK – 5 po kantonu USK, BPK, Posavski, ZHK, Kanton 10 - 2 po kantonu
	Omjer između broja podnijetih zahtjeva za produženje ugovora o udomiteljstvu i broja produženih ugovora o udomiteljstvu trenutnim udomiteljima	%	0 po kantonu	Kantonalna ministarstva socijalne politike i CSR	100% po kantonu	100% po kantonu	100% po kantonu
Uspostaviti i održavati harmoniziranim sistem proračunskog financiranja udomiteljstva u FBiH	Stupanj usklađenosti jedinstvenog minimuma cijene smještaja korisnika tradicionalnog udomiteljstva među kantonima u FBiH	%	-	Kantonalna ministarstva socijalne politike	100%	100%	100%
	Stupanj usklađenosti jedinstvenog minimuma cijene smještaja korisnika specijaliziranog	%	0	Kantonalna ministarstva socijalne politike	100%	100%	100%

	udomiteljstva među kantonima u FBiH						
--	-------------------------------------	--	--	--	--	--	--

U cilju praćenja uspješnosti provedbe Specifičnog cilja 2. koji glasi: **Osigurati održivu tranziciju s institucionalnog načina zbrinjavanja na obiteljski smještaj (udomiteljstvo) u FBiH**, utvrđuju se sljedeći indikatori:

Operativni cilj	Indikator	Jedinica	Polazna vrijednost	Izvor	Ciljana vrijednost (2015.)	Ciljana vrijednost (2016.)	Ciljana vrijednost (2017.)	
Povećati broj djece i odraslih smještenih u udomiteljske obitelji u odnosu na ustanove za zbrinjavanje	Povećanje ukupnog broja djece i odraslih izmještenih iz institucija u udomiteljske obitelji u FBiH	%	2804 osobe	Kantonalna ministarstva socijalne politike, CSR i ustanove	5% (140 osoba)	3% (80 osoba)	2% (50 osoba)	
	Broj javnih ustanova u FBiH koje su uvele i pružaju nove servise (dnevni centar, centar za savjetovanje i edukaciju, mali obiteljski dom, materinski dom, prihvatilište za djecu i slično)	Broj	0	FMRSP, kantonalna ministarstva socijalne politike i ustanove	Sarajevo (Bjelave, Pazarić, Nahorevo, Gerontološki centar Sarajevo); ZDK (JU Dom Obitelji); Tuzlanski (JU Dom za djecu bez roditeljskog staranja Tuzla); SBK (Drin Fojnica); HNK (JU Dom za djecu bez roditeljskog staranja Mostar)	Sarajevo (Bjelave, Pazarić, Nahorevo, Gerontološki centar Sarajevo); ZDK (JU Dom Obitelji); Tuzlanski (JU Dom za djecu bez roditeljskog staranja Tuzla); SBK (Drin Fojnica); HNK (JU Dom za djecu bez roditeljskog staranja Mostar)	Sarajevo (Bjelave, Pazarić, Nahorevo, Gerontološki centar Sarajevo); ZDK (JU Dom Obitelji); Tuzlanski (JU Dom za djecu bez roditeljskog staranja Tuzla); SBK (Drin Fojnica); HNK (JU Dom za djecu bez roditeljskog staranja Mostar)	
	Odnos između ukupnog broja djece novih korisnika upućenih na smještaj u udomiteljske obitelji u odnosu na smještaj u ustanove socijalne zaštite u FBiH u korist udomiteljstva	% od ukupnog broja novih korisnika djece	-	-	Kantonalna ministarstva socijalne politike, CSR i ustanove	70% u korist udomiteljstva	80 % u korist udomiteljstva	90% u korist udomiteljstva
	Odnos između ukupnog broja odraslih novih korisnika upućenih na smještaj u udomiteljske obitelji u odnosu na smještaj u	% od ukupnog broja odraslih novih korisnika	-	-	Kantonalna ministarstva socijalne politike, CSR i ustanove	20% u korist udomiteljstva	30 % u korist udomiteljstva	40% u korist udomiteljstva

	ustanove socijalne zaštite u FBiH u korist udomiteljstva						
Unaprijediti kompetencije stručnih radnika u ustanovama za zbrinjavanje djece i odraslih u procesu transformacije i deinstitucionalizacije	Postotak javnih ustanova u FBiH obuhvaćenih obukama	%	0	FMRSP, kantonalna ministarstva socijalne politike i ustanove	100%	100%	100%
	Smanjenje u odnosu između ukupnog broja podnijetih pritužbi i utvrđenih nepravilnosti u radu stručnih radnika ustanova	%	-	FMRSP, kantonalna ministarstva socijalne politike, CSR i ustanove	10%	7%	5%
Vršiti obuku i stručno usavršavanje potencijalnih i postojećih udomitelja u FBiH	Broj kantona u kojima su provedene obuke	Broj	0	Kantonalna ministarstva socijalne politike, CSR i ustanove	10	10	10
	Odnos između broja educiranih potencijalnih udomiteljskih obitelji u odnosu na ukupan broj udomitelja upisanih u registar	%	-	FMRSP, kantonalna ministarstva socijalne politike, CSR	70%	80%	90%
	Odnos između broja izvršenih nadzora nad radom udomitelja od strane CSR u odnosu na broj utvrđenih nepravilnosti u radu udomitelja	%	-	CSR i kantonalna ministarstva socijalne politike	10%	7%	5%
	Smanjenje broja zahtjeva udomiteljskih obitelji podnijetih CSR za pružanje stručne podrške nakon provedene edukacije	%	-	CSR	40%	30%	20%
Omogućiti veću uključenost i iskorištenost NVO i privatnog sektora, te volontera u sistem	Povećanje broja NVO angažiranih u provođenje javnih kampanja o razvoju udomiteljstva u FBiH	Broj	1	FMRSP, kantonalna ministarstva socijalne politike i CSR	3	5	7

socijalne zaštite u FBiH	Povećanje broja NVO angažiranih u provođenju edukacije udomitelja i stručnih radnika u sistemu socijalne zaštite u FBiH	Broj	1	FMRSP, kantonalna ministarstva socijalne politike i CSR	2	3	4
	Povećanje broja CSR u FBiH koji u svom radu angažiraju volontere u oblasti udomiteljstva	Broj	0	CSR	10	20	30
	Povećanje broja predstavnika privatnog sektora u pružanju savjetodavne i stručne podrške u razvoju udomiteljstva	Broj	0	FMRSP, kantonalna ministarstva socijalne politike i CSR	1	2	2

U cilju praćenja uspješnosti provedbe Specifičnog cilja 3. koji glasi: **Unaprijediti kadrovske i financijsko-materijalne kapacitete CSR u FBiH u oblasti zaštite djece bez roditeljskog staranja i odraslih bez obiteljskog staranja**, utvrđuju se sljedeći indikatori:

Operativni cilj	Indikator	Jedinica	Polazna vrijednost	Izvor	Ciljana vrijednost (2015.)	Ciljana vrijednost (2016.)	Ciljana vrijednost (2017.)
Ojačati ljudske potencijale CSR u FBiH	Broj CSR u FBiH s uposlenim stručnim radnikom za udomiteljstvo	Broj	0	CSR, općine, Kanton Sarajevo i BPK	15	25	30
	Broj interno premještenih stručnih radnika u CSR u FBiH za vršenje poslova udomiteljstva	Broj	0	CSR, općine i kantonalna ministarstva socijalne politike	10	20	30
	Broj preraspoređenih stručnih kadrova iz ustanova u CSR u FBiH	Broj	0	Ustanove, CSR, općine, kantonalna ministarstva socijalne politike i FMRSP	2	4	6
Unaprijediti uvjete rada i radne prostore u CSR u FBiH.	Broj CSR u FBiH koji imaju minimum zadovoljavajućih	Broj	0	CSR, općine i kantonalna ministarstva socijalne	-	-	-

	uvjeta rada i radnog prostora			politike			
Vršiti obuku i stručno usavršavanje kadrova u CSR u FBiH (rukovodeći kadar i stručni službenici)	Broj stručnih radnika CSR-a obuhvaćenih obukom	Broj	0	FMRSP, kantonalna ministarstva socijalne politike i CSR	150	150	150
	Broj stručnih radnika CSR u FBiH koji su stekli diplomu trenera za udomiteljstvo	Broj	0	FMRSP, kantonalna ministarstva socijalne politike i CSR	Sarajevo, ZDK, Tuzlanski, SBK, HNK – 2 po kantonu USK, BPK, Posavski, ZHK, Kanton 10 - 1 po kantonu	-	-

U cilju praćenja uspješnosti provedbe Specifičnog cilja 4. koji glasi: **Uspostaviti i održavati djelotvornim kapacitete i mehanizme suradnje i koordinacije između svih zainteresiranih strana u FBiH u oblasti udomiteljstva**, utvrđuju se sljedeći indikatori:

Operativni cilj	Indikator	Jedinica	Polazna vrijednost	Izvor	Ciljana vrijednost (2015.)	Ciljana vrijednost (2016.)	Ciljana vrijednost (2017.)
Uspostaviti i održavati učinkovitim mehanizme i instrumente praćenja, izvještavanja i evaluacije o uspješnosti provedbe Politike udomiteljstva u FBiH	Godišnji broj održanih sastanaka IRG koji su imali kvorum	Broj	0	FMRSP i kantonalna ministarstva socijalne politike	2	2	2
	Odnos između ukupnog broja donijetih i realiziranih zaključaka IRG na godišnjoj razini	%	0	FMRSP i kantonalna ministarstva socijalne politike	70%	80%	90%
	Godišnji broj održanih sastanaka Koordinacije ministara koji su imali kvorum	broj	0	FMRSP i kantonalna ministarstva socijalne politike	2	2	2
	Odnos između ukupnog broja donijetih i realiziranih zaključaka Koordinacije ministara na godišnjoj razini	%	0	FMRSP i kantonalna ministarstva socijalne politike	60%	70%	80%
Uspostaviti sveobuhvatan sistem praćenja, kontrole,	Odnos između broja izvršenih redovnih nadzora udomiteljskih	%	0	CSR	2	1	0

(pro)ocjene i odgovora na identificirane propuste i kršenja u sistemu udomiteljstva u FBiH	obitelji i broja raskinutih ugovora o udomiteljstvu na godišnjoj razini						
	Odnos između ukupnog broja izvršenih nadzora i broja utvrđenih nepravilnosti u radu CSR u oblasti udomiteljstva	%	0	Nadležni organ za obavljanje inspekcijskih poslova u FBiH	-	-	-
	Odnos između broja izvršenih nadzora u odnosu na broj utvrđenih finansijskih zloupotreba korištenja naknada za smještaj	%	0	CSR	-	-	-
	Odnos između broja izvršenih stručnih nadzora udomiteljskih obitelji u odnosu na broj utvrđenih slučajeva koji su prijavljeni policiji i tužilaštvu	%	0	CSR	-	-	-
Povećati stupanj iskorištenosti vanproračunskih izvora financiranja za pitanja udomiteljstva u FBiH (grantovi, zajmovi, EU fondovi pomoći, drugi bilateralni i multilateralni donatori)	Broj održanih sastanaka Koordinacije s donatorima na godišnjoj razini	Broj	0	FMRSP i kantonalna ministarstva socijalne politike	2	2	2
	Odnos između ukupnog broja pripremljenih i odobrenih projekata za financiranje od strane donatora na godišnjoj razini	%	0	FMRSP i kantonalna ministarstva socijalne politike	0	30%	40%

BIBLIOGRAFIJA

Zakonski i podzakonski akti:

1. Zakon o zabrani diskriminacije BiH;
2. Zakon o ravnopravnosti spolova BiH;
3. Zakon o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite obitelji sa djecom ("Službene novine Federacije BiH", br. 36/99, 54/04, 39/06, 14/09);
4. Zakon o pripadnosti javnih prihoda u FBiH ("Službene novine Federacije BiH", br. 22/06, 43/08 i 22/09);
5. Pravilnik o standardima za rad i pružanje usluga u ustanovama socijalne zaštite u FBiH.

Međunarodni i domaći izvori:

1. Politika za zaštitu djece bez roditeljskog staranja i obitelji pod rizikom od razdvajanja u FBiH 2006-2016;
2. Strategija za izjednačavanje mogućnosti osoba sa invaliditetom u FBiH 2011-2015;
3. Revidirana Europska socijalna povelja;
4. UN Konvencija o pravima osoba s invaliditetom;
5. UN Konvencija o sprečavanju svih oblika diskriminacije prema ženama;
6. Europski zakonik o socijalnoj zaštiti - European Code on Social Security.

Literatura:

- Inicijalni izvjestaj BiH o provođenju Konvencije UN o pravima osoba sa invaliditetom (maj 2012) SUMERO;
- Univerzalnost prava u praksi: Analiza primjene Konvencije UN o pravima osoba sa invaliditetom s fokusom na osobe sa intelektualnim poteškoćama u BiH (2013) SUMERO;
- Izvještaj nevladinih organizacija: Primjena Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom u Bosni i Hercegovini (2013); PZS_ICVA;
- Alternativni izvještaj o primjeni Konvencije o sprečavanju svih oblika diskriminacije prema ženama (2010);
- Pravo na socijalnu zaštitu u Bosni i Hercegovini: Pitanja primjerenosti i jednakosti (2012); OSCE;
- Zašto nismo jednaki u pravima iz socijalne zaštite? PZS_ICVA;
- Analiza stanja i preporuke za djelovanje (2010); PZS_ICVA;
- Izvjestaj o praćenju ženskih ljudskih prava kroz primjenu zakona (2012);
- Analiza Zakonodavnog okvira i proračunskih izdvajanja za kategorije djece bez roditeljskog staranja i obitelji pod rizikom od razdvajanja u Federaciji Bosne i Hercegovine (2011); HHC i UNICEF;

- Specijalni izvještaj o pravima djece smještene u ustanove, sa posebnim osvrtom na normative i standarde, Institucija ombudsmena za ljudska prava, 2010;
- Specijalni izvještaj o stanju prava djece s posebnim potrebama/smetnjama u psihofizičkom razvoju, Institucija ombudsmena za ljudska prava u BiH (2010);
- Položaj djece u Bosni i Hercegovini - Analiza položaja djece bez roditeljskog staranja i/ili djece kojoj prijete gubitak roditeljskog staranja zasnovana na pravima djece, SOS Dječija sela u BiH;
- Proračunske novčane naknade za socijalnu zaštitu u BiH „Šta funkcioniše, a šta ne” od juna 2013. godine, pripremljenom od strane Inicijative za bolju i humaniju inkluziju (IBHI);
- Politika u oblasti invalidnosti u BiH, Politika zaštite djece bez roditeljskog staranja i obitelji pod rizikom od razdvajanja u FBiH 2006-2016, Strategija izjednačavanje mogućnosti za osobe sa invaliditetom u FBiH 2010-2015, Zaključci Vlade Federacije iz oblasti socijalne zaštite u vezi sa procesom izmjene institucionalnog sistema socijalne zaštite u FBiH (od 04.12.2012);
- Analiza zakonodavnog okvira i proračunskih izdvajanja za kategorije djece bez roditeljskog staranja i obitelji pod rizikom od razdvajanja u Federaciji Bosne i Hercegovine (2011). UNICEF i HHC;
- Situaciona analiza zaštite djece bez roditeljskog staranja u FBiH i implementiranja dokumenta Politike zaštite djece bez roditeljskog staranja i obitelji pod rizikom od razdvajanja u FBiH 2006. - 2016. (2010). UNICEF i HHC;
- Analiza zakonodavnog okvira i proračunskih izdvajanja za kategorije djece bez roditeljskog staranja i obitelji pod rizikom od razdvajanja u Federaciji Bosne i Hercegovine (2011). UNICEF i HHC;
- Ajduković, M. i Sladović Franz, B. (2005). Behavioural and emotional problems of children by type of out-of-home care in Croatia. *International Journal of Social Welfare*, 15 (3), 163 – 175;
- Ajduković, M. i Sladović, B. (2000). Neka obilježja života djece u dječjim domovima. *Dijete i društvo*, 2 (2), 149 – 161;
- Ajduković, M. i Sladović Franz, B. (2004). Samoprocjena ponašanja mladih u dječjim domovima i udomiteljskim obiteljima u Hrvatskoj. *Društvena istraživanja*, 13 (6), 74, 1031 – 1054;
- Ajduković, M., Rajhvajn Bulat, L. i Sladović Franz, B. (2007). Značenje ljestvice depresivnosti za djecu u procjeni mentalnog zdravlja djece i adolescenata u javnoj skrbi. *Socijalna psihijatrija*, 35 (3), 107 – 118;
- Lis, S. (2000). Characteristics of Attachment Behavior in Institution-reared Children. P. McKinskey Crittenden, P. i A. Hartl Claussen (Ur.), *The Organisation of Attachment Relationships. Maturation, Culture and Context* (141-171). Cambridge: Cambridge University Press;
- Skees, H. (1996). Adult status of Children with contrasting early life experiences. *Monographs of the Society for Research on Child Development*, 105, 31.